

Fatih Kalender
Emin Ali Yüksel
Hüsamettin VANLIOĞLU
Abdullah Hiçdönmez

● SUALLİ - CEVAPLI
İSLAM
F I K H I

2

Takriz
Ahmet Mahmut ÜNLÜ
(Cübbeli Ahmet Hoca)

SUALLİ CEVAPLI İSLAM FIKHI

2

Bütün hamdler “Allâh'ın sınırlarını koruyan müminleri müjdele” buyuran Allâh-u Te'âlâ'ya mahsustur. Sonsuz salât-ü selamlar “Elbette fıkıh bilen bir kişi şeytana bin âbiddeden daha zor gelir” buyuran Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)'in ve fıkha çalışıp ona göre amel eden Ehl-i Beyt'inin ve ashâbının üzerine olsun.

Elinizdeki bu kıymetli eser sekiz cilt olacak değerli bir fıkıh mecmûasının ciltlerinden olup ilimlerine, amellerine, takvâlarına ve fetvâlarına çok güvendiğim fıkıh âlimlerinden **Hüsâmettin Hoca Efendi, Fatih Hoca Efendi, Abdullah Hoca Efendi** ve **Emin Ali Hoca Efendi** tarafından kaleme alınmıştır.

Sohbetlerimizi takip eden siz okurlarımızın mâlumu olduğu vechile; din fıkıhtan ibarettir. Fakat her hocanın fetvâsıyla amel edilemeyeceği de bir gerçektir. İşte bu hoca efendiler fetvâlarıyla amel edilebilecek vasıflara sahiptirler. Dolayısıyla bu eseri gönül rahatlığıyla okuyabilir ve içindekilerle hiç şüphe etmeden amel edebilirsiniz. Dînin hükümlerini tebliğ bakımından da herkese tavsiye edebilirsiniz.

Gerçekten bu eserdeki ilimler yüzlerce cilt kitaplardan derlenmiş ve bu şekliyle diğer Türkçe eserlerde bulunamayacak önemlidir. Bir insan yatmadan evvel bu fikhî meselelerden bir miktar okuyup da yatsa o geceyi sabaha kadar ibadetle geçirmiş sevabı alacağı rivayet edilmiştir. Yine böylece hadis-i şeriflerde: “**Amel olunsun olunmasın ilimden bir mesele öğrenmek yüz rekât namazdan üstündür**” buyrulmaktadır.

Allâh-u Te'âlâ bu eserin tamama ermesini ve cümlemizin içindekileri okuyup amel etmesini nasip eylesin. Cümlemize bu dînin hükümlerini okuyup anlamayı ve tatbik etmeyi kolay eylesin. Gerçekten tevfik ve teysirin Velisi ancak O'dur!

Ahmet Mahmut ÜNLÜ
(Cübbeli Ahmet Hoca)

TR 40.00 TL
© Beyzade Prodüksiyon

Kitap İsmi	Suallli Cevaplı İslam Fıkhı -2-
Yazar	Hüsametdin VANLIOGLU Fatih KALENDER Abdullah HİÇDÖNMEZ Emin Ali YÜKSEL
Kapak Tasarım	Beyzade Prodüksiyon
Mizanpaj	Barbaros Parisa
Baskı	2. Baskı / Mart 2016
ISBN	978-605-5319-34-2
Baskı ve Cilt	Sistem Matbaacılık Yılanlı Ayazma Yolu No: 8 Davutpaşa / İstanbul Tel: 0212 482 11 01
Yayınlayan	Beyzade Prodüksiyon
Yayıncı Sertifika	23074
İletişim	444 18 10 www.arifankitapevi.com bilgi@arifandergisi.com Nişanca Mah. Davutağa Cad. No: 18/2 Eyüp / İSTANBUL

Beyzade
PRODÜKSİYON

NAMAZ

251-SUÂL:

NAMAZ NE DEMEKTİR VE ÖNEMİ NEDİR?

Cevap: “Namaz” kelimesi, Farsçadan Türkçeye geçmiş bir kelimedir. Farsçadaki okunuşu “nemaz”dır. Namaz ibadetinin Arapçadaki karşılığı “salât”tır. *Salât*, sözlükte dua, yalvarmak, iyi dilekte bulunmak, temizlemek, aklın ibadete yoğunlaştırılması, kutsamak, iki varlıktan birinin diğerine yüceliğini, kutsiyetini, şerefini ve ululuğunu bütün samimiyetle ifade etmek anlamlarına gelmektedir.

Namaz kılan bir kimse, bu ibadetiyle yaratıcısını eksikliklerden tenzih etmiş, kendini O’nun azabından kurtarmış, istiğfar ve merhamet dilemiş, O’nu gereği gibi övmüş, tazim etmiş ve böylece yüce Allah Teâlâ’yı anmış olur.¹

Salât kelimesi, kulların Allah Teâlâ’ya karşı yaptıkları bir ibadet olduğu zaman bu anlama gelmekle birlikte, Allah Teâlâ’nın kullarına karşı yaptığı *salât* ise; onların kusur, hata ve günahlarını bağışlaması, onlara dünya ve ahirette merhamet ve sevgi ile muamelede bulunması anlamına gelir. Yine Kur’an’da geçen ve meleklerin inanan kullara yönelik yaptıkları “salât”ın anlamı ise; onlara dua etmeleri ve günahlarının bağışlanmasını dilemeleri demektir.²

Bir Müslüman’ın hayatında namaz; imanın duâ, yakarış ve saygıya dönüşmüş şeklidir. Namaz, aslı dua olan özel bir ibadetin adıdır.

Yüce Allah (*Celle Celâluhû*) Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyuruyor:

1) El-İsfahânî, Râğıb, el-Müfredat fi’l-garibi’l-Kur’an

2) İbn Manzûr, Ebû’l-Fadl Cemâlüddîn, Lisanü’l-Arab.

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ
صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٣﴾

“Onların mallarından, onları kendisiyle arındıracağın ve temizleyeceğin bir sadaka (zekât) al ve onlara dua et. Çünkü senin duan onlar için sükûnettir (Onların kalplerini yatıştırır.) Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.”¹

Bu ayet-i kerime’de “salat” kelimesi dua anlamında kullanılmıştır. Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in müminlere dua edip selam vermesi emredilmektedir.

Namaz ibadetinin belli rükün ve şekilleri olmasına rağmen namazın özü, dua olduğu için ona da “salât” adı verilmiştir.

Ayrıca namaz, sadece tekbir, hamd, dua, ayet ve salâvat gibi dil ile yerine getirilen bir ibadetten ibaret değildir.

Büyük İslam tasavvufçusu Ebu Talib el-Mekkî şöyle der: “Namaz beden, aklın ve kalbin iştirak ettiği bir ibadettir.” Namazda beden için, ayakta durma, rükû, secde, oturuş ve eğilip kalkma, dil ile Allah’ı yüceltme, övme O’na sığınma ve O’ndan yardım ve bağışlanmayı dilemektir. O’nu her haliyle hatırlama; akıl için Allah’ın isim ve sıfatlarının mükemmelliği karşısında kendi eksiklik ve hatalarını düşünme; kalp için ise huşu, manevi lezzet ve tatmin olma hali vardır.

Istılah anlamı: Namaz ibadetinin bir fıkıh terimi olarak mezhepler tarafından farklı şekillerde tanımlandığını görmekteyiz.

Hanefilere göre namaz: “Belirli vakitlerde, belirli şartlarda okunan Kur’an, belirli zikirlerden ve yerine getirilen özel rükünlerden ibaret bir ibadettir” şeklinde tarif edilmiştir.²

Şâfiîler ve Hanbelîler ise: “Tekbirle başlayan, selamla biten sözlerden ve fiillerden ibarettir.” şeklinde tarif etmişlerdir. Malikiler ise

1) Tevbe Sûresi: 103

2) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu’s-Sanâyi fî Tertibi’ş-Şerâi’

onu, “İftitah tekbiri, selamı ve secdesi bulunan fiilî bir kurbet (Allah’a yakınlaşma)” olarak tanımlamışlardır.¹

Namazın Mahiyeti ve Önemi: Namaz, insanın yaratılışından önce meleklerin devamlı yaptığı, ilk insan ve ilk Peygamber olan Hazreti Âdem (Aleyhisselâm)’dan beri tüm peygamberlerin ümmetlerine belirli şekil, vakit ve sayılarda emredilen, bütün dinlerde de ortak bir şiar olarak göze çarpan ilk ve en eski ibadettir. Dinler tarihi incelendiğinde, namazsız hiçbir semavî dinin olmadığını görürüz. Fakat İslâm’daki namaz, önceki dinlerdeki namazlardan daha ileri mana ve hikmetleri ihtiva etmektedir. Namazın İslâm’daki yeri büyüktür.

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazı, dinin direği olarak vasıflandırmış; İslâm binasının asıl unsurlarını sayarken de imân esâsı olan kelime-i şehâdetten hemen sonra namazı zikretmiştir. Ayrıca namaz dosdoğru kılındığında dine ait diğer bütün işlerin de Allah Teâlâ’nın istediği şekilde yürümesi daha âsân olacaktır. Zira Mevlâ Teâlâ bu hususta şöyle buyuruyor:

أَتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ
الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿١٥﴾

“(Ey Muhammed!) Kitaptan sana vahyolunanı oku, namazı da dosdoğru kıl. Çünkü namaz, insanı hayâsızlıktan ve kötülükten alıkor. Allah’ı anmak (olan namaz) elbette en büyük ibadettir. Allah, yaptıklarınızı biliyor.”²

252- SUÂL:

NAMAZ KILMAYANIN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Namaz, hicretten bir buçuk sene evvel İsrâ gecesi her mükellef üzerine farz kılınmıştır. İslâm’ın, imandan sonraki en önemli emridir.

1) El-Cezîrî, Abdurrahmân, Kitabü'l-Fıkıh ale'l-Mezâhib'l-Erba'a

2) Ankebut Sûresi: 45

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yedi yaşına girmiş olan çocuklara emredilmesini, on yaşına girdiklerinde üzerlerine daha birçok düşerek namaz kılmalarının sağlanmasını hatta bunun için hafifçe dövülebileceklerini buyurmuştur.¹

عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرُّوا أَوْلَادَكُمْ بِالصَّلَاةِ وَهُمْ أَبْنَاءُ سَبْعِ سِنِينَ وَاضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا وَهُمْ أَبْنَاءُ عَشْرِ سِنِينَ وَفَرِّقُوا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ

Amr b. Şuayb babsından o da dedesinden (Allah onlardan razı olsun), Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: **“Çocuklarınız yedi yaşına ulaştıklarında onlara namazı emrediniz. On yaşına geldiklerinde namaz kılmazlarsa onları (hafifçe) dövün ve (o yaşa gelen çocukların) yataklarını da ayırın.”**²

Kitap, sünnet ve icma ile sabit olan namaz, farz-ı ayn bir ibadettir. Bu hususta Müslümanlar arasında her hangi bir ihtilaf söz konusu değildir. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

وَأَقِمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ ﴿١٣﴾

“Namazı kılın, zekâtı verin. Rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin.”³

Bir diğer ayet-i kerimesinde Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ

كِتَابًا مَوْقُوتًا ﴿١٤﴾

1) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

2) Ebu Dâvut, kitabı's-salat, bâb: meta yu'meru'l-gulam bi's-salat no: 495

3) Bakara Sûresi: 43

“Namazı kıldınız mı, gerek ayakta, gerek otururken ve gerek yan yatarak hep Allah’ı anın. Güvene kavuştunuz mu namazı tam olarak kılın. Çünkü namaz, mü’minlere belirli vakitlere bağlı olarak farz kılınmıştır.”¹

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَحَجِّ الْبَيْتِ وَصَوْمِ رَمَضَانَ

İbn Ömer (Allah onlardan razı olsun), Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“İslam beş temel üzerine bina edilmiştir. Allah’tan başka ilah bulunmadığına, Muhammed’in Allah’ın elçisi olduğuna şهادet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Beytullahı haccetmek ve Ramazan orucunu tutmak”²

Namazın farz olduğuna dair icma eden âlimler, onu inkâr edenin kâfir olduğu konusunda da icma etmişlerdir. Bu konuda herhangi bir ihtilaf söz konusu değildir.

Bu denli önemli bir ibadeti Müslüman olanın yerine getirmemesi düşünülemez. Hatta o kadar ki sadece baş işareti (ima) yapabilecek olan bir hastanın dahi namazı terk etmesine ruhsat verilmemiştir.

Namaz, bu önemine rağmen terkedilecek olursa onu terk eden hem dünyada hem de ahirette cezalandırılır.

Namaz kılmayanların Ahirette ki cezalarına ilişkin olarak Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

1) Nisa Sûresi: 103

2) El-Buhârî kitabı’l-İman, bab: el-İman ve kavlu’n-nebiyyi buniye’l-İslâmu ala hamsin no:8; Müslim, kitabı’l-İman bâb: kavlu’n-nebiyyi buniye’l-İslâmu ala hamsin no:121.

فِي جَنَاتٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿١٠﴾ عَنِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١١﴾ مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ ﴿١٢﴾
قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ﴿١٣﴾

“Onlar cennetlerdedirler. Birbirlerine suçlular hakkında sorular sorarlar ve dönüp onlara şöyle derler: “Sizi Sekar’a (cehenneme) ne soktu?” Onlar şöyle derler: “Biz namaz kılanlardan değildik.”¹

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ
فَسُوفَ يَلْقَوْنَ غِيًّا ﴿٥٩﴾

“Onlardan sonra, namazı zayı eden, şehvet ve dünyevî tutkularının peşine düşen bir nesil geldi. Onlar bu tutumlarından ötürü büyük bir azaba çarptırılacaklardır.”²

Namazı terk etmenin dünyadaki cezasına gelince:

Hanefi fakihlerine göre; namazın farz bir ibadet olduğunu kabul ettiği halde, onu sırf tembelliği veya umursamazlığından terk eden kişinin cezası; hapsedilmesi ve namaz kılıncaya kadar dövülmesidir. Bu durumda ya tövbe edip namazını kılar, ya da hapishanede ölür. Orucu terk edenin cezası da budur.

Hanefilere göre Müslüman, namaz kılmadığından dolayı öldürülmez. Çünkü Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَحِلُّ دَمُ
أَمْرِي مُسْلِمٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَّا بِأَخْذِي ثَلَاثٍ
الْقَبْرِ الزَّانِ وَالنَّفْسِ بِالنَّفْسِ وَالتَّارِكِ لِدِينِهِ الْمَفَارِقُ لِلْجَمَاعَةِ

1) Müddessir Süresi: 40-43

2) Meryem Süresi: 59

Abdullah (Allah ondan razı olsun), Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Allah’tan başka ilah olmadığına ve benim Allah Resulü olduğuma şahadet eden Müslüman bir kimsenin kanı (öldürülmesi) asla helal değildir. Ancak üç şeyden dolayı helaldir; dul kadının zinası, cana karşı can¹, dini terk edip cemaatten (İslam’dan) ayrılmak.”²

Şafîî, Malikî ve Hanbelîlere göre namazı terk eden kişi mürted (dinden dönen) gibi üç gün tövbe etmeye çağrılır. Tövbe etmezse öldürülür. Ancak Şafii ve Malikilere göre öldürülme sebebi, Hanbelilerin ileri sürdüğü öldürme sebebinden farklıdır.

Şöyle ki; Şafîî ve Malikîlere göre namazı terk edenin öldürülmesi “hadden” dir. Zira namazı terk etmek; zina, iffete iftira, hırsızlık ve diğer şer’i cezalar gibi” haddi gerektiren bir suçtur. Yani ceza hukukunda işlenen suça karşı mahkemenin vereceği cezadır. Bu şekilde öldürülen, Müslüman olarak ölmüş olur.

Kâfir olduğundan dolayı öldürülmüş olsaydı Müslüman ölüye uygulanan cenaze namazı ve sair işlemler ona uygulanmayacaktı. Fakat Müslüman olarak ölmüş olacağı için cenazesi kılınacaktır.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١٦﴾

“Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışındaki günahları, dilediği kimseler için bağışlar. Allah’a ortak koşan, kuşkusuz, derin bir sapıklığa düşmüştür.”³

Bu konuda birçok hadis-i şerif vardır. Bu hadislerden biri de Ebu Hureyre (Allah ondan razı olsun)’den rivayet edilen şu hadis-i şeriftir:

1) Yani kasten adam öldürme neticesinde yetkili makamlar tarafından uygulanacak kısas.

2) El-Buhârî, kitab-u'd-diyât, bâb: 5; Müslim, kitab-u'l-kasâme, bâb: ma yubahu bihi demu'l-Müslim

3) Nisa Sûresi: 116

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ أَوَّلَ مَا
يُحَاسَبُ النَّاسُ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ أَعْمَالِهِمُ الصَّلَاةُ قَالَ يَقُولُ
رَبُّنَا جَلَّ وَعَزَّ لِمَلَأَ كَيْتَهُ وَهُوَ أَعْلَمُ انْظُرُوا فِي صَلَاةِ عَبْدِي أَتَمَّهَا
أَمْ نَقَصَهَا فَإِنْ كَانَتْ تَامَةً كُتِبَتْ لَهُ تَامَةٌ وَإِنْ كَانَ انْتَقَصَ مِنْهَا
شَيْئًا قَالَ انْظُرُوا هَلْ لِعَبْدِي مِنْ تَطَوُّعٍ فَإِنْ كَانَ لَهُ تَطَوُّعٌ قَالَ
أَتِمُّوا لِعَبْدِي فَرِيضَتَهُ مِنْ تَطَوُّعِهِ ثُمَّ تَوَخَّذُوا الْأَعْمَالَ عَلَى ذَاكُمْ

Ebu Hüreyre (Allah ondan razı olsun), Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Kıyamet gününde kulun ilk hesaba çekileceği şey farz namazdır. Eğer bu namazı tam olarak yerine getirmişse ne güzel! Yerine getirmemişse ona şöyle denecektir: Bakın bakalım bu kişinin nafile namazı var mıdır? Eğer nafile namazları var ise, noksan olan farz namazları nafile namazlarıyla tamamlanır. Sonra diğer farzlar için de aynı şeyler yapılır.”¹

Bu iki mezhebe göre namazı terk ettiğinden dolayı öldürülen kişinin cenaze namazı kılınır ve Müslümanların mezarlığına defnedilir.²

Ahmed bin Hanbel (Allah ondan razı olsun)'e göre; hiçbir özür olmaksızın namazı terk eden kâfir olacağından dolayı öldürülür.

Umursamazlığı veya tembelliğinden dolayı namazı terk eden kişi, önce namaz kılmaya çağrılır. Ona “Namaz kılırsan ne güzel! Kılmazsan seni katledeceğiz” denir. Bu davetten sonra kılırsa, ne güzel! Kılmazsa katli vacib olur. Ancak katledilmeden önce üç gün hapsedilir. Bu günler içerisinde her namaz vakti, namaz kılmaya çağrılır, katledilmekle korkutulur. Yine de kılmazsa katledilir.

1) Ebu Davud, kitab-u's-salat, bâb: kullu salatın la yütimmuha sahibuha tetimmu min tadavvuihi no: 864

2) El-Fıkhu'l-İslami ve Edilletuhu / Vehbe Zuhayli: 1/504

Ahmet b. Hanbel bu görüşüne şu ayeti ve beraberinde birçok hadis-i şerifi delil getirmiştir.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ
وَخُذُواهُمْ وَاحْصِرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصِدٍ إِن تَابُوا وَأَقَامُوا
الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٥﴾

“Haram aylar çıkınca bu Allah’a ortak koşanları artık bulduğunuz yerde öldürün, onları yakalayıp hapsedin ve her gözetleme yerine oturup onları gözetleyin. Eğer tövbe ederler, namazı kılıp zekâtı da verirlerse, kendilerini serbest bırakın. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.”¹

Bu ayete göre serbest bırakılma şartı tövbe edip namaz kılmasına bağlanmıştır.

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
يَقُولُ إِنَّ بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ وَالْكُفْرِ تَرَكَ الصَّلَاةَ

Câbir b. Abdillâh (Allah ondan razı olsun), Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Kuşkusuz kişinin, küfür ve şirk ile arasında namazı terk etmek vardır”²

Ezcümle: Hanefî, Malikî ve Şafîîlere göre tembellik veya umur-samazlığından dolayı namazı terk eden kişi, namazın farz bir ibadet olduğunu kabul ettiği sürece kâfir olmaz. Ancak günahkâr bir Müslüman olur.

1) Tevbe Sûresi:5

2) El-Buhârî, kitabu’z-Zekât, bâb: vucubu’z-zekât; Müslim, kitabu’l-îmân, bâb: el-emru bi kıtali’n-nas hatta yekulu lâ ilâhe illellâh.

Çünkü bir kimsenin kelime-i şهادet getirdikten sonra cehennemde ebedi olarak kalmayacağına dair kesin deliller vardır.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أُمِرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ
النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَمَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَقَدْ عَصَمَ مِنِّي
مَالَهُ وَنَفْسَهُ إِلَّا بِحَقِّهِ وَحِسَابُهُ عَلَى اللَّهِ

Ebu Hüreyre (Allah ondan razı olsun), Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Lâ ilâhe illallah (Allahtan başka ilah yoktur) **deyinceye kadar insanlarla savaşmakla emredildim. Artık her kim Lâ ilâhe illallah derse malı ve kanını benden korumuştur.** (Malı alınamaz, kanı akıtılamaz¹.) **Ancak bir hak nedeniyle** (kısas edilmesi veya malının alınması) **gerekirse müstesna. Artık bu kimsenin hesabı Allah Teâlâ’ya aittir.”**²

Hanbelilerin namazı terk edenin kâfir olduğuna dair getirdikleri hadisleri Hanefî, Şafîî ve Malikîler, namazı terk etmeyi helal kabul eden veya kâfirin müstahak olduğu cezaya çarptırılmayı hak eden manasında tevil etmişlerdir.

Özetle şöyle denir: Namazı inkâr eden kâfir olur. Hiçbir dini mazereti olmadığı halde sırf tembelliğinden dolayı namazı terk eden bir Müslüman, darbedilir ve kılmcaya kadar hapsedilir. Unutulmamalıdır ki bu tür cezaları uygulama şahısların işi değildir. Aksine yetkili makamların işidir.

Allah Teâlâ **“Dinde zorlama yoktur”** buyurduğu halde nasıl olurda namaz kılmayan kişi bu tür cezalarla namaz kılmaya zorlanabilir şeklinde akla gelen suâlin de cevabı şudur.

Evet, Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

1) Yani malı ve can artık bize emanettir. Onu İslam mahkum-i’-d-dem yani canı ve malı heder edilemeyecek, devlet tarafından korunacak olan kişiler arasına alır.

2) El-Buhârî, Kitabu’l-cihad ve’s-siyer, bâb: Dua’u n-nebiyyi ile’l-islami vbe’n-nübüvvet; Müslim, kitabu’l-İman, bâb: el-emru bi kitali’n-nas hatta yekulû lâ ilâhe illallah

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ
وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ
سَمِيعٌ عَلِيمٌ

“Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır. O hâlde, kim tâgûtu tanımayıp Allah’a inanırsa, kopmak bilmeyen sapasağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.”¹

Yani: Artık hak ile bâtil açıkça ortaya çıkmış, biri diğerinden ayrılmıştır. İslam’da, dine girmek için zorlama yapmak yoktur. Doğru değildir. Öyleyse kim, şeytan ve putlar gibi, Allah’tan başka tapınılan tağutları/putları-şeytanı tanımaz da sadece Allah’ın, kendisinin rabbi ve hak mabudu olduğuna iman ederse şüphesiz ki o, en sağlam bir iman kulpuna yapışmıştır. O kulp kendisine sarılanı Allah’ın azabı ve cezasından kurtaracak olan en sağlam bir kulptur. Allah, kendi birliğini tasdik edenlerin ikrarını işiten, ihlas ve samimiyetlerini çok iyi bilendir.

Bazı âlimlere göre, bu ayetin hükmü kaldırılmıştır. Fakat sahih olan görüş, bu ayetin hükmünün kaldırılmadığıdır. Bu âyet, İslam devletine Cizye vererek boyun eğen ehl-i kitaba dair uygulanması gereken ahkâmdan bahsetmektedir. Bunlardan, cizye verenleri İslam’a girmeye, İslam dinini kabul etmeye zorlama yoktur. Fakat İslam dininden dönenler bu hükmün dışındadırlar. Onlar, İslam’ı kabul etmeye zorlanırlar. Aksi halde mürtet olan şahıs katledilir. Bir de **“Dinde zorlama yoktur”** ayet-i celilesiyle vurgulanan kişilerin İslam’ı kabul etmesi için zor kullanmanın doğru olmadığıdır. Yoksa namaz gibi dinin direği olan vazifeleri Müslümanların yerine getirmesi için yetkili makamların zorlama hakkı yoktur, manasında değildir.

Cemaatle namaz kıldığı bilinen bir kişinin Müslüman olduğuna hükmolunabileceği gibi hakkında bütün İslam ahkâmı cari olur.²

1) Bakara Sûresi: 256

2) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

253- SUÂL:

NAMAZIN ŞARTLARI DENİLİNCE
NE ANLAMALIYIZ?

Cevap: İbn Nüceym (ö.970), *El-Bahru'r-Râik* isimli eserinde eş-Şümni'den şöyle nakleder:

Namazın şartlarından maksat, yapılmasıyla namaza başlanılmış olmayan, ancak namaza başlayabilmek için yapılması gerekli olan şeylerdir. Buna göre; iftitah tekbirinin namazın şartı olmaması gerekirdi. Ancak âlimlerimiz bunu da namazın şartlarından saymışlardır. Kıyam, kıraat, rükû, secde gibileri şart olmayıp belki namazın rükünlerindendir.¹

İbrahim el-Halebî, *Halebi Sağır* (Munyetu'l-Musallî) isimli eserinde şöyle der: İftitah tekbiri her ne kadar bütün kitaplarda namazın rükünleri bölümünde ele alınmış olsa da esasen imamlarımız, namazın şartlarından olduğuna dair icma etmişlerdir. Diğer üç mezhep imamları ise buna muhalefet etmişlerdir. Buna göre; birisi namaza girmek için tekbir alacağı esnada üzerinde bulunan necaseti hemen atacak olsa veya avret mahalli açıldığında ameli kesir yapmaksızın beklemeden avret mahallini örtecek olsa veya kıbleye dönük değilken hemen kıbleye yönelecek olsa veya tekbir aldıktan hemen sonra vakit girecek olsa, Hanefilere göre namaza girmiş ve namazı sahih olmuş olur. Diğer üç imama göre namaza girmiş olmaz.²

254-SUÂL:

NAMAZIN SIHHATİ İÇİN
GEREKLİ OLAN ŞARTLAR NELERDİR?

Cevap: Yedisi dışında beşi içinde olmak üzere namaza ait başlıca on iki farz vardır.

1) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

2) İbrahim el-Halebî, Şerhu Munyetu'l-Musallî/Haleb-i Sağır

Dışında olan farzlara “**namazın şartları**” denir. Yani bunlardan biri bulunmayacak olsa namaza başlamak sahih olmaz.

İçinde olan farzlara “**Namazın rükünleri**” denir. Yani bunlardan biri bozulacak olsa başlanmış olan namaz bozulmuş olur.

• Namazın şartları (yani namazdan önce bulunması gereken şartlar):

1. Hadesten taharet (abdest veya gusül almak)
2. Necasetten taharet (pisliklerden temizlenmek)
3. Setr-i avret (örtülmesi gerekli olan yerleri örtmek)
4. İstikbal-i kible (kibleye yönelmek)
5. Vakit
6. Niyet
7. İftitah tekbiri (namaza giriş tekbiri)

Bunlar namazın caiz ve sahih olması için gerekli olan şartlardır.

Bunun yanı sıra kişinin mükellef olması, namaz kılmaya kudretinin olması gibi bazı şartlar vardır ki bunlar namazın vacip olmasını gerektiren şartlardır.

• Namazın rükünleri (yani namaz esnasında riayet edilmesi gereken farzlar)

1. Kıyam
2. Kıraat
3. Rükû
4. Secde
5. Kade-i ahîre yani son oturuş

NECASETTE TAHARET (PİSLİKLERDEN TEMİZLENMEK)

255-SUÂL:

PİS OLAN HER ŞEY NECASET MİDİR?

Cevap: Şer'i ıstılahta kan, insan ve hayvan dışkıları, içmek için üretilmiş şarap ve benzeri alkollü içkiler, eti yenmeyen yırtıcı kara hayvanlarının salyaları, besmelesiz kesilmeleri durumunda bunların etleri ve sakatatları, besmele ile kesilmiş olsa bile bütünüyle domuz necaset olarak kabul edilir.

Buna göre sümük, ter, tükürük emsali şeyler halk dilinde pis olarak nitelendirilseler de necaset değildirler. "Encas" babında geçtiği üzere fakihler, necasetleri; galize ve hafife olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Buna bağlı olarak yani bedende, elbisede veya namaz kılınacak mekânda bulunacak olan necasetin galize veya hafife olmasına göre hükümler farklılık arz edecektir.

256-SUÂL:

NAMAZIN ŞARTLARINDAN OLAN
NECASETTE TAHARETTE MAKSAT NEDİR?

Cevap: Namaz kılmayı kast eden kişi için iki türlü taharet vaciptir.

1- **Hakiki taharet:** Cüssesi olan sıvı ya da katı pisliklerden temizlenmektir. Buna fıkıh dilinde necasetten taharet de denilir. Necasetten taharet denildiğinde kast edilen de budur.

2- **Hükmi taharet:** Cüssesi olmayan/gözükmeyen hükmen pis sayılan pislikten temizlenmektir. Bu, abdest azalarının abdestsizlikten

ve bedeninin tamamının cünüplükten temizlenmesidir. Bu kısma dair malumat abdest ve gusül bölümünde geçmişti. Burada sadece, namaz kılacak kişinin cünüplükten ve abdestsizlikten beri olmasının delillerini getirmekle yetineceğiz.¹

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ
وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى
الكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى
سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا
مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا
يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ
نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٦﴾

“Ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi ve -başlarınıza mesh edip- her iki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüp iseniz, iyice yıkanarak temizlenin. Hasta olursanız veya seferde bulunursanız veya biriniz abdest bozmaktan (def-i hacetten) gelir veya kadınlara dokunur (cinsel ilişkide bulunur) da su bulamazsanız, o zaman temiz bir toprağa yönelin. Onunla yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin (Teyemmüm edin). Allah, size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez. Fakat O, sizi tertemiz yapmak ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister ki şükredesiniz.”²

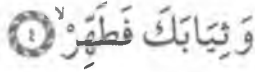
Necasetten taharet: Hakiki pisliklerden temizlenmek; namaz kılacak kişinin bedenini, elbisesini ve namaz kılacağı mahalli namaza

1) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyü's-Sanâyi fî Tertibi'ş-Şerâi'

2) Maide Sûresi: 6

mani olan her türlü pislikten temizlemesi demektir. Namazın şartı olarak nitelendirilmesinden de anlaşılacağı üzere necasetten taharet vaciptir.

Zira Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

“Elbiseni tertemiz tut.”¹

257- SUÂL:

BİR MAHALLİN NECİS SAYILABİLMESİNİ GEREKTİREN NECASET MİKTARI NE KADARDIR?

Cevap: Necaset, isabet ettiği şey itibarıyla iki şekilde değerlendirilebilir.

1. Necasetin suya isabet etmesi:

Dere ve göl gibi sıvı maddelere karışması durumunda bakılır; karışan necaset idrar, şarap gibi düştüğü suya karışıp görülmez hale gelen sıvılardansa düştüğü suyun tat, renk ve kokudan ibaret olan üç vasfından birini değiştirmedigi sürece onu pisletmiş sayılmaz.

Şu halde necasetin düştüğü yerden abdest alınıp gusledilebileceği gibi necasetin düşmediği taraftan da abdest alınıp gusledilebilir.

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) “*Kitabu’l-Eşribe*” bölümünde şöyle demiştir:

Birisi ırmağın üst tarafından ırmağa şarap döküyor, diğer birisi de aşağı tarafından abdest alıyor olsa, ırmağın rengi, tadı veya kokusu değişmişse abdesti caiz olmaz. Aksi takdirde caiz olur.

İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) buna benzer bir meselede şöyle demiştir: Temiz olduğu kesin bilinen bir suyun daha sonra yukarıda zikredildiği gibi bir sebepten pislenme şüphesi oluşacak olsa o

şüphe, suyla abdest almaya engel oluşturmaz. Zira su aslı itibarıyla temizdir. Temiz olan bir şey şüphe ile necis sayılamaz.

Akıcı suya düşen necaset, leş gibi görünen bir şey olup akan suyun tamamı veya ekserisi o necasetin üstünden akacak olsa suyun yukarısından abdest alınabilir. Her ne kadar aşağısından abdest alınamayacak olsa da. Çünkü suyun necis olduğu kesindir.

Suyun akıcı olması temiz olması için yeterli bir sebep değildir. Suyun yarısının necasetin üstünden akması durumunda da hüküm aynı olup alt taraftan abdest alınabilir. İhtiyatlı olan, bu durumda dahi başka imkân varsa aşağısından abdest almamaktır.¹

Akan suyun azı o necasetin üstünden geçiyor, çoğu başka yerden geçiyorsa üst taraftan abdest almak caiz olduğu gibi alt taraftan da abdest almak caizdir. Zira şer'i hükümlerde az, yok hükmündedir. Necaset suyun üzerine dağılmışsa üç vasfından (rengi, tadı, kokusu) biri değişmedikçe akıcı suların aşağılarından ve yukarılarından abdest alınabilir.

Şayet içine necasetin düştüğü su, havuz, küvet gibi durgun sularansa suyun az olması durumunda necasetin düşmesiyle o su necis olur. Su, çok ise necis olmaz. Hanefi fakihleri 10 x 10 zira'dan büyük suları büyük su sayıp karışan necis şeyin vasıflarından -rengi, tadı, kokusu- birisi suya galip gelip suyu değiştirmedikçe pislenmeyeceğine hükmetmişlerdir.²

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) **el-Muvvatta'**ında şöyle der:

Bir tarafı hareket ettirildiğinde diğer tarafı da hareket ediyorsa küçük su, etmiyorsa büyük sudur.³ Hareket ettirici sebep abdest almak veya el çırpma veya da gusül almaktır. Yoksa büyük şeyleri suya atmak değildir. Çünkü böyle bir durumda suyun birçok tarafının hareket edeceği aşikârdır.

1) Alauddin es-Semerikandî, Tuhfetü'l-Fukahâ

2) Şer'i zira Mevsuat'u vahadat'i l-kıyas el-Arabiyye ve l-İslamiyye adlı kitapta 49,327477 santimetre olarak hesaplanmıştır. Buna göre $49,327477 \times 49,327477 = 2433,199987185529$ santimetre yani yaklaşık 25 metre-karelik bir havuz kadardır. Derinliği ise bir avuç su almak için el suya daldırıldığında dibe değmeyecek kadar olmalıdır.

3) Muvattâ Mâlik bi rivayet-i Muhammed b. El-Hasen

2. Necasetin elbise, beden ve namaz kılınacak yere isabet etmesi:

Elbise veya bedene veya da namaz kılınacak yere isabet eden necaset ya galize ya da hafife olur. Bunların her birisi de az ya da çok olabilir. Her iki tür necasetin de az olanı kıyasa göre namaza mani olsa da istihsanen namaza mani olarak görülmemiştir. İstihsanın karşısındaki kıyas terk edilerek bu miktar necasetler namaza mani sayılmamışlardır. Bunun yanı sıra taşlarla istinca yapmanın cevazında olan ittifak, bu miktar necasetin namaza mani olmadığına dair kavi bir delildir. Zira taş ile alınacak bir taharette necasetin bütünüyle izale edilemeyeceği aşîkârdır. Bu da az necasetin namaza mani olmadığını gösterir.

Necaset, galize/ağır ve çok olduğunda namaza mani olacağına dair söz birliği vardır. İhtilaflı olan; hangi miktarın çok sayılması hususudur.

Miktarı konusunda değişik rivayetler yapılmışsa da sahih görüşe göre cirmi olan katı necasetlerde vezin itibari ile bir dirhem ağırlığına kadar olanların af olunacağı bildirilmiştir.¹ Sıvı necasetlerde ise mesafe yani alan itibarıyla da dirhem'in kapladığı alan miktarı, yaklaşık avuç ayası ve daha azının af olunacağı beyan edilmiştir.²

Necasetin hafife olması durumunda ise giyilen elbisenin dörtte birini aşmadığı sürece af edilmiş ve namaza engel sayılmamıştır. Buradaki dörtte birden maksadın ne olduğuna dair ayrı bir ihtilaftan söz edilmiştir.

Bazıları elbisenin tamamının dörtte biridir derken, bazıları da necasetin isabet ettiği kısmın dörtte biridir demişlerdir. Diğer bazıları ise: "İsabet eden uzvun dörtte biridir, yoksa zannedildiği gibi elbisenin tamamının dörtte biri değildir" demişlerdir.³

1) Kendisiyle ağırlıkların takdiri yapıldığı dirhemlere dirhem-i keyl, alışverişte kullanılması itibarıyla da dirhem-i nakd denilmiştir. Bir dirhem-i keyl 3,183571 gram yani yaklaşık 3,2 gram ağırlığındadır. Mevsuat u vahadat'ı l-kıyas el-Arabiyye ve l-İslamiyye.

2) Ebu Abdullah Muhammed b. El-Hasen eş-Şeybâni, Kitâbu'l-Asl

3) El-Fetâvâ'l-Hindiyye; Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmî bir heyet

İhtiyatın gereği son iki görüşten birisiyle amel etmektir. Allah en doğruyu bilendir.

Namaz kılınacak mekânda necaset bulunmasına gelince; Namaz kılan kişi ya toprak, çimen, taşlık gibi bir arazide seccade olmaksızın namazını kılıyor, ya da halı, kilim, seccade gibi şeyler üzerinde namazını kılıyordur.

Arazi üzerinde namaz kılması durumunda az olsun çok olsun necaset, namaz kıldığı mahalde değil de yakınında bir yerde olacak olursa namaza mani olmayacağına söz birliği vardır. Çünkü namazın şartı, namaz kılınan mahalde necasetin bulunmamasıdır. Buna rağmen müstehap olan o mahalden uzakta kılmaktır.

Necaset, namaz kıldığı mahalde bulunacak olursa bakılır; az ise mahallin neresinde olursa olsun namaza mani olmaz. Çok olursa, el ve diz kapaklarını koyduğu yerlerde olması durumunda namaza mani olmaz.

Delil sadedinde şöyle denilmiştir:

Secdede asıl olan alın ve ayakların yere konulmasıdır. El ve diz kapaklarını yere koymaksızın secde yapsaydı secdesi sahih olacaktı. Buralarda necaset bulunması durumunda da sanki hiç el ve diz kapaklarını yere koymamış gibi olacağından namazı sahih olur. Aynı şekilde yer üzerindeki necaset, namaz kılınan yerde fakat secde azalarının dışında kalan yerlerde bulunması durumunda da namaza mani olmaz. Bu İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'nin görüşüdür. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre namaz fasit olur.

Necaset ayaklarının altında olursa, namazın rükünlerinden olan kıyamı necaset bulunan bir mahal üzerinde yapacağı için namazı sahih olmayacaktır.

Temiz bir mahalde namazın kıyamına başlar daha sonra necaset bulunan bir yere yürüyüp orada az durur sonra da oradan ayrılacak olursa bu durum namazının sahih olmasına mani olmaz. Aksi halde mani olur.

Namaz kılınan seccade üzerinde necaset bulunması ile ilgili hükümler, necaset bulunan arazi üzerinde kılınan namaza dair verilen hükümlerden farksızdır.¹

Çok olan necaset seccadenin secde mahallinde değil de kenarlarında bulunursa bu tür seccadeler üzerinde namazın caiz olup olmayacağı konusunda fakihler ihtilaf etmişlerdir.

Tebyinü'l-Hakaik'de şöyle denilmiştir: Fakihlerden bir kısmı: Seccade küçük veya büyük olsun her iki durumda namazın caiz olacağını söylemişlerdir.

Diğer bir kısım fakihler ise “seccade büyük ise namaz caiz, aksi takdirde caiz değildir” demişlerdir. Bu ikinci görüşe göre büyük ile küçük seccade arası şöyle ayrılmıştır; “Bir ucu kaldırılıp hareket ettirildiğinde diğer tarafı sallanırsa küçük, aksi takdirde büyüktür” denilmiştir.

Aynı şekilde uzun bir elbise giydiğinde bir ucunda necaset olsa bakılır; “hareket ettiği zaman necasetin bulunduğu diğer taraf sallanmazsa namaz caiz, aksi takdirde değildir” denilmiştir.²

Buna göre günümüzde camilerde kullanılan halıların bir tarafında bulunan necaset diğer tarafta kılan kişinin namazına mani olmaz. Hatta doğrudan o necasetin üzerine ayak basmayan ve secde etmeyen kişinin namazı sahihtir.

258-SUÂL:

ÜZERİNDE DİRHEM MİKTARINDAN AZ
NECASET BULUNAN KİŞİ, ONU TEMİZLEMEKLE
MEŞGUL OLDUĞUNDA CEMAATİ KAÇIRACAK OLSA
NE YAPMALIDIR?

Cevap: Üzerinde dirhem miktarından az necaset bulunan bir kimse temizlemeyle uğraşması durumunda cemaati kaçırma kor-

1) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi'

2) Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla'i, Tebyinu'l Hakâik

kusu taşıyorsa temizlemeksizin o haliyle kılması müstehaptır. Çünkü o miktar necaseti temizlemek farz değil müstehaptır. Hâlbuki cemaate iştirak ettiğinde farzı eda etmiş olacaktır.¹

259-SUÂL:

ÜZERİNDE NECASET BULUNAN ELBİSE, GÜNÜMÜZDE UYGULANAN KURU TEMİZLEME YÖNTEMİYLE TEMİZLENMESİ DURUMUNDA ŞER'AN TEMİZ OLUR MU?

Cevap: Üzerinde necaset bulunan bir elbise veya kumaşın Şer'an temiz sayılıp onunla namaz kılınabilmesi için yağmur, deniz, göl emsali mutlak su denilen sular ile veya kendisiyle necasetin giderilmesi mümkün olacağı sirke, gül suyu, elbise sıkıldığında damlayacak şekilde akıcı olan meyva veya sebze türü şeylerin suları ile elbise üzerindeki necaseti gidermek gerekir. Sıvı yağ, pekmez, süt ve şıra ile necaset giderilemez. Bunların kullanılması da caiz değildir.²

Ayrıca el-Kuduri'nin talebesi Ebu'n-Nasr El-Akta' hocasının muhtasarına yapmış olduğu şerhte: Bir rivayete göre ma-i müstamelin İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre temiz olduğunu söylemiştir.³

Bu rivayete dayanarak Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla'î, *Tebyinu'l Hakâik* isimli eserinde bu suyla necasetin giderilmesinin caiz olacağını söylemiştir.⁴ *El-Fetâvâ'l-Hindiyye*'de fetvanın bu görüşle verileceği söylenmiştir. Şu halde bu çeşit sıvılar kullanılmaksızın kuru temizleme yöntemiyle temizlenmiş elbiselerle namaz kılmak caiz olmayacaktır.

Ezcümle: Kuru temizlemeye gönderilmiş necis bir elbise daha sonra tekrar su ile yıkanmalıdır. Aksi halde o elbiseyle namaz kılmak caiz olmayacaktır.

1) El-Fetevâ'l-Velvâliciyye

2) Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, El-Hidâye

3) Ebu'n-Nasr El-Akta', Şerhu Muhtasaru'l-Kudurî

4) Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla'î, Tebyinu'l Hakâik

260-SUÂL:

**NAMAZ KILACAK KİŞİ, İKİ VEYA DAHA FAZLA
ELBİSESİNDEN HANGİSİNİN TEMİZ,
HANGİSİNİN NECİS OLDUĞUNU BİLEMEDİĞİNDE
NE YAPMALIDIR?**

Cevap: El-Kudurî'nin talebesi Ebu'n-Nasr El-Akta¹, hocasının muhtasarına yapmış olduğu şerhinde şöyle der:

Elbiselerinin bazısının temiz, bazısının da necis olduğunu kesin olarak bilen bir kimse, içlerinden namaz kılmaya yeterli olacak bir elbiseyi yıkama imkânı da bulamayacak olsa hangisinin temiz olduğunu tespit edebilmek için araştırma yapmalıdır. Araştırmasının sonucunda temiz olduğuna kanaat getirdiği elbiseyle namazını kılmalıdır. Araştırma yapmaksızın bu elbiselerden rast gele herhangi biriyle namazını kılması caiz değildir.

Bu ve emsali meseleleri fakihler, ilim sahibi olsun olmasın her mükellef kişinin içtihat etmesi gerekli olan mesele olarak anmışlardır. Böylesi durumlarda kişi araştırma yapmak durumundadır. Yani bu mesele her bir kişinin araştırma yapmasının (içtihat etmesinin) vacip olduğu meselelerdendir.

Bunun gibi; kıblenin hangi cihet olduğunun bilinmediği ve soracak kimsenin de bulunmadığı durumlarda da araştırma yapması vaciptir. Ayrıca yaptığı bu araştırmanın sonucuna göre namazını kılması gereklidir. Aksi takdirde namazı sahih olmayacaktır.

Bu gibi meselelerde ulaşılmak istenilen (temiz elbise ve kible) ile sakınılmak istenilen (necis elbise ve kible dışı diğer yönler) ihtimal bakımından az veya çok olmalarının önemi yoktur. Yani bir temiz elbise, bir de necis elbise olsa araştırma yapması vacip olacağı gibi, bir temiz beş necis, beş temiz bir necis olması durumlarında da araştırma yapması vaciptir. Aynı şekilde dört cihetin kible olmadığından emin olup kalan iki cihetten hangisinin kible olduğunda şüphesi olma durumunda da araştırma yapması vacip olduğu gibi, hiç bir cihetten emin olmama durumunda da araştırma yapması vaciptir.

Bunun yanı sıra bazı meselelerde ulaşmak istenenle sakınılmak istenenin sayısal durumları, araştırmanın cevaz ve âdemi cevazını etkiler.

Mesela; önündeki iki kaptan birinde necis su, diğerinde temiz su bulunan bir kimsenin araştırma yapmasına izin verilmemiş, bilakis her iki suyu döküp sonra teyemmüm yapması gerekir denilmiştir.

Necis su bulunan kapların temiz su bulunan kaplardan fazla olması durumunda da hüküm aynıdır. Ancak temiz su bulunan kaplar necis su bulunan kaplardan fazla olmaları durumunda içtihat yapılmasına yani araştırma yapılmasına izin verilmiştir. Yine de böyle bir durum da araştırma yapılmasının vacip olduğu söylenmemiştir. Çünkü suların hepsini döküp teyemmüm yapmak da mümkündür.

Dikkat edilecek olursa elbise ve kible meselelerinde ulaşmak istenenle sakınılmak istenenin hangisinin (temiz elbise - necis elbise, kible ve diğer yönler) galip yani çok veya az olduğu önemsenmemiş, her halükarda araştırma vaciptir denmiştir. Çünkü “necis elbise ile namaz” ve “kıbleden başka yöne namaz”, bazı zaruret hallerinde caiz olan işlerdendir. Yani illa da olması gerekli olan hususlardan değildirler. Fakat “temiz su ile abdest almak” her daim vaciptir. Necis su ile abdest almak ise hiç bir zaman caiz değildir.

Bu yüzden sayısal çokluğa itibar edilmiş ve eşit olmaları veya necis suyun fazla olması durumunun dışında araştırmaya izin verilmiştir. Bu gibi meseleler de galebe yani çokluk önem kazanmıştır.

Galebenin öne çıktığı meselelerden birisi de depres, savaş gibi afetlerdeki toplu ölümlerde ölenler için cenaze namazı kılınıp kılınmayacağı meselesidir. Şöyle ki; bir belde meydana gelen afette ölenlerden hangisinin Müslüman hangisinin kâfir olduğunun bilinmemesi durumunda çoğunluğa göre hareket edilir.

Müslümanların çok olması durumunda her bir ölü için bir cenaze namazı kılınması gerekir. Aksi takdirde cenaze namazı terk edilir.

Bazı meselelerde de sayıya ve galebeye hiç itibar edilmemiş ve hiç bir surette araştırmaya izin verilmemiştir.

Mesela; evlenme adayı olarak düşündüğü bir kaç kadından muayyen olmayan birinin kesin olarak kız kardeşi veya kayınvalidesi olduğunu öğrenecek olsa onun hangisi olduğunu kesin bir şekilde tespit etmedikçe bu kadınların hiç birisiyle evlenmesi caiz olmayacaktır.

Allah (*Celle Celâluhû*) en doğruyu bilendir.¹

261-SUÂL:

ÜZERİNDE NAMAZ KILINACAK OLAN SECCADE, HALI VEYA NAMAZDA GİYİLECEK ELBİSE NASIL TEMİZLENMELİDİR?

Cevap: Kendisine necaset bulaşan eşya; tabak, bardak, ayna gibi içine necaseti emerek çekemeyecek türden bir şey olup necaset görünen ve cirmi olan türdense önemli olan necasetin aynının yani cirminin giderilmesidir. Bu bir kez yıkamayla da olabilir. Bir kez yıkama yeterli olmazsa giderilene kadar yıkamaya devam edilir. Sahih olan budur. Bundan sonra başka bir işleme gerek yoktur.

Necasetin bulaştığı şey, necaseti az da olsa içine emen bir şey ise bu durumda da yıkamayla necasetin giderilmesi yeterlidir. Zira az olan necaset yıkamayla izale edilebilir.

Necasetin bulaştığı şey kumaş gibi içine necaseti çokça çekiyor ve rahat bir şekilde de sıkılması mümkün oluyorsa görülebilen türden necasetlerde necaset gidene kadar yıkanıp her yıkamada da sıkılması gerekir. Şayet necaset gözle görülmüyorsa en az üç defa yıkanıp, her seferinde de sıkılması vacip olur. Zira sıkma olmaksızın sadece yıkamayla çok olan necaset giderilemez.²

El-Fetâvâ'l-Hindiyye'nin El-Muhitu'l-Burhânî'den naklettiğine göre;

İki tür necasetten herhangi birinin bulaşmış olduğu elbiseyi her yıkamadan sonra gücü yettiğince sıkmak şarttır. Son sıkımda elbiseyle birlikte kişinin necasete değmiş olan eli temiz olacağı gibi damlayan

1) Ebu'n-Nasr El-Aktâ, Şerhu Muhtasarı'l-Kudurî

2) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi'

son damlalar da temiz olur. Artık damlalar bir yere sıçrayacak olsalar orasını necis yapmayacaklardır.

Halı emsali necaseti içine çokça çeken ve sıkılması mümkün olmayan şeylerin yıkanması hususunda kitaplar, üç defa yıkanmasını ve her yıkamadan sonra damlamanın kesileceği kadar kurutulması gerektiğini, tam kurumunun ise şart olmadığını söylemişlerdir. Eğer necaseti içine çokça çekmemişse ardı ardına üç kere yıkanması yeterlidir.¹

Münyetu'l-Musallî adlı kitapta halı, kilim gibi yaygıların akan bir nehirde bir gece bırakılmasıyla temiz olacağı söylenmiştir. Evlerde fırçalarla üzerinden bol su akıtılarak yapılan yıkamalar da yeterli olur.²

262-SUÂL:

ÜZERİNDE NAMAZA MANİ OLACAK MİKTAR
NECASET BULUNAN BİR ELBİSEDEN BAŞKASINI
BULAMAYAN KİŞİ, BUNU TEMİZLEMEK İÇİN
SU VEYA TEMİZLİK YAPILABİLECEK BİR SIVI
DAHİ BULAMAZSA NECASET BULUNAN TARAFI
ELBİSEDEN KESİP ATMALI MIDIR?

Cevap: Ebu Nasr el-Akta' **Kudurî** metnine yaptığı şerhinde bu konuyla ilgili olarak şöyle demiştir:

Kişi, abdest almak için su bulamadığı zaman maddi bir zarar göreceği için normal değerinden yüksek fiyata su almasına gerek olmayıp teyemmüm yapması caiz görülmüştür.

Aynı şekilde üzerindeki necis elbiseden başka temiz elbisesi olmayıp necaseti temizlemek için her hangi bir şey de bulamadığı zaman maddi bir zarara uğrayacağı için necasetin bulunduğu tarafı kesip atmak zorunda değildir.

1) El-Fetâvâ'l-Hindiyye, Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmî bir heyet

2) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi'

Dolayısıyla namaz kılması için önce necaset bulunan kısmı kesip sonra namaz kılmasına gerek olmayıp necis olan elbisesiyle namazını kılması caizdir.¹

263-SUÂL:

**KAN GİBİ BAZI NECASETLERİN BULUNDUĞU
ELBİSEYİ YIKADIĞIMIZDA CİRMİ GİTMEŞİNE RAĞMEN
NECASETEN BİR RENK KALACAK OLSA
BU RENGİ GİDERMEK DE ŞART MIDIR?**

Cevap: Mer'i dediğimiz isabet ettiği yerde görülen necasetlerde yıkama sonucunda necasetin cirmi izale edilse kalan rengi çıkartmakta tekellüf olacağı için izale edilmesi vacip değildir. Böylece geriye kalan, necaset sayılmayacak ve namaz kılana herhangi bir zarar vermeyecektir.²

264-SUÂL:

**MENİ BULAŞMIŞ BİR ELBİSEYLE
NAMAZ KILINABİLİR Mİ?**

Cevap: Geride geçtiği üzere Hanefi mezhebine göre meni necis-tir. Temizlenmedikçe üzerinde meni bulunan elbiseyle namaz kılmak caiz değildir.

Meni kurumuşsa o kısmın ovalanması temizlenmesi için kâfidir. Kurumamışsa elbisenin temiz olabilmesi için o kısmın yıkanması şarttır.

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أَفْرُكُ الْمَنِيَّ مِنْ نَوْبِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَانَ يَابِسًا وَأَغْسِلُهُ إِذَا كَانَ رَطْبًا

1) Ebu'n-Nasr el-Akt'â Ahmed b. Muhammed, Şerhu Muhtasari'l-Kudûri

2) Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla'i, Tebyinu'l Hakâik

Hazreti Ayşe (Allah ondan razı olsun) şöyle buyurdu: **Efendimiz** (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in elbisesindeki meniye, kuru olduğunda ovalayarak, yaş olduğunda yıkayarak temizlerdim.¹

Meni beden üzerinde olursa kurusun veya kurumasin temizlenmesi ancak yıkamakla hâsıl olur.² Aksi takdirde o onunla namaz kılınmaz.

265-SUÂL:

ELBİSESİNE İSABET EDEN NECASETİN NEREYE İSABET ETTİĞİNİ BİLEMEYEN KİŞİ NE YAPMALIDIR?

Necasetin isabet ettiği yerin biliniyor olması durumunda orasının yıkanmasının gerekli olduğu malumdur. Fakat necasetin isabet ettiği yer unutulmuş veya bilinmiyorsa tercih edilen görüşe göre elbisenin herhangi bir tarafının yıkanmasıyla temiz olacağına hükmedilir.

Şüphesiz ihtiyatlı olan tamamının yıkanmasıdır.³

266-SUÂL:

KÜÇÜK SU DÖKERKEN ELBİSE VE BEDENE SIÇRAYAN İDRAR NAMAZA MANİ OLUR MU?

Cevap: Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeylaî (ö.743), *Tebyinu'l Hakâik* isimli eserinde şöyle der: İğne başından büyük olmayan zerreciklerden sakınmak mümkün olmadığı için, elbisenin birçok yerinde bulunacak olsa bile onunla namaz kılmak caizdir.

Sıçrayan idrar damlalarının daha büyük olmaları durumunda elbisenin temizlenmesi vaciptir.

1) Ed-Dârakutnî, kitabü't-tahare, bâb; ma verede fî tahareti'l-menî

2) İbrahim el-Halebî, Şerhu Munyeti'l-Musallî/Haleb-i Sağır

3) El-Fetâvâ'l-Hindiyye, Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmî bir heyet

İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'dan gelen bir rivayete göre; bu zerrelerin hakiki necaset olmalarına binaen isabet ettikleri elbisenin yıkanması vaciptir. Yıkanmayacak olsa namazın sıhhatine mani olur.

Ayrıca Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den rivayet edilen birçok hadis-i şerifte kabir azabının çoğunun idrardan sakınmamaktan kaynaklandığı rivayet edilmiştir. Fakihler, bu hadisi şeriflerdeki sakınmayı sadece sıçrayan idrar olarak görmemiş, aksine bunu geniş tutmuş ve sıçrayan idrarın kast edilmesiyle birlikte istibranın güzel yapılmaması veya hiç yapılmaması sebebiyle elbiseye ilişecek idrara da şamil kılmışlardır.

Bu yüzden def-i hacet ayakta değil bilakis oturarak yapılmalıdır. Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ تَنْزَهُوا مِنْ
الْبَوْلِ فَإِنَّ عَامَّةَ عَذَابِ الْقَبْرِ مِنْهُ

Ebu Hüreyre (Allah ondan razı olsun), Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“İdrardan sakının. Zira kabir azabının çoğu ondandır.”¹

267-SUÂL:

ÖLÜ YIKAYAN KİŞİNİN ÜZERİNE SIÇRAYAN SULAR TEMİZ MİDİR?

Cevap: Müslüman-kâfir, canlı-ölü insan bedeni, üzerinde necaset bulunmadığı sürece temizdir. Ölünün yıkanması esnasında sıçrayan su, ma-i müstameldir. Necis değildir.

Şu halde ölüyü yıkayan kişi, üzerine sıçrayan suların temiz olmasına rağmen, sıçrayan bu suyun ma-i müstamel olmasını dikkate alarak, elbisesini değiştirmesi ihtiyatın gereğidir.

1) Ed-Darakutnî, kitabü't-tahare, bâb: necasetu'l-bevl

Ölünün ağzından akan salyanın ölüyü yıkayan kişinin elbisesine bulaşması durumunda iki farklı görüş vardır.

1- Canlı insanın salyası gibi temiz olduğudur.

2- Canlı insanın salyası hükmünde değildir. Bu yüzden ölünün salyası necistir.¹

İhtiyatlı olan ölünün salyasının isabet etmiş olduğu elbiseyi yıkayıp temizlemektir.

268-SUÂL:

GÜVERCİN EMSALİ KUŞLARIN PİSLİKLERİNİN İSABET ETTİĞİ ELBİSEYLE NAMAZ KILINABİLİR Mİ?

Cevap: *El-Fetâvâ'l-Hindiyye* isimli eserde, *Es-Siracu'l-Vahhâc* adlı kitaptan şöyle nakledilmiştir: Güvercin, serçe emsali eti yenen kuşların tersleri temizdir. Buna göre o elbiseyle namaz kılmakta bir beis yoktur. Ayrıca içine güvercin veya serçe tersleri düşmüş su dahi Şer'an temizdir. Onunla abdest alınabilir.² Tavuk, ördek ve kazın tersleri necaseti galize olduğu için bunların bulaştığı elbiseyle namaz kılmak caiz değildir.³

269-SUÂL:

KESİLEN HAYVANLARIN ETLERİ ÜZERİNDEKİ KANIN BULAŞTIĞI ELBİSEYLE NAMAZ KILMAK CAİZ MİDİR?

Cevap: Kanı akıtıldıktan sonra et üzerinde veya damarlar üzerinde kalan kanlar akıcı olmadığı için necis olmayıp namaza mani değildir. Ancak akıcı kanın ete veya damara yapışıp kurumaları durumunda necis sayılırlar. Zira bu, akıcıydı.⁴

1) El-Fetâvâ'l-Hindiyye, Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmî bir heyet

2) Ebu'l-İhlâs Hasan b. Ammâr eş-Şurunbulâlî, Merâkı'l-Felâh

3) İbrahim el-Halebî, Ğunyetu'l-Mütemelli/Haleb-i Kebir

4) El-Fetâvâ'l-Hindiyye, Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmî bir heyet

Pire, sinek gibi hayvanların kanları necis olmayıp düştüğü suyu pis etmeyecekleri gibi, dirhem miktarından fazla olarak elbisede bulunmaları da namaza engel teşkil etmezler.¹

Balık ve denizde yaşayan hayvanların kanları necis değildir. Bu-laştıkları elbiselerle namaz kılınabilir.²

270-SUÂL:

BEZLENMİŞ ÇOCUK, NAMAZ KILANIN SIRTINA ÇIKACAK OLURSA VEYA NECASET TAŞIYAN BİR KUŞ NAMAZ KILANIN ÜZERİNE KONACAK OLURSA NAMAZ FASİT OLUR MU?

Cevap: İbrahim el-Halebî “*Halebî Sağır* isimli eserinde şöyle der: Necis su verilerek imal edilmiş olan çelik bir bıçağı üzerinde taşıyan kişinin namazının sahih olup olmadığı, bıçağa verilen necis suyun miktarıyla ilgilidir. Verilen su dirhem miktarından fazla ise namaza mani, aksi takdirde mani değildir.

Aynı şekilde ayaklarına necaset yapışan kişinin iki ayağındaki necaset miktarının toplamı dirhem miktarını geçiyorsa bu halde namaz kılması caiz olmaz. Keza üzerinde dirhem miktarından fazla necaset bulunan bir çocuk, namaz kılmakta olan annesinin sırtına çıkacak olsa üzerinde bulunan necaset annenin namazının sahih olmasına engel değildir. Fakat çocuk kendi başına annesi üzerinde duramayacak durumda ise annesine bağlı sayılacağı için namazı fasit olacaktır.³

Çocuğun bez emsali bir şeyle bağlı olması durumunda da necaseti taşıyor kabul edileceğinden dolayı annenin namazı fasit olacaktır.

Üzerinde dirhem miktarı necaset bulunan bir kuş, namaz kılmakta olan kişinin üzerine konacak olsa aynı gerekçe söz konusu olacağından kişinin namazı fasit olacaktır.⁴

1) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'

2) Ebu Abdillâh Muhammed b. El-Hasen eş-Şeybânî, Kitâbu'l-Asl

3) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

4) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

Kedi emsali artığı mekruh olan hayvanların namaz esnasında kişinin üzerinde bulunması namazı bozmaz. Fakat bu durumda kılınan namaz, mekruhtur.¹

271-SUÂL:

NECİS BİR MEKÂNA SERİLEN TEMİZ SECCADE
ÜZERİNDE NAMAZ KILAN KİŞİNİN ELBİSESİNDEN
SARKAN KISMI, NECİS MEKÂNA DEĞECEK OLURSA
NAMAZ FASİT OLUR MU?

Cevap: Namaz kılınan seccadenin haricinde kalan bölümlerde necaset bulunması durumunda bakılır; dış alandaki necaset kuru ise namaz kılınan elbisesinin, necaset mahalli üzerine yayılıp temas etmesinde bir beis yoktur. Dolayısıyla namaza mani olmaz. Yaş olması durumunda² ise necaset, elbisesine sirayet edeceğinden namaza mani olacaktır.³

272-SUÂL:

KÖPEĞİN AĞZIYLA YAKALADIĞI UZVU
VEYA ELBİSEYİ YIKAMADAN NAMAZ KILMAK
CAİZ MİDİR?

Cevap: *El-Fetevâ'l-Velvâliciyye*'de şöyle denmiştir:

Köpeğin ağızıyla yakaladığı uzvu veya elbiseyi yıkamanın lazım olup olmadığı; bunları kızgınlık sebebiyle yakalayıp yakalamamasıyla ilişkindir. Kızgınlık sebebiyle yakalamışsa oraların yıkanmasına gerek yoktur. Çünkü bu durumda sadece dişleriyle yakalamış ve salyası bulaşmamış kabul edilir.

1) Ebu'l-İhlâs Hasan b. Ammâr eş-Şurunbulâli, Merâkî'l-Felâh

2) İmam El-Merğınanî (ö.593) Et-Tecnis ve'l-Mezid adlı eserinde şöyle der: Temiz ve kuru olan bir kumaş, necis ve ıslak olan bir zemine düşüp necis zeminin ıslaklığı bu kumaşa zuhur etse, şöyle ki; necis olan zemine düşen kumaş sıkıldığında damlamasa, ancak kumaşın ıslanan yeri anlaşılır olsa bu kumaşın necis olup olmadığı Âlimler arasında ihtilâfıdır. Esah görüşü, kumaşın necis olmadığıdır. Şemsü'l-Eimme el-Halvanî (ö.448)'de böyle demiştir. (birinci cilt 178. suale bakulsın)

3) İbrahim el-Halebi, Ğunyetu'l-Mütemelli/Haleb-i Kebir

Bir kızgınlık sonucu değil de oynamak kastıyla yakalamışsa dudakları, dolayısıyla da salyası oraya temas etmiş kabul edileceği için orasını yıkamadan namaz kılmak caiz olmaz.

Zira köpeğin salyası necistir.

273-SUÂL:

İSLANMIŞ BİR KÖPEĞİN SİLKELENMESİ SONUCUNDA SIÇRAYAN SUYUN İLİŞTİĞİ ELBİSEYLE NAMAZ KILMAK CAİZ MİDİR?

Cevap: Köpek, içi su dolu havuz veya kuyu gibi yerlere girdikten sonra silkelenmesi sonucunda bu su damlacıkları birisinin üzerine sıçrayacak olsa o elbiseyle namaz kılması caiz olmaz. Zira bu durumda su, köpeğin cildiyle temas ettiği için necis olmuştur.

Ancak üzerine hafifçe yağan yağmur suyunun silkelenme sebebiyle birinin üzerine sıçraması durumunda o elbiseyle namaz kılmasında bir beis yoktur. Çünkü bu durumda yağmur suyu, köpeğin cildine temas edecek kadar derine ulaşmayıp sadece tüyleri üzerinde kalmıştır. Köpeğin tüyleri ise necis değildir.¹

1) El-Fetevâ'l-Velvâliciyye

SETR-İ AVRET (AVRET MAHALLERİNİ ÖRTMEK)

274-SUÂL:

NAMAZ İÇİNDEKİ SETR-İ AVRETTEN MAKSAT NEDİR?

Cevap: Setr-i avret, hanımları ve cariyeleri dışındaki insanların görmesinin caiz olmadığı yerlerin örtülmesi anlamındadır.

Namaz içindeki setr-i avretle namaz dışındaki setr-i avret arasında bazı ufak tafsilatın dışında önemli bir fark yoktur. Şöyle ki normal zamanlarda örtmesi vacip olan yerlerin namazda da örtülmesi vaciptir.¹

يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾

*“Ey Âdemoğulları! Her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez.”*²

Alâuddin Ebû Bekr İbn Mes’ûd El-Kâsânî (ö.587), *Bedâiyu’s-Sanâyi fi Tertibi’ş-Şerâi* isimli eserinde;

Ziynetten maksadın avret yerlerini kapatan elbise, mescitten maksadın ise namaz olduğunu ve namaz içinde kapanmanın emredildiğini söylemiştir.³

1) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, *Bedâiyu’s-Sanâyi fi Tertibi’ş-Şerâi*

2) Araf Sûresi: 31

3) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, *Bedâiyu’s-Sanâyi fi Tertibi’ş-Şerâi*

عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَقْبَلُ اللَّهُ صَلَاةَ
حَائِضٍ إِلَّا بِخِمَارٍ

Hazret-i Ayşe, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’den şöyle rivayet etmiştir: “**Allah Teâlâ buluğa ermiş kızın namazını örtünmeksizin kabul etmez.**”¹

Kadınların avret yerlerini örten ev içi elbiseleriyle namaz kılmaları caizdir. Ancak bu çeşit elbiselerin her türlüyle yabancı erkeklere gözükmeleri caiz değildir. Namaz kılan kişi örtünmek için bir elbise bulma imkânı var olduğu sürece namazın şartı olmasına binaen örtünmesi vacip olacaktır. Şayet örtünmek için elbise bulamamışsa namazı terk etmesi caiz olmayıp o haliyle kılmalıdır.

275-SUÂL:

NAMAZ İÇİN GİYECEK TEMİZ ELBİSE BULAMAYAN VEYA HİÇBİR ELBİSE BULAMAYAN, NAMAZ KILMAK İÇİN NE YAPMALIDIR?

Cevap: Temiz elbisesi bulunmayan birisi için hükümler, elindeki elbisedeki necaset miktarına göre değişir. Şöyle ki; şayet elbisenin dörtte biri ya da daha fazlası temiz, kalan kısımlar necis ise o elbiseyi giyerek namazı kılması vaciptir.

Zira dörtte bir ve daha fazlası birçok fıkhi meselelerde bütün hükümünde kabul edilmiştir.

Eğer temiz miktar dörtte birden az ise veya tamamı necis ise bu durumda İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) o elbise ile namaz kılmasının vacip olduğunu söylemiştir. İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)’a göre muhayyer olup, dilerse üryan olarak, dilerse de o elbiseyle namazını kılar.

¹) İbn Hibban, kitabı's-salat, bâb: şurutu's-salat. Ebu Davut, kitabı's-Salat, bab: el-mer'e tusallî bi gayr-i himar.

Efdal olan ikincisidir. Çünkü necasetten sakınmak çıplaklıktan sakınmak gibi farz ise de çıplaklıktan sakınmak daha önemli ve kuvvetli bir farzdır. Zira çıplaklıktan sakınmak çoğu zaman farzdır. Necasetten sakınmak ise sadece namaz esnasında farzdır. Ayrıca çıplak olarak namaz kılması durumunda oturarak kılması efdaldır. Fakat oturarak kıldığı bir namazda kıyam, rükû ve secdeyi yapamayacaktır. Bu yüzden örtünmeyi terk etmiş olmasına ilaveten bu farzları da terk etmiş olacaktır. Necis elbiseyle kılma durumunda ise sadece necasetten sakınma farzını yerine getirmemiş olacaktır.

Hazreti Ayşe (Allah ondan razı olsun) validemizden şöyle rivayet edilmiştir.

عَنْ عَائِشَةَ مَا خَيْرَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَمْرَيْنِ قَطُّ إِلَّا أَخَذَ أَيْسَرَهُمَا مَا لَمْ يَكُنْ إِثْمًا

“Allah Rasulü iki şey arasında muhayyer kaldığı zaman günah olmadığı sürece en kolayını seçerdi.”¹

Fahraddin Osman b. Ali ez-Zeylaî, (ö.743) *Tebyinu'l Hakâik* isimli eserinde *ed-Dirâye* adlı kitaptan naklederek şöyle der: Namaz kılmak için tabaklanmamış deriden başka bir şey bulamayan bir kimse onunla namazını kılacak olsa namazı sahih olmaz. Çünkü tabaklanmamış deri necaset bakımından necis elbiseden daha şiddetlidir. Aşikârdır ki necis elbise yıkamakla temiz olur. Fakat tabaklanmamış deri yıkamakla temiz olmaz.²

276-SUÂL:

NAMAZ KILMAK İÇİN GİYECEK ELBİSE BULAMAYANLAR NAMAZLARINI CEMAAT YAPARAK EDA EDEBİLİRLER Mİ?

Cevap: Fahraddin Osman b. Ali ez-Zeylaî, *Tebyinu'l Hakâik* isimli eserinde *el-Mebsut* adlı kitaptan şöyle nakletmiştir:

1) El-Buhârî 3560; Muvatta 1603; Müslim 6190,6193; Ebu Davud 4787; Müsned-i Ahmet 24593, 24874, 24890, 25327, 25524, 25598, 25797, 25913.

2) Fahraddin Osman b. Ali ez-Zeylaî, *Tebyinu'l Hakâik*

Çıplak olan kişiler namazlarını cemaat yapmadan tek başlarına oturarak ve ima ederek kılarlar. Faziletini idrak etmek için cemaat yapacak olsalar namazları sahih olur. Fakat evvelkisi daha faziletlidir.

Bu durumda imam öne geçmeyip ortalarında durur. İmamla birlikte cemaat, avret mahallerini daha çok örtebilmek için ayaklarını kıbleye doğru uzatarak ellerini dizleri üzerine koyarlar. Rükû ve secdelerini ima ile yaparak namazlarını kılarlar. İmam öne geçecek olsa da namazları sahihtir. Ancak daha faziletli olan ayrı ayrı kılmalarıdır.

El-Bahru'l-Muhîd isimli eserde ayrı kılmaları durumunda her birinin diğerinden uzaklaşması gerekir. İçlerinde giyinik biri bulunacak olursa imam olup öne geçmesi gerekli olur. Çıplak olan cemaatin ise giyinik imamın arkasında mümkünse tek saf halinde durmaları ayrı ayrı kılmalarından daha faziletlidir.

Elbisesini ödünç vererek namazı çıplak kılmak caiz değildir. Namaz kılmak için değerinden fazla parayla elbise alınmasının lazım olup olmadığı fakihler arasında tartışma konusu olmuştur.

277-SUÂL:

AVRET YERLERİNİ ÖRTECEK TEK PARÇA ELBİSE İLE KILINAN NAMAZ SAHİH MİDİR?

Cevap: Namazda farz olan avret mahalli dediğimiz yerlerin kapanmasıdır. Ancak kitaplarda avret mahallerini kapatan tek parça elbiseye ilave olarak üste giyilen bir fistan veya gömlek, alta giyilen izar (geniş şalvar) ve bunların üstüne giyilen rida denilen cübbe veya gocuk gibi şeylerin giyilmesinin müstehap olduğu zikredilmektedir. Buna rağmen alt ve üstü örten geniş ve sık dokunmuş tek bir parça elbiseyle de namaz kılmakta bir kerahet yoktur.

Altına yalnız peştamal, şalvar, pantolon gibi bir şey giyip üste bir şey giyilmemesi durumunda kılınacak namaz mekruh olur. Çünkü bu durumda setr-i avret gerçekleşmişse de ziynet (namaz adabına uygun olacak setr-i avret) meydana gelmemiştir.

Hâlbuki Cenabı Hak geride de geçtiği üzere kitabı keriminde bizlere, namaz esnasında ziynetimizi takınmamızı emretmiştir.

Kadınların, başları veya başka yerleri açık kalmaması şartıyla tek parça halinde sık dokunmuş bir elbiseyle kılacakları namazları sahih olur.¹ Ancak imkân bulan kadınların böyle yapmaması daha evladır.

278-SUÂL:

YANINDA GİYECEK BİR ELBİSE OLDUĞUNU BİLMEYEN ÇIPLAK OLARAK KILINAN NAMAZIN İADESİ GEREKİR Mİ?

Cevap: İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)’den yapılan rivayetlerde: Yanında giyecek bir şey yok zannıyla namazı çıplak olarak kılsa daha sonra giyecek bir elbise olduğunu anlasa namazı iade etmesi gerektiği söylenmiştir.

İmam Kerhi (ö.340) şöyle der: Yanında su olduğunu unutması veya kıbleyi yanlış tespit edip namazdan sonra doğruyu öğrenmesi durumunda iadeye gerek yoktur. Zira abdestin yerini tutan vardır. O da teyemmümdür. Kıblenin yerini tutan da vardır. O da kanaat edilen cihettir. Fakat elbise ile kılmanın yerini tutacak başka bir şey yoktur. Bu yüzden bu son mesele önceki meselelerden farklıdır.²

279-SUÂL:

AVRET SAYILAN YERLERDEN NE KADARI AÇILACAK OLURSA NAMAZ FASİT OLUR?

Cevap: Avret olan bir uzvun dörtte biri, bir rükün müddetince açık kalacak olursa namaz fasit olur. Şayet açılan uzuv amel-i kesir³ yapılmadan derhal kapatılacak olursa namazın fasit olması önlenmiş olur. Ayrıca bir kaç uzuvdan dörtte birden az açılması durumunda

1) Alauddin es-Semerkandî, Tuhfetu'l-Fukahâ

2) Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, Et-Tecnis ve'l-Mezid

3) Amel-i kesir meselesi hakkında ilerde tafsilat verilecektir

bakılır; şayet hepsinin toplamı bir uzvun¹ dörtte birine ulaşırsa namaz bozulur, aksi halde bozulmaz.

Bir rükün miktarı demek; kıyam veya rükû gibi bir rüknün eda edilebileceği en asgari zaman dilimi demektir. Şöyle ki; kıyamdaysa kıyam, rükûdaysa rükû, secdeleyse secdenin yapılacağı en az müddet esas alınır. Bu İmam Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)'un görüşüdür.

İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*)'e göre bir rüknün eda edilebileceği en asgari müddetin geçmesiyle namaz fasit olmaz. Belki bir rükünü o halde tamamlamakla namaz fasit olur.²

İzdiham sebebiyle kadınlar safına karışan veya üzerinde necaset bulunan ya da imamın önüne geçen kişilerin namazlarının fasit olup olmamasında da aynı ihtilaf söz konusudur. Kadınların saç, sırt, karnın, el bilekleri veya ayak gibi uzuvlarından, erkeklerin diz ve göbek arasında bulunan uzuvlardan herhangi birinden dörtte birinin bir rükün müddeti açık kalması durumunda da namaz fasit olur.³

280- SUÂL:

ERKEK VE KADININ ÖRTMESİ VACİP OLAN YERLERİ NERELERDİR?

Cevap: Erkeklerin göbek ile diz kapağı arasındaki yerleri avret olup açık olmaları durumunda namaz caiz olmaz.⁴ Sahih olan görüşe göre diz kapağı avret mahalline dâhildir. Ancak sadece diz kapağının açılıp dizlerin açılmadığı durumlarda namaz fasit olmaz. Zira açılan, uzvun dörtte birine ulaşmamıştır.⁵

عن أبي سعيد الخدري أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: عَوْرَةُ
الرَّجُلِ مِنْ سُرَّتِهِ إِلَى رُكْبَتِهِ

1) En sahih görüşe göre açılan uzuvlardan en küçüğünün dörtte biri.

2) İbrahim el-Halebi, Şerhu Munyeti'l-Musallî/Haleb-i Sağır

3) Burhanuddin Ebu'l-Me'ali ibn Mâze, el-Muhtû'l-Burhânî

4) Abdullah b. Mahmûd el-Mavsili, el-İhtiyâr

5) El-Fetâvâ'l-Hindiyye, Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmî bir heyet

Ebu Said el-Hudrî (Allah ondan razı olsun), Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Erkeğin avreti göbeğinden diz kapağına kadar olan yerdir.”¹

Kadınların namazda başlarından kulaklarının üstüne sarkan saçları dâhil bütün bedenlerinin örtülü olması gerekir.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ الْمَرْأَةَ عَوْرَةٌ،
فَإِذَا خَرَجَتْ اسْتَشْرَفَهَا الشَّيْطَانُ

Abdullah b. Ömer (Allah ondan razı olsun) Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Kuşkusuz kadın avrettir. Dışarı çıktığında şeytan onu sapıracak fırsat gözetir”²

Ancak iki elin avuç içi, örtünmesi zorunlu yerlerden ayrılmıştır. Çünkü bunlar avret değildir.

Ellerin sırt kısmı ise örtünmesi gereken yerlerden sayılır. Ayakların dış kısımları avret değildir. Fakat iç kısımları avret (örtünmesi gereken yerlerden)'dir.

Hanefi mezhebinde son dönemlerin en önde gelen âlimlerinden Muhammed Emin b. Abidin (ö.1252) namaz bahsinde avretten bahsederken şöyle der: Kadının el ve yüzünün namazda avret olmadığı sahih görülen görüştür. Ayaklar ise bazı âlimlere göre; namazda avret değil, diğer bazılarına göre ise; namazda avrettir.

İbn Abidin, namazda setr-i avreti anlatırken devamla şöyle der: Ayakların altı hakkında üç sahih kavil vardır. Birinci ve en sahih olan kavle göre; ayakların altı avret değildirler. İkinci kavle göre ayaklar alt ve üstü mutlak surette avrettirler. Üçüncü kavle göre namaz dışında avret, namaz içinde avret değildirler.

Bu üç rivayette ayakların üstünden bahsedilmemiştir.

1) Müsnedu'l-Hâris kitabı's-salat, bâb: ma cae fi'l-avret:143

2) Et-Tirmizî, er-Rada; bab:18; hadis no:1173

Kemal İbnu'l-Hümâm'ın (ö.861) *Zâdu'l-Fakîr* adlı mukaddimesinde şu vardır: Sahih olan kavle göre ayağın dörtte birinin açılması namaza mânidir. Ayağın üstü açılrsa namaz bozulmaz. Et-Timurtâşî bu kavli *İânetü'l-Fakîr* adlı şerhinde *el-Hulâsa*'ya nispet etmiş; sonra da İbn Maze'nin, *el-Muhitu'l-Burhânî* adlı eserinden naklen ayağın altı hakkında iki rivayet olduğunu, bunlardan daha sıhhatli olanına göre avret sayıldığını söylemiş ve şunları ilâve etmiştir:

İhtilâf, sadece ayağın altı hakkındadır. Üstü tartışmasız olarak namaz içinde avret değildir. Onun için ayağın üstünün açılması sonucunda namazın bozulmayacağına katiyetle hüküm vermişlerdir. Lâkin allâme Kâsım b. Kutluboğa'nın sözünde ihtilâfın ayağın altında olduğu gibi üstünde de mevcut olduğuna işaret vardır. Çünkü bunu naklettikten sonra şöyle demiştir: “Sahih olan şudur ki, ayağın dörtte birinin açılması namaza mânidir. Zira ayağın üstü gösterilmesi yasak olan ziynet yeridir.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

وَلَا يَضُرُّنَّ بَارِئُ الْجِلْهِنَّ لِيَعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ

“Kadınlar gizledikleri ziynetleri bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar!”¹

Elin avuç kısmının avret olmadığı tartışılmazken, üst kısmının avret olup olmadığı tartışma konusu yapılmıştır. Namaz dışında avret olduğunu söyleyenler çoğunluktadır. İhtiyatın gereği namazda ve namaz dışında avretmiş gibi davranmaktır.²

281-SUÂL:

BULUĞA ERMEMİŞ KIZ ÇOCUKLARININ
BAŞLARINI ÖRTMEKSİZİN NAMAZ KILMALARINA
İZİN VERİLMELİ MİDİR?

1) Nur Sûresi: 31

2) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

Cevap: Akaid ve kelam kitapları; buluğa ermemiş çocukların her hangi bir ibadetle mükellef olmadıklarını, ancak ibadet etmeleri durumunda sevaba nail olacaklarını bildirmişlerdir.¹

Bundan da anlaşılacağı üzere başları açık namaz kılmalarında bir beis yoktur. Ancak ileride kötü alışkanlara düşmemek ve örtü gibi meziyeti üstün olan bir ahlaka alışkanlık kazanmak için namaz esnasında başını kapayarak kılmalarıyla emredilirler.²

282-SUÂL:

ELBİSESİNİN YAKASINDAN AVRETİNİ GÖREN KİŞİNİN NAMAZI BOZULUR MU?

Cevap: Muhammed İbn Şucağ'ın, İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (*Allah onlara rahmet etsin*)'dan naklettiğine göre namaz esnasında elbisesinin yakasından avret mahallini gören kişinin namazı fasit olmaz.

Bundan anlaşılan; kişinin avreti başkalarına nazaran avret sayılsa da kendisine itibarla avret sayılmayacağıdır.

Hişam'ın İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*)'den yaptığı rivayete göre: Namaz içerisinde kişinin avreti, kendisi için de avrettir.

Tercih edilen görüş İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)'in görüşüdür.³ Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeylaî (ö.743) *Tebyinu'l Hakâik* isimli eserinde de böyle demiştir.⁴

283-SUÂL:

SAÇLARI GÖSTEREN İNCE TÜLBENT VE AVRET YERLERİNİ GÖSTEREN İNCE ELBİSELERLE VEYA DA VÜCUT HATLARINI BELİRTEN ELBİSELERLE KILINAN NAMAZ SAHİH MİDİR?

1) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahrü'r-Râik

2) Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, Et-Tecnis ve'l-Mezid

3) İbrahim el-Halebî, Şerhu Munyeti'l-Musallî/Haleb-i Sağır

4) Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeylaî, Tebyinu'l Hakâik

Cevap: Zeynuddin İbn Nüceym (ö.970) *el-Bahru'r-Râik* isimli eserinde altındaki uzvun vasıflarını aynen belirten ince elbiselerle kılınan namazın sahih olmayacağını söylemiştir.¹ Ancak elbise kalın olduğu halde vücudun şeklini belirtecek kadar dar ve vücuda yapışık olacak olsa örtünmek yerine gelmiş olacağı için namaza engel olmaması gerekir.²

Aynı şekilde altını gösteren tülbent ve elbiselerle kılınan namaz da sahih değildir. Çünkü setr-i avretten maksat avretin belirgin olmayacak şekilde örtülmesidir. Bu türlü giysilerle avretin örtülmüş sayılması doğru değildir.

Giyecek elbisesi bulunduğu halde gecenin zifiri karanlığında kimse-
nin bulunmadığı bir yerde çıplak olduğu halde kılınan namaz da sahih değildir.³

1) Zeynuddin İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*

2) İbrahim el-Halebî, *Şerhu Munyeti'l-Musallî/Haleb-i Sağır*

3) El-Haddâdî, *el-Cevheretu'n-Neyyira*

İSTİKBAL-İ KIBLE (KIBLEYE YÖNELMEK)

284- SUÂL:

KIBLEYE YÖNELMEKTEN MAKSAT NEDİR?

Cevap: Kibleye yönelmekten maksat; farz, vacip veya nafile namaz kılacak olan kişinin, Mevla Teâlâ'nın yönelmemizi istediği Harem-i Şerif'teki Kabeyi Muazzama'ya yönelmektir.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

فَقُولِ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا
وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ

“(Bundan böyle), yüzünü Mescid-i Haram yönüne çevir. (Ey Müslümanlar!) Siz de nerede olursanız olun, (namazda) yüzünüzü hep onun yönüne çevirin.”¹

عن مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا حُمَيْدٍ السَّاعِدِيَّ يَقُولُ:
كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ اسْتَقْبَلَ
الْقِبْلَةَ، وَرَفَعَ يَدَيْهِ وَقَالَ: اللَّهُ أَكْبَرُ.

Muhammed bin Amr bin Ata'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ebu Humeyd es-Sâidî'yi işittim şöyle diyordu: “**Peygamber Efendimiz** (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) **namaza kalktığı zaman kibleye yönelir, iki ellerini kaldırarak “Allah’u Ekber” derdi.**”²

1) Bakara Sûresi: 144

2) İbn Mace kitabı ikameti's-salat ve's-sünneti fiha, bâb: iftitahu's-salat:803

Kâbe'yi gören ya da Kâbe'nin yanında olan kişinin, namazda dönmüş olduğu yönün Kâbe'ye isabet etmiş olması gereklidir. Buna dair her hangi bir ihtilaftan söz edilmemiştir.

Ancak Kâbe'den uzak olan kişiler için kibleye yönelmek nasıl olmalıdır? Buna dair mezhepler arasında ihtilaf söz konusudur. Şafiî mezhebine göre Kâbe'den uzak olan kişinin, namazında gücü yettiği ölçüde Kâbe-i Şerif'e yönelmesi vaciptir.

Hanefi mezhebine göre ise bu kişinin Kâbe-i Şerif tarafına yönelmesi kâfidir. Niyetinde Kâbe-i Şerif'e yönelmek olduğu halde Kâbe-i Şeriften 45 dereceden fazla bir sapma olmamışsa namazı bozulmuş olmaz.

Namaz esnasında Kibleye yönelmek, namaz rükünlerinin dışında ilave bir şart olup tamamen ubudiyetimizin gereği olarak ifa ettiğimiz bir ibadettir. Akıl ile niçin oraya yönelmemiz istendiğini anlamamızın imkânı yoktur. Zira namaza nispetle daha önemli olan iman etme esnasında böyle bir şey emredilmemiştir.

Keza zekât, hac ve diğer ibadetlerde de böyle bir emir yoktur.¹

El-Fetâvâ'l-Hindiyye isimli eserde, *El-Muzmerât* adlı kitaptan nakledilerek şöyle denmiştir:

Kibleye yönelmekte aslolan Kâbe'nin binası değil belki mekânıdır. Buna göre yerin altındaki mahzen, maden ocakları gibi yerin çok altındaki veya yerden çok yüksek dağ ve gökdelen gibi yerlerde namaz kılmak için yönelmek gereken yön, Kâbe'nin hizasına tekabül eden mekânın bulunduğu cihettir. Çünkü yerin yedi kat altı ve yedi kat üstü hatta arşa kadar Kâbe'nin hizasında olan kısım Kâbe olarak kabul edilir.²

Kâbe'nin huzurunda bulunan veya Mekke'de olup Kâbe'yle arasında duvar gibi bir engel bulunan kişi ile Kâbe'den uzakta olan kişinin durumları farklılık gösterir.

1) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, *Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi'*

2) *El-Fetâvâ'l-Hindiyye*, Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmi bir heyet

Şöyle ki; Kâbe'nin huzurunda olan kişi veya Kâbe'yi gören kişi, en ufak bir sapma olmaksızın Kâbe'nin dört tarafından birine yönelmesi şarttır. Yani Kâbe'nin bizzat kendisine yönelmiş olması gerekir.

Kâbe'nin önünde bulunan yay şeklinde ki "Hatim" denilen kısmına yönelmek yeterli olmaz.

Mekke'nin dışında olan kişinin Kâbe cihetine yönelmesi yeterlidir. Ayrıca Kâbe'ye isabet etmesi şart değildir.¹

Mekke dışında olup Kâbe'nin yönünü bilmeyen kişiler, Kâbe'nin yönüne delalet eden bir cami mihrabı veya güneş ya da yıldızlardan yönünü tayin edebiliyorsa tayin ederek veyahut da bilen birine sorarak namazını kılmalıdır. Kâbe'ye isabet edecek yönü belirlemesi ayrıca şart olmayıp Kâbe cihetini tespit etmesi yeterlidir. Ayrıca araştırma yapımlarına da gerek yoktur.²

Şayet Kâbe'nin içinde veya üstünde namaz kılacaksa dilediği tarafa dönmesi caizdir.³ Bununla birlikte Kâbe'nin üstünde namaz kılmak mekruhtur.⁴

Ayda veya uzaydaki kişi ise bulunduğu mekiğin içinde Dünya cihetine yönelerek namazını kılmaması gerekir.

285-SUÂL:

KÂBE'NİN İÇİNDE CEMAATLE NAMAZ KILINACAK OLSA İMAM İLE CEMAATİN KONUMLARI NASIL OLMALIDIR?

Cevap: Kâbe içerisinde imam ile cemaatin yöneldikleri cihet farklı olduğunda, cemaatin imamın önüne geçmesinde bir mahzur yoktur. Hatta imam ve cemaatin sırtlarının birbirine dönük olmasında da bir mahzur söz konusu değildir.

1) Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla'î, Tebyinu'l Hakâik

2) Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût

3) Burhanuddîn Ebu'l-Me'alî ibn Mâze, el-Muhîtu'l-Burhânî

4) Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla'î, Tebyinu'l Hakâik

Keza imam ile cemaat yüz yüze bakacak şekilde namaz kılacak olsalar sahih olur. Ancak imam ile cemaat aynı cihete yönelmiş olurlarsa cemaatin imamdıñ öñe geçmesi durumunda namaz fasit olur.¹

286-SUÂL:

MESCİDİ HARAM'DA CEMAATLA KILINAN
NAMAZLARDA CEMAATIN KÂBE'YE İMAMDAN
DAHA YAKIN DURDUĞUNU GÖRÜYORUZ.
BUNDA BİR BEİS VAR MIDIR?

Cevap: İmam, Kâbe'nin herhangi bir cihetinde namaza durmuş olsa cemaat de onun ve Kâbe'nin çevresinde halka şeklinde durup imama tabi olacak olsalar bakılır; cemaatle imam aynı tarafınday-salar cemaat imamdıñ öñde olmamalıdır. Fakat imamın bulunduğ-u tarafın dışında kalan Kâbe'nin diğ-er üç tarafında bulunanların Kâbe'ye imamdıñ daha yakın olmalarında bir beis yoktur.²

287-SUÂL:

İMAM KÂBE'NİN İÇİNDE NAMAZA DURDUĞU HALDE
DIŞARDAKİ CEMAAT ONA TABİ OLABİLİR Mİ?

Cevap: İmam, Kâbe'nin içinde namaza durup cemaat de Kâbe'nin dışında halka yaparak tabi olacak olsalar bakılır; Kâbe'nin kapısı açık ise cemaatin namazı sahih, aksi takdirde sahih değildir.³

288-SUÂL:

KÂBE'NİN İÇİNDE NAMAZ KILAN KİŞİ
HER REKÂTTA FARKLI CİHETE DÖNECEK OLSA
NAMAZI SAHİH OLUR MU?

1) Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadir

2) Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, El-Hidâye

3) Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla'î, Tebyinu'l Hakâik; Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik,

Cevap: Kâbe'nin içinde namaz kılan kişi her rekâtta farklı cihete dönerek namaz kılması durumunda namazı sahih olmaz. Çünkü kesin olarak kible diye tayin ettiği ciheti sebepsiz yere değiştirmiştir.¹

289-SUAL:

KIBLEYE DÖNMEME GÜCÜ YETMEYEN KİŞİ NASIL NAMAZ KILAR?

Cevap: *El-Fetâvâ'l-Hindiyye* isimli eserde, *El-Hulâsa* ve *Ez-Zahîriyye* adlı eserlerden nakledilerek şöyle denmiştir: Felç gibi bir hastalığa müptela olup yanında kendisini kibleye çevirecek kişinin bulunmaması durumunda veya çevrildiği zaman zarar görme ihtimalinin bulunması durumunda dilediği yöne dönerek namazını kılabilir. Düşman veya yırtıcı bir hayvan korkusu gibi bir korkudan dolayı kibleye yönelemeyen kimseler de diledikleri yöne doğru namazlarını kılabilirler.

Gemi içerisinde namaz kılmak isteyen kimse velev ki nafîle kılsın kibleye yönelmesi şarttır. Bu hususta geminin hareket halinde olup olmaması arasında fark yoktur. Farklı yönlerde dönen gemi içerisinde kibleyi bulabilmek için namaz içerisinde geminin farklı yönlerde dönmesiyle birlikte kendisi de kible cihetine doğru döner.² Şüphesiz ki bu, seri hareket etme kabiliyeti olmayan gemilerde düşünülebilecek bir durumdur. Aksi halde seri bir şekilde dönebilen gemilerde kişi aracın hızını yakalayacak şekilde dönebilecektir.

290- SUÂL:

KIBLEYİ SORACAK BİRİNİ BULAMAYAN KİŞİ NAMAZINI NASIL KILAR?

Cevap: Kiblenin yönünü bilmeyen veya şüphe içinde olan kişi, soracak birisi veya kiblenin yönünü tespit edebileceği cami veya

1) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, *Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'*

2) Ebu Abdillâh Muhammed b. El-Hasen eş-Şeybânî, *Kitâbu'l-Asl*

Müslüman kabristanı gibi bir alamet bulamazsa kendi içtiihadına yani kanaatine göre, kıbleyi tayin edip namazını kılmalıdır. Namazı bitirdikten sonra farklı yöne dönmüş olduğunun farkına varacak olsa bile namazı iade etmesi gerekmez.

Şayet namaz içinde doğru yönün neresi olduğunu öğrenecek olsa o cihete yönelip kalan kısmı tamamlar. Zira Kuba mescidinde namaz kılan sahabilere kıblenin değiştirildiği haberi ulaştığında namaz içerisinde Mescidi Haram'a dönmüşlerdir.

عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ بَيْنَمَا النَّاسُ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ فِي قُبَاءٍ جَاءَهُمْ رَجُلٌ فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ وَأُمِرَ أَنْ يَسْتَقْبِلَ الْكَعْبَةَ فَاسْتَقْبِلُوهَا، وَكَانَ وَجْهُ النَّاسِ إِلَى الشَّامِ فَاسْتَدَارُوا وَقَوَّجَهُوا إِلَى الْكَعْبَةِ.

İbn Ömer'den şöyle dediği rivayet edilmiştir. *“Bir zaman insanlar Kuba mescidinde sabah namazında idiler. Onlara bir adam geldi ve şöyle dedi:*

*Muhakkak ki Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Kur'an'dan bir ayet indirildiği ve Kâbe'ye dönmesi emredildi. Sizde ona dönün. O anda insanların yüzü Şam'a dönüktü. Hemen dönüp yüzlerini Kâbe'ye çevirdiler.”*¹

Aynı şekilde namaz içinde içtihadı/kanaati değişecek olsa namazdan kalan kısmı yeni içtihadıyla tespit ettiği cihete yönelerek tamamlar. Şayet her rekâta içtihadı değişecek olsa her rekâta farklı tarafa yönelerek dört değişik cihete doğru namazını kılar. Namazını bozup yeniden kılmasına gerek yoktur. Ancak *El-Fetâvâ'l-Hindiyye* isimli eserde *el-Kunye* adlı eserlerden nakledilerek şöyle denmiştir: Bu durumdaki kişi, geçmiş rekâtlarda yapmadığı bir secdeyi hatırlayacak olsa sahih olan görüşe göre namazı fasit olur.

Kibleyi soracak birisi olmaması durumunda içtihat etmeksizin bir yöne dönüp namazını kılacak olsa velev ki isabet etmiş olsun namazı sahih olmaz.¹

Yanında soracak biri olduğu halde sormayıp kendi araştırma ve içtihadına göre kibleyi tayin edip namazı kılması caiz değildir. Çünkü birinin verdiği habere göre kible tayin etmek herkesi bağlar, fakat kişinin yaptığı araştırma sonucunda kibleyi tayin etmek ise sadece kendisini bağlar.² Ancak bu durumda isabet etmişse namazı sahih olur.

İki kişi kibleyi bilmedikleri bir yerde cemaat yaparak namaz kılacak olsalar imam, kibleyi araştırarak namaza durmuş ve isabet etmişse her ikisinin namazı sahih olur. İsabet etmemişse sadece imamın namazı sahih olur.

Cemaatin namazı ise araştırmayı terk ettiklerinden dolayı sahih olmaz. Çünkü geride söylediğimiz gibi birinin içtihadı diğerini bağlamadığı için herkesin ayrı ayrı araştırması gerekirdi. Cemaat bunu terk ettikleri için kendileri adına namazları sahih olmayacaktır.

Kible zannıyla bir cihete yönelerek namaz kılınır daha sonra yanlış tarafa döndüğü anlaşılacak olsa namaz sahihtir. İadeye gerek yoktur.

Zifiri karanlık bir gecede kıblenin yönünü kestiremeyen imam ve cemaat farklı kanaatlerin neticesinde bir birlerinin döndükleri yönlerden habersiz olarak her biri farklı cihete doğru kılacak olsalar hepsinin namazı sahih olur.

Şu kadar var ki içlerinden biri imamın yönünü öğrenip kendi yönüyle aynı olmadığını anlayacak olsa o kişinin namazı fasit olur. Çünkü onun içtihadına göre imam yanlış yöne dönmüştür.³

1) Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr

2) Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeylî, Tebyinu'l Hakâik

3) A.g.e

291-SUÂL:

YAPTIĞI ARAŞTIRMA SONUCUNDA KIBLENİN NERESİ OLDUĞU HAKKINDA BİR KANAAT SAHİBİ OLAMAYAN KİŞİ NAMAZINI NASIL KILMALIDIR?

Cevap: Kemal İbnu'l-Hümam, *Fethu'l-Kadîr* isimli eserinde, *el-Fetevâ'l-Attâbî*den naklederek şöyle der: Araştırmaları sonucunda kibleyi bulamayan kişinin, bir görüşe göre namazını tehir etmesi gerekir. Diğer bir görüşe göre dört yönden her birine yönelerek dört ayrı namaz kılması gerekir. Bir diğer görüşe göre de bu kişi muhayyerdir. Dilerse tehir eder, dilerse de dört taraftan her biri için namazı tekrar kılar. Kanaatimizce tehir etmekten maksat; kibleyi öğrenme umuduy-la vaktin sonunu beklemektir. Yoksa kazaya bırakmak değildir.¹

292-SUÂL:

NAMAZ İÇİNDE KIBLEDEN ŞÜPHEYE DÜŞÜLMESİ DURUMUNDA NE YAPILMASI GEREKİR?

Cevap: *El-Fetâvâ'l-Hindiyye* isimli eserde *El-Hulâsa* adlı eserlerden nakledilerek şöyle denmiştir:

Kiblenin yönü hakkında şüphesi olmadan namaza durduktan sonra namaz içerisinde kiblenin yönü hakkında şüpheye düşecek olursa bu şüphesi kesinlik derecesini kazanmadıkça namazını aynı yöne doğru kılması caizdir. Fakat şüphesi kesinlik kazanacak olursa yönünü değiştirerek namazına devam etmesi vacip olur.²

293-SUÂL:

NAMAZ İÇİNDE KANAATİNİ DEĞİŞTİRİP İKİNCİ REKÂTTA BAŞKA CİHETE YÖNELEN KİŞİYE UYMAK CAİZ MİDİR?

1) Kemal İbnu'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*

2) A.g.e

Cevap: *El-Fetâvâ'l-Hindiyye* isimli eserde *el-Fetâvâ'l-Hâniyye* adlı eserlerden nakledilerek şöyle denmiştir: Bilmediği halde kanaati neticesinde kibleyi tayin ederek namaza durduktan sonra kanaatinin değişmesi sonucunda ikinci rekâta cihetini değiştiren kişinin bu halini bilen başkası gelip ona uyacak olursa uyan kişinin namazı sahih olmaz. Fakat diğerinin namazı sahihtir.¹

294-SUÂL:

KANAATİ SONUCU BELİRLEDİĞİ KIBLE YÖNÜ,
KENDİSİNE HABER VEREN İKİ KİŞİNİN
BEYANINA TERS DÜŞECEK OLURSA
NAMAZINI NE YÖNE DOĞRU KILMALIDIR?

Cevap: Kanaati sonucu belirlediği kible yönü, kendisine haber veren iki kişinin beyanına ters düşecek olursa bakılır; haber veren kişiler oranın halkındansa veya daha evvelden kibleyi öğrendiklerini düşünürse onların kavline tabi olması vacip olur.

Aksi takdirde onların kavline tabi olup kendi kanaatini terk etmesi caiz olmaz.²

295-SUÂL:

KASITLI OLARAK KIBLEDEN BAŞKA YÖNE
DÖNEREK NAMAZ KILAN KÂFİR OLUR MU?

Cevap: Zeynuddin İbn Nüceym (ö.970), *el-Bahru'r-Râik* isimli eserde *ez-Zahîriyye* adlı kitaptan naklederek şöyle der:

Sahih görüşe göre kasıtlı olarak kibleden başka yöne namaz kılan kimse kâfir olmaz.

Zira bazı durumlarda kibleden başka cihete namaz kılmak meşrudur. Taharet (abdest veya teyemmüm) olmaksızın namaz kılmak ise

1) El-Fetâvâ'l-Hindiyye, Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmi bir heyet

2) İbn Mâze, El-Muhitu'l-Burhânî; Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, et-Tecnis vel-Mezid

böyle değildir. Zira taharetsiz namaz hiçbir zaman caiz olmayacağı için bilerek taharetsiz namaz kılan kişi kâfir olacaktır.

Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî; **et-Tecnis ve'l-Mezid** isimli eserinde şöyle der: İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)'den yapılan bir rivayete göre; kasıtlı olarak farklı yöne doğru namaz kılmak, nass ile sabit dinî hükümleri hafife almak sayılacağından dolayı kâfir olur. Ebu'l-Leys es-Semerkindî'de (ö.375) bu görüşü doğru bulmuştur.¹

296-SUÂL:

NAMAZ ESNASINDA KIBLEDEN BAŞKA BİR YÖNE DÖNEN KİMSENİN NAMAZI BOZULUR MU?

Cevap: İbn Abidin'in **Şerhu'l-Münye**'den o da İmam Şemsu'l-Eimme el-Halvanî (*Allah onlara rahmet etsin*)'den naklettiğine göre: “Namaz esnasında bir rükün müddetinden daha uzun bir süre, kibleden vücudunu yani göğsünü çeviren kimsenin namazı fasit olur” demiştir.

Fakat abdesti bozuldu zannıyla kibleden dönecek olsa bakılır; şayet bu kişi tek başına namazını kılan biriye ve henüz mescitten çıkmamışsa İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)'ye göre namazının bozulmadığına hükmedilir. Zira bu durumda namazı terk etmek için değil, bilakis namazı ıslah kastıyla kibleden dönmüştür. Bu, istihsanın gereğidir. Kıyasa göre bozulması gerekir. Çünkü namazın şartlarından biri yerine getirilmemiştir. Fakat kıyas, istihsan karşısında terk edilmiştir.

İmam namazının bozulduğunu zannedip başkasını yerine imam olarak geçirdikten sonra, abdestinin bozulmamış olduğunu anlayacak olursa ittifakla namazı bozulmuş olur. Zira ihtiyacı olmadan yerine birini geçirmiştir. Bu durum ise namazı bozar. Yoksa namazdan yanlışlıkla çıkmış olduğu için namazı bozulmuş değildir.²

1) Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, et-Tecnis ve'l-Mezid

2) İbrahim el-Halebi, Ğunyetu'l-Mütemellî/Haleb-i Kebir

Namaz esnasında göğsünü çevirmeksizin sadece yüzünü kıbleden döndürür ardından hemen kibleye dönecek olursa kerahetin şiddetli olmasına rağmen namazı fasit sayılmaz.

Namazda kıbleden farklı bir cihete yönelmenin kerahetine dair Hazreti Ebu'd-Derda (Allah ondan razı olsun) şöyle buyurur:

أَيُّهَا النَّاسُ، إِنِّي أَكُمُ وَالْإِلْتِفَاتِ فِي الصَّلَاةِ، فَإِنَّهُ لَا صَلَاةَ لِلْمُلْتَفِتِ

“Ey insanlar! Namaz esnasında başka cihete dönmekten sakının. Zira namaz içinde başka yöne dönenin namazı yoktur.”¹

297-SUÂL:

**NAMAZ VAKİTLERİ DIŞINDA KAPALI OLAN
BAZI MESCİTLERDE NAMAZ KILMAK İÇİN
AYRILAN YERDE KIBLEYİ GÖSTEREN BİR İŞARET
OLMADIĞI İÇİN FARKLI YÖNE DOĞRU KILAN KİŞİNİN
NAMAZI SAHİH OLUR MU?**

Cevap: Bu durum, aynen kibleyi karıştıran kişinin durumu gibidir. Fakat bu emsal durumlar genellikle merkez yerlerde vuku bulacağından soracağı kişiyi bulabilecektir. Bunun için sormalıdır. Buna rağmen kibleyi bulmak için araştırma ve soruşturma yaptığı halde isabet etmeyecek olursa namazı sahih olur. Aksi takdirde sahih olmaz.²

Bir de şu var, böyle bir durumdaki kişi, caminin minaresi ve sair karinelerden zann-ı galibine göre kibleyi belirleyebilir.

1) Musannef İbn Ebi Şeybe; 4569

2) Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, Et-Tecnis ve'l-Mezid

NAMAZ VAKİTLERİ

298-SUÂL:

SABAH NAMAZININ VAKTİ HANGİ VAKİTTE BAŞLAR, NE ZAMAN SONA ERER?

Cevap: Fıkıh kitaplarımız, namaz vakitlerinin beyanına sabah namazının vaktiyle başladıklarından, namaz vakitlerini anlatacağımız bu bölüme bizler de sabah namazının vaktini beyan ederek başlıyoruz.

İmam Ebu Cafer et-Tahâvî (ö.321), *Şerhu Me'ânî'l-Asâr* isimli eserinde şöyle der: Âdem (Aleyhisselâm)'ın tövbesi Fecir doğduğunda kabul edilince Allah Teâlâ'ya şükretmek için iki rekât namaz kıldı.¹

Sabah namazının vakti; insanoğlunun ilk kıldığı namaz vakti olduğundan, diğer namaz vakitlerinden önce zikredilmiştir. Ayrıca sabah namazı, beş vakit namazdan ilkidir. Bu da öncelik sebebi olarak görülmüştür.

Sabah namazının vakti: Sabah namazının vakti fecr-i sadıktan güneşin doğmasına kadar devam eder.

Fecr-i sâdık: Ufukta genişliğine yayılan beyazlıktır. Bunun karşısı fecr-i kâzibtir.

Fecr-i kâzib: Gökyüzünün orta yerinde yükseklerle doğru uzunlamasına yayılan kurt kuyruğuna benzer bir beyazlıktır. Bu beyazlıktan sonra tekrar siyahlık geldiğinden bu ismi almıştır. Fecr-i sâdık, fecr-i kâzibden bir zaman sonra vukua gelir.

Yatsı namazının vaktinin sona ermesi, sabah namazının vaktinin girmesi ve orucun başlaması fecr-i sadık'a bağlanır. Fecr-i kazib'e hiçbir hüküm bağlanmaz.

1) Ahmed b. Muhammed Ebu Cafer et-Tahâvî, *Şerhu Me'ânî'l-Âsâr*

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْفَجْرُ فَجْرَانِ: فَجْرٌ يُحْرِمُ الطَّعَامَ وَيَجِلُّ فِيهِ الصَّلَاةُ وَفَجْرٌ تَحْرِمُ فِيهِ الصَّلَاةُ وَيَجِلُّ فِيهِ الطَّعَامُ

İbn Abbas (Allah onlardan razı olsun), Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: “**Fecir ikidir. Biri** (oruca başlama zamanı olduğu için) **yemek yemeyi haram kılan ve sabah namazını kılmanın helal olduğu fecir** (fecd-i sadık), **diğeri sabah namazını kılmanın haram, yemek yemenin helal olduğu fecir-dir**” (fecd-i kazip)¹

Müslim'den rivayet edilen Abdullah b. Amr hadisinde Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ وَقْتُ صَلَاةِ الصُّبْحِ مِنْ طُلُوعِ الْفَجْرِ مَا لَمْ تَطْلُعِ الشَّمْسُ...

“**Sabah namazının vakti; fecrin doğmasından güneşin doğmasına kadar geçen zamandır.**”²

Güneş doğduktan sonra öğle vaktine kadar olan vakit, içinde farz namazın bulunmadığı mühmel bir vakittir.

299-SUÂL:

ÖĞLE NAMAZININ VAKTİ HANGİ VAKİTTE BAŞLAR, NE ZAMAN SONA ERER?

Cevap: Öğle namazının vakti, güneşin zevalinden yani tepe noktasından batıya meyletmeye başladığı andan itibaren başlar. Fey-i zevalden

1) Bu hadisi şerifi İbn Huzeyme ve Hâkim rivayet etmiş ve sahih olduğuna hükmetmişlerdir. Buluğu'l-Merâm.

2) Müslim, kitabu's-salat, bâb: evkatu's-salavati'l-hams

başka her şeyin gölgesinin iki misli uzamasına kadar devam eder. Bu, **Ebu Hanife'nin** (Allah ona rahmet etsin) görüşüdür.

İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed ve diğer üç mezhep İmamına (Allah onlara rahmet etsin) göre her şeyin gölgesi bir misline ulaşınca kadar devam eder. Her şeyin gölgesinin iki misline ulaşması vaktine asr-ı sani, bir misline ulaşmasına ise, asr-ı evvel denir.

Güneşin zevali: Güneşin gökyüzünde en yüksek yani tepe noktasından batıya meyletmeye başlamasıdır.

İstiva hali: Güneşin gökyüzünün ortasına ulaşma halidir. Güneş bu noktadan batıya doğru inmeye başlayınca zeval vakti meydana gelir.

Zeval vakti: Bir şahsın veya dimdik vaziyette yere dikilen sopanın gölgesinin uzunluğuna bakılarak bilinir. Gölge kısalıyorsa bu vakit zevalden önceki vakittir. Gölge uzamayıp belli bir noktada durmuşsa yani gölgenin ne artması ne de eksilmesi bulunmuyorsa bu vakit güneşin istiva vaktidir. Gölge artmaya başlayınca güneşin zevale geçtiği bilinir.

Hanefilere göre; öğle namazının başlama vaktinde ittifak, bitiş vaktinde ise ihtilaf vardır. Yani bitiş vakti İmam **Ebu Hanife** (Allah ona rahmet etsin) 'ye göre her şeyin gölgesi iki misline ulaşınca gerçekleşir. Bu vakit aynı zamanda asr-i sâni'dir. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e (Allah onlara rahmet etsin) göre ise; bir misline ulaşınca gerçekleşir. Bu vakit aynı zamanda asr-i evveldir. Bu ihtilaftan kurtulmak için öğle namazını fey-i zevalden başka her şeyin gölgesi bir misline ulaşmadan kılmalıdır. İkinci namazını ise her şeyin gölgesi iki misline ulaşmadıkça kılmamalıdır. Yani öğle namazını asr-ı evvelden önce kılmalı, ikinci namazını da asr-ı sani girmeden önce kılmamalıdır. Şeyhu'l-İslam Haherzâde'den naklen **es-Sirâç** isimli eserde de böyle zikredilmiştir.

Bu kitapta ayrıca şu da zikredilmiştir: İkinci namazını asr-ı saniye tehir etmesiyle cemaati kaçırarak olan bir kimsenin, ikinci namazını tehir etmesi mi, yoksa etmemesi mi evladır? Zahir olan ikinci bir cemaat bulacaksa tehir etmesinin evla olduğudur. Hatta **İmam Ebu**

Hanife (Allah ona rahmet etsin)'nin görüşünün tercih edilen görüş olduğuna inanının böyle yapması lazımdır.

İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) öğle namazının son vaktinin her şeyin gölgesinin iki misli yani asr-ı saniye kadar devam etmesini, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şu hadis-i şerifine dayanmaktadır.

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَبْرِدُوا بِالظُّهْرِ فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ

Ebu Sâid (Allah ondan razı olsun), Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: “**Öğle namazını güneş hararetini kaybettikten sonra kılınız. Çünkü öğle vaktindeki hararetin şiddeti, cehennem hararetinin şiddetinden kaynaklanmaktadır.**¹

İmam Ebu Yusuf, İmam Muhammed ve diğer üç mezhep imamının (Allah onlara rahmet etsin) dayandıkları delil ise şudur:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَهُوَ الْأَنْصَارِيُّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَاءَهُ جِبْرِيلُ ()... ثُمَّ جَاءَهُ مِنَ الْعَدِّ لِلظُّهْرِ فَقَالَ قُمْ فَصَلِّهِ فَصَلَّى الظُّهْرَ حِينَ صَارَ ظِلُّ كُلِّ شَيْءٍ مِثْلَهُ.

Cabir b. Abdillâh el-Ensârî'den rivayet olunmuştur: **Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e Cibril (Aleyhisselâm) geldi ...(...) Sonra Cebrail (Aleyhisselâm) ikinci günde öğlen namazı için geldi ve Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e kalk ve namazı kıldır dedi. Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de her şeyin gölgesi bir misli olduğu zaman, öğle namazını kıldırdı.**²

1) El-Buhârî: kitabı mevâkîti's-salat, bâb: el-ibrâd bi'z-zuhri; Muvattâ Mâlik bi rivâyet-i Muhammed b. El-Hasen bab:53 no:184

2) El-Musned, Ahmed b. Hanbel:14538

300-SUÂL:

İKİNDİ NAMAZININ VAKTİ NE ZAMAN BAŞLAR,
NE ZAMAN SONA ERER?

Cevap: Öğle namazının vaktinin sonu hakkında yukarıda zikrettiğimiz İmam **Ebu Hanife** (Allah ona rahmet etsin) ile İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin) arasındaki ihtilafa göre İkinci namazının vakti; öğle namazının vaktinin çıktığı andan itibaren başlar, güneşin batmasıyla son bulur. Yani ikinci namazının vakti İmam **Ebu Hanife** (Allah ona rahmet etsin)'ye göre her şeyin gölgesi iki misline ulaşınca (asr-ı sanide) başlar. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e (Allah onlara rahmet etsin) göre ise bir misline ulaşınca (asr-ı evvelde) başlar. İkinci namazının vaktinin güneşin batmasıyla son bulduğu ittifakla sabittir.

Güneş batmadan önce ikinci namazından bir rekâta yetişen kimse, ikinci namazına yetişmiş olur. Fakat bu vakitte başlanılan namaz nakıs bir vakitte başlanılmış olacağından tahrimen mekruh olur. Bu yüzden ikinci namazını güneşin batmasına yaklaşık 30-45 dakika kalaya kadar tehir etmekten sakınmak gerekir.

301-SUÂL:

AKŞAM NAMAZININ VAKTİ NE ZAMAN BAŞLAR,
NE ZAMAN SON BULUR?

Cevap: Akşam namazının vakti; güneşin batmasından itibaren başlar, şafağın kaybolacağı vakitte sona erer. İmam **Ebu Hanife** (Allah ona rahmet etsin) ile İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin) arasında akşam namazının son vakti hususunda ihtilaf vardır.

Bu ihtilaf şafağın tarifindeki ihtilaftan kaynaklanmaktadır. İmam **Ebu Hanife** (Allah ona rahmet etsin)'ye göre şafak: Akşamleyin ufuktaki kırmızılıktan sonra ortaya çıkan beyazlıktır. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e (Allah onlara rahmet etsin) göre şafak: Akşamleyin ufukta ortaya çıkan kırmızılıktır. Bu, aynı zamanda imam **Ebu Hanife** (Allah ona rahmet etsin)'den de bir rivayettir. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e

(Allah onlara rahmet etsin) göre bu kırmızılık gidince akşam namazının vakti çıkmış olur.

İbn Ömer (Allah ondan razı olsun) şöyle der:

الشَّفَقُ الْحُمْرَةُ

“Şafak ufuktaki kırmızılıktır.”¹

Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) kırmızılıktan sonra bir beyazlığın zuhur ettiğini bu beyazlıktan sonra da siyahlığın ortaya çıktığını ve akşam namazının son vaktinin siyahlık ortaya çıkıncaya kadar devam ettiğini söylemiştir. Delil olarak da **Peygamber Efendimiz** (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in şu Hadis-i Şerifi’ne dayanmıştır.

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

أَخِرُ وَقْتِ الْمَغْرِبِ إِذَا اسْوَدَّ الْأَفُقُ

“Akşam namazının vaktinin sonu, ufuk karardığı zamandır”²

İbn Şihab Urve’den (Allah onlardan razı olsun)’den şöyle rivayet etmiştir:

إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الْعِشَاءَ حِينَ يَسْوَدُّ الْأَفُقُ

“Kuşkusuz Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yatsı namazını ufuk karardığında kılar”

Tembiḥ: Kırmızı şafak ile beyaz şafak arasında üç derecelik bir fark vardır. Bir derece ise üç dakikadır.

302-SUÂL:

YATSI NAMAZININ VAKTİ NE ZAMAN BAŞLAR, NE ZAMAN SONA ERER?

1) Bunu Darakutnî rivayet etmiş, İbn Huzeyme’de sahih olduğunu söylemiştir.

2) Yusuf b. Abdillâh el-Hafız ez-Zeyla’î, Nasbu’r-Râye fî Tahrîci Ehâdisi’l-Hidâye isimli eserinde bu hadis-i şerifi bulamadığım ifade etmiş, buna müteradif olarak aynı manada Ebu Davut’un rivayet etmiş olduğu İbn Mesut hadisini getirmiştir. Kitabü’s-salat, bâb: el-mevakîṭ

Cevap: İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) ile İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'in akşam namazının sonundaki ihtilafları göz önüne alınarak, yatsı namazının vakti belirlenmiştir. Buna göre yatsı namazının vakti; akşam namazının vaktinin bitiminden itibaren, ikinci fecrin doğumuna kadar yani sabah namazının vakti girinceye kadar devam eder.

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)' şöyle buyuruyor:

أَخِرُ وَقْتُ الْعِشَاءِ حِينَ يَطْلُعُ الْفَجْرُ

“Yatsı namazının son vakti fecir doğduğu zamandır”¹

303- SUÂL:

VİTİR NAMAZININ VAKTİ NE ZAMAN BAŞLAR,
NE ZAMAN SONA ERER?

Cevap: Vitir namazının vakti yatsı namazından sonra başlar fecir doğuncaya kadar devam eder. Yatsı namazından önce eda edilip edilemeyeceğine dair tafsilat ileride verilecektir.

عَنْ خَارِجَةَ بِنْتِ حُذَافَةَ أَنَّهُ قَالَ خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ أَمَدَكُمْ بِصَلَاةٍ هِيَ خَيْرٌ لَكُمْ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ الْوِثْرِ جَعَلَهُ اللَّهُ لَكُمْ فَيْعًا بَيْنَ صَلَاةِ الْعِشَاءِ إِلَى أَنْ يَطْلُعَ الْفَجْرُ

Harice b. Huzâfe (Allah ondan razı olsun)'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: **“Peygamber Efendimiz** (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)' **yanımıza geldi, ve şöyle buyurdu: Allah Teâla size öyle bir namazla emretti ki o sizin için kırmızı develerden daha hayırlıdır. O vitirdir. Allah Teâlâ onu sizin için yatsı ile fecrin doğuşu arasında emretmiştir.”**²

1) Yusuf b. Abdillâh el-Hafız ez-Zeyla'i, Nasbu'r-Râye fi Tahrîci Ehâdisi'l-Hidâye isimli eserinde bu hadis-i şerifi bulamadığını ifade etmiş fakat Ahmed b. Muhammed Ebu Cafer et-Tahâvî'nin, Şerhu Me'ânî'l-Âsâr isimli eserinde bu mananın birçok hadis'in ortak olarak vurguladığı bir mana olduğunu söylediğini aktarmıştır. Kitabu's-salat, bâb: el-mevakîr

2) Et-Tirmizî kitabul-vitir bâb: fazlu'l-vitir; el-Beyhâkî 4291

304-SUÂL:

SABAH NAMAZININ HANGİ VAKİTTE
KILINMASI MÜSTEHAPTIR?

Cevap: Erkeklerin, atılan okun düştüğü yerin görülebileceği şekilde gün ıdığı vakitte sabah namazını kılmaları müstehaptır.

عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَسْفِرُوا بِالْفَجْرِ، فَإِنَّهُ أَعْظَمُ لِلْأَجْرِ"

Râfi' b. Hadîc, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Sabah namazını aydınlıkta kılın, çünkü bunun sevabı daha büyüktür.”¹

Sabah namazını kılmanın müstehap olduğu aydınlık vaktin ölçüsü: güneşin doğmasına, abdest alıp Sünnet veçhi üzere iki sabah namazı kılabilir kadar kalan bir vakittir. Yani; namazı sünnet veçhi üzere kıldıktan sonra namazının olmadığını anlar ve yeniden abdest alıp yine sünnet veçhi üzere bu namazı kıldığında güneşin doğmasına az bir zamanın kaldığı vakittir. Bu vakit, sabah namazının kılınmasının müstehap olduğu vakittir.²

Sabah namazının bu vakitte kılınması cemaatin çok olmasına, karanlık vakitte kılınması ise az olmasına sebeptir. Cemaatin çok olmasını sağlayan vakitte namazı kılmanın daha faziletli olacağı aşîkârdır.

Ayrıca Enes (Allah onlardan razı olsun) hadisinde zikredilen fazileti elde etmekte kolaylaşmış olur.

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ صَلَّى الْغَدَاةَ فِي جَمَاعَةٍ ثُمَّ قَعَدَ يَذْكُرُ اللَّهَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ ثُمَّ صَلَّى"

1) Et-Tirmizî, ebvâbu's-salat, bâb: el-isfâru bi'l-fecr.

2) Ekmeluddin Muhammed b. Muhammed el-Bâbertî, el-Înâye

رَكْعَتَيْنِ كَانَتْ لَهُ كَأَجْرِ حَجَّةٍ وَعُمْرَةٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَامَّةٌ تَامَّةٌ تَامَّةٌ

Enes b. Malik (Allah ondan razı olsun) Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Kim sabah namazını cemaatle kılar, sonra güneş doğuncaya kadar oturup Allah Teâlâ’yı zikreder sonra da iki rekât namaz (işrak namazı) kılar, bu kimse için tam hac ve tam umre sevabı vardır. Hazreti Enes (Allah onlardan razı olsun) bu hadisi rivayet ettikten sonra Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in “tam, tam, tam” (hac ve umre sevabı) dediğini rivayet etmiştir.¹

Kadınların sabah namazını karanlık vakitte kılmaları müstehaptır. Çünkü karanlık onları daha örtücüdür. Yani görünmemelerine yardımcıdır.

Müzdelife’de ise hem erkek hem de kadın hacıların, sabah namazını karanlık vakitte kılmaları daha faziletlidir.²

305-SUÂL:

ÖĞLE NAMAZININ HANGİ VAKİTTE KILINMASI MÜSTEHAPTIR?

Cevap: Yazın, öğle namazını gölgede yürünecek şekilde serin vakitte kılmak müstehaptır.

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَبْرِدُوا بِالظَّهْرِ فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ

1) Tirmizi, 586, hasen garip hadistir, demiştir. En-Nevevî, el-Ezkâr isimli eserinde bu hadisi almış ve ha-sendir demiştir. El-Ezkâr,165.

2) Vehbe ez-Zühaylî, El-Fıkhü'l İslamî ve Edilletuhu

Ebu Sâid (Allah ondan razı olsun), Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Öğle namazını güneş hararetini kaybettikten sonra kılınız çünkü öğle vaktindeki hararetin şiddeti, cehennem hararetinin şiddetinden kaynaklanmaktadır.”¹

Kışın öğle namazını acele kılmak müstehaptır.

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عن أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ يَقُولُ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اشْتَدَّ
الْبَرْدُ بَكَرَ بِالصَّلَاةِ، وَإِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ أَبْرَدَ بِالصَّلَاةِ

“Enes bin Malik'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Allah Resulü (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) soğuk günlerde (öğle) namazını erken kılar, sıcak günlerde serinleyince kılardı.”²

306-SUÂL:

İKİNDİ NAMAZININ HANGİ VAKİTTE KILINMASI MÜSTEHAPTIR?

Cevap: Hanefîlere göre kişinin, ikindi namazını kıldıktan sonra nafîle namaz kılması mekruhtur. Daha fazla nafîle namaz kılmaya imkân sağlamak için güneşin sararıp göz kamaştırmayacak şekilde ziyası gidinceye kadar ikindi namazını tehir etmek müstehaptır.

Yalnız kerahet vaktinden önce kılınması gerekir. Aksi halde kerahet vaktinde ikindi namazını kılmak tahrimen mekruhtur. Hangi mevsim olursa olsun hüküm böyledir.

Rafi bin Hadic (Allah onlardan razı olsun) şöyle rivayet etmiştir.

1) El-Buhârî: kitabu mevâkîti's-salat, bâb: el-ibrâd bi'z-zuhri; Muvattâ Mâlik bi rivayet-i Muhammed b. El-Hasen bab:53 no:184.

2)El-Buhârî, kitabu'l-cum'a, bâb: iza iştedde'l-harru

عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ
يَأْمُرُ بِتَأْخِيرِ هَذِهِ الصَّلَاةِ يَغْنِي الْعَصْرَ

“Allah Resulü (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu namazı Yani ikindi namazını tehir etmeyi emrederdi.”¹

عَنْ أَبِي قِلَابَةَ قَالَ: إِنَّمَا سُمِّيَتِ الْعَصْرُ لِتَعْصُرِ

Ebu Kılâbe (Allah ondan razı olsun)’den şöyle dediği rivayet olunmuştur: **Bu namaza, geciktirildiğinden dolayı “el-asr” adı verilmiştir.**²

Ayrıca Enes (Allah onlardan razı olsun) hadisinde zikredilen fazileti elde etmek de kolaylaşmış olur.

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَن
أَفْعَدَ مَعَ قَوْمٍ يَذْكُرُونَ اللَّهَ تَعَالَى مِنْ صَلَاةِ الْغَدَاةِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ
أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُعْتِقَ أَرْبَعَةً مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ وَلَأَن
يَذْكُرُونَ اللَّهَ مِنْ صَلَاةِ الْعَصْرِ إِلَى أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ
أَنْ أُعْتِقَ أَرْبَعَةً

Enes b. Malik (Allah onlardan razı olsun), Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Sabah namazından sonra güneş doğana kadar Allah Teâlâ’yı zikreden bir toplulukla beraber oturmak bana İsmail oğullarından dört köleyi hür kılmaktan daha sevimlidir. İkinci namazından sonra güneş batana kadar Allah Teâlâ’yı zikreden bir toplulukla beraber oturmak da bana dört köle azat etmekten daha sevimlidir.³

1) Ed-Dârakutnî kitabı’s-salat, bâb: zikru beyani’l-mevâkit

2) İbni Ebi Şeybe, Musannef:3337

3) Ebu Davut kitabı’l-ilm, bâb: el-kasas 3669; Müsnedu’l-Bezzar 7244; Müsnedu Ebi Ya’la 3392; et-Tabaranî; Mucemu’l-Kebir 7938

307-SUÂL:

AKŞAM NAMAZININ
HANGİ VAKİTTE KILINMASI MÜSTEHAPTIR?

Cevap: Akşam namazını ilk vakitte kılmak müstehaptır. Ezan ile kamet arasında üç ayet okunacak kadar bir zamanla yahut hafif bir oturuşla fasıla verilir. Çünkü akşam namazını tehir etmek mekruhtur. Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

لَا تَزَالُ أُمَّتِي بِخَيْرٍ أَوْ قَالَ عَلَى الْفِطْرَةِ مَا لَمْ يُؤَخَّرُوا الْمَغْرِبَ إِلَى أَنْ تَشْتَبِكَ النُّجُومُ

“Akşam namazını yıldızların iç içe girdiği zamana kadar tehir etmedikleri müddetçe ümmetin hayır üzeredirler.”¹

Ravi “hayır üzeredirler” sözü yerine “fıtrat üzeredirler” sözü olabilir, dedi.”

308-SUÂL:

YATSI NAMAZININ
HANGİ VAKİTTE KILINMASI MÜSTEHAPTIR.

Cevap: Yatsı namazını gecenin üçte birine kadar tehir etmek müstehaptır. Gecenin yarısına kadar tehir edilmesi mubahtır. Özür bulunmadıkça sabah namazı vaktinin gelmesinden öncesine kadar tehir edilmesi ise mekruhtur.

Ebu Hüreyre (Allah ondan razı olsun) ‘den şöyle rivayet edilmiştir: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْلَا أَنْ أَشَقَّ عَلَى أُمَّتِي لِأَمْرِهِمْ أَنْ يُؤَخَّرُوا الْعِشَاءَ إِلَى ثُلُثِ اللَّيْلِ أَوْ نِصْفِهِ

1) Ebu Davud kitabı's-salat, bâb: fi vakti'l-mağrib, 418; Müsnedi Ahmed 23629; Müslim, Bu hadisi Cabir bin Abdullah'dan rivayet etmiştir, Nasbu'r-Râye.

“Eğer ümmetime meşakkat yüklemeyeceğimi bilseydim, yatsı namazını gecenin üçte birine yahut yarısına kadar tehir etmelerini emrederdim.”¹

Teheccüt namazına alışık olup uyanacağına güvenen kişinin, vitir namazını gecenin sonuna kadar tehir etmesi müstehaptır. Böylece gecenin en son işi namaz olmuş olur. Uyanacağına güvenemeyenin vitir namazını uyumadan önce kılması gerekir. Bu konuda ileride daha geniş malumat verilecektir.

309-SUÂL:

NAMAZI VAKTİNDEN SONRAYA BIRAKMAK CAİZ MİDİR?

Cevap: Namazın belli vakitlerde edasının farz oluşu Kur'an-ı Kerim ile sabittir. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا ﴿١٠٣﴾

“Şüphesiz ki namaz muayyen vakitlerde inananlara farz kılınmıştır.”²

El-Fetâvâ'l-Hindiyye isimli eserde *Muhtârû'l-Fetevâ* adlı ki-taptan nakledilerek şöyle denmiştir: Doğum yaptıran ebenin çocuğun hayatından, ameliyat yapan doktorun hastanın hayatından endişe duyması gibi durumlarda namazı kazaya bırakmak caizdir.³

310-SUÂL:

GÜNÜMÜZDE KULLANDIĞIMIZ TAKVİMLERDE BELİRTİLEN VAKİTLERE GÖRE NAMAZLARI EDA ETMEK CAİZ MİDİR?

1) Et-Tirmizî; Ebvâbu's-salat, bab: tehiru salati'l-îşa,167

2) Nisa sûresi/103

3) El-Fetâvâ'l-Hindiyye, Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmî bir heyet

Cevap: Şüphesiz her Müslüman'ın güneşe ve gökyüzüne bakarak vakitleri bilmesini şart koşturmak büyük bir haracı/zorluğu gerektirir.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ الدِّينَ يُسْرٌ، وَلَنْ يُشَادَّ الدِّينَ أَحَدٌ إِلَّا غَلَبَهُ

Ebu Hüreyre (Allah ondan razı olsun) Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Kuşkusuz dini yaşamak kolaydır. Kimse o dini yaşamayı zorlaştıramaz. Aksi halde din ona galip gelir.”¹

Takvimler Müslümanlara kolaylık sağlamak amacıyla en ince teknik hesapların yapılması sonucunda meydana getirilmişlerdir. Namazları bu takvimlerde belirtilen vakitlere göre kılmakta hiçbir beis yoktur. Hatta günümüz imkânları çerçevesinde belki en ihtiyatlı olan da budur.

Bazı takvimler imamlar arasındaki ihtilafları önemseyip vakitleri daha ihtiyatlı olan görüşe göre beyan etmişlerdir. Bu durumda da en uygun olan çoğunluğa tabi olup tefrikaya sebep olmamaktır.

311-SUÂL:

İMSAK VAKTİ NE DEMEKTİR?

Cevap: İmsak Arapça bir kelime olup ıstılah manası orucu bozucu şeylerden kendini geri tutmaktır.

Halk arasında bu vakte imsak isminin verilmesi, Ramazan ayında, o vakitten itibaren yemek, içmek, eşine yaklaşımdan kendini geri tutması gerekli olduğundan dolayıdır.

İmsak vaktinin bitiminin doğal sonucu olarak gece bitmiş ve sabah namazının vakti girmiştir. Ancak sabah namazını imsak girer

1) El-Buhârî; kitabu'l-İman; Babu ed-dinu yusrun

girmez değil de biraz erteledikten sonra kılması sünnete uygundur. Fakat Hanefî mezhebine göre güneşin doğmasına 25–30 dakika kala kılmak daha iyidir.¹

عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَسْفِرُوا بِالْفَجْرِ، فَإِنَّهُ أَعْظَمُ لِلْأَجْرِ"

Râfi' b. Hadîc, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

*“Sabah namazını aydınlıkta kılın, çünkü bunun sevabı daha büyüktür.”*²

312-SUÂL:

GÜNÜMÜZDE TELEVİZYONA ÇIKAN BAZI HOCALAR
NAMAZ VAKİTLERİNİN ÜÇ OLDUĞUNU
İDDİA EDİYORLAR. BUNU NEYE DAYANARAK
SÖYLÜYORLAR?

Cevap: Bu görüşün hiçbir dayanağı yoktur. Tamamen heva ve heveslerine uyan kişilerin ürettikleri bir hayaldir.

Ancak diğer mezheplerde sefer, yağmur vb. sebeplerle öğle ile ikinci namazları, öğlen veya ikinci vaktinde, akşam ile yatsı namazları da akşam veya yatsı vaktinde cem yapılabilir.

Birincisine cem-i takdim, ikincisine cem-i tehir denir.

Hanefî mezhebinde ise; iki ayrı vakitteki namazı hiçbir zaman cemetmek caiz değildir. Sadece hac yapan kişiler Arafat'ta öğle ile ikinci namazlarını öğle vaktinde, Müzdelife'de akşam ile yatsı namazlarını, yatsı vaktinde cem yaparlar.³

1) Abdurrahman b. Muhammed Şeyhzâde Dâmad, Mecmau'l-Enhur

2) Et-Tirmizî, ebvâbu's-salat, bâb: el-isfâru bi'l-fecr.

3) Ali el-Kârî, İrşâdu-s-Sâri.

Ancak İmam Muhammed, İmam Malik'ten rivayet ettiği **el-Muvatta** isimli eserin “Yağmur ve seferde iki namazı cem etme” babında cemetmenin caiz olduğunu bildiren rivayetlerin ardından Hazreti Ömer (Allah ondan razı olsun)’den bunun yasak olduğuna dair şu hadisi zikretmiştir.

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ أَنَّهُ كَتَبَ فِي الْأَفَاقِ يَنْهَاهُمْ أَنْ يَجْمَعُوا بَيْنَ الصَّلَاتَيْنِ وَيُخْبِرُهُمْ أَنَّ الْجَمْعَ بَيْنَ الصَّلَاتَيْنِ فِي وَقْتٍ وَاحِدٍ كَبِيرَةٌ مِنَ الْكِبَائِرِ

Muhammed b. El-Hasen, Muvattâ rivayetinde şöyle der: Hazreti Ömer (Allah ondan razı olsun)’den “halkı, iki namazı (bir vakitte) cemetmekten nehyettiği ve onlara iki namazın bir vakitte cem edilmesinin büyük bir günah olduğunu haber verilmesini yazarak uzak beldelere gönderdiği bize ulaşmıştır”¹

Hanefî İmamlar, cemetmeyi caiz kılan rivayetleri cem-i surî’ye hamletmişlerdir. Yani; öğlen namazını ikindiye az bir zaman kala kılar ardından ikindi vakti girince ikindiye kılarak sureta bir cem yapmış olur. Akşam ve yatsıyı da böyle yapar. Böylece seferde iki namazı bir abdest ve bir mola ile kılmış olur.² Bu da bir çeşit ruhsattır.

313-SUÂL:

**AKŞAM VAKTİNDEN SONRA YATSI VAKTİ GİRMEDEN
SABAH VAKTİNİN GİRDİĞİ BELDELERDE
YATSI VE VİTİR NAMAZLARININ DURUMU NE OLUR?**

Cevap: Bu gibi beldelerde namazın sebebi olan vakit bulunmadığı için bu namazların vucûbu kalkar ve kaza etmeye de gerek yoktur.

İmam Merginanî, şeyh Burhanuddin Kebir’den akşamı kıldıktan sonra yatsı ve vitir için bir vakit takdir edip kılınması gerektiğini

1) Muvattâ Mâlik bi rivayet-i Muhammed b. El-Hasen, evvâbi’s-salat, bâb:el-cem’ beyne’s-salateyni fi’s-sefer ve’l-matar, no:205

2)Abdulahy el-Leknevî, et-Ta’liku’l-Mümecced ala Muvatta Mâlik bi rivayet-i Muhammed c/1, sh/568

nakletmiştir.¹ Kemal İbnu'l-Hümmam (ö.861) da bu görüşü tercih etmiştir.²

314-SUÂL:

İMAMA UYAN KİMSENİN İMAMLA BERABER İFTİTAH TEKBİRİNİ ALMASININ BİRÇOK FAZİLETİ OLDUĞU MALUMDUR. BU FAZİLETİ ELDE ETMENİN SON VAKTİ HANGİ VAKİTTİR?

Cevap: İftitah tekbirinin faziletinin elde edilmesinin vakti hakkında Âlimler ihtilaf etmişlerdir.

İmam Burhanuddin İbn Maze, *el-Muhîtu'l-Burhânî* adlı eserinde bu ihtilafı şu şekilde nakleder: Şeyhü'l-İslam Hâherzde bu konuda İmam Ebu Hanife ile İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)'in arasında ihtilaf olduğunu zikretmiştir. İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)'ye göre; Kişi iftitah tekbirinin faziletini idrak etmesi için imamla beraber tekbir almalıdır. Şayet imamın tekbirine mukarin olarak tekbir almazsa fazileti kaçırmış olur.

İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)'e göre; Kişi, imam Sübhaneke okurken tekbir alsa iftitah tekbirinin faziletini idrak etmiş olur. Bu vakte kadar iftitah tekbiri almazsa fazileti kaçırmış olur.

İmam ez-Zahid Ebu Nasr es-Saffâr, Şeddâd ibnu'l-Hakîm'in şöyle dediğini zikretmiştir: Şayet kişi iftitah tekbirinin faziletini elde etmek istiyorsa, imam Fatiha'ya başlamadan önce iftitah tekbiri alması gerekir. Bazı Âlimler; imamı birinci rekâta yakalayan kişinin iftitah tekbirinin faziletini idrak ettiğini ifade etmişlerdir.³ Bu son görüş, insanlar için daha kolaydır. Fıkıh kitaplarımızda bu şekilde menkuldür.⁴ Buna rağmen en faziletli olan İmam Ebu Hanife'nin görüşüdür.

1) Zeynuddin İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-Râik*

2) Muhammed Emin ibn Âbidîn, *Reddu'l-Muhtâr*

3) Burhanuddin Ebu'l-Me'âlî ibn Mâze, *el-Muhîtu'l-Burhânî*

4) Ali el-Kâri, *Fethu bâbi'l-Înâye*; *El-Fetâvâ'l-Hindiyye*, Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmi bir heyet

NİYET

315-SUÂL:

NAMAZDA Kİ NİYETTEN MAKSAT NEDİR,
NASIL YAPILIR?

Cevap: *El-Fetâvâ'l-Hindiyye* isimli eserde *el-Kâfi* adlı kitaptan nakledilerek şöyle denmiştir: Namazda ki niyetten maksat namaza girmeyi irade etmektir.

Niyetin şartı kişinin kıldığı namazı kalbinden geçirmesi yani onu bilmesidir. Şöyle ki; kendisine hangi namazı kılıyorsun diye sorulduğunda beklemeksizin cevap verebilir olması gerekir. İşte kalben bilmekten maksat budur.

Buna göre biraz düşünerek cevap verecek bir durumdaysa niyeti sahih olmayıp kıldığı namaz batıldır. Mezhep imamı icma etmişlerdir ki; kişinin niyeti namaza başlama anı olan iftitah tekbirine mukarin olması yani aynı anda olması en faziletli olandır. İftitah tekbirinden sonra yapılan niyete itibar yoktur.

Namaza niyet etse sonra abdest alsa, daha sonra yürüyüp mescide gitse ve namaz niyetini tekrarlamadan namaza dursa bir daha niyet etmesine gerek olmayıp niyeti ve namazı sahihtir.¹ Ancak niyet ile iftitah tekbiri arasında namazın niyetine mugayir bir işle uğraşırsa niyeti tekrarlaması gerekir.

Kalbin iştiraki olmadan dil ile yapılan niyete itibar yoktur. Ancak dil ile söylediğinde kalp ile niyeti daha iyi olacaksa bu durumda dil ile kalbi birleştirmesi en güzeliştir. *Ez-Zahidî*'de kalbini toparlayamaması durumunda dil ile niyet etmesinde bir beis olmadığı söylenmiştir.

1) Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeylî, Tebyinu'l Hakâik

El-Fetâvâ'l-Hindiyye isimli eserde *el-Kunye* ve *el-Fetavâ'l-Haniyye* adlı kitaplardan nakledilerek şöyle denmiştir: Mesela kalbiyle öğle namazını kılmaya niyet etmişken, diliyle başka bir namazı söyleyecek olsa itibar kalbe olup niyet sahihtir. Aksi durumda ise niyeti sahih değildir.

Aynı şekilde kılacağı farz namazını sünnet veya nafilâ zan ederek nafilâ ve sünnet niyeti yapacak olsa namazı sahih olmayacaktır. Ancak farz namaz niyetiyle iftitah tekbiri getirdikten sonra, namaz içinde nafilâ kılıyor zannıyla namazı tamamlayacak olsa namazı farz olarak sahih olur.

316- SUÂL:

DİLSİZ VEYA TEKBİR ALMAYI BİLMEMEYECİK KADAR
ÜMMİ OLAN BİR KİMSE KALBEN NİYET EDEREK
NAMAZA BAŞLAYABİLİR Mİ?

Cevap: Bu kişi niyetle namaza girmiş olur.¹ Lisanını hareket ettirmesine gerek yoktur.²

317-SUÂL:

KAMET GETİRİLİRKEN
CEMAATİN NE ZAMAN SAF TUTMASI VE
İMAMIN NE ZAMAN TEKBİR ALMASI GEREKİR?

Cevap: Kitabü'l-asl'ın râvisi olan Ebu Süleyman El-Cüzezanî bu suali İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e sormuş ve şu cevabı almıştır:

İmam cemaatle beraber mescitteyse, müezzin **حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ** dediğinde cemaatin saf tutmasını severim.

1) Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla'î, Tebyinu'l Hakâik

2) Abdurrahman b. Muhammed Şeyhzâde Dâmad, Mecmau'l-Enhur; Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmi bir heyet

Müezzin قَامَتِ الصَّلَاةُ dediğinde imam tekbir alır, cemaat de onunla birlikte tekbir alır. Şayet imam henüz mescide gelmemişse cemaatin saf tutmak için kalkmalarını mekruh görürüm.

Buraya kadar olan görüş İmam Ebu Hanife'yle İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'in görüşleridir. İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'un kavline göreyse müezzin kameti bitirmeden imam namaza durmaz¹.

İmam Burhanuddin İbn Maze, *el-Muhitu'l-Burhanî* adlı eserinde bu ihtilafı şöyle nakleder:

İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre müezzin;

قَامَتِ الصَّلَاةُ demeden önce imam tekbir alır. Nitekim Nadiru'r-Rivaye'de bu şekilde tefsir edilmiştir.

Kitabu'l-Aslın ibaresinden anlaşıldığına göre;

Müezzin قَامَتِ الصَّلَاةُ dedikten sonra imam tekbir alır.

İbn Maze, Şemsu'l-Eimmeti'l-Halvânî'nin; “sahih olan görüş, nadir rivayede zikir olunan görüştür” dediğini nakletmiştir.

İbn Maze yukarıda zikredilen İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'un görüşünü de naklettikten sonra bu ihtilafın faziletle alakalı olduğunu, cevaz olup olmamasıyla alakalı olmadığını zikretmiştir.²

318- SUÂL:

FARZ NAMAZLARIN NİYETİYLE SÜNNET NAMAZLARIN NİYETİ ARASINDA FARK VAR MIDIR?

Cevap: Sahih olan görüşe göre teravih, nafile ve sair sünnet namazlarda tayin yapmaksızın “niyet ettim Allah rızası için namaz kılmaya” demek suretiyle mutlak namaz kılmaya niyet etmek yeterlidir.³

1) Ebu Abdillâh Muhammed b. El-Hasen eş-Şeybânî, Kitâbu'l-Asl

2) Burhanuddin Ebu'l-Me'alî ibn Mâze, el-Muhitu'l-Burhânî; Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût

3) Fahrud-din Osman b. Ali ez-Zeylâ'î, Tebyinu'l Hakâik

Münyetu'l-Musallî isimli eserde şöyle denmiştir: Teravih namazı, farz namazların sünnetleri bir de teheccüt namazında ihtiyatlı olan niyetle namazın vasfını tayin etmektir. Vacip ve farz namazlarda ise tayin etmek şart olup mutlak namaza niyet etmek yeterli değildir.

Buna göre; vacip ve farz namazlarda şöyle niyet edilmelidir: “Niyet ettim bugünün öğle namazını kılmaya”. Şayet kaza değil de vaktin farzını kılıyorsa şöyle de niyet edebilir: “Niyet ettim vaktin farzını kılmaya”. Tayin etmeksizin sadece “niyet ettim farz namazı kılmaya” demek geçerli değildir.

Vaktin çıktığından şüphe ediyorsa “niyet ettim bugünün öğle namazını kılmaya” demesi en güzel olandır.¹

Nezredilmiş namazlar ile tavaf namazlarında da tayin şarttır.² Ayrıca rekât sayılarına niyet etmeye gerek yoktur. Hatta dört rekâtlık bir namaza beş rekât olarak niyet etse namazı sahihtir. Yaptığı niyete itibar edilmez.³

Kıldığı namazın Allah rızası için olduğuna niyet etmese de sahihtir. Çünkü Müslüman zaten Allah Teâlâ’dan başkasının rızası için namaz kılmaz.⁴

Sahih olan görüşe göre cemaatle farz namazı kılıyorsa Kâbe’ye dönmeye niyet etmesine de gerek yoktur.⁵ Ancak **el-Hulâsâ**’da şöyle denilmiştir: Tek başına farz veya nafîle hangi namazı kılsa kılınsın kibleye dönmeye niyet etmesi uygun olandır. Böylece bu konudaki fukahânın ihtilafından da kaçınılmış olur.

Fukahadan bazıları kibleye veya Kâbe’ye dönmeye niyet etmemesinin daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. Zira isabet edememe ihtimali bulunduğu için namazın fasit olmasına sebep olabilir demişlerdir.⁶

1) A.g.e

2) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahrü’r-Râik

3) İbrahim el-Halebî, Şerhu Münyeti’l-Musallî/Haleb-i Sağır

4) Burhanuddîn Ebu’l-Me’alî ibn Mâze, el-Muhîtu’l-Burhânî

5) Kemal İbnu’l-Hümâm, Fethu’l-Kadîr

6) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu’s-Sanâyi fî Tertibi’ş-Şerâi’

İmam el-Merginânî (ö.593), *Et-Tecnis ve'l-Mezîd* adlı kitabında şöyle demiştir: Sahih olan bu görüştür. Zira kıbleye yönelme abdest gibi namazın şartlarındanr. Şartların ifasında ise abdestte olduğu gibi niyete gerek yoktur. Kaza kılıyorsa kazaya niyet etmelidir.¹

319-SUÂL:

İMAMIN NİYETİ NASIL OLMALIDIR?

Cevap: İmamlık yapacak kişi kendisine tabi olanlar arasında kadın bulunmadığı sürece imam olmaya niyet etmesine gerek yoktur. Söz gelimi Ahmet ile Mehmet'e namaz kıldırmaya niyet etmiş olsa daha sonra Ali'de gelip o imama tabi olsa hepsinin namazı sahihtir. Ancak tabi olanlar arasında kadın varsa imam olmaya niyet etmesi gerektiği gibi, kadınlara imam olmaya da niyet etmesi gereklidir.²

Aynı şekilde *El-Fetâvâ'l-Hindiyye* isimli eserde *el-Fetevâ'l-Haniyye* adlı kitaptan nakledilerek şöyle denmiştir: Cemaat, söz gelimi Ahmet'e tabi oluyorum diye niyet yaptıktan sonra imamın Mehmet olduğu anlaşılsa yapılan niyet sahih olacağından namaz da sahih olacaktır. Bazıları niyetin sahih olmayacağını söylemişlerdir.³ Bundan dolayı en uygun olan imamı ismiyle tayin etmemektir.

320-SUÂL:

CEMAATİN NİYETİ NASIL OLMALIDIR?

Cevap: İmamla namaz kılacak kişi, tek başına namaz kılacakmış gibi niyet eder. Ayrıca imama uymaya da niyet etmesi gerekir. Çünkü imama uymak, niyet olmadan gerçekleşmez.

Bazı fakihler; imamın namazını kılmaya niyet ettim demesini yeterli görmemişlerdir.⁴

1) Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğınânî, Et-Tecnis vel-Mezid

2) Burhanuddin Ebu'l-Me'ali ibn Mâze, el-Muhîtu'l-Burhânî

3) Fahrudin Osman b. Ali ez-Zeyla'î, Tebyinu'l Hakâik

4) A.g.e

El-Fetâvâ'l-Hindiyye isimli eserde *el-Kunye* adlı kitaptan nakledilerek şöyle denmiştir: Altı kısım namaz kılan vardır.

1- Farz ile sünnet arasındaki farkı yani farz namaz kılınca sevap alacağını, terk edince günahkâr olacağını, sünnet namaz kılınca sevap alacağını, terk edince günahkâr olmayacağını bilir.

Böyle birisinin söz gelimi öğle namazının farzına niyet ederken öğlen namazını kılmaya niyet edip “farz olan namazı kılmaya” şeklinde niyet yapmaması niyetine ve namazına halel getirmez.

2- Farz ile sünnet arasındaki farkı biliyor. Farzı kılarken farz olarak niyet ediyor. Ancak o vakitte kaç farz var, kaç sünnet var bilmiyor. Yaptığı niyet sahih olup, namazı da sahihtir.

3- Farz diye niyet ediyor. Fakat farz ne demek bilmiyor. Bu kişinin niyeti sahih değildir.

4- İnsanların kıldığı namazlar arasında farz ve sünnetler olduğunu biliyor. Onlara bakarak farz-sünnet ayırmaksızın namazını kılıyor. Bu kişinin kıldığı namaz da sahih değildir.

5- Farz, sünnet arasını ayıramıyor. Kıldığı bütün namazları farz diye itikat ederek kılıyor. Bu kişinin namaz için yapmış olduğu bütün niyetleri sahihtir.

Bu kişi imam olursa kıldıracağı namazın evvelinde sünnet namaz yoksa ona uymak sahih, aksi takdirde sahih değildir.

6- Allah Teâlâ'nın kullarına bazı namazları farz kıldığını bilmiyor. Ancak vakti gelince namazı kıyor. Bu kişinin kıldığı namazlar sahih değildir.

321-SUÂL:

İMAM NİYET ETMEDEN CEMAAT NİYET EDEBİLİR Mİ?

Cevap: Fakihlerin ekserisine göre imam mihraba geçip henüz niyet edecekken cemaat niyet edebilir.

Burada şöyle bir nükte söz konusudur; cemaat, imamı mihrapta gördüğünde veya orda olduğunu bildiğinde henüz namaza girmemiş fakat girmeye hazırlandığını bilirse bu durumda niyeti sahihtir. Fakat imam namaza girdi zannıyla niyet edip ardından namaza girmek için tekbir alsa imam henüz namaza girmedigi için namazı sahih olmaz. Yani imamın niyetinden önce cemaatin niyet etmesi caizdir. Fakat imamın tekbirinden önce cemaatin tekbir getirip namaza girmesi sahih değildir. İşte bu gibi sebeplerden dolayı en faziletli olanı imam tekbirini aldıktan sonra niyet edip tekbir almaktır. Böylece gerçekten namaza durmuş birisine niyet etmiş olacaktır.¹

322-SUÂL:

KAZA NAMAZLAR İÇİN NASIL NİYET EDİLMELİDİR?

Cevap: Şayet kazaya kalmış namazları çoksa ve bunları kaza yapmak istiyorsa kılacağı her bir namazı “falan günün öğleni, falan günün akşamı” gibi tayin etmesi gerekir.

El-Fetâvâ'l-Hindiyye isimli eserde *ez-Zâhidî* adlı kitaptan nakledilerek şöyle denmiştir: Söz gelimi geçen cumartesi gününün öğle namazı kazaya kalmışken başka bir cumartesi gününün öğle namazının kazasına niyet ederek yapılan kazanın sıhhati hususunda fakihler ihtilaf etmişlerdir.

Bu tür ihtilaflara düşmemek için “üzerimdeki kazaya kalmış en son öğle namazını kaza etmeye” veya “üzerimdeki kazaya kalmış ilk öğle namazı kaza etmeye” şeklinde niyet etmesi gerekir.

Ramazan veya nezir orucu gibi, üzerinde borç olan diğer kazalarda² ve başlayıp yarıda kestiği nafil ibadetlerde de bu şekilde niyet edebilir.³

1) Burhanuddîn Ebu'l-Me'âlî ibn Mâze, el-Muhîtu'l-Burhânî

2) Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr

3) Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla'i, Tebyinu'l Hakâik

323-SUÂL:

**FARZ SÜNNET AYRIMI BİLMESİZİN
NAMAZLARINI KILAN KİŞİNİN NAMAZI
SAHİH MİDİR?**

Cevap: Namazların bazısının farz, bazısının sünnet olduğunu bilip hangisinin farz, hangisinin sünnet olduğunu bilmeyen veya farz namazla sünnet namaz arasında fark olduğunu bilmeden vakti geldikçe namazını kılan kişinin namazı sahih olmaz. Aksine kılmış olduğu bu namazı tekrar kılması gerekir. Çünkü bu kişi farz namaza niyet etmiş değildir. Hâlbuki farz namaza niyet etmek namazın şartlarından¹. Ancak kılan kişi kıldığı bütün namazların farz olduğunu zannederek senelerce namazlarını kılacak olsa, kıldığı namazların farzları farz olarak, sünnetleri de sünnet olarak sahih olur.

Zira farz niyetiyle sünnet kılınabilir. Çünkü farz daha kuvvetlidir. Ama sünnet niyetiyle farz kılınamaz. Aynı şekilde farz, sünnet ayrımını bilmeksizin imama uyarak namazlarını kılsa ve niyet ederken de imamın namazını kılmaya niyet etse namazları sahih olur.

Farz, sünnet farkını bilse ancak namazın neleri farz, neleri sünnet olduğunu bilmeden namazlarını kılacak olsa namazı sahih olur. Çünkü farz namazı bildiği için farza farz olarak niyet etmiştir.

324-SUÂL:

**CENAZE NAMAZI İÇİN
NASIL NİYET EDİLMELİDİR?**

Cevap: Cenaze namazı için “Niyet ettim, Allah rızası için namaza, meyyit için duaya” şeklinde niyet etmesi yeterlidir.²

Ancak örfümüzde buna “Rasûlullah için salâvata” cümlesi de ilave edilmiştir. Bunu ilave ederek niyet etmekte bir beis yoktur.

1) Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, Et-Tecnis vel-Mezid

2) A.g.e

325-SUÂL:

NAMAZ İÇİNDE NİYET DEĞİŞTİRİLEBİLİR Mİ?

Cevap: *El-Fetâvâ'l-Hindiyye* isimli eserde şöyle denmiştir: *et-Tatarhaniyye* adlı eserlerde *el-Attabiyye* isimli eserden nakledilerek şöyle denmiştir: Farz veya nafil olsun başlanmış olan bir namaz esnasında farklı bir namaza niyet edip yeniden tekbir alacak olursa, önceki namazı yarıda kesilmiş yeni namazı başlamış olur.

Tekbir getirmeksizin sadece niyet ile bu intikal gerçekleşmez.

326-SUÂL:

NİYETİN BİR FAYDASI DA YAPILAN İBADETLERİN
ALLAH RIZASI İÇİN YAPILDIĞINI KİŞİ KENDİ NEFSİNDE
HATIRDA TUTMASIDIR. BUNA GÖRE NAMAZDA
KENDİSİNE RİYA GELEN KİŞİNİN NİYETİ,
DOLAYISIYLA DA NAMAZI FASİT OLUR MU?

Cevap: *El-Fetâvâ'l-Hindiyye* isimli eserde *el-Hulâsa* ve *el-Muzmerât* adlı kitaplardan nakledilerek şöyle denmiştir: Bir kişi halis Allah rızası için namaz kılmaya başladıktan sonra kalbine riya gelecek olsa bu kişinin namazı ilk başladığı niyeti üzeredir. Yani sahihtir. Fakat bu riyaı gücü nispetince def etmeye çalışmalıdır.

İnsanların yanındayken namazını itina ile kıldığı halde yalnız kaldığında aynı itinaı göstermeyen kişi her ne kadar kıldığı namazın sevabını alıyorsa da, ihsan üzere namaz kılma sevabını almış olmaz. Yani kâmil namaz sevabına ermiş olmaz.

327-SUÂL:

TEREDDÜT EDEN KİŞİNİN NİYETİ SAHİH MİDİR?

Cevap: Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî (ö.593), *Et-Tecnis vel-Mezid* adlı kitabında şöyle demiştir:

İlk oturuş mu son oturuş mu olduğunu bilmeyen bir kişi, son oturuşta imama yetişecek olsa bakılır; eğer “imam birinci oturuştaysa ona uydum, değilse uymadım” niyetiyle imama uyması sahih olmaz. Zira tereddüt varken niyet sahih olmaz.

Keza “birinci oturuştaysa imama farz namazında uydum, değilse sünnet namaz olarak uydum” dese ve imamın farz namazında olduğu anlaşılrsa namazı farz olarak sahih olmayıp nafile olur. Zira farz namazın niyetinde tereddüt vardır. Hâlbuki farz namazın sıhhati için niyetinde tereddüt olmaması şart kılınmıştır.

Keza, imamın farz mı, teravih mi kıldığını bilmese “farz kılıyorsa farz namaz için ona uydum, fakat teravih kılıyorsa ona uymadım” şeklinde bir niyetle imama uyması sahih değildir. Ancak imamın farz mı, teravih mi kıldığını bilmese “farz kılıyorsa farz namaza, teravih kılıyorsa teravih namazına” şeklinde bir niyetle imama uyduktan sonra, imamın teravih namazı kıldırıldığını anlayacak olursa imama uyması ve namazı sahih olur. Burada namazın aslına niyet vardır. Vasfı olan teravih olmasına niyet zaten şart değildir. Zira nafile namazların niyetinde vafını belirleme şartı koşulmamıştır. Fakat “farz ise tabi oldum, teravih ise tabi olmadım” şeklinde bir niyetle imama uyması sahih değildir.

328-SUÂL:

TEK BAŞINA FARZ NAMAZ KILANA SONRADAN GELİP TABİ OLUNABİLİR Mİ?

Cevap: Tek başına farz kılan kişiye daha sonra gelip uyan cemaatin namazı sahihtir. Hatta imam, arkasında bulunan erkek cemaate imam olmamaya niyet edecek olsa da hüküm değişmez. Yani namazları sahih olur.

Keza cemaatinin arasından özel birine imam olmamaya niyet edip cemaatle namaz kılınmaya başladıktan sonra o kişinin gelip imama uyması sahih olur. Çünkü imam, arkasındaki erkek cemaate niyet etmekle yükümlü değildir.

İmam olmaya niyet etmemiş kişiye kadınların tabi olması sahih değildir. Çünkü imamın kadınlara niyet etmesi şarttır. Yukarıda zikri geçen kişi, şayet başkasına imam olmamaya yemin etmiş olsaydı ve birileri gelip ona namazda uysalardı yemini bozulmuş olmazdı. Çünkü bu yeminden maksat kendi iradesiyle imam olmaktır. Bu ise tahakkuk etmemiştir.

Tek başına namaz kılan kişi mesbuk ise ona tabi olması caiz olmaz. Çünkü bu durumda cemaatle imamın tahrimelerinde aranan ittihat yani birlik hâsıl olmamıştır.¹

329-SUÂL:

GÜNÜMÜZDE BAZILARI ÜZERİNDE KAZA NAMAZI
OLANLARIN FARZLARIN EVVELİNDEKİ VE
SONRASINDAKİ SÜNNETLERİ HEM KAZA HEM DE
SÜNNET NİYETİYLE KILMALARINI, BÖYLECE
İKİ NAMAZINDA OLACAĞINI SÖYLÜYÖRLER.
BU DOĞRU MUDUR?

Cevap: Eski kitaplarımızda şimdikilerin iddia ettiği bu husus, bu şekliyle ele alınmamaktadır. Ancak Şafii mezhebine göre; kazası olan sünnet ve nafil kılması caiz olmayıp bütün vaktini üzerindeki kazaları yapmaya sarf etmesi gerekir. Hanefi mezhebine göre ise kazası olan kazalarını yapmakla beraber sünnetleri de kılmalıdır. Bir namaz niyetiyle iki farklı namazı kılmak caiz olmadığı için bu iddia edilen husus fıkhi kurallara uymamaktadır.

330-SUÂL:

BİR KİMSE KILDIĞI NAMAZIN SEVABINI
BAŞKASINA BAĞIŞLAYABİLİR Mİ?

Cevap: Bu konuda temel kural şudur: Bir insan yapmış olduğu salih amelin sevabını başkasına hediye edebilir. Bu hükümde; namaz,

1) Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, Et-Tecnis vel-Mezid

oruç, hac, sadaka, kuran okumak, zikretmek emsali ibadetler arasında bir fark yoktur. Bunlardan hâsıl olan sevab ölü veya diri başkalarına hediye edilebilir. Ve bu sevab ölüye ulaşır. Ona fayda sağlar.

Mutezile mezhebi, hiçbir şekilde ölüye ulaşır fayda sağlamayacağını söylemiştir.

Ehl-i Sünnet'in dayandığı delillerden biri şu hadisi şeriftir.

عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ صَحَّى بِكَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ
أَحَدُهُمَا عَنْ أُمَّتِهِ وَالْآخَرُ عَنْهُ وَعَنْ أَهْلِ بَيْتِهِ

Enes (Allah ondan razı olsun)'den şöyle rivayet edilmiştir:

“Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) biri ümmeti diğeri kendi ve ehl-i beyti için olmak üzere iki tane alaca koç kesti.”¹

331-SUÂL:

AHİRETE KALMIŞ BİR HAKTAN DOLAYI SEVABI HAK SAHİBİNE VERİLMESİ KASTIYLA NAFİLE NAMAZ KILINABİLİR Mİ?

Cevap: Bu maksatla böyle bir niyet yapmaya gerek yoktur. Zira birisi üzerinde hakkı olan kişi, bu hakkını dünya hayatında iken af, yani helal ettiyse mesele zaten kapanmıştır. Eğer helal etmeden ahirete intikal ettiyse ve bu hak, para gibi malî bir hak ise bakılır; varisleri varsa varislerine o parayı ödemekten başka bir yol yoktur. Varisleri yoksa yapılması gereken o miktar parayı ölmüş olan alacaklısı adına yani sevabını ona bağışlamak kastıyla tasadduk etmesidir.

Şayet hak sahibinin alacağı malî bir sebepten olamayıp gıybet gibi manevi sebeplerden kaynaklanmışsa bu durumda zaten hak sahibine sevabı ulaştırılmaya niyet etse de etmese de ahirette hak, borcu olanın yapmış olduğu sevaplardan alınıp hak sahibine verilecektir.

1) Ed-Dârekutnî, kitabu'l-eşribe, bâb: es-saydu ve'z-zebaih

Eğer sevabı yoksa bu sefer de hak sahibinin günahları o kişiye yüklenecektir.¹

332-SUÂL:

GİYECEK TEMİZ ELBİSE BULAMAYAN KİŞİ NAMAZINI NASIL KILMALIDIR?

Cevap: *El-Fetâvâ'l-Hindiyye*'de el-Hâkim eş-Şehid'in “*el-Kafî*” isimli eserinden şöyle nakledilmiştir:

Tamamı veya dörtte üçünden daha fazlası necis/pis olan elbise-den başka giyecek elbise bulamayan kişi, dilerse çıplak vaziyette oturarak ima ile namazını kılar. Dilerse de o elbiseyle rükû ve secde ederek namazını kılar. Evla olan da budur.

Dörtte biri veya daha fazlası temiz olan bir elbise bulacak olursa, çıplak olarak ima ile kılması caiz olmayacaktır.²

333-SUÂL:

NAMAZI KILDIKTAN SONRA ELBİSESİNDE NECASET OLDUĞUNU FARK EDEN KİŞİ, BU VE DAHA ÖNCEKİ NAMAZLARINI İADE ETMESİ GEREKİR Mİ?

Cevap: Elbisesinde necaset bulan kişinin, bu elbiseyle kıldığı hiçbir namazı iade etmesi gerekmez.³

Ancak necasetin elbiseye bulaştığı zamanı biliyorsa veya buna dair “elbisede meninin görünmesi” emsali bir karine varsa necasetin isabet ettiği vakitten sonra kıldığı namazları iade etmesi gerekir.⁴

1) Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, Et-Tecnis vel-Mezid

2) El-Fetâvâ'l-Hindiyye, Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmî bir heyet

3) Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût

4) Burhanuddin Ebu'l-Me'ali ibn Mâze, el-Muhîtu'l-Burhânî

İFTİTAH TEKBİRİ (TAHRİME)

334-SUÂL:

İFTİTAH TEKBİRİ VE TAHRİME
AYNI ŞEYİN İKİ AYRI İSMİ Mİ, YOKSA
FARKLI ŞEYLER MİDİRLER?

Cevap: Namazın başında alınan ilk tekbire farklı iki itibarından dolayı verilmiş iki ayrı isimdirler. Şöyle ki; namaza girişi yani namaza başlanıldığını ifade ettiği için bu tekbire “iftitah” denilmiştir.

Ayrıca **Allah-u Ekber** lafzına Allah Teâlâ’yı tazim eden bir mana içermesinden dolayı da “tekbir” denilmiştir. Yine bu tekbire, alınmasıyla helal de olsa namaza aykırı düşecek işlerin namaz içerisinde işlenmesini haram kıldığı için “tahrime” veya “tahrime tekbiri” denilmiştir.

Aynı şekilde namazın sonunda verilen selama, tahlile denilmesi de bu gerekçedendir. Şöyle ki namaz içinde yasaklanan şeyler, namazdan çıkma maksadıyla verilen selam sebebiyle helale dönüşür.¹

Selamın tahlil manası, tekbirinde tahrir manası taşıdığını Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in şu hadis-i şeriflerinde ifade edilmiştir.

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِفْتَاحُ الصَّلَاةِ
الْوُضُوءُ، وَالتَّكْبِيرُ تَحْرِيمُهَا، وَالتَّسْلِيمُ تَحْلِيلُهَا

Ebu Said’den şöyle rivayet edilmiştir:

1) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru’r-Râik

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ***şöyle buyurmuştur:***

Namazın anahtarı abdest, tekbir tahrimesi, selam ise tahlile-sidir.¹

Namaz içerisindeki diğer tekbirler bir rükünden diğerine intikal etmeyi ifade ettikleri için bunlara intikal tekbirleri denilmiştir. Ayrıca tahrime tekbirinin manasını taşımadıklarından dolayı bunlara tahrime tekbiri denmez.

335-SUAL:

**NİYET İLE İFTİTAH TEKBİRİNDEN HER BİRİ
NAMAZA GİRMeye SEBEP OLDUĞUNA GÖRE
SONUÇ BAKIMINDAN AYNI ŞEY DEĞİLLER Mİ?**

Cevap: Niyet ile iftitah tekbirinden her biri namaza girmeye sebep olmakla beraber görevleri açısından tamamen birbirlerinden farklıdırlar. Şöyle ki niyet bütün ibadetlerde âdet ile ibadet arasını ayıran en önemli şeydir.

Bir insan imsak vaktinden güneş batana kadar yemek, içmek ve cinsi münasebetten uzak duracak olsa bunları ibadet yani oruç tutma niyetiyle yapmadıkça her hangi bir sevap alamayacaktır.

Aynı şekilde öğretme maksadıyla birisine namaz fiillerini gösteren kişinin durumu da böyledir. Namaz kılma sevabını alamayacağı gibi yaptığı bu işler, zimmetinden ne bir orucu ne de bir namazı düşürmeyecektir. Kaldı ki bunun yanı sıra niyetin namazın rükünlerinden değil, şartlarından olduğuna dair ittifak vardır. Fakat iftitah tekbirinin rükün mü şart mı olduğu ihtilaflıdır. Ayrıca iftitah tekbiri ile namaza bizzat başlama gerçekleşmiş olur. Bundan dolayı bazı fakihler iftitah tekbirini namazın şartlarından değil, rükünlerinden saymışlardır.

Niyet ve iftitah tekbiri zikrettiğimiz gibi genel anlamda birbirlerinden farklı şeyler olsalar da fakihler, dilsiz olan insanlar için lisanları

1) El-Beyhakî, Es-Sünenü'l-Kübrâ: kitab-u-salat, bâb: vucubu't-tahalluli mine's-salati

ile tekbir getirmeleri mümkün olmadığından sadece niyet ile namaza girmelerine fetva vermişlerdir. Ayrıca dillerini oynatmalarını şart koşmamışlardır.¹

Niyetin ibadetlerde asıl olduğunun en açık delili şu hadisi şeriftir.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ

Ebu Hüreyre'den şöyle rivayet edilmiştir:

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: “Allah Teâlâ sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz. Fakat O kalplerinize ve amellerinize bakar.”²

Namaza iftitah tekbiri ile başlanacağına delalet eden ayet ve hadisler vardır.

وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى

“Rabbinin adını anıp namaz kılan”³

وَتَحْرِيمُهَا التَّكْبِيرُ

“Namazın tahrimesi (başlangıcı) tekbirdir.”⁴

336-SUÂL:

BİR NAMAZ İÇİN İFTİTAH TEKBİRİ ALINDIĞINDA O NAMAZDAN VAZGEÇİP AYNI İFTİTAH TEKBİRİ İLE BAŞKA NAMAZ KILINABİLİR Mİ?

Cevap: Bu meseleyi İmam el-Kasani *Bedaiu's-Sanai* adlı eserinde anlatmıştır.

1) Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadir

2) Müslim; kitabu'l-birri ve's-sıla ve'l-edep, bâb: 10, tahrir-i zulmi'l-müslim

3) A'la Sûresi: 15

4) Ebu Davud, kitabu't-tahare, bâb: farzu'l-vudu; Tirmizî, ebvâbu't-tahare bab: miftâhu's-salati et-tuhur.

Özetle şöyle demiştir:

Kişinin muayyen bir namaz için iftitah tekbiri aldıktan sonra aynı tekbirle niyetlendiği namazdan çıkmadan farklı bir namaz kılmak istemesini fıkıh kitapları şu dört şekilde isimlendirerek ele almışlardır.

- Binau'n-nefl ale'l-farz; nafile bir namazı, farz namaz için alınmış tahrime tekbirine bina edip kılmak.
- Binau'n-nefl ale'n-nefl; nafile bir namazı, diğer bir nafile namaz için alınmış tahrime tekbirine bina edip kılmak.
- Binau'l-farz ale'l farz; farz bir namazı, farklı bir farz namaz için alınmış tahrime tekbirine bina edip kılmak.
- Binau'l-farz ale'n-nefl; farz bir namazı, nafile namaz için alınmış tahrime tekbirine bina edip kılmak.

Fakihler, nafileyi nafile tahrimesi üzerine bina etmek dışındaki kısımların sahih olup olmayacaklarında ihtilaf etmişlerdir. Bu ihtilaf, iftitah tekbirinin namazın dışındaki şartlarından mı, yoksa içindeki şartlarından mı olmasıyla alakalıdır.

İftitah tekbirini namazın dışındaki şartlarından kabul edenlere göre; nasıl ki namazın dışındaki şartlardan biri olan abdest, farz bir namaz kılmak maksadıyla alınmış olduğu halde onunla nafile namaz kılınabiliyorsa aynı şekilde iftitah tekbiri, farz için alınmış olsa da vazgeçip yeni bir tekbir almadan aynı tekbirle nafile namaz kılınabilir.¹

Buna göre esasen yukarıda geçen dört veçhin tümünün sahih olması gerekirdi. Ancak, bu vecihlerden sadece nafilenin nafile üzerine ve nafilenin farz üzerine bina edilmesine izin verilmiş, diğerlerine verilmemiştir.

İbn Abidin (ö.1252) bunun sebebini şöyle açıklamıştır: Biz Hanefiler iftitah tekbirini şart görmemize rağmen farz namazı başka bir namaz üzerine bina etmeye cevaz vermememizin sebebi, Farz

1) Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr

namazları bütün cüzleriyle diğer namazlardan ayırmak ve cüzlerinde başka bir namazın ona ortak olmamasını sağlamaktır. Çünkü Allah Teâlâ o farzı hususi olarak istemiştir.

İftitah tekbirini namazın rükünlerinden kabul edenlere göre ise; bir namaz için yapılmış niyet ve tekbir ile başka bir namaz kılınmayacağından nafil üzerine nafilayi bina etmenin dışında kalan üç seçenekte bina sahih olmayacaktır.

Nafil tahrimesiyle başka bir nafilayi kılmaya gelince; bir nafilenin diğerinden her hangi bir farkı yoktur. Hatta bundan dolayı mutlak niyet ile (tayin etmeksizin) kılınmaları da caizdir.

337-SUÂL:

İFTİTAH TEKBİRİ ESNASINDA ELLERİ KALDIRMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: İftitah tekbiri esnasında elleri kulak hizasına kadar kaldırıp başparmağını kulak yumuşağına değdirmesi sünnettir. Kadınlar hakkında sünnet olan ellerini omuz hizalarına kadar kaldırmalarıdır. Fakihlerden bazıları elleri kaldırmaması durumunda günaha gireceğini söylemişlerse de İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)’den gelen rivayetler bunun aksinedir. İmam ez-Zâhid es-Saffâr ara sıra terk ediyorsa günaha girmeyeceğini, adet haline getirmişse günaha gireceğini söylemiştir.¹

Bunun yanı sıra eller tam veya yarım yumruk olacak şekilde yumulmamalıdır. Ayrıca parmak aralarını tam açmak vacip değildir. Yani yummadan ve açmadan normal hali üzerine bırakılır. Tahiyat okurken ellerin, diz üzerindeki durumu da böyledir. Fakat rükû esnasında parmak aralarını açması gerekir. Zira dizleri ancak böyle kavrayabilir. Secde esnasında ise parmakları dikine uzatıp birbirine yapıştırmalıdır. Boşluk vermemelidir.

1) Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, et-Tecnis ve'l-Mezid

338-SUÂL:

**NAMAZA “ALLAH-U EKBER” TEKBİRİYLE
GİRİLDİĞİNİ BİLİYORUZ.
BUNUN DIŞINDA BAŞKA LAFIZLARLA DA
NAMAZA GİRİLEBİLİR Mİ?**

Cevap: İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)’e göre Allah Teâlâ’ya tazim bildiren her lafızla namaza girmek caiz olsa da en güzel olan “Allah-u Ekber” lafzı ile namaza girmektir. Buna göre namaz kılan kişi:

(اللَّهُ أَجَلٌ), (الْحَمْدُ لِلَّهِ), (تَبَارَكَ اللَّهُ), (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ), (الرَّحْمَنُ أَكْبَرُ),
(اللَّهُ أَعْظَمُ)

gibi lafızlardan herhangi birisiyle de namaza girmiş olur.

İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)’a göre Arapça lafızları güzel telaffuz edebilen birisi için (اللَّهُ أَكْبَرُ), (اللَّهُ أَكْبَرُ),

lafızlarından başka lafızlar velev ki tazim bildirsinler bunlarla namaza girmek caiz değildir. Allah lafzını zikretmeksizin sadece (أَكْبَرُ), (أَعْظَمُ), (أَجَلٌ), gibi sıfatlar ile ittifakla namaza girilmiş olmaz.

Sadece (اللَّهُ), (الرَّحْمَنُ), gibi isimler ile İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’ye göre namaza girilmiş İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)’e göre girilmemiş olur.¹ (اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي) (Allah’ım beni affet) lafzıyla da namaza girmiş olmaz. Zira bunda tazim manası yoktur.²

Sadece (يَا اللَّهُ) veya (اللَّهُمَّ) lafızları ile namaza girilmiş olur. Çünkü bunlarda Allah Teâlâ’ya yalvarma ve tazim vardır.

(اللَّهُ أَكْبَرُ) demekle namaza girmiş olmaz. Şayet namazın içindeki intikal tekbirlerinde bu şekilde tekbir alacak olsa namazı fasit olur. Çünkü Ekbâr Şeytan’ın isimlerinden birisidir.³

1) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu’s-Sanâyi fi Tertibi’ş-Şerâi’

2) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddül-Muhtâr

3) İbrahim el-Halebî, Günyetu’l-Mütemellî/Haleb-i Kebir

Bir şeye şaşırdığından dolayı Allah-u Ekber demesi durumunda da namaza girmiş olmaz. Zira bununla namaza girmeyi kast etmemiştir. Aynı şekilde tekbir yerine besmele çekse veya Allah-u Ekber lafzının bir veya ikinci cüzlerine hemzeyi istifham eklese yani “aallahu” veya “eekber” diyerek baştaki hemzeyi uzatacak olursa namaza girmiş olmaz. Şayet bunu intikal tekbirlerinde yapacak olursa namazı fasit olur.

Muhammed b. Mukâtil er-Râzî: “Hemzeyi getirmekle getirmemek arasındaki farkı bilmeyen birisinin bu şekilde hemzeyi uzatarak okuması durumunda namazı bozulmaz” demiştir.¹ “Allah-u Ekberu” şeklinde (Ekber lafzını ref yani zammeli) okuyacak olursa namaza girmiş olur. Ancak sünnete uygun olan cezm “ekber” şeklinde okunmasıdır. Zira İmam et-Tirmizî, *el-Câmi*'inde, İbrâhim en-Nehâî'den şöyle rivayet etmiştir.²

التَّكْبِيرُ جَزْمٌ وَالسَّلَامُ جَزْمٌ

“Tekbir ve selam cezmdir (cezm halinde olarak okunur).³

339-SUÂL:

ARAPÇA DIŞINDA FARKLI BİR LİSAN İLE NAMAZ VEYA SAİR İBADETLER İFA EDİLEBİLİR Mİ?

Cevap: İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre Arapça lafızların telaffuzunu güzel yapabilen kişi, buna rağmen namaza başlarken ya da hayvan keserken Arapça dışında bir lisanla tekbir alacak olsa caiz olur. Namaz içinde geçen diğer zikirler (kıraat hariç) için de durum aynıdır. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin): Arapça telaffuzunu güzel yapabilen kişinin farklı lisan kullanması, hayvan keserken caiz olsa da namaza girmek ve namaz içindeki diğer zikirler için caiz olmaz⁴ demişlerdir. Fetva da buna göredir.⁵

1) A.g.e

2) Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla'î, Tebyinu'l Hakâik

3) Et-Tirmizî, Ebvâbu't-tahare, bab: enne hazfe's-selam sünnet

4) Ebu Abdillâh Muhammed b. El-Hasen eş-Şeybânî, Kitâbu'l-Asl

5) Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, El-Hidâye

Dikkat edilirse buradaki ihtilaf; zikri Arapça yapabilen kişinin farklı lisanla okumasının caiz olup olmadığıyla ilgilidir. Yoksa hiç Arapça bilmeyip, telaffuz edemeyen kişi hakkında bir ihtilaf söz konusu değildir. Yine Arapça okumanın diğer lisanlarla okumaktan daha faziletli olduğunda da her hangi bir farklı görüş mevcut değildir. Zira İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed de İmam Ebu Hanife (Allah onlara rahmet etsin) gibi; Hiç Arapça bilmeyip, telaffuzu düzgün yapamayan kişinin başka bir lisan ile ibadetini ifa etmesini caiz görmüşlerdir. Tıpkı zaruret esnasında ima ile namaz kılmaya cevaz verdikleri gibi.

Şu kadar var ki bu kişi hemen Arapçayı yani Kur'an okumayı öğrenmelidir. Farklı lisanda okumanın caiz olduğunu düşünerek gevşeklik göstermesi caiz değildir.

İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) de farklı lisanlarla zikre cevaz verdiği halde en faziletli olanın Arapça kıraat olduğunu beyan etmiştir. Buna bağlı olarak televizyonlara çıkıp da İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre namazda Türkçe kıraat caizdir diye beyanlarda bulunmak fıkıh yapmanın gereği değil aksine fasit bir düşüncenin ürünüdür. Zira İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'yi birçok noktada tenkit edenler, böylesi bir meselede kafaları karıştırıp insanları Kuran-ı Kerim'in indiği lisan ile okumaktan uzak tutmak, bir fıkıh nazariyesinin gereği olarak söylenecek bir söz değildir.

İmam Ebu Hanife'nin dışında İmam Ebu Yusuf, İmam Muhammed ve bütün Hanefi âlimleri (Allah onlara rahmet etsin), bu görüşle fetva verilemeyeceğine ittifak etmişlerken hatta diğer tüm mezhepler de böyle derlerken dahası İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'nin bile bu görüşten döndüğü rivayet edilmişken kalkıp İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) böyle dedi "Türkçe kıraat caizdir" diyerek kafaları karıştırmaya çalışmak ancak bir art niyetin sonucu olmalıdır.

340-SUÂL:

NAMAZA GİRİŞ YANI İFTİTAH TEKBİRİNİN AYAKTA ALINMASI ŞART MIDIR?

Cevap: Nafile kılmadığı veya özürlü olmadığı durumlarda farz kılan kişinin namaza giriş tekbirini ayakta alması şarttır. Şöyle ki; özrü bulunmayan bir kişi, tekbirini oturarak aldıktan sonra ayağa kalkıp namazına devam edecek olsa namazı sahih olmaz. Ancak bu kural, nafile olarak kılınan namazlar veya bir özürden dolayı oturarak kılınan namazlar için geçerli değildir. Bu tür namazlarda diğer fiillerin yapıldığı gibi tekbir de oturarak alınabilir. Ancak bu namazlarda da oturarak tekbir alındıktan sonra ayağa kalkmak caiz değildir.

El-Fetava'l-Hindiyye'de, *Ez-Zahid*'den şöyle nakledilmiştir: Tekbirin sıhhati için dimdik ayakta olmak şart olmayıp rükûa yakın derecede kambur olduğu halde tekbir alacak olsa sahih olur.

341-SUÂL:

İMAMA UYAN KİŞİ İFTİTAH TEKBİRİNİ NE ZAMAN ALMALIDIR?

Cevap: İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre cemaatin tekbirleriyle imamın tekbiri mukarin yani aynı zamanda olmalıdır. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre ise imam tekbirini bitirdikten sonra cemaatin tekbir alması daha uygundur. Delil olarak şu hadisi getirmişlerdir:

حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا كَبَّرَ الْإِمَامُ فَكَبِّرُوا، وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا، وَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا، وَإِذَا صَلَّى جَالِسًا فَصَلُّوا جُلُوسًا

Ebu Hureyre (Allah ondan razı olsun), Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: **İmam tekbir aldığında siz de tekbir alın, rükû ettiğinde siz de rükûa gidin, secde ettiğinde siz de secdeye gidin, oturarak kıldığında (yani oturduğunda) siz de oturarak kılın.**¹

1) Müsned-i Ahmed, 10149; Ahmed b. Muhammed Ebu Cafer et-Tahâvî, Şerhu Me'âni'l-Âsâr, 1421

Sahih olan görüşe göre; imamlar arasındaki bu ihtilaf, cevaz hususunda değil, aksine daha faziletli olanı tespit etmek hususundadır. Buna binaen İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin) göre; İmamın tekbiriyle birlikte tekbir alan kişinin namazı, fazilet açısından diğerinden düşük olsa da, sahihtir.¹

El-Fetava'l-Hindiyye'de, Ebu'l-Berekât en-Nesefî (ö.710)'nin **el-Musaffa** adlı eserinden nakledilerek şöyle denmiştir: İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'nin görüşü olan "imamın tekbiriyle cemaatin tekbirinin mukarin olması"nın ölçüsü, parmağın hareket ettirilmesiyle yüzüğün hareket etmesi arasında olan bir zaman dilimidir. Yani aralarında neredeyse zaman farkı yoktur. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre ise imamın tekbirinden sonra tekbir alınmasının ölçüsü; imam Allah-u Ekber derken 'ra' harfini bitirmeden cemaatin tekbire başlamasıdır.

El-Fetava'l-Hindiyye'de nakledildiğine göre, Ebu Cafer et-Tahâvî (ö.321) en sahih olan şudur demiştir: İmama uyan tekbir alırken Allah lafzı imamın tekbirindeki Allah lafzıyla birlikte söylenmiş olmasıdır. Fakat Ekber lafzını imam "ekber" demeden önce söyleyecek olsa bu tekbir ile namaza girmiş olmayacaktır. Ancak bununla namaza girmediğini anlayıp ikinci defa tekbir alırsa ikinci tekbir, başlamış olduğu namazı kesip yeniden imamın namazına girmesine sebep olduğundan namazı sahih olacaktır.

İmam el-Merginânî: "İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'in görüşlerine göre kıyasın muktezası, bu namazın sahih olmasıdır" demiştir. Zira onlara göre; sadece Allah lafzıyla namaza girmek sahihtir. Meselemizde namaz kılan kişi, Allah lafzını zaten imamla beraber söylemiştir. Öyleyse namazı sahihtir.² İmamla beraber mi yoksa imamdan önce mi tekbir aldığı konusunda şüpheye düşse zannı galibine göre hareket eder. Şayet her iki ihtimalde müsa-vi ise namazının sahih olduğuna hükmedilir. Fakat evla olan tekbiri tekrarlmasıdır.³

1) Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla'î, Tebyinu'l Hakâik

2) Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, Et-Tecnis ve'l-Mezid

3) İbrahim el-Halebî, Şerhu Munyeti'l-Musallî/Haleb-i Sağır

342-SUÂL:

CEMAATİN İFTİTAH TEKBİRİ HAKKINDA
VARİD OLAN FAZİLETLERİ ELDE ETMESİNİN
EN SON VAKTİ NE ZAMANDIR?

Cevap: İftitah tekbiri hakkında varid olan fazileti elde etmek meselesinde fakihler ihtilaf etmişlerdir. Şöyle ki; bazıları İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)’ye göre imamın tekbirine bitişik olarak tekbir alınırsa bu fazilet elde edilmiş olur demişlerdir.

İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)’e göre ise “senâ” yani “subhaneke” duası bitmeden alınması durumunda bu fazilete kavuşulmuş olur.

Ebu Kasr es-Saffar, Şeddad b. el-Hâkim’den şöyle rivayet etmiştir: Eğer namaz kılan kişi iftitah tekbirinin faziletine kavuşmak istiyorsa yedi ayetten (Fatiha sûresinden) önce namaza girmiş olması gerekir. Bazıları ise “imama ilk rekâtta yetişilmesi durumunda iftitah tekbirinin fazileti idrak edilmiş olur” demişlerdir. Şüphesiz ki insanlar için en kolay olan görüş budur.¹

343-SUÂL:

RÜKÛDAYKEN İMAMA YETİŞEN KİŞİ
NASIL TEKBİR ALMALIDIR?

Cevap: Rükûdayken imama yetişen kişi tekbirin iki lafzını da ayakta yani kıyamda tamamlamalıdır. Şayet “Allah” lafzını ayakta, “ekber” lafzını rükûda alacak olsa Hasan b. Ziyâd (*Allah ona rahmet etsin*)’dan gelen rivayete göre namaza girmiş, **Zahirü’r-Riveye’ye** göre ise namaza girmemiş olur. **El-Hulasa** ve **el-Hâniyye** sahipleri de bu görüşü tercih etmişlerdir.²

El-Feteva’l-Hindiyye’nin Muhitu’r-Radavîden naklettiğine göre; imama rükûda yetişen birisi namaza girmek kastıyla değil de

1) Burhanuddîn Ebu’l-Me’ali ibn Mâze, el-Muhîtu’l-Burhânî

2) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahrü’r-Râik

rükûun tekbiri olsun kastıyla tekbir alsa bu niyeti geçersiz olup namaza girmiş sayılır.

Buradan anlaşılan böyle durumlarda uygun olan iki tekbir alınmasıdır. Biri namaza girmek için, diğeri rükû için. Nitekim Ali el-Kârî bunu ***Fethu bâbî'l-Înâye şerhu'n-Nukâye*** adlı eserinde açıkca ifade etmiştir.¹

1) Ali el-Kârî, *Fethu bâbî'l-Înâye şerhu'n-Nukâye*

KIYAM (AYAKTA DURMAK)

344-SUÂL:

FARZ NAMAZ İLE NAFİLE NAMAZIN
KIYAMI ARASINDA FARK VAR MIDIR?

Cevap: Kıyam ayakta durmak demektir. Farz ve vacip namazlarda bir rükündür. Bu sebeple kıyama gücü yeten kimsenin farz veya vacip olan bir namazı oturarak kılması caiz değildir. Rükünler farz olduğundan onlara riayet lâzımdır.

Sünnet ve müstehab namazlar, bir özür bulunmasa dahi oturularak kılınmalarında herhangi bir beis yoktur. Fakat faziletli olan ayakta kılınmalarıdır.

Ancak Hasan b. Ziyad'ın, İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'den yaptığı rivayete göre sabah namazının sünneti, özür bulunmaması durumunda oturarak kılınmaz.¹ Teravih namazını da bir özür bulunmaksızın oturarak kılmak sahih olan görüşe göre caiz ise de, mekruhtur.²

Ayakta başlanılan nafil bir namazın, yorgunluk sebebiyle bir yere dayanarak veya oturarak kılınması caizdir.

Böyle bir özür bulunmazsa İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre caiz, İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre ise caiz değildir.³ Fakat **Mültekâ'l-Ebhur** sahibi İbrahim el-Halebî: (ö.956) bu son görüşün İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre kerahetle caiz olduğunu söylemiştir.

1) Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadir

2) Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût

3) Ebu Abdillâh Muhammed b. El-Hasen eş-Şeybânî, Kitâbu'l-Asl

345-SUÂL:

**YOLCULARIN ARABA, UÇAK GİBİ
ULAŞIM ARAÇLARINDA NAMAZ KILMALARI
CAİZ MİDİR?**

Cevap: Bu mesele İslam'ın ilk yıllarında var olan, binek üzerinde veya gemide namaz kılmak meselesine kıyaslanarak hükmü elde edilmeye çalışılan güncel bir meseledir. Meseleyle ilgili fıkıh kitaplarının nakilleri şöyledir.

Alauddin es-Semerkandî, *Tuhfetu'l-Fukahâ* isimli eserinde şöyle der:

• **Binek üzerinde kılınabilecek üç ayrı namaz vardır.**

a) **Farz namazlar:** Farz namazın binek üzerinde kılınabilmesinin cevazı iki şartın mevcut olmasına bağlıdır.

Bunlar;

1) Şehir dışında olması; yolcu/seferî olsun veya yitirdiği bir şeyi aramak için çıkmış olsun fark etmez.

2) Binekten inmesine mani olacak bir özrün bulunması. Söz gelimi; ağrısının veya hastalığının artacağını umması, düşman veya zarar verecek hayvanlardan korkması, ineceği yerde inmesine mani çamur, bataklık bulunması gibi özürler sayılabilir.

Ayrıca inmeye gücü var, fakat rükû-secde yapamıyorsa inmeli ve ayakta ima ile kılmalıdır. Yine inip ayakta duramayacaksa, iner ve oturup namazını kılar. Hatta oturarak dahi namazını kılamayacaksa yine de bineğinden iner ve ima ederek kılar.

Bir üçüncü şart olarak da bineği durdurmak ve kibleye yönelmekten bahsedilebilir. Şöyle ki; namazın farzlarını mümkün mer-tebe zaruret olmadıkça terk etmemek gerekir. Ve namaza aykırı durum-lardan sakınmak gerekir.

Binek üzerinde kılınacak farz namazda anlatılanlara ilave edilmesi gereken iki önemli husus daha vardır.

Birincisi; hayvanı durdurmaya mani bir özür yoksa seyir halindeki hayvanın üzerinde farz namaz kılmak caiz değildir.

İkincisi: mümkünse kıbleye yönelmelidir. Aksi halde namaz sahih olmaz. Buna göre; söz gelimi düşman korkusu emsali bir özürden dolayı bineği üzerinde namaz kılmak zorunda kalan kişinin, bineğini durdurmadan kılması caiz olacağı gibi, kıbleye yönelmeden kılması da caizdir. Ayrıca böyle bir durumda namaza başlarken yani iftitah tekbirini alırken kıbleye yönelsin şeklinde bir şart da koşulmaz.

Fakat söz gelimi çamur-batak emsali bir özürden dolayı bineği üzerinde namaz kılmak zorunda kalan kişinin, bineğini durdurmadan kılması caiz değildir. Bineğini durdurmalı ve mümkün olduğu kadar kıbleye yönelerek namazını kılmalıdır.

b) Vacip namazlar; bunların durumu da farz namazlar gibidir. Binek üzerinde değilken nezredilen namazlar, yine binek üzerinde değilken nafile olarak başlanıp tamamlanmadığı için vacip olan namazlar ve binek üzerinde değilken vacip olan tilavet secdeleri gibi. Bu sayılanlar binek üzerindeyken vacip olurlarsa edalarının da binek üzerinde yapılması caiz¹ olacaktır².

Ayrıca vitir namazı İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre vacip olduğu için bu iki şart, vitir namazının binek üzerinde kılınabilmesi için de gereklidir. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre de sünnet-i müekkede olduğu için iki şart bulunmadan binek üzerinde kılınması caiz değildir. Yine Hasan b. Ziyad'ın, İmam Ebu Hanife (Allah onlara rahmet etsin)'den yaptığı rivayete göre³; hakkında ruhsat sebebini sağlayacak özrü bulunmayan kişilerin sabah namazının sünnetini binek üzerinde kılmaları caiz değildir. Zira sabah namazının sünneti vacibe yakın yani vacip manasında müekket bir sünnettir.⁴

1) İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'den yapılan bir rivayete göre İster yerdeyken nezretsin ister binekteyken, nezredilen namazın, -ruhsatı sağlayacak iki şart bulunmadıkça- binek üzerinde kılınması caiz değildir. (Alauddin es-Semerkandî, Tuhfetu'l-Fukahâ)

2) Alauddin es-Semerkandî, Tuhfetu'l-Fukahâ

3) Alauddin es-Semerkandî, Tuhfetu'l-Fukahâ

4) İbrahim el-Halebî, Şerhu Munteyit'l-Musallî/Haleb-i Sağır

c) Nafile namazlar; Bunlar, şehir dışında olduktan sonra her türlü yani zaruret olsun olmasın, seferi olsun olmasın binek üzerinde kılınabilirler.¹ Şehir içinde ise binek üzerinde nafile kılmak caiz değildir. Ancak İmam Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)’tan bu hususta istihsan yolunu tutarak caiz dediği rivayet olunmuştur.²

• **Gemi içerisinde namaz kılma meselesine gelince;** iki durum söz konusudur.

a) Gemi limanda bağlanmış olursa bu durumda aynen yerde olduğu gibi kibleye yönelip namazını kıyam, rükû ve secdeleriyle birlikte kılmalıdır.

b) Gemi seyir halinde olursa bakılır; vakit içerisinde karaya inmesi mümkünse öyle yapması daha güzeldir.

Buna rağmen inmez veya inmesi mümkün değilse meseleyi üç şekilde tasavvur edebiliriz;

1) Ayakta durmaya gücü vardır: Bu durumda namazını normal olarak kılar. Gemi her ne zaman kibleden farklı bir yöne dönecek olursa namaz kılan kişi de bunu zannına göre hesap edip kibleye döner. Ayakta durmaya güç yetirebildiği halde oturarak (rükû ve secdesini yaparak) namazını kılacak olursa İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)’ye göre caizdir. Zira insanların çoğu gemi seyrederken ayakta kılacak olurlarsa başları dönecektir. Bunu dikkate alarak insanlara kolaylık olsun diye İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)’nin kavli ile fetvâ verilir. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)’e göre ise böyle bir durumda oturarak kılmak caiz değildir.

2) Ayakta durmaya gücü yoktur fakat oturarak rükû ve secdesini yapabiliyordur: Bu, caizdir. Fakat böyle bir durumda ima ile kılması ittifakla caiz değildir. Bir mazeret bulunmadıkça kibleye yönelmesi de ayrıca gereklidir.

1) Bazıları bu hususta cevazı sağlayan hadis-i şerifin sefer hakkında olmasına bakarak seferi olmayanların özürsüz binek üzerinde namaz kılmalarına cevaz vermemişlerdir. Fakat sahih olan caiz olduğudur. Fakihlerin genelinin görüşü de budur.(Alauddin es-Semerkindî, Tuhfetu'l-Fukahâ). Zira hadis-i şerifin vurdur sebebinin hususi olması hükmünün de umumi olmasını gerektirmez.

2) Alauddin es-Semerkindî, Tuhfetu'l-Fukahâ

3) Ayakta durmaya gücü olmadığı gibi oturarak rükû ve secde-sini yapmaya da gücü yoktur. Bu durumda ima ile kılabilir. Bütün bunlardan sonra arabada namaz kılmaktan bahsedebiliriz. Malumdur ki ihyiat, ibadetlerde insanlara aşırı zorluk ve sıkıntı yüklemedikçe bir tercih sebebidir. Hatta hükmün şüpheli olduğu mevzilerde ihtiyat, kesinlik derecesine ulaşır. Şu halde; arabada namazı evvela iki kısma ayıralım.

1. Özel otomobil veya rica edildiğinde durup mola verebilecek araçlarla seyahat durumunda namaz: Başka bir zaruret yoksa arabayı durdurup arabanın içinde veya dışında kıyam, ruku ve secdeyapılarak kılınmalıdır. Araç dışında kıyama yapma imkânı varken araç içinde oturarak kılınması caiz değildir.

2. Umumi otobüsle yolculuk yapanların veya durmamalarını zorunlu hale getiren özürleri bulunanların araç içerisinde kılmaları caizdir. Bu durumda namazlarını ne kadar mümkünse o kadar farz-lara riayet ederek kılmalıdırlar. Şöyle ki; Ayakta kıyam yapıp ruku ve secde yapma imkânı varsa öyle yapar. Yani normal namaz kılar gibi kılma imkânı varsa öyle kılar. Gücü yettiği ölçüde kibleye yönelir. Ayağa kalkma imkânı yoksa otobüsün koridoru gibi mekânlarda ima ile değil de secdeyi alnını yere koyacak şekilde yapabilecekse öyle yapmalıdır. Bu da mümkün olmazsa ima ile kılmalıdır.

Bir de şu var, demiştik ya şüphe mahallinde ihtiyatla amel etmek bir asıldır. Öyleyse bu gibi durumlarda anlatılan ölççülerle namazı kıldıktan sonra vakit çıkmadan iade imkânı bulacak olursa iade etmeli. Aksi halde namazı ihtiyaten kaza etmelidir. Allah-u a'lem

346-SUÂL:

NAMAZDA KIYAM NASIL YAPILMALIDIR?

Cevap: *El-Fetava'l-Hindiyye*'nin *el-Kâfi* adlı kitaptan naklettiğine göre; kıyamın sahih olabilmesi için namaz kılan kişi ayak-tayken ellerini uzattığında diz kapaklarına değmeyecek derecede dik durması gerekir.

Ancak kamburluk gibi özürlü bulunanlar bu kuralın dışında kalıp onların mücerret ayakta durmaları kıyamın sıhhati için yeterlidir.

Her hangi bir özürlü bulunmadıkça tek ayak üzere kıyama durmak veya parmakları ya da topukları üzere kıyama durmak mekruhtur.¹

Kitabu'l-Âsâr'da İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'den nakledildiği üzere kıyam esnasında ayaklar arasında dört parmak miktarı boşluk bırakmak sünnettir.²

347-SUÂL:

BİR ÖZÜRDEN DOLAYI KIYAM YAPMAYA GÜÇ YETİREMEYEN NAMAZI NASIL KILMALIDIR?

Cevap: Felçli bir insan gibi hakiki anlamda veya hastalığın şiddetlenmesinden korkan bir insan gibi hükmen kıyam yapmaya güç yetiremeyen kimseler, namazlarını oturarak kılarlar. Rükû ve secdelerini de oturarak yaparlar.

Bu hususta Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَانَتْ بِي بَوَاسِيرٌ فَسَأَلْتُ النَّبِيَّ عَنِ الصَّلَاةِ فَقَالَ صَلِّ قَائِمًا فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَقَاعِدًا فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَعَلَى جَنْبٍ.

İmran b. Hüseyin'den (Allah ondan razı olsun) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Benim basur hastalığım vardı. Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e nasıl namaz kılacağımı sordum. Şöyle dedi:

Ayakta kıl, eğer gücün yetmiyorsa oturarak kıl, eğer buna da gücün yetmiyorsa yan üzere yatarak kıl.³

1) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

2) Ebu'l-İhlâs Hasan b. Ammâr eş-Şurunbulâlî, Merâkî'l-Felâh

3) El-Buhârî, Ebvabu's-salat bab: iza lem yutik kaiden; Ebu Dâvud, 953; Et-Tirmizî, 372; İbn Mace 1223; El-Müsned, 19832; Ed-Darakutnî, 1425.

Oturarak rükû ve secde yapmaya güç yetiremeyenler her ikisini de ima ile yaparlar. Şu kadar var ki; rükûunu secdesinden daha aşağı yapar. Böylece rükû ile secde arasını ayırmış olur. Secde yapmak için yastık emsali bir şeyi yüzüne doğru kaldırmaz. Şayet yastık gibi bir şeyi hafifce kaldırıp ona doğru eğilecek olursa bu durumda ima gerçekleşeceği için namazı sahih olacaktır. Şu kadar var ki secde için eğildiği miktar rükûundan daha fazla olmalıdır.

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْأَرْضِ إِبِ اسْتَطَعْتَ وَإِلَّا فَأَوْمِئْ بِإِمَاءٍ وَاجْعَلْ سُجُودَكَ أَخْفَضَ مِنْ رُكُوعِكَ

Cabir b. Abdullah'dan rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: **Gücün yetiyorsa yer üzerinde (yere doğru) kıl. Yetmiyorsa ima yap ve secdeni rükûundan daha aşağı yap.**¹

Yerdeki bir yastığa secde etse bakılır; yerin sertliğini hissediyorsa rükû ve secdeli bir namaz kılmış, hissetmiyorsa îma ile bir namaz kılmış olur.² Buna göre kıldığı namaz, İmanın caiz olmayacağı bir namaz ise, iadesi vacip olur.

348-SUÂL:

İHTİYARLIK GİBİ BİR SEBEPTEN DOLAYI AYAKTA NAMAZ KILDIĞI TAKDİRDE KIRAATTEN ACİZ KALACAK BİR KİMSE, NAMAZINI OTURUP KIRAAT EDEREK Mİ KILMALI, YOKSA KIRAATİ TERK EDİP AYAKTA MI KILMALI?

Cevap: Ayakta namaz kıldığı takdirde kıraatten aciz kalacak kimse, namazını oturarak ve kıraat ederek kılar.³ Ayakta kıraatin bir

1) El-Beyhakî, es-Sünenü'l-Kübrâ; katubu'l-hayız, bab: el-îmâu bi'r-rükû ve's-sucud.

2) İbrahim el-Halebî, Şerhu Munyeti'l-Musallî/Haleb-i Sağır

3) Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla'î, Tebyinu'l Hakâik

kısmını yapmaya gücü olan kimse gücü yettiği kadar kıraat yaparak ayakta, devamını ise oturarak kılar. Aynı şekilde Ramazan orucunu tuttuğu takdirde namazını ayakta kılmaktan aciz kalan kişi oturarak kılabilir. Orucunu da tutar.

Bunun gibi, oturarak değil de ayakta kıldığında yaşlı veya hasta olduğu için idrarına, yellenmeye veya vücudundaki bir yaranın kanamasına engel olamıyorsa namazını oturarak kılmalıdır. Hatta böyle bir durumda kişinin -abdestini bozacak bir durum hâsıl olacağına binaen- ayakta kılması caiz değildir.

El-Müctebâ adlı kitapta şöyle denilmiştir: Namazını evinde tek başına kıldığında kıyam yapmaya güç yetiriyor, cemaatle kıldığında ise güç yetiremiyorsa evla olan cemaate katılıp oturarak kılmasıdır.

El-Hulâsâ adlı kitapta ise evinde ayakta kılması evladır denilmiştir. Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeylâî (ö.743), bu ikinci görüşü tercih edip gerekçesini şöyle izah etmiştir: Kıyam namazın farzlarındandır. Namazı cemaatle kılmak ise sünnettir. Sünneti yerine getirme adına farzı ihmal etmek doğru olmaz.

Bu kişi, kıyam yapamayan bir özürlü değil, cemaate katılamayan bir özürlü kabul edilir.¹

349-SUÂL:

KIYAMA GÜCÜ YETMEDİĞİ GİBİ OTURMAYA DA GÜCÜ YETMEYEN BİRİSİ NAMAZINI NASIL KILMALIDIR?

Cevap: Oturmaya da gücü yetmeyen kişi sırt üstü yatıp, ayaklarını kibleye doğru uzatarak kılar. Rükû ve secdesini ima ile yapar. Yan tarafı üzere yatarak bunları yapacak olursa namazı sahih olur.

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

1) A.g.e

عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى
 اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يُصَلِّي الْمَرِيضُ قَائِمًا إِنْ اسْتَطَاعَ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ
 صَلَّى قَاعِدًا فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَسْجُدَ أَوْ مَأً وَجَعَلَ سُجُودَهُ أَخْفَضَ
 مِنْ رُكُوعِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يُصَلِّيَ قَاعِدًا صَلَّى عَلَى جَنْبِهِ الْأَيْمَنِ
 مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يُصَلِّيَ عَلَى جَنْبِهِ الْأَيْمَنِ صَلَّى
 مُسْتَلْقِيًا رِجْلَاهُ مِمَّا يَلِي الْقِبْلَةَ

El-Hüseyn b. Ali b. Ebi Tâlib (Allah onlardan razı olsun)'den Peygamber Efen-
 dimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

*“Hasta kişi gücü yetiyorsa namazını ayakta kılar. Buna güç yetiremiyorsa oturarak kılar. Secde etmeye güç yetiremiyorsa ima ile kılar. Bu durumda secdesini rükûundan daha aşağı ya-
 par. Oturarak dahi namaz kılmaya güç yetiremiyorsa sağ tarafı
 üzere yatar, yüzünü kibleye doğru dönüp namazını kılar. Eğer
 buna da güç yetiremiyorsa sırt üstü yatıp ayaklarını kibleye uza-
 tarak namazını kılar.”¹*

Yatarak namazını ima ile kılması gereken kişinin, sırt üstü mü
 yoksa yan yatarak mı kılmasının daha evla olduğuna dair iki fark-
 lı rivayet vardır. *Kitabu'l-Asl* isimli eserinde İmam Muhammed b.
 Hasen eş-Şeybânî yatarak namazını kılar şeklinde mutlak ifade kul-
 lanmıştır.²

Alauddin es-Semerkindî; *Tuhfetu'l-Fukahâ* adlı kitabında her
 ikisini rivayet ettikten sonra tercih edilenin sırt üstü yatarak kılın-
 masıdır demiştir.³

1) Ed-Darakutni, kitabu'l-vitir, bab: salatu'l-meriz

2) Ebu Abdillâh Muhammed b. El-Hasen eş-Şeybânî, Kitâbu'l-Asl

3) Alauddin es-Semerkindî, Tuhfetu'l-Fukahâ

Zeynuddin İbn Nüceym; *el-Bahru'r-Râik* isimli eserinde İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'den yapılan rivayete göre "sağ omuzu üzerine yatarak kılması daha evladır" demiştir.¹

Nitekim hadîs-i şerife uygun düşen de budur.

Bu ihtilaf faziletle alakalı olduğundan iki şıktan herhangi birini tercih ederek kılabilir.²

Başı ile ima yapmaya muktedir olamayan kişi namazı tehir etmeli, iyileştiği zaman da kaza etmelidir. Gözleri, kalbi veya kaşlarıyla ima yapması sahih değildir.

İmam Züfer (Allah ona rahmet etsin)'e göre ise güç yetiremiyorsa kaşlarıyla ima eder. Ondan da aciz olursa gözleriyle ima eder. Ondan da aciz olursa kalbiyle ima eder. Sıhhat bulunca kaza eder.

Belki en ihtiyatlısı İmam Züfer (Allah ona rahmet etsin)'in içtihiyâyla amel etmektir. Zira o, "ima ile kıldıktan sonra sıhhat bulursa kaza eder" demekle mezhep imamlarımızın görüşüne de aykırı düşmemiştir.

350- SUÂL:

KIYAM YAPMAYA GÜCÜ YETİP RÜKÛ VE SECDE YAPMAYA GÜCÜ YETMEYEN KİŞİ NAMAZINI NASIL KILMALIDIR?

Cevap: Rükû ve secde yapmaya güç yetiremeyen kişi için kıyam farz olmaktan çıkar. Kıyama güç yetirebilmesinin sonuca bir tesiri yoktur. Zira namazda asıl maksat secdedir.

Kıyam bir yönüyle maksut olmaktan öte secdeyi sağlamaya vasıta dır. Belki kıyamın rükün olmasına sebep de budur. Buna göre özür sebebiyle düşen secdeye bağlı olarak, kıyamın farziyeti de düşmüş olacaktır. Böyle olunca da kıyam yapılması mecburi olan fiil olmaksan çıkar. Buna bağlı olarak namazı ayakta ima ile kılabilceğı gibi

1) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

2) İbrahim el-Halebî, Çunyetu'l-Mütemelli/Haleb-i Kebir

oturup ima ederek de kılabilir. Evla olan oturup ima ederek kılmasıdır.

İmam Züfer ve diğer üç imam *(Allah onlara rahmet etsin)*: Kıyama güç yetirmesini dikkate alarak, ayakta kılmasının gerekli olduğunu söylemişlerdir.¹

Kıyam ve rükûa güç yetirip secdeye güç yetiremeyen kişilerin durumları da aynıdır. Yani namazı ayakta ima ile kılabilceği gibi oturup ima ederek de kılabilir.

Şeyhu'l-İslam Hahezâde; Kıyama ayakta yaptığı takdirde rükûu ayakta imayla, secdeyi ise oturarak ima ile yapar demiştir.²

Ayrıca normal şekilde yapılacak secde, ayakta ima ile yapılacak secdeden yere daha yakın olacaktır. Bu ise oturarak ima ile kılmanın evla olması için yeterli bir tercih sebebidir. Bu durumda secde için, rükû için eğildiğinden biraz daha fazla eğilir.³

351-SUÂL:

**NAMAZIN RÜKÜNLERİNİ YAPTIĞI TAKDİRDE
ABDEST BOZUCU DURUMLARI ENGELLEYEMİYORSA
NAMAZINI NORMAL MI YOKSA BU HALLERİ
ENGELLEYECEK ŞEKİLDE YATARAK MI KILMALIDIR?**

Cevap: Rükû ve secdeyi normal yaptığında boğazında bulunan yarası akıp abdesti bozulacaksa oturup ima ile namazını kılar. Abdest bozucu halleri engellemiş olur. Aynı şekilde yaşlı kişi kıyama ayakta yapacak olursa idrarını tutamayacak veya yellenmesini önleyemeyecekse oturup ima ile namazını kılar. Yapabiliyorsa secdeyi normal olarak yapar. Yapamıyorsa onu da geride geçtiği gibi ima ile yapar.

Oturarak kıldığında bu arızlar meydana geliyor, yatarak kıldığında gelmiyorsa namazını normal şekilde ayakta kılar. Zira nasıl ki özür

1) Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, El-Hidâye

2) Burhanuddin Ebu'l-Me'alî ibn Mâze, el-Muhîtu'l-Burhânî

3) İbrahim el-Halebî, Çunyetu'l-Mütemellî/Haleb-i Kebir

bulunmadığında abdestsizlik haline rağmen namaz caiz olmuyor, aynı şekilde özür bulunmaksızın namazın yatarak kılınması da caiz değildir. Öyleyse şu iki durum da namaz kılmak eşittir. Biri diğerinden üstün değildir.

Fakat farklı yönleri itibara alınacak olursa abdestsizlik haline rağmen namazı normal olarak¹ kılmak, yatarak ima ile kılmaya karşı tercih edilir. Zira abdestsizlik haline rağmen namazı normal kılmakta rükünlerin yerine getirilmesi söz konusudur. Fakat abdestsizlik haline mani olmak için yatarak ima ile kılınan namazda rükünlerin yerine getirilmesi değil aksine ihmali söz konusudur.

Bütün bu anlatılanlarda oturarak kılacaksa, oturma şeklinin namazdaki teşehhüt oturuşu şeklinde olmalıdır. Fetva da buna göredir.²

İmam Muhammed, İmam Ebu Hanife (*Allah onlara rahmet etsin*)’den söz konusu kişinin dilediği gibi oturabileceğini nakletmiştir.

Kıyamın bir kısmını ayakta yapan kişiye namaz esnasında bir hastalık arız olup kıyam yapamayacak duruma gelecek olursa kalan kısmı oturarak tamamlayabilir.

Rükû ve secdeye gücü yetiyorsa oturarak onları yapar, yetmiyorsa her ikisini de ima ile yapar.

Aynı şekilde bir özürden dolayı namazını oturarak kılan kişinin, namaz içinde bu özrü kalkacak olsa namazın kalan kısmını normal olarak tamamlar.³

1) Normalden kastımız özürsüz olarak asıl durumda yapılması gereken şeklidir.

2) İbrahim el-Halebi, Çunyetu'l-Mütemelli/Haleb-i Kebir

3) A.ge

NAMAZDA KIRAAT

352-SUÂL:

KIRAATİN RÜKÜN OLUŞU İLE SECDENİN RÜKÜN OLUŞU ARASINDA FARK VAR MIDIR?

Cevap: Fakihler, bazı zaman ve hallere göre düşüp-düşmeyeceğini dikkate alarak namaza ait rükünleri ikiye taksim etmişlerdir.

1- Secde gibi, namaz kılanın üzerinden asla¹ düşmeyecek olan rükünlere rük-n-i aslî demişlerdir.

2- Kıraat gibi, özü gerektiren hallerin dışında dahi namaz kılanın üzerinden düşebilecek olan rükünlere ise rük-n-i zaid demişlerdir.

Kıraat, imama tabi olan kişi için farz olmadığından hatta kıraat yapması durumunda mekruh olacağından, rük-n-i zaid sayılmıştır.

353-SUÂL:

KIRAATİN FARZ OLDUĞUNUN DELİLİ NEDİR?

Cevap: Kıraatin farz olduğuna Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in ve sahabenin ve de daha sonrakilerin uygulamasının delil olmasının ötesinde Allah Teâlâ’nın şu ayet-i kerimesi delil olarak gösterilmiştir.

فَاقْرَأُوا مَا تيسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ

“Kuran’dan kolayınıza geleni okuyun”²

1) Yani özür halinde dahi secde düşmeyeceğinden ima ile yapılması gerekli olur.

2) Müzzemmil Sûresi: 20

Dört mezhep İmamlarının ve fakihlerin geneline göre kıraat namazın farzlarından. Ancak Ebu Bekr el-Esam ve Süfyan b. Uyeyne'den yapılan rivayete göre farz olmadığını söylemişler ve gerekçe olarak da namazın belirli fiil ve zikirlerin yapılmasından ibaret olduğunu ileri sürmüşlerdir.¹

Fakat cumhur yani âlimlerin geneli, yukarıda zikri geçen ayet-i kerimedeki “فَاقْرَءُوا” lafzının mutlak emir² olduğunu, mutlak emrin ise vücup/farz ifade ettiğini, dolayısıyla burada da farziyeti ifade ettiğini söylemişlerdir.

Ayrıca bu konuda varid olmuş hadîs-i şerifler vardır.

Bu cümleden olarak;

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا صَلَاةَ إِلَّا بِقِرَاءَةٍ

“Ebu Hüreyre (Allah ondan razı olsun) Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“**Namaz ancak kıraatle olur.**”³

354-SUÂL:

HAZRETİ OSMAN (Allah ondan razı olsun)

MUSHAFINDAN BAŞKA MUSHAFLARDAKİLER İLE
NAMAZDAKİ FARZ OLAN KIRAAT YAPILABİLİR Mİ?

Cevap: Bugün elimizdeki mushaflar bir harfinde dahi değişme olmaksızın tevatür olarak rivayet edildiğinde şüphe olmayan, asırlar boyunca nesilden nesile aktarılan Hazreti Osman’ın kurralardan oluşturduğu bir heyet tarafından bu günkü haline getirilen mushaftır.

1) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu’s-Sanâyi fî Tertibi’s-Şerâi’

2) Emr-i mutlak: Manası olan vucubu bildirmeye engel bir karine ile kayıtlı olmayan emirdir.

3) Müslim, kitabu’s-salat, bab: vucubu kıraati’l-fatihâ; Ebu Davud, 820; Müsned-i Ahmed, 8062

Hazreti Osman (Allah ondan razı olsun) hilafeti döneminde dörtlü bir konsey oluşturulmasını emretmiş, bunun üzerine Zeyd bin Sabit, Abdullah b. Zübeyr, Said b. el-As ve Abdurrahman b. Haris b. Hişam (Allah onlardan razı olsun)'dan oluşan bir konsey oluşturulmuştur. Bu konseyin kontrolünde oluşturulan beş mushaf Mekke, Medine, Dimeşk, Basra ve Küfe'ye gönderilmiştir. Bu mushaftan bir harfinin dahi inkarı veya şüphe edilmesi kişinin küfre girmesi için yeterli olduğunda istisnasız bütün âlimlerin icmaı vardır.

El-Fetava'l-Hindiyye'de bu konuyla ilgili **el-Muhidu'l-Burhani**'den şunlar derlenmiştir: Namaz kılan kişi namaz esnasında bu mushaflardan veya kıraatlerden her hangi birisini okuması durumunda şayet asıl Mushaf'taki mana değişmiş olursa ve okunan, dua ve sena olmazsa ittifakla namazı caiz olmaz. Eğer asıl Mushaf'taki manayı ifade ediyorsa İmam Ebu Hanif ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre namazı fasit olmaz. Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'a göre ise fasit olur.

355-SUÂL:

YEDİ VEYA ON KIRAATTEN MAKSAT NEDİR VE BUNLARLA KIRAAT CAİZ MİDİR?

Cevap: Bu konu hakkında Muhammed Zâhid El-Kevseri üzerine söz söyleyemeyeceğimiz şekilde müthiş makaleler ele almıştır.

Biz burada farklı kitaplardan alıp derleme yapma yerine bu makalelerden birisini nakletmeyi uygun gördük,

Muhammed Zâhid El-Kevserî'nin, makaleleri toplanıp kitaplaştırılmış ve bu kitaba "**Makâlatu'l-Kevserî**" adını koymuşlardır.

Bu kitabın birinci ve ikinci makalesi kıraatler hakkında olup birincisi biraz daha tafsilatlıdır. Biz ikincisini buraya tercüme ederek aktarmayı uygun gördük.

Son devrin âlimleri arasında şöhretini hak eden muhakkik, edîp, hadis ve fıkın en derin ve çetrefilli mesailinde farukî tavrıyla bizlere yol

gösteren, düşmanlarının dahi ilmî üstünlüğünü takdir etmeye mecbur kaldığı allame Muhammed Zâhid El-Kevseri der ki:

Tarih, asırlar boyunca Ümmeti Muhammed'in Kur'an'ı Kerim'in ezberlenip ezberletilmesine, uzak-yakın ona dair ne varsa ders olarak okutulmasına, tedvin ve tevzi edilmesine olan büyük ilgisine denk bir ilgiyi hiç bir ümmet için bugüne kadar kaydetmemiş ve kıyamete kadar da etmeyecektir. Çünkü Allah Teâlâ Hicr sûresinin dokuzuncu ayetindeki Kur'an'ı Kerim'in kendisi tarafından korunmasına dair olan şu vaadine sadık kalmıştır.

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٩﴾

“Şüphesiz o Zikr'i (Kur'an'ı) biz indirdik biz! Onun koruyucusu da elbette biziz.”

Köy veya şehirlerde İslam topraklarının herhangi bir yerinde yaşayan küçük büyük, genç yaşlı, her Müslüman O Kur'an'ı öyle bir ezberlemiştir ki şayet çok uzak beldelerde birisi O'nu okurken bir kelimesinde veya bir harfinde veya bir harekesinde yanılacak olsa, orada derhal onu ikaz edecek ve onu doğruya irşâd edecek birini bulacaktır.

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), nazil olan her bir kuran ayetini indikten hemen sonra ezberletmeye son derece ihtimam gösterirdi. Sahabesini Kur'an'ı öğrenme ve öğretmeye teşvik eder, onlara şöyle buyururdu:

عَنْ عُثْمَانَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ

Osman b. Afvan (Allah ondan razı olsun) Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Sizin en hayrınız Kur'an'ı öğrenen ve öğreteninizdir.”¹

1) El-Buhârî kitabı' fazaîl'l-Kur'an, bâb:21; Ebu Davud, kitabul-vitr, bâb: fi sevabi kiraat'l-Kur'an

Bu sadette onlarca sahih hadis varit olmuştur.

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Mus'ab bin Ümeyr'i hicretten önce birinci Akabe biatinde Evs ve Hazreç kabilelerine Kur'an öğretmek için göndermiştir. Mus'ab, Medine'de bulunan Daru'l-Kurra'ya varıp onlara Kur'an öğretmiştir. Hicretten sonra da Mescidi Nebevi kimsesiz, fakir sahabeler için sığındıkları ve Kur'an öğrenip öğrettikleri bir okuma evi görüntüsündeydi. Daha sonraları yeni fetihler oldukça uzak bölgelere gidip öğrendiklerini oralarda bulunanlara öğretirlerdi.

Peygamberin emriyle sahabenin büyüklerinden bir topluluk Medine'yi Münevver'e insanlara Kur'an öğretmek için bütün vakitlerini sarf ediyorlardı. O kadar ki, sonunda Medine kurralar ile dolmuştu.

Mekke'yi Mukerreme'de önce Muaz bin Cebel sonra İbn Abbas (Allah onlardan razı olsun) sayılamayacak kadar çok insanlara Kur'an ve Kur'an ilimlerini öğretmek için büyük gayretleri olmuştur.

İbn Mes'ud'da (Allah ondan razı olsun) Küfe'de birçoklarına Kur'an ve Kur'an ilimlerini öğretmişti. İlim ehlinde kendine güvenilen bazıları, biz-zat İbn Mes'ud'dan (Allah ondan razı olsun) ve onun okuttuklarından okuyan kurra sayısının on dört bin olduğunu bildirmişlerdir. Ebu Musa el-Eş'ari'de (Allah ondan razı olsun) Basra'da bunun benzeri çalışmalar yapmıştır.

Hafız İbnu'd-Dureys Ebu Abdillâh Muhammed b. Eyyüb el-Beceli, "Fezailü'l-Kur'an" adlı kitabında Müslim'den o da Kurre'den o da Ebi Raca'dan şöyle dediğini nakletmiştir: Ebu Musa, Basra Mescidi-ne girip bizi toparlar ve halka halka oturtur bize Kur'an okuttururdu.

Tarih-u İbn Asakir'de ve Ebu Zür'a ed-Dimeşki'nin **Tarih-u Dimeşk**'inde geçtiği üzere Ebu Derda (Allah ondan razı olsun) Dimeşk Camisi'nde güneş doğduktan öğlene kadar Kur'an öğretirdi. Talebelerini onarlı gruplara ayırır, her bir grubun başına onlara Kur'an öğretecek talebelerinden birini tayin ederdi. Kendisi de başlarında durur ve onları kontrol ederdi. Takıldıkları bir şey olunca ona müracaat ederlerdi. Onların talebeleri ve talebelerinin talebeleri de bu şekilde devam etmişlerdir.

İşte size yedi kurrânın tabaka bakımından en önde geleni İbn Amir *(Allah ondan razı olsun)*, sadece onun Dimeşk'te yetiştirdiği 400 seçkin talebesi vardı. Onun kontrolü altında Kur'an öğretme vazifesini yürütüyorlardı. Mütevatir olan kıraatler aleyhinde konuşmak tehlikeli olmasına rağmen böylesi bir imamın rivayet ettiği bazı kıraatler hakkında eş-Şevkânî ve el-Kinnevcî geçerli hiç bir sebep olmaksızın ileri geri konuşma cüretini göstermişlerdir.

İbnü'l-Cevzî'nin, **en-Nesrû'l-Kebir** isimli eserinin ikinci cildinde bunlar gibi Kur'an kıraatleri hakkında hataya düşen, düşüren ve ön yargılı olanlara karşı güzel bir bölüm vardır. Aynı şekilde ben de **Mecelletü'l-İslam**'ın hicri 1357 yılında çıkan 11-25-26. sayılarında bu konuda geniş bir araştırma kaleme aldım.

Peygamber Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*'in şerefli ömründen kalan son Ramazan-ı Şerifte, Kur'an'ın kendisine son kez arz edilmesinden başlayıp asırlar boyu tevatür yoluyla rivayet edilen kıraatlerin tamamı, yedi imamın (kurrai seb'a), hatta on imamın (kurrai aşara) tevatür olarak rivayet ettiklerinin bir kısmıdır. Böyle olunca da bu kıraatlerden her hangi birinin inkârı son derece tehlikeli olmalıdır. Ancak şu kadar var ki; bu mütevatir olan kıraatlerden bazılarını Müslümanlar zaten bilirler. Diğer kısmını ise avam bilemeyip sadece kıraat ilmine kendini adanmış mahir kurrallar bilir. Bunun sonucu olarak birinci kısmın inkârı ittifakla küfürdür. İkinci kısmın inkârı ise; inkâr eden kişi mütevatir olduğuna dair deliller kendisine sunulmasına rağmen inkârda ısrar etmesi durumunda küfür sayılır.

Şayet meselenin tahkiki yukarıda yaptığımız şekilde yapılmayacak olursa, uzman kurrallar katında mütevatir kabul edilen kıraati seb'a'dan bazıları aleyhine İbn Cerir ve ez-Zamahşerî'nin dil uzatması hakikaten büyük bir vebali muktezi olacaktı.

İbn Cerir kıraat ilimlerinde mütehassıs biri değildir. O, Ebu Ubeyd'in **“Beş Şehirdeki Kurralların İhtilafı”** hakkında ele almış

1) Bu beş şehir: Mekke, Medine, Dimeşk, Basra ve Küfe'dir. Hazreti Osman hilafeti döneminde dörtlü bir konsey oluşturulmasını emretmiş, bunun üzerine Zeyd bin Sabit, Abdullah bin Zübeyr, Said bin el-As ve Abdurrahman bin Haris bin Hişam'dan oluşan bir konsey oluşturulmuş. Bu konseyin kontrolünde zikri geçen beş büyük şehir için beş nüsha Kur'an yazılmıştır. (el-Kevserî'den değil)

olduğu kitabıyla iktifa etmiştir. Böyle olunca da bu ilimde tahassüs etmiş mahir âlimlerin hata yapmadıkları yerlerde hatalar yapmıştır. Kaldı ki Ebu Ubeyd'de bu ilimde tahassüs etmiş biri değildir. Bilakis onun çalışmaları farklı ilimlerde olmuştur. Buna rağmen kurraların ihtilaflıyla ilgili ilk telifi de o yapmıştır. İşin aslı böyle olunca İbn Cerir ile ez-Zamahşeri yaptıkları hatalarda mazur görülebilirler. Fakat deliller açığa çıkarıldıktan sonra hala onlara tabi olanlar asla mazur görülemezler.

Ebu Amr ed-Dânî'nin "*et-Teysir*"inde, eş-Şatibi'nin "*Hırzü'l-Emani*"sinde zikrettikleri kıraatlerin pek azı hariç tamamı bu ilmin ehlinin de beyan ettikleri üzere mütevatirdirler. Ayrıca *Müncidü'l-Mukriin*¹ ve *en-Nesr'ül-Kebir*'de² geçtiği üzere bu yedi kıraati ona tamamlayan diğer üç kıraat ta mütevatirdirler. *El-Müncid*'de her tabakada on tevatür kıraatin oluşma şekline dair geniş açıklamalar vardır. Ancak bu tabakalarda zikredilen on kurraya dair geniş malumat verilmemiştir.

İster biz bu kıraatleri aynı kıraatin değişik vecihleri olarak görelim, isterse de onları asırlar boyu koruna gelmiş değişik yedi kıraat olarak görelim, bu kurraların birbirleriyle olan ihtilafları, her birisinin diğer kıraatleri mütevatir kabul etmesine ve onlarla kıraat etmenin caiz olduğunu söylemesine rağmen kendince tercihi gerektiren bir sebebe dayanmaktadır.

"Burada iki görüş vardır. Birincisi; kıraat ihtilafları tek bir kıraatin farklı vecihleridir. İkincisi; kıraat ihtilafları yedi ayrı kıraatlerdir."

Birinci görüş; "kıraat vecihlerinin yedisi de evvel emirde sabit yani mevcut idi. Daha sonra Cibril tarafından Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e Kur'an'ın son okunuşuyla altı tanesi nesh edilip bir vecih bırakılmıştır" diyenlerin görüşüdür. Bu görüş aynı zamanda "Hazreti Osman (Allah ondan razı olsun) maslahat gereği olarak insanları bir kıraat üzerinde toplamış ve diğer altı kıraati yasaklamıştır" diyenlerin de görüşüdür.

1) İbnu'l-Cezeri'nin kıraat'a dair yazmış olduğu bir eserdir. Tam adı: "Müncidü'l-Mukriin ve Mürşidu'l-Talibin" şeklindedir.

2) İbnu'l-Cezeri'nin kıraat'a dair yazmış olduğu bir eserdir.

İbn Cerir bu görüşe meyletmiştir. Birçokları İbn Cerir'in ilmî bütünlüğüne olan saygısından ötürü ona tabi olmuştur. Fakat bu görüş doğrudan uzak bir görüştür. İbn Hazm el-*“Fısal”* ve *“el-İhkâm”* adlı kitaplarında bu görüşü şiddetle reddetmiştir. O, bu konuda haklıdır.

İkinci görüş; “farklı olan bu kıraatler Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’e Cibril tarafından son şekliyle arz edilen ve Ebu Bekir ve Osman’ın (Allah onlardan razı olsun) Kur’an’ın cem edilmesinde korunmuş olan yedi ayrı kıraatlerdir” diyenlerin görüşüdür.

Şöyle ki Hazreti Ebu Bekir ve Hazreti Osman¹ (Allah onlardan razı olsun) dönemlerinde Kur’an’ı cem etmek için sahabeler arasından seçilerek oluşturulan komisyonlar hatları muhtelif olan kıraatlerden cem edilmesi mümkün olanları (bütün Mushaflarda) aynı hat ile cem etmişlerdir. Zira kurraların hatlarında şekil, nokta ve kelime ortasındaki elifler olmadığı için çoğu kıraatleri ortak bir hat ile yazmak mümkündü. Fakat bazı kıraatlerin ihtilafı birinde harf ziyadesi diğerinde o harfin olmaması şeklinde olduğundan bunları bir hat ile cem etmek mümkün değildi.

Hazreti Osman’ın (Allah ondan razı olsun) zamanında yapılan cem işleminde bu tür değişik kıraatlerin her birini farklı bir mushafa yazdılar. Hazreti Ebu Bekir (Allah ondan razı olsun) döneminde ise bu tür değişik kıraatleri yazılan tek bir mushafın kenarlarında belirtmişlerdir. Bu anlatığımız, *El-Mukna*² isimli eserde ve *“er-Raiyye”*³ adlı kitabın meşhur şerhlerinde de aynen böyledir. Cumhur, İbn Hazm, İbn Cübâre, el-Ce’âberi ve diğerleri de bu görüşü benimsemişlerdir.

Kur’an’ın yedi harf (vecih-kıraat) üzere indirildiğine dair varit olan hadisler mütevâtir derecesine ulaşmışlardır. Buna rağmen bu hadislerin nasıl anlaşılması gerektiğine dair âlimler ihtilaf etmişlerdir. Yaklaşık kırk kadar farklı görüş ortaya çıkmıştır. Bunlardan ancak çok azına itimat edilebilir.

1) Hz Osman (Allah ondan razı olsun) döneminde Kur’an bir den çok (beş) Mushaf’ta toplanmıştır. Hz Ebu Bekir (Allah ondan razı olsun) döneminde ise tek Mushaf’ta toplanmıştır.

2) Ebu Amr ed-Dâni’nin kıraat ve tecvide dair yazmış olduğu bir eserdir. Tam adı: el-Mukna fi resmî Mesahif’il-Emsar

3) Eş-Şatibi’nin Mushaf hattı hakkında yazmış olduğu bir eserdir. Kitabın tam adı “el-Akiletu’r-Râiyye” dir.

Vakıa Mekke fethedilip insanlar topluca İslam'a girene ve değişik Arap kabileleri Allah Resulüne heyetler gönderip İslam'a girmek istediklerini bildirene kadar Kur'an'ın büyük bir bölümü, tek vecih üzere Kureyş lügatiyle indiriliyordu.

Sonrasında Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in lügatine bir duyuşta uygunluk sağlamalarının zor olmasına binaen Cenabı Hak Hazretleri, onlara kolay olması için kendi lügatleriyle okumalarına izin verdiğini Nebisinin diliyle bildirdi. El-Buhârî, Müslim ve et-Tirmizi ve başkalarının rivayet ettiği Ubeyd bin Ka'b hadisi buna delalet etmektedir.¹

Ebu Cafer et-Tahâvî, *Şerhu Müşkil'l-Âsâr* adlı kitabında şöyle der: İnsanlar kendi lügatleri dışında Kur'an'ı anlamaktan aciz olduklarından onlara yedi vecih konusunda müsamaha gösterilmişti. Böylece manaları aynı kalmak şartıyla farklı lafızlarla okumalarına müsamaha edilmişti. Bu durum onlar içerisinden yazı yazmayı bilenlerin çoğalmasa ve lügatleri Peygamberin lisanına dönüp, Kur'an'm lafızlarını Peygambere indirildiği haliyle ezberlemeye muktedir olmalarına kadar devam etti. Daha sonra Peygambere inen vecih dışında okumalarına müsamaha edilmedi.

El-Kurtubi, İbn Abdi'l-Ber'in şöyle dediğini nakletmiştir. Bu söylenenlerden şu zahir olmuştur: Yedi vecih, bunu gerektiren bir zaruret nedeniyle belli bir dönem için caiz kılınmıştı. Daha sonra bu zaruret durumu ortadan kalkınca yedi vecih üzere okumanın caiz olma hükmü de kalktı. Ve hüküm Kur'an'ın tek bir vecih üzere okunmasıyla sonuçlandı.

1) Bu konu hakkında varit olmuş birçok hadis bulunmaktadır. Biz burada konumuza en uygun olanlardan sadece bir tanesini rivayet etmekle yetineceğiz. Müslim'in rivayet ettiğine göre Ubey b. Ka'b şöyle demiştir: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Beni Gıfara ait bataklık arazisinde iken ona Cebrail (Aleyhisselâm) geldi ve şöyle dedi: Allah sana Kur'an'ı ümmetine tek vecih üzere okumanı emrediyor. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Allah'tan onların affını isterim, onlar buna güç yetiremezler. Sonra Cebrail (Aleyhisselâm) ona tekrar geldi ve şöyle dedi: Allah sana Kur'an'ı ümmetine iki vecih üzere okumanı emrediyor. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Allah'tan onların affını isterim, onlar buna güç yetiremezler. Sonra Cebrail (Aleyhisselâm) ona tekrar geldi ve şöyle dedi: Allah sana Kur'an'ı ümmetine üç vecih üzere okumanı emrediyor. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Allah'tan onların affını isterim, onlar buna güç yetiremezler. Sonra Cebrail (Aleyhisselâm) ona tekrar geldi ve şöyle dedi: Allah sana Kur'an'ı ümmetine yedi vecih üzere okumanı emrediyor. Hangi vecih üzere okurlarsa okusunlar muhakkak isabet etmiş olurlar. Müslim: 1943.

Ebu Cafer et-Tahâvî, *Şerhu Müşkilî'l-Âsâr* kitabının dördüncü cüzünün 181-194 sayfalarında biraz daha nefes tüketip bu konu ile ilgili araştırmasını başka hiç bir kitapta bulamayacağımız şekilde derinleştirmiştir. Orada “azabı rahmetle, rahmeti azapla bitirmediğin sürece”¹ hadisini rivayet ettikten sonra söylediklerinden biri de şudur:

Bu hadiste zikredilen yedi vecihin bizim anlattığımız manada olduğuna dair delalet vardır. Ayrıca bunlar, telaffuz şekilleri farklı olsa da manaları farklı olmayan yedi vecihtirler. Bir de şu var; Peygamber'in inen her ne kadar tek vecih olsa da Allah Teâlâ ihtiyaç ve zaruret olmasından dolayı (manaları aynı, lafızları farklı olan) şu yedi veche o günün şartları gereği izin vermiştir.

İmam Şafii, *İhtilafu'l-Hadis* adlı kitabının namazdaki teşehhüdün lafızlarının farklılığı ile ilgili bölümünde şöyle der: Sahabelelerinden bir kısmı, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in huzurunda manalarında farklılık olmadığı halde Kur'an lafızlarından bir kısmını farklı okumuşlardır. Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) de onlara müdahale etmemiş ve şöyle buyurmuştur:

“Aynen böyle Kur'an yedi vecih üzere indirildi. Size ondan kolay geleni okuyun.”

Kur'an dışındaki zikirlerde ise mana değişmediği sürece bunun evleviyetle caiz olması iktiza eder.

Elfiyyetu'l-Iraki şerhinin (s.277) “hadisi mana ile rivayet etme bahsinde” Es-Sehavi şöyle der:

1) Bu hadis, İbn Abdül-Ber'in rivayet ettiği uzun bir hadisin son bölümüdür. Burada konunun anlaşılması için hadisin tamamını tercüme etmeyi uygun gördük. Süleyman bin Surad, Ubey bin Ka'ab'dan şöyle rivayet etmiştir: Ben Kur'an'dan bir ayet okudum. Sonra İbn Mes'ud aynı ayeti farklı okudu. Başka birisi ikimizden de farklı okudu. Hemen Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in yanına geldik ve şöyle sordum; sen falan falan ayeti şöyle şöyle okumamış mıydın? İbn Mes'ud'da şöyle dedi; sen o ayeti şöyle şöyle okumamış mıydın? Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Hepinizin okuduğu doğru ve güzeldir. Ubey şöyle devam etti: Dedim ki “hepimiz doğru ve güzel okumadık”. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sırtını sıvazladı ve Ey Ubey! Bana bir melek huzurunda Kur'an okutuluyordu. Ona bir mi, yoksa iki vecih üzere mi diye sordum. Melek bana iki vecih üzere dedi. Bunun üzerine iki mi yoksa üç vecih üzere mi diye sordum. Melek bana benim yanımdaki üç vecih dedi. Bu şekilde yedi veche kadar devam ettik. Bunların her birisi şâfi ve kâfidir. Sen gafur, âlim, halim, semî, alîm, azîz, hakîm veya bunun gibi (Allah'ın sıfatlarından diğerlerini de) söyleyebilirsin. Yeter ki Azabı rahmetle, rahmeti azapla bitirme” dedi. (el-Beyhekî, Sunenu'l-Kübrâ: 4159)

İmam eş-Şâfiî şöyle demiştir: Allah Teâlâ Hazretleri, insan ezberinin hataya düşebileceğini bildiğinden manasını değiştirmeyecek şekilde farklı lafızlarla Kur'anı okumalarının helal olması için rahmetinin gereği olarak kitabını yedi vecih üzere indirince Kur'an dışındaki zikirlerde, mana değişmediği sürece farklı lafızlarla okumak evleviyetle caiz olur.

Yahya bin Said el-Kattân, İmam Şafii'den daha evvel bu konuya değinmiş ve şöyle demiştir: Kur'an Hadis'den daha yücedir. Onu bile yedi vecih üzere okumana izin verilmiştir.¹

El-Hatîb, *el-Kifaye* adlı kitabında (s.210) Yahya bin Said'e şöyle dediğini isnat etmiştir: Manası değişmedikçe yedi vecih üzere okumasına izin verildiği için insanlara Kur'an lafızlarını araştırmanın zor geleceğinden korkuyorum. Çünkü Kur'an hürmet bakımından hadisten daha büyüktür.²

İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî* adlı eserinde, Ömer ile Hişâm b. Hakîm'in (Allah onlardan razı olsun) Furkân sûresinin okunuşu konusunda yapmış oldukları ihtilafı anlatan hadisi ve o hadis-i şerifin devamında Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) **"Bu Kur'an yedi vecih üzere indirildi. Bu indirilen vecihlerden size kolay geleni okuyun"** sözünü şerh ederken şöyle demiştir:

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in sözlerinde Kur'an'ın bir kaç vecih üzere okunmasındaki hikmete ve okuyana kolaylık sağlayacağına işaret vardır.

Bu hadis şöyle diyenleri takviye eder. "Kur'an'ın yedi harf üzere indirilmesinden murad; aynı lügatten bile olsa Kur'an'ın manasını eşanlamlı farklı lafızlarla ifade etmektir. Zira Hişâm ve Ömer'in her ikisinin de lügatleri aynı, yani Kureyş lügatıdır. Buna rağmen her biri manayı ifade etmekte eşanlamlı, fakat farklı lafızlar kullanarak kıraat yapmışlardır.

1) Nerde kaldı ki hadis. Yani hadisi farklı lafızla rivayet etmek evleviyetle caiz olması gerekir.

2) Zannımızca Yahya bin Said'in bu ibareden kastı; Kur'an'daki bilinmeyen bir lafzın diğer kıraatlerde eşanlamlı geçmesi durumunda bu lafızla ilgili araştırmaların insanlar tarafından terk edilmesidir.

İbn Abdi'l-Berr, yedi vecihten maksadın bu olduğuna dikkat çektikten sonra, ilim ehlinin çoğundan “yedi harf”ten muradın bu olduğunu nakletmiştir.

Ebu Ubeyd ve daha başkaları: Yedi harf ile muradın farklı lügatler olduğunu söylemişlerdir. Bu aynı zamanda İbn Atıyye'nin de tercihi-
dir. Bununla kastettikleri en fasih yedi lügattir.

Kur'an önce Kureyş lisanı ile indirilmiş, daha sonra ümmetin Kureyş lügatinden farklı lügatlerle okumalarına kolaylık gösterilmiştir. Bu durum, Arapların İslam'a girmesi çoğaldıktan sonra olmuştur.

Kur'an'ın bu şekilde okunmasının kolaylaştırma işleminin fetih-
ten sonra olduğu kesindir.

Kısaca¹ anlatılan görüşü benimseyen âlimlerin Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in “Kur'an yedi vecih üzere indirilmiştir.” sözlerine getirdikleri yorum şudur: Yani Kur'an, okuyana her biriyle okuyabileceğine dair kolaylık sağlayacak şekilde yedi vecih üzere indirilmiştir. Bunlardan dilediğini bırakıp dilediğiyle okuyabilir.

Sanki Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle demiştir: Kur'an yedi veçhin dışına çıkılmaması şartıyla okunabilecek şekilde indirilmiştir. Veya şöyle demiş gibidir: Kur'an yedi veçhten her hangi birinin okunabileceği şekilde inmiştir. Bu tamamen Kur'an kıraatini kolaylaştırmak içindir. Nitekim tek vecih üzere okumayı gerekli kılsalardı zor gelecekti.

Daha sonra İbn Hacer el-Askalânî (ö.852), İbn Kuteybe'nin **Müşkilü'l-Kuran** isimli eserinde şöyle dediğini nakleder: Allah Teâlâ'nın kolay kıldığı işlerden birisi de bütün kavimlerin kendi lügatleriyle Kur'an'ı okumalarına izin vermesidir.

Böylece el-Hüzeyl kabilesine mensup birisi حتى حین yerine عتي حین, el-Esed kabilesine mensup birisi (تعلمون) yerine ta'nın kesresiyle تعلمون, et-Temim kabilesine mensup birisi hemzeli, el-Kureyş kabilesine mensup birisi de hemzesiz okuyordu.

1) Hâlâ Fethu'l-Bari'den nakletmeye devam ediyor.

Daha sonra İbn Kuteybe şöyle devam ediyor: Şayet her fırka çocukluk, gençlik, olgunluk çağlarından beri alıştığı lügatini bırakıp farklı lügatle okumaya mecbur edilselerdi bu onlara son derece zor gelecekti. Bundan dolayı Allah Teâlâ onlara ihsanda bulunup, kolaylık nasip etti.

Geride geçen hadisten maksat Kur'an'ın her kelimesinin yedi vecih üzere okunması değildir. Eğer böyle olsaydı Allah Resulü, "Kur'an yedi vecih üzere indirildi" yerine, "Kur'an yedi vecih indirildi" derdi. Asıl hadisteki maksat Kur'an'dan her hangi bir kelime bir, iki, üç, hatta yedi veçhe kadar okunabilir olduğudur.

İbn Abdilberr şöyle demiştir:

İlim ehlinin çoğu, geride geçen hadiste Hişam ve Ömer'in lügatlerinin aynı olmasına rağmen kıraatte ihtilaf etmiş olduklarından dolayı Kur'an'ın yedi vecih üzere indirilmiş olmasından muradın yedi değişik lügat manasında olmasını inkâr etmişlerdir. Onlar bunu, manaları aynı yedi değişik lafzın getirilmesi olarak görmüşlerdir.

Aynen (أقبل، تعال، هلم) lafızları gibi"¹

İbn Hacer'in şöyle bir mülahazası var: Kıraattteki bu istenilen vecihle okuyabilme serbestliği tamamen kişinin arzusuna bırakılmamıştır. Yani dileyen Kur'an'daki bir kelimeyi kendi lügatinde eşanlamlı olarak bulduğu herhangi bir kelimeyle değiştirme hakkına sahip değildir.

Bilakis o veçhin Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den işitilmiş olmasına riayet edilmelidir. Bunun böyle olduğuna Ömer ve Hişam'ın geride geçen hadisteki şu sözleri işaret eder; "Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bana böyle okuttu".

Daha sonra İbn Hacer şöyle devam eder:

Ancak birçok sahabeden Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den işitmeksizin değişik vecihlerle okudukları rivayet edilmiştir.

1) Zira hepsinin manası "gel" demektir.

Devamı için **Fethu'l-Bari**'nin 9. cit 22. sayfasına bakılsın.¹

Ezcümle:

• Kıraat âlimlerinin bazı mevzilerde tembih ettikleri hariç, **et-Teysir** ve **eş-Şatibiyye** isimli eserde yazılmış olan yedi vecih kıraatin hepsi mütevatir ve hepsi de Kur'an'ın cüzleri sayılırlar.

• Eşanlamlı bir lafzı diğerinin yerine getirebilme ruhsatı zarurete binaen bir dönem için geçerli idi. Bilahare Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e Kur'an'ın son defa arz edilişi ile nesh edilmiştir.

• Günümüze kadar mütevatir olarak gelen farklı kıraatler ya tek bir harfin değişik vecihleri olup (تعال هلم gibi) altı tanesi Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) zamanında nesh edilmiştir. Ya da Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e cem-i nebevî denilen Kur'an'ın Cibril tarafından ona son okunuşundaki ve Hazreti Ebu Bekir'in (Allah ondan razı olsun) cem etmesinde ve de akabinde Hazreti Osman'ın (Allah ondan razı olsun) beş yıl boyunca uğraşıp Hazreti Ebu Bekir'in (Allah ondan razı olsun) cem ettiği nüshayı çoğaltarak değişik İslam beldelerine yollamasından ibaret olan cem etmesinde olduğu gibi, korunmuş olan yedi değişik vecihlerdirler. Allah (Celle Celâluhû) bu önemli çalışmalarını şükrana layık kılsın. Ve mükâfatlarını büyük yapsın.

Netice olarak bu kıraatler arasındaki ihtilaf, isim farklılıkları olarak anlaşılmalıdır. Yoksa asırlar boyu tabaka tabaka gelmiş mütevatir kıraat olmalarında vaki olan bir ihtilaf olarak anlaşılmamalıdır. Zira bunların mütevatir kıraat olmalarında ve geride de geçtiği gibi Kur'an'ın cüzü sayılmalarında her hangi bir ihtilaf söz konusu değildir. Umulur ki son derece geniş olan bu konuya dair verilen bu kadar bir açıklama yeterli olur.

(Yazmakta olduğum) bu kitap bu hususta daha fazla tafsilat vermeme müsait değildir. Noksan sıfatlardan münezze olan Allah (Celle Celâluhû) doğru olan için uğraşanın dostudur.²

1) Daha sonrasında İbn Hacer, Hazreti Ömer'in İbn Mes'ud'a istediği vecihle okumasından dolayı sitemi ettiğini nakledip, İbn Abdi'l-Ber'inde şöyle dediğini nakletmiştir: Hazreti Ömer'in İbn Mes'ud'a sitem etmesi İbn Mes'ud'un yanlış yapmasından değil belki niye bu lügati (el-Hüzelî lügatini) tercih ettiğindendir.

2) Makâlâtul-Kevseri "ma hiye'l-ehrufi's-seb'a" ünvanlı makalesi.

356-SUÂL:

NAMAZ İÇİNDEKİ KIRAATTEN MAKSAT NEDİR?

Cevap: *El-Fetavâ'l-Hindiyye* isimli eserde *el-Muhit*, *en-Nukaye* ve *es-Siraciyye* adlı kitaplardan nakledildiğine göre namaz içinde okunan Kur'an'ın kıraat sayılabilmesi için harfleri kendisi duyabilecek şekilde çıkarması gereklidir. Okuduğunu kendisi işitmezse namazı sahih değildir.

İmam el-Kerhi (ö.340)'ye göre; harfleri sahih bir şekilde çıkarması kıraat olması için yeterlidir. Kendisi işitmese de namazı sahih olur.

Fetva birinci görüşe göredir. Hayvan keserken çektiği besmele, talak, köle azat etme, ila, sözlerinde de aynı şart geçerli olup, bu sayılanlarda da kendisi duyacağı şekilde telaffuz etmezse bunlara dair tasarrufları geçerli olmaz.¹

Dilsiz olan birinin dudaklarını kıraat kastıyla oynatması kifayet eder. Tıpkı başında saç olmayan birisinin ihramdan çıkmak için usturayı başında dolaştırması gibi.²

357-SUÂL:

NAMAZDA KIRAAT NE KADAR YAPILMALIDIR?

Cevap: Namazlarda yapılması gerekli olan kıratın en azının ne kadar olabileceğine dair İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)'den üç ayrı rivayet gelmiştir.

Birinci rivayet: Zahiru'r-Rivâye'de nakledilen görüştür. Şöyle ki, namazlarda okunması farz olan en az miktar; kısa veya uzun bir ayet okumaktır.

Buna göre; mesela sadece *مُدْهَامَتَانِ* ayetini okumak, namazdaki kıraatin yetine getirilmesi için yeterlidir.

1) İbrahim el-Halebi, Ğunyetu'l-Mütemelli/Haleb-i Kebir

2) Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merġinânî, Et-Tecnis ve'l-Mezid

İkinci rivayet: Namazda yapılması farz olan kıraatin, muayyen bir miktarı yoktur. Bir ayet olsun veya olmasın kıraat denilebilecek bir miktarın kıraat kastıyla okunması yeterlidir. Bu görüşe göre Ayetu'l-Kürsi gibi uzun bir ayetin bir kısmını birinci rekâta, kalan kısmını ikinci rekâta okuyacak olsa namazı sahih olacaktır.

Üçüncü rivayet: Bu rivayete göre ya Ayete'l-Kürsi gibi uzun bir ayet ya da üç kısa ayet okumak gereklidir. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin) bu görüşü almışlardır. Fetva da bu görüştedir. Onlara göre bir ayetten fazlasını bilmeyen bir kişi bildiği ayeti üç defa tekrar etmesi gereklidir.

İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'in ilk iki görüşüne göre tekrar etmesine gerek yoktur.¹

358-SUÂL:

FARZ OLAN KIRAAT NAMAZA GÖRE DEĞİŞİR Mİ?

Cevap: Kıraatin sünnet olan miktarı ileride geleceği üzere sabah, öğlen ikindi, akşam ve yatsı gibi vakit namazlarının her birinde farklı olsa da bir önceki sorunun cevabında açıkladığımız gibi namazda yapılması gerekli olan farz miktar hep aynıdır. Ancak kıraatin yapılması gerekli olan mahaller namazın farz veya vacip yahut sünnet olmasına göre değişiklik arz eder. Şöyle ki; nafile ve vitir namazlarının bütün rekâtlarında kıraat gereklidir. Oysa farz namazların sadece iki rekâtında gereklidir.

İki rekâttan fazla olan üç ve dört rekâth farz namazların üç ve dördüncü rekâtında kıraat farz değildir. Fatiha-i Şerife'yi bu rekâtlarda okuması farz değil bilakis sünnettir.

Buna göre kişi namazın birinci rekâtında veya bir ve ikinci rekâtlarında kıraati² terk eder, üç ve dördüncü rekâtlarda kaza etmezse namazı fasit olur.

1) İbrahim el-Halebî, Çunyetu'l-Mütemellî/Haleb-i Kebir

2) Yani hem fatihayı hem de zamm-ı sureyi terk ederse demektir.

Bunun yanı sıra kıraati, dört rekâtlı farzların ilk iki rekâtına tayin etmek yani ilk iki rekâtta kıraat yapmak ayrıca vaciptir. Bazıları ilk iki rekâta tayinin sünnet olduğunu söylemişlerdir.

Hanefi mezhebine göre Fatiha ve zamm-ı sûre okumak vaciptir. Sadece birinin terk edilmesiyle namaz fasit olmaz.¹

Mesela bir farz namazın herhangi iki rekâtında sadece Fatiha veya sadece bir kısa sure veya birinde Fatiha, diğerinde kısa bir sure okuyacak olsa -her ne kadar bazı vacipleri terk etmiş olsa da- namazı fasit olmaz.

Hanefi mezhebinin dışındaki üç mezhebe göre Fatiha okumanın namazı sahih değildir. Bu ihtilaftan kaçınmak adına Fatiha'nın terk edilmemesi gerekir.

Zeynuddin İbn Nüceym; *el-Bahru'r-Râik* (ö.970) isimli eserinde; *el-Kunye* adlı kitaptan şöyle nakleder: Fatiha ve zamm-ı sureyi okuyacak olduğunda vaktin çıkmasından korkacak olursa, namazın her rekâtında bir ayet okumakla iktifa etmesi caizdir.²

359-SUÂL:

DÖRT REKÂTLI FARZLARIN İLK İKİ REKÂTINDA KIRAAT YAPTIKTAN SONRA SON İKİ REKÂTINDA DA KIRAAT YAPMASI CAİZ MİDİR?

Cevap: Mezhepte aslolan görüş; son iki rekâtta her hangi bir şey okumak vacip olmayıp, namaz kılan kişi dilerse Kur'an'dan istediği yeri okur, dilerse tespih eder, dilerse de sükût eder. Fakat sükût etmesi güzel görülmemiştir.³

Hatta Hasan b. Ziyâd, İmam Ebu Hanife (Allah onlara rahmet etsin)'den; kasten susacak olursa günahkâr olacağı, unutarak susacak olursa sehiv secdesiyle telafi edilmesi gerekeceğini rivayet etmiştir.

1) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

2) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

3) Burhanuddîn Ebu'l-Me'âlî ibn Mâze, el-Muhîtu'l-Burhânî

Bu yüzden en faziletli olanın kıraatte bulunmak olduğunu söylemek daha doğru olsa gerekir.

Bu hususta birçok hadîs-i şerif vardır. Bunlardan birisi şu hadîs-i şeriftir:

عَنْ عَلِيٍّ وَعَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُمَا قَالَا: اقْرَأْ فِي الْأُولَيْنِ وَسَبِّحْ فِي الْآخِرَيْنِ

Hazreti Ali ve Abdullah b. Mesud (Allah onlardan razı olsun)'dan şöyle dedikleri rivayet edilmiştir:

İlk iki rekâtta kıraat yap, son iki rekâtta tespihte bulun.¹

Yine Hasan b. Ziyâd'm İmam Ebu Hanife (Allah onlara rahmet etsin)'den naklettiğine göre; dört rekâtlı farzların son iki rekâtında Fatihâ'yı okumak vacip olup terk edilmesi durumunda sehiv secdesi yapması gerekir.

Kemal İbnu'l-Hümmam, ***Fethu'l-Kadîr*** isimli eserinde bu görüşü tercih ederek ihtiyata uygun olacağını savunmuştur.

1) Musannef İbn-i Ebi Şeybe kitabı's-salat, bab: men kane yekul sebbaha fi'l-uhhereyn.

RÜKÛ

360-SORU:

RÜKÛUN FARZ OLDUĞUNUN DELİLİ NEDİR?

Cevap: Gerek rükû gerekse de ileride gelecek olan secdenin farz olduğu Kur'an ile sabittir.

Ayrıca her ikisinin de namazın rükünlerinden olduğunda da icma vardır.¹

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا

“Ey iman edenler, rükû edin, secde edin.”²

361- SUÂL:

FARZ OLAN RÜKÛUN HADDİ NEDİR?

Cevap: Fakihler, rükûun tanımı konusunda değişik tarifler serdetmişlerdir. Bu görüşler arasından mezhepte aslolan görüş olarak, Hanefi kitapları sünnet veçhi üzere olan rükûu şöyle tarif etmişlerdir:

Rükû: Ellerle dizi tutup baş ve sırtı müsavi olacakları şekilde tam eğmektir. Bu eğilme esnasında baş, sırt ile aynı hizada olup aşağı veya yukarı meyilli olmamalıdır.

Bu tarif, aşağıda zikredeceğimiz İbn Mace'nin rivayet etmiş olduğu hadîs-i şeriften de anlaşılmaktadır:

1) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahrur-Râik

2) Hac Sûresi: 77

عَنْ رَاشِدٍ قَالَ: سَمِعْتُ وَابِصَةَ بِنْتِ مَعْبَدٍ يَقُولُ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فَكَانَ إِذَا رَكَعَ سَوَّى ظَهْرَهُ حَتَّى لَوْ صَبَّ عَلَيْهِ الْمَاءُ لَا سَتَقَرَّ

Raşid'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ben Vasıt b. Mabed'i işittim. Şöyle diyordu:

“Ben Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’i namaz kılarken gördüm. Rükûa gittiğinde sırtını o kadar düz bir hale getirirdi ki, üzerine su dökülecek olsa sabit bir şekilde orada kalırdı”¹

Rükûa eğildiği zaman elleri diz kapakları üzerine koymak sünnettir. Diz kapaklarını parmaklarla tutmak ve parmakların açık olması da sünnettir. Ayrıca parmakların açık olması diz kapaklarını kavramaya daha elverişlidir.

قَالَ عُمَرُ: إِنَّمَا السُّنَّةُ الْأَخْذُ بِالرُّكْبِ فَخُذُوا بِالرُّكْبِ

Hazreti Ömer (Allah ondan razı olsun) şöyle buyuruyor:

“Sünnet olan, (rükûda) dizkapaklarını tutmaktır. Öyleyse siz de dizkapaklarınızı tutunuz.”²

Rükûun sahih sayılabilmesi için farz olan miktar; eller salındığında diz kapaklarını tutabilecek kadar eğik olmaktan ibarettir.

Bazı fakihler şöyle demişlerdir: Eğildiğinde rükûa daha yakınsa farz yerine gelmiş ve namazı sahih olmuştur. Kıyama daha yakınsa farz yerine gelmemiş, namazı sahih olmamıştır.

Kamburluğu rükûa varacak şekilde olan kişi rükûa, başını biraz daha rükû kastıyla eğerek varmalıdır.³

1) İbn Mace, kitabı ikametü's-salat, bab: er-rükû fi's-sucud 872

2) Tirmizi ebvabu's-salat bab: vadu'l-yedeyn ala'r-rukbeteyn; Musannef Abdurrezzak kitabı's-salat, bab: keyfe er-ruku ve's-sucud 2863(lafız Musannef Abdurrezzak'ındır.)

3) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

Rükûda tadil-i erkân: Rükû esnasında azaların yerleşeceği kadar beklemektir.

Bu, İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre namazın farzlarından olmayıp, belki vaciplerindendir. İmam Ebu Yusuf ve İmam Şafii (Allah onlara rahmet etsin)'ye göre ise tadil-i erkân farzdır. Yerine getirilmemesi durumunda namaz sahih olmayacaktır.

Sahih olan görüşe göre; rükû, kıraat bittikten sonra başlamalıdır. Bazı fakihler, farz miktar kıraati tamamladıktan sonra kıraatten bir harf veya bir kelimeyi rükûda okumasında bir beis yoktur demişlerdir. Fakat bu görüş sahih görülmemiş aksine birinci görüş sahih kabul edilmiştir. Çünkü kıraat, kıyamda emredilmiş, rükûda ise emredilmemiştir.¹

362-SUÂL:

SECDE NASIL YAPILIR?

Cevap: Sünnet veçhi üzere olan secdeyi İbnu'l-Hümmam (ö.861), *Fethu'l-Kadîr* isimli eserinde şöyle açıklamıştır: Zikredilen yedi azanın yere konulması, kolların böğürlere doğru yanaştırılmayıp sağ ve sol yanlara doğru uzatılması gerekir.

عَنْ آدَمَ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ رَأَيْتُ ابْنَ عُمَرَ وَأَنَا أَصْلِي لَا أَتَجَافِي عَنِ
الْأَرْضِ بِذِرَاعِي فَقَالَ يَا ابْنَ أَحْيَى لَا تَبْسُطُ بَسْطَ السَّبْعِ وَادْعُ عَلَى
رَأْسِكَ وَأَبْدِ صَبْعَيْكَ فَإِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ سَجَدَ كُلُّ عَضْوٍ مِنْكَ

Âdem bin Ali'den (Allah ondan razı olsun) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Ben namaz kılıyordum. (secde ederken) kollarımı yerden uzaklaştırmıyordum. İbn Ömer beni gördü ve şöyle dedi: Ey kardeşimin oğlu! Yırtıcı hayvanların kollarını yere yaydığı gibi sende kollarını yere yayma. Ellerin üzere destek al ve kollarını

1) Burhanuddin Ebu'l-Me'ali ibn Mâze, el-Muhîtu'l-Burhânî

aç (böğürlerine yanaştırma). Kuşkusuz sen böyle yaptığın zaman bütün azaların secde etmiş olacaktır.”¹

Secdenin sünnet üzere yapılması için dikkat edilmesi gereken bir diğer iş, karın bölgesinin dizlere yaklaştırılmaması ve ayak parmaklarının kibleye çevrilmesidir.

عَنْ مَيْمُونَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ إِذَا سَجَدَ جَافِيَ
حَتَّى أَنْ بَهْمَةً لَوْ أَرَادَتْ أَنْ تَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ لَمَرَّتْ

Meymune validemizden (Allah ondan razı olsun) şöyle rivayet edilmiştir:

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) **secde yaptıkları zaman** (el ve dizlerini karnından) **O kadar uzak tutardı ki, bir oğlak oradan geçmek isteseydi geçebilirdi.**²

Kadınların secde yapma şekilleri, erkeklerin yaptıkları secdenin tam aksine; dizlerini karınlarına doğru çekmeleri şeklinde yapılmalıdır. Zira bu onların daha fazla örtülü olmalarını sağlayacaktır.³

363-SUÂL:

NAMAZ KILAN KİŞİ GİYMiŞ OLDUĞU BOL ELBİSESİNİN YERE YAYILAN KISMINA VEYA SARIĞININ SARKAN KISMINA SECDE EDİLEBİLİR Mİ?

Cevap: Giymiş olduğu bol elbisesinin yere yayılan kısmına veya sarığının sarkan veya sarılan kısmına veya alnını örtmüş olan takkesi üzerine secde edecek olsa secdesi sahihtir.⁴

Burada önemli olan husus yerin sertliğini hissetmesidir. Hissettiği takdirde secde sahih, aksi takdirde sahih değildir.

1) Musannef Abdurrezzak kitabı'salat, bab: es-sucud:2927

2) Müslim, kitabı'salat, bab: ma yucmeu' sifatu's-salati 1135; İbnü Mace, kitabı ikameti'salat, bab: es-sucud 880 (lafız İbnü Mace)

3) Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, Et-Tecnis ve'l-Mezid

4) İbrahim el-Halebî, Çunyetu'l-Mütemellî/Haleb-i Kebir

Hadis-i şerifte şöyle gelmiştir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ كَانَتْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْجُدُ عَلَى
كُورِ عِمَامَتِهِ

Ebu Hüreyre (Allah ondan razı olsun)'den rivayete göre: “**Peygamber Efendimiz** (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) **sarığının sarılmış kısmına** (dolamına) **secde ederdi.**”¹

364-SUÂL:

SECDE EDİLECEK MAHAL NASIL OLMALIDIR?

Cevap: Ot, saman, pamuk gibi şeyler üzerine secde etmek caizdir. Ancak bu durumda yerin sertliğini hissedebilmesi gerekir. Aksi takdirde secde sahih olmayacaktır. İzdiham durumunda diğer bir namaz kılanın sırtına secde etmesi de caizdir. Yalnız bu durumda aynı namazı kılmaları şarttır.² Ayrıca Zeynuddin İbn Nüceym, **el-Bahru'r-Râik** isimli kitabında; **el-Mücteba** isimli eserden şöyle nakleder:³Sırtına secde edilenin yere secde ediyor olması da şarttır.⁴

Secde ettiği mahal yerden bir veya iki gömlek yakası yüksekliğinde olursa namaz sahih olur. Aksi takdirde sahih değildir.⁵ Bazıları bu yüksekliği on iki parmak yüksekliği olarak takdir etmişlerdir.⁶

365-SUÂL:

ŞİA MEZHEBİNE MENSUP KİŞİLERİN YAPTIĞI GİBİ SECDE ESNASINDA YERE KÜÇÜK BİR TAŞ KOYUP ONUN ÜZERİNE SECDE EDİLMESİ DURUMUNDA SECDE SAHİH OLUR MU?

1) Musannef Abdurrezzak kitabı's-salat, bab: es-sücu du ale'l-imame 1564

2) Ebu Abdillah Muhammed b. El-Hasen eş-Şeybânî, Kitâbu'l-Asl

3) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

4) İbrahim el-Halebî, Ğunyetu'l-Mütemelli/Haleb-i Kebir

5) Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr

6) İbrahim el-Halebî, Şerhu Munyeti'l-Musallî/Haleb-i Sağır

Cevap: İbrahim el-Halebî, *Halebî Sağır (Şerh-u Munyeti'l-Musallî)* isimli eserinde bu konu hakkında şöyle demiştir:

Nasr bin Yahya'ya secdesini, yere koyduğu küçük bir taş üzerine yapan kimsenin durumu sorulunca şöyle cevap verdi: Eğer bu durumda alnının çoğu yere değecek olursa secdesi sahihtir. Aksi takdirde sahih değildir. *El-Muhitu'l-Burhânî* ve *et-Tecnis* isimli eserlerde de böyle denilmiştir.

Yalnız burada şunu belirtmek gerekir: Bu işlem kesinlikle bidattır. Fakat bu işlemi yapanları taşa secde ediyorlar diye küfre nispet etmek de doğru değildir.¹

366-SUÂL:

İKİ SECDE ARASINDA Kİ ZAMAN DİLİMİ EN AZ NE KADAR OLMALIDIR?

Cevap: Secde namazın en önemli rüknüdür. Kuşkusuz insanın yaratılışından itibaren yapacağı en önemli fiildir. Bu yüzden secde esnasında tadil-i erkâna riayet etmeli ve birinci secdeden doğrulduğunda tam bir şekilde oturmalıdır. Bu iki secde arasında asgari “Sübhanellah” diyecek kadar oturmalıdır. Daha sonra ikinci secdeye gitmelidir. Bu, secdenin farz, vacip ve sünnetlerine uyarak yerine getirme şeklidir. Buna rağmen kişi secdesinde tadil-i erkânı terk edecek olsa namazı kerahetle birlikte sahih olacaktır.²

Buna göre; kişi, birinci secdeyi yaptıktan sonra başını yerden kaldırdığında bakılır; secdeye daha yakın olduğu halde tekrar ikinci secdeye gidecek olursa ikinci yaptığı secde sahih olmayacaktır. Fakat oturmaya daha yakın olduğu halde ikinci secdeye gidecek olursa secdesi mekruh olmasına rağmen sahih olur.³

1) İbrahim el-Halebî, Şerhu Munyeti'l-Musallî/Haleb-i Sağır

2) Burada kerahet derken, halkın önemsiz gördüğü “bir şey olmaz, sadece mekruhtur” şeklinde dillendirildiği gibi değildir. Bilakis bu çeşit kerahet, bir vacibin terkinden doğan ve kişiyi günahkâr kılan bir kerahettir. Şu kadar ki namazın sahih olmasına mani değildir. Fakat bu şekilde kılınan bir namazın iade edilmesi vaciptir.

3) Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, Et-Tecnis ve'l-Mezid

KA'DE-İ AHİRA (SON OTURUŞ)

367-SUÂL:

KA'DE-İ AHİRA (SON OTURUŞ) DENİLİNCE
NE ANLAMALIYIZ?

Cevap: Namazdan çıkmak için selam vermeden evvel teşehhüt miktarı (Ettehiyyatü duasını okuyacak bir zaman dilimi) yapılan son oturmaya kade-i ahira yani son oturuş denilir. Bu, biz Hanefilere göre farzdır. Yapılmadığı takdirde namaz sahih olmayacaktır.¹

Üç ve dört rekâtlı namazların ilk iki rekâtındaki ilk oturuş ise farz değildir. Bilakis vaciptir. Bu yüzden ilk oturuş terk edilecek olursa namaz fasit olmaz. Kasten terk edilecek olursa harama yakın mekruh işlemiş olacaktır. Artık sehiv secdesiyle dahi bu keraheti telafi etme imkânı kalmamış olacaktır. Keraheti telafi etmenin tek yolu, namazı iade etmek olacaktır.

Yanılarak birinci oturuşu yapmayan kişi ise sehiv secdesi yaparak onu telafi etmiş olacağından namazı iade etmesi gerekmez.

Son oturuş farzdır. Bu yüzden kişi, dört rekâthk bir namazın son rekâtında oturmadan beşinci rekâta kalkacak olursa son oturuşu yapmamış, fakat henüz namazı fasit olmamıştır. Şiayet, kalkmış olduğu beşinci rekâtın secdesini yapmadan son oturuşuna geri dönerse sehiv secdesi yaparak namazını sahih olarak tamamlar. Fakat kalkmış olduğu beşince rekâtın secdelerinden birini dahi yapacak olursa namazı fasit olacaktır. Bu yüzden başlamış olduğu beşinci rekâtı, altıncı bir rekâtla tamamlayıp nafîle olmasını sağlar.

1) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi'

Kişi, seferdeyken kazaya kalmış dört rekâtlı namazı söz gelimi öğlen namazını mukim olduktan sonra da iki rekât olarak kaza etmelidir. Buna göre bu namazı kaza ederken aynı namazı mukimken kılamayan bir kişiye tabi (cemaat) olamaz. Zira böyle bir durumda imam olan kişinin ilk oturduğu farz değildir. Fakat cemaat olan kişinin iki rekât sonunda olan oturduğu onun son oturduğu için farzdır. Bu yüzden ikinci rekâtın sonunda cemaat, farz olan oturduğu yerine getirirken, imam farz olmayan oturduğu yerine getirmektedir. Şu halde farz bir ibadeti farz olmayan bir ibadetin üzerine bina etmek olacaktır ki, imamet bahsinde de zikredileceği üzere farz kılmanın nafile kılana uyması sahih değildir.

Namaz içinde okunan secde ayetini namaz bitip kiblede dönmekten hatırlar ve tilavet secdesini yapacak olursa son oturduğu tekrarlanması gerekli olur. Tekrarlamayacak olursa namazı fasit olur. Çünkü son teşehhüt oturduğu, namaz fiillerinin sonunda yapılmış olmalıdır.

Son oturduğu kendinden geçip teşehhüt miktarı veya daha fazla bir zaman sonra uyanan kişi namazdan çıkmak için teşehhüt miktarı beklemeyi tekrarlamalıdır. Aksi halde namazı fasit olacaktır. Zira uyku esnasında geçen süre namazından sayılmaz. Şu halde son oturduğu yapmamış sayılacağından onu tekrarlamalıdır.¹

368-SUÂL:

SON OTURUŞTA OKUNMASI GEREKEN TEŞEHHÜT NEDİR?

Cevap: Son oturduğtaki teşehhütten maksat et-Tahiyyatü duası olup, bu dua miktarınca oturmak farz,² bu duayı okumak vaciptir.³ Şayet bu miktar oturmadan namazdan çıkılacak olursa namaz fasit olacaktır.⁴

1) İbrahim el-Halebî, Ğunyetu'l-Mütemelli/Haleb-i Kebir

2) A.g.e

3) Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût; Burhanuddin Ebu'l-Me'âlî ibn Mâze, el-Muhîtu'l-Burhânî; Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahrur-Râik

4) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi'

Buradaki teşehhüd miktarı oturmak, herkesin kendisinin teşehhüd duasını okuyacağı miktar bir zaman dilimidir. Buna göre kişinin, hızlı ve yavaş okumasına göre bu süre değişecektir. Dolayısı ile standart bir zaman belirlemek doğru olmaz.

Şunu da ilave edelim ki; mananın anlaşılamayacağı kadar hızlı okumak doğru değildir. Zira namazda kıraat, münacat halidir.

Dua, yalvarmadır, istektir, ihtiyacı hissetmek sığınmaktır. Böylesi işlerde insan çarçabuk anlaşılmayacak şekilde ağzını eğip bükerek istek ve yalvarmada bulunamaz. Aksine sözünün anlam taşıyacak derecedeki bir olgunlukla söylenmesi gerekir.

Et-Tahiyyatü duası el-Buhârî’de geçen şu duadır.

حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْبَرَةَ أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ يَقُولُ
عَلَّمَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَفَى بَيْنَ كَفَّيْهِ التَّشَهُّدَ كَمَا
يُعَلِّمُنِي السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ السَّلَامُ
عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَيْنَا، وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ
الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

Abdullah bin Sehbere Ebu Ma'mer, İbni Mes'ud'un şöyle dediğini işittim dedi: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tıpkı bana Kur'an'dan sureler öğrettiği gibi Ellerimden tutarak bana teşehhüdü öğretti:

“Bütün övgüler, dualar ve güzellikler Allah'adır. Ey Nebi! Selam olsun sana, Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerine olsun. Selam olsun bize ve Allah kulu Salihlere! Şahadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. Ve yine şahadet ederim ki Muhammed Allah'ın kulu ve elçisidir.”¹

1) El-Buhârî kitabul-istizan, bab: el-ehzu bi'l-yedeyn

İmam Malikten (Allah ona rahmet etsin) rivayet etmiş olduğu hadislerin bulunduğu **el-Muvattâ** isimli eşsiz eserinde İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) şöyle der:

İbn Mesud (Allah ondan razı olsun) bu teşehhudün üzerine ziyade yapmayı yahut ondan eksiltmeyi kerih görürdü.¹

عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ إِذَا قَعَدَ قَدَرَ التَّشَهُّدِ فَقَدْ تَمَّتْ صَلَاتُهُ

Hazreti Ali'den (Allah ondan razı olsun) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

(Namaz kılan) kişi, teşehhüt miktarı oturduğu zaman muhakkak ki namazı tamam olmuştur.²

1) Muvattâ Mâlik bi rivayet-i Muhammed b. El-Hasen

2) Ed-Darakutni kitabı's-salat, bab: Miftahu's-salati et-tahur

NAMAZDAN KENDİ İRADESİYLE ÇIKMAK (HURUÇ Bİ SUN'İHİ)

369-SUÂL:

KİŞİNİN NAMAZDAN İRADESİYLE ÇIKMASI
FARZ MIDIR?

Cevap: Kişinin namazdan iradesiyle çıkmasına fıkıh kitaplarında (huruç bi sun'îhi) denir. Bunun yani namazdan çıkma işinin “es-Selâmu aleyküm ve rahmetullah” sözüyle gerçekleştirilmesi vaciptir.

Kişinin namazdan iradesiyle çıkması, İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre farz değildir. Buna dair her hangi bir ihtilaf söz konusu değildir. Fakat “İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre farz mıdır, değil midir?” işte cevaplanması gerekli olan sual budur.

Buna dair mezhepte ihtilaf söz konusudur. Bu ihtilafın başlangıcı el-İsnâ aşeriyye” denilen on iki meseleye dayanmaktadır.

Bu on iki meselede İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre namazın fasit olmayacağına dair de mezhepte söz birliği mevcuttur.

İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre ise bu on iki meselede namaz fasit olur. Buna dair âlimler tarafından kaydedilmiş her hangi bir ihtilaf yoktur.

Yani tüm mezhep âlimleri, bu on iki meselede namazın İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre bozulacağını, İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre bozulmayacağını söylemişlerdir. Bu hususta herhangi bir ihtilaf söz konusu değildir.

İhtilaf edilen nokta ise şudur: İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)'ye göre bu on iki meselede namazı fasit yapan gerekçe nedir? Namazdan kendi iradesiyle çıkmamış olması mı? Yoksa namaz kılanın vasfını değiştirecek bir durumun arız olması mı? Ebu Sa'îd el-Berda'î birinci görüşü savunurken, talebesi Ebu'l-Hasen el-Kerhî (ö.340) ikinci görüşü benimsemiştir.

Öncelikle bu on iki meseleyi kısaca anlatalım:

Son oturuşta teşehhüt miktarı oturduktan sonra namaz kılan kişiye sayılacak olan on iki meseleden biri arız olacak olursa İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)'ye göre namazı bozulacaktır. Bunlar;

1. Teyemmümlü olarak namaza başlayan kişi, kullanabileceği suyu görececek olursa.
2. Mestleri üzerine mesh yapmış olarak namaza başlayan kişinin meshinin geçerli olduğu zaman dolacak olursa.
3. Namaz kılan kişi, mestlerini namazı bozmayacak amel-i yesir ile çıkaracak olursa.
4. Ümmi (ezberinde Kur'an-ı Kerim olmayan veya ezberlediğini unutan) olarak namaza başlayan kişinin teşehhütten sonra hatırına bir ayet-i kerime gelecek olursa.
5. Çıplak olarak yani avret-i açık olarak namaza başlayan kişi avretini örtecek elbise görececek olursa.
6. İma ile namazını kılan kişi rükünleri yapacak derecede sıhhat bulacak olursa.
7. Tertip sahibi olan kişi üzerine kazaya kalmış namazını hatırlayacak olursa.
8. Ezberinden Kur'an-ı Kerim okuyarak namaz kıldıran bir imam, abdesti bozulduğunda yerine bir ümmiyi geçirecek olursa.
9. Sabah namazı kılınırken güneş doğacak olursa.
10. Cuma namazı kılınırken ikindi vakti girecek olursa.

11. Yarası iyileşmiş olduğundan ötürü üzerine sardığı sargı (cebi-re) düşecek olursa.

12. Özürlü olarak namaza başladıktan sonra özürlü kesilecek, zail olacak olursa.

Bu on iki meseleye dayandırarak “huruç bi sun’ihi”/“kişinin namazdan iradesiyle çıkmasının” farz olduğunu ilk savunan İmam Ebu Sa’îd el-Berdaî olmuştur. O, bu on iki meselede kişinin namazının bozulmasına gerekçe olarak; kendi iradesiyle namazdan çıkmış olmamasını göstermiştir. Böylece kişinin namazdan iradesiyle çıkmasının İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)’ye göre farz olacağını ileri sürmüştür.

Diğer yanda Ebu Sa’îd el-Berdaî’nin talebesi Ebu’l-Hasen el-Kerhî (ö.340): zikredilen on iki meseleye dayanarak İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)’ye göre kişinin namazdan iradesiyle çıkmasının farz olduğunu çıkarmanın bir hata olacağını savunmaktadır.

El-Kerhî’ye göre bu on iki meselede İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)’ye göre namazın fasit olmasının gerekçesi şudur:

Bu meselelerde arız olup namazın fesadını gerektiren durumlar muğayyirdirler. Yani namaza ilk başladığı hali, farklı bir hale döndürücüdürler. Söz gelimi; namaza teyemmümle başlayan kişi, teşehhüt miktarı oturduktan sonra kullanabileceği bir su gördüğünde bu kişinin daha namazın başında hatta teyemmüm almadan önce var olan abdestsiz olma hali zuhur etmiş olacaktır. Öyleyse daha namazın başından itibaren abdestsiz hükmünde olacaktır. Bu yüzden namazı sahih olmayacaktır. Diğer meseleler de bunun gibi veya buna yakındır. Yani hepsinde muğayyir vardır.

Az önce verdiğimiz misalde kişiye teşehhütten sonra arız olan hal -ki suyu görmesiydi bu hal- kişiyi teyemmümlü olmaktan, abdestsiz olmaya dönüştürmüştür. Yani suyu görme hali kişinin vasfını daha namazın başından itibaren değiştirmiştir. Öyleyse bu bir muğayyiridir. Muhtil değildir. Öyleyse bu, namaz sahih devam ederken namazın batıl olmasını gerektiren bir hal değildir.

Buna göre; kişinin kendi iradesiyle namazdan çıkmamasının namazın fasit olmasına bir etkisi söz konusu değildir.¹

Osman b. Ali ez-Zeyla'î, *Tebyinu'l Hakâik* isimli eserinde şöyle der:

Bu görüş yani “namazdan kendi iradesiyle çıkmanın farz olduğu” İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’den nakledilmemiştir. İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin), İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin) gibi “namazdan kendi iradesiyle çıkmanın farz olmadığı görüşündedir.”

Bunu teyid eden şeylerden biri de İmam el-Kerhî’nin “namazdan kendi iradesiyle çıkmanın farz olmadığına dair bütün imamlarımızın ittifakı vardır” mealindeki sözüdür.

Şu halde Ebu Said el-Berdai, yukarıda zikri geçen on iki meselede İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’den gelen; namazın sahih olmadığına dair nakilleri görünce kendiliğinden (İmam’dan bir nakil olmaksızın) şöyle demiştir:

Bir namaz sadece farzın terkiyle fasit olur. Zikredilen meselelerde namazdan çıkmak dışında bütün farzlar yerine getirilmiş olduğuna göre demek ki İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’ye göre namazı bozan sebep, kendi iradesi olmaksızın namazdan çıkmış olmasıdır. Bu da namazdan kendi iradesiyle çıkmanın farz olduğunu gösterir.

370-SUÂL:

TEK TARAFA SELAM VERDİKTEN SONRA HENÜZ DİĞER TARAFA SELAM VERMEMİŞ OLAN İMAMA TABİ OLUNABİLİR Mİ?

Cevap: İmam veya cemaat tek tarafa selam vermekle namazdan çıkmış olurlar. Namazdan çıkmış olan birisine tabi olunamaz.

1) Te'sisu'n-Nazar, Ebu zeyd ed-Debûsi; Zeynu'ddin İbn Nüceym, el-Bahrü'r-Râik; Muhammed Emin ibn Âbidin, Reddu'l-Muhtâr

Buna göre sualdeki kişinin imama tabi olması sahih olmaz.¹ Hatta “es-selamü aleyküm ve rahmetullah” lafzından “es-selamu” kadar bir bölümünü söyledikten sonra dahi o imama tabi olmak sahih olmaz.² Çünkü “es-selamü” lafzını söylemek vacip, kalanlar yani “aleyküm ve rahmetullah” kısmı ise sünnettir.³

371-SUÂL:

İMAMA UYAN KİŞİ, TEŞEHHÜTTE UYUYACAK OLURSA NE YAPMASI GEREKİR?

Cevap: Teşehhütte uyuduğu zaman imamı namazdan çıkan kişi için iki durum söz konusudur.

a) Teşehhüt miktarı oturduktan sonra uyuya kalmıştır.

Bu durumda sahih olan görüşe göre namazı tamam olmuştur. Artık namaza münafi her hangi bir iş yapacak olursa namazdan çıkmış olur.⁴ Ve namazı sahih olur. Namaza münafi bir iş yapmamışsa uyan-
dığı anda selam verip namazdan çıkar.

b) Teşehhüt miktarı oturmadan uyuya kalmıştır.

İmamının selam verip namazdan çıkmasıyla namazdan çıkmış olmaz. Aksine kendi başına teşehhüt okumalı ve selam verip namazdan çıkmalıdır. Çünkü bu durumda namazın vaciplerinden biri (teşehhüt miktarı oturmak) henüz eda edilmemiştir.

İmamın selamının, kendi adına da yeterli sayılabilmesi için üzerinde farz veya vacip her hangi bir vazife kalmamış olmalıdır. Fakat burada henüz yerine getirilmesi gerekli olan vazifesi vardır. Aynen lâhik veya mesbuk olan kişiler gibi. Bu yüzden İmamın selamı kendi adına yeterli sayılamaz.⁵

1) Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût

2) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

3) Muhammed b. Ferâmuz Molla Hüsrev, Dururu'l-Hükkâm

4) Namaza münafi bir iş yaptığı için selam lafzını terk etmiş olur. Selam lafzı vacip olduğundan terki tahrim mekruhtur. Öyleyse namaz kerahetle birlikte kılınmıştır. İadesi gereklidir.

5) Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût

372-SUÂL:

NAMAZDAN ÇIKMAK İÇİN ÖNCELİKLE
SAĞ TARAFI SELAM VERMEK GEREKİR.
BÖYLE YAPMAYIP ÖNCE SOL TARAFINA
SELAM VERECEK OLSA NE OLUR?

Cevap: Namazdan kendi iradesiyle çıkmanın namazın son farzı olup olmadığını ve sahih olan görüşün; namazdan iradesiyle çıkmasa da namazının sahih olacağı yönünde olduğuna dair tafsilat verilmişti.

Yine kişi iradesiyle namazdan çıkacağı zaman bunu selam lafzı ile sağlamasının vacip olduğuna dair ittifak olduğunu da söylemiştik.

Vacip olan bu vazifeyi yerine getirmek için selam vermeye sağ taraftan başlamak ise sünnettir.

Buna göre selam vermeye sağ taraftan değil de sol taraftan başlayacak olursa sünneti terk etmiş olacaktır. Bu da haliyle keraheti gerektirecektir.

Şu halde namazdan çıkmak kastıyla önce sol tarafına selam veren kişinin namazı sahihtir. Sehih secdesi yapması da gerekmez.

Geriye bir mesele kaldı, o da şudur: Önce sol sonra sağ tarafına da selam verdikten sonra kaçırmış olduğu sünneti yerine getirmek kastıyla tekrar sol tarafa selam vermeli midir?

Zâhiru'r-rivâye'de bu suale cevap olacak bir ibare bulamadık. Nâdiru'r-rivâye olarak Hasan b. Ziyâd, İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'den buna gerek olmadığını nakletmiştir.¹

Şayet birinci selamı yüzünün hizasına vermişse ikinci selamı sola vermekle sünneti yerine getirmiş olur.²

1) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi'

2) Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, Et-Tecnis ve'l-Mezid

NAMAZIN VACİPLERİ

373-SUÂL:

VACİP NEDİR?

Cevap: Lügatte; lazım ve sakıt manalarına gelir.

Şeriatta; kendisinde şüphe bulunan delille bize lazım gelen vazifenin adıdır.

Sem'i deliller dört kısımdır:

1) Sübutu ve delaleti kat'i/kesin olan deliller. Muhkem naslar gibi.

2) Sübutu kat'i/kesin, delaleti zanni olan deliller. Müevvel ayetler gibi.

3) Sübutu zanni, delaleti kat'i/kesin olan deliller. Mefhumları kati olan haber-i vahidler gibi.

4) Sübutu ve delaleti zannî olan deliller. Mefhumları zanni olan haber-i vahidler gibi.

Birinci kısımla farz ile haram, ikinci ve üçüncü kısımla vacip ile tahrimen mekruh, dördüncü kısımla sünnet, müstehap ve tenzihen mekruh sabit olur.¹

Ömer Nasuhi Bilmen vacibi şöyle tarif eder: Şâri' tarafından emrolunduğu delili zanni ile sabit olan vazifedir. Her namazda Fatiha-i şerifenin okunması gibi.

Vacip, vecibe tabirleri bazen farz manasında kullanılır. Namaz bir vecibedir, borç ödemek bir vecibedir denilmesi gibi.²

1) Ahmed b. Muhammed b. İsmail et-Tahtâvî, Haşiye alâ Merakî'l-Felâh

2) Ömer Nasuhi bilmen, Hukuk-i İslamiyye ve Istılahat-i Fıkhiyye kamusu

Taharet kitabının başında Ahkâm-ı teklifiyye bahsinde İbn-i Abidin (ö.1252) şöyle der: Vacip iki kısımdır:

a) Yerine getirilmemesi caiz olmayan vaciptir ki buna farz-ı ameli denir. Vitir namazı gibi

b) Yapılmaması ibadetin sahih olmasına engel olmayan vacip.

Namazın vacipleri kısmında inceleyeceğimiz bütün vacipler, yapılmamasıyla namazın sıhhatinin ortadan kalkmayacağı vazifelerdir.¹

374-SUÂL:

NAMAZIN VACİPLERİNİN MEŞRU OLUŞ SEBEBİ NEDİR?

Cevap: Bu vacipler, namazdaki farzları tamamlamak için meşrudurlar. Mesela namazda kıraat farzdır. Kıraatin, Fatiha ve bir sure ile yapılması bu farzı tamamlamaktadır. Hatta Fatiha veya sureyi terk edecek olsa tahrimen mekruh işlemiş olur.

Aynı şekilde rükû ve secdeden kalkışta tam duraklama (tadil-i erkân) farz olan rükû ve secdeyi tamamlamaktadır. Yine ikinci rekâtta teşehhüt (Ettehiyyatü duası okumak) ikinci rekâtta oturuşu tamamlamaktadır. Secdede burnu yere koymak da alını yere koymayı tamamlamaktadır.²

375-SUÂL:

VACİPLERDEN BİRİNİN TERK EDİLMESİYLE NAMAZ FASİT OLUR MU?

Cevap: Namazın vaciplerinden maksadın, yapılmamasıyla sıhhatin ortadan kalkmayacağı vazifeler olduğunu ifade etmiştik.

1) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

2) Ahmed b. Muhammed b. İsmail et-Tahtâvî, Haşiye alâ Merakî'l-Felâh

Buna göre; vacibin terkiyle namaz fasit olmaz. Eğer bu vacip, kasıtlı olarak terk edilmiş veya yanılarak terk edilip sehiv secdesi yapılmamışsa namazın iadesi vacip olur. İade etmeyecek olursa fasık ve günahkâr olur.

Merhum İbn-i Abidin (ö.1252: Ez-Zeylaî (ö. 743) ve Molla Hüsrev (ö.855)'in Namaz kılan kişi, Fatiha'yı terk ederse namazını iade etmesi gerekir, ona katacağı sureyi terk ederse iade gerekmez" şeklindeki görüşlerini, **Bahir** sahibi İbn Nüceym (ö.970)'in reddettiğini ve gerekçesini de şöyle açıkladığını ifade etmiştir:

Fatiha, kendisine katılan sureden daha kuvvetli olsa da namazın iadesinin vacip oluşu, sadece müekked vacibin terkiyle değil, mutlak (müekked olsun ya da olmasın) vacibin terki ile dir. Bir vacibin diğer vacipten daha kuvvetli oluşu, günahın derecesi noktasında farklılık arz eder. Namazın iadesinin vacip olması noktasında değil. Ayrıca İbn-i Abidin vacibin terkiyle namazın iadesinin vacip oluşunu, terkin bir özre mebni olmaması kaydı ile kayıtlamıştır.

Buna göre; ümmi (kıraat yapamayan kimse) veya vaktin sonunda Müslüman olup Fatiha'yı ezberleyemeyen kimsenin, kıldığı namazı iade etmesi gerekmez.¹

376-SUÂL:

KERAHETLE KILINAN NAMAZIN İADESİ VACİP MİDİR?

Cevap: İbn-i Abidin (ö.1252): Tahrimî kerahetle kılınan her namazın iadesinin vacip olduğunu söylemiştir.

Her namaz ifadesi, sehiv secdesini gerektirmeyen büyük ve küçük abdestten sıkışmışken kılınan namazın iadesine ve imamın namazına bir noksanlık girmesi durumunda, bu noksanlığı giderecek bir fiilde bulunmazsa, hem imamın hem de cemaatin namazı iade etmelerinin vacip olmasına şamildir.

1) Muhammed Emin ibn Âbidin, Reddu'l-Muhtâr; Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

Bayram ve Cuma namazları tahrimi kerahetle eda edilecek olursa iade edilmezler. Bu bir istisnadır. Ancak imam cemaatle birlikte bayram veya Cuma namazlarını iade ederse geçerli olur.

İmdâtu'l-Fettah isimli eserde: “Vacibin terkiyle iadenin vacip olması, sünnetin terkiyle iadenin müstehap olmasına aykırı düşmez” denilmiştir. **Camîu'r-Rumûz** isimli eserde de böyle zikredilmiştir.¹ Hatta Kemal İbnu'l-Hümâm (ö.861), **Fethu'l Kadîr** isimli eserinde namazın iadesi konusunda: Kerahetin tahrimî olması durumunda iadenin vacip, tenzihî olması durumunda ise mendup olduğu tafsilinin yapılması doğrudur demiştir.²

Burada şu konuya açıklık getirilmesi yerinde olacaktır. Şöyle ki; cemaatle namaz kılmak mezhepte tercih edilen görüşe göre vacip hükmünde müekked sünnettir. **Bahru'r Râik** isimli eserde de böyle zikredilmiştir.

Fakihler cemaati terk edenin fasık olacağını, tazir edilmesi gerektiğini ve günahkâr olduğunu açıkça beyan etmişlerdir. Buna göre; bir kimse tek başına kıldığı farz namazı cemaatle iade etmesi gerekir. Bu ise “imama yetişme babında” anlatılanlara aykırıdır. O babta: Bir kimse tek başına öğle namazının farzından üç rekât kıldıktan sonra, yanında bir cemaat yapılırsa namazını tamamlar ve nafil olarak o cemaate uyar denilmiştir. Bu, öğle namazını tek başına kılanın (tahrimen mekruh işlemiş olmasına rağmen) bu namazı cemaatle iade etmesinin vacip olmadığı noktasında son derece açıktır. Ve “tahrimi kerahetle kılınan her namazın iadesi vaciptir” kuralına da aykırıdır.

Buna iki şekilde cevap verilebilir.

a) Terkiyle namazın iadesinin gerekli olduğu vacip, namazın mahiyetinden ve cüzlerinden olan vaciptir. Namazın cemaatle kılınması ise, namazın mahiyetinden hariç olan bir vasıftır. Dolayısıyla cemaatin terk edilmesiyle yani farz namazın tek başına kılınmasıyla iadesi vacip olmaz.

1) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

2) Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr

b) Namazını tamamlayıp nafilâ niyetiyle imama uyması, namaza başladığında cemaatin bulunmaması özünden kaynaklanmaktadır. Bu durumda namazı tek başına kılması mekruh olmaz ki iadesi vacip olsun.

Fıkha uygun olan birinci gerekçedir. Nitekim fakihler, cemaatle namaz kılmayı namazın vaciplerinden biri olarak zikretmemişlerdir. Bu gerekçeyi şu da desteklemektedir: Fakihler, farz namazlarda Kuran-ı Kerim'in surelerinde tertibin vacip olduğunu söylemişlerdir. Bir kimse sureleri sondan başa doğru okuyacak olsa günahkâr olur. Fakat sehiv secdesi yapması gerekmez. Çünkü bu, kıraatin vaciplerindendir, namazın vaciplerinden değil. Nitekim İbn Nüceym, *el-Bahrû'r Râik* isimli eserinde bunu zikretmiştir.¹

377-SUÂL:

İSLAM DAİRESİ İÇİNDE FAKAT EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAAT MEZHEBİNİN DIŞINDA OLAN FIRKALARIN ARKASINDA KILINAN NAMAZLARIN İADESİ GEREKİR Mİ?

Cevap: Kemal İbnu'l-Hümam, *Fethu'l Kadîr* isimli eserinde şöyle der: Fasığın arkasında namaz kılmak mekruhtur. Çünkü o, insanlarda nefret uyandırır, abdestine itina göstermez.

Ed-Diraye isimli eserde şöyle zikredilmiştir: Cuma namazı dışında fasık imama uymak uygun görülmemiştir.

Bir kimse fasık bir kimsenin veya ehl-i bidat'ın arkasında namaz kılsa cemaat sevabını alır. Fakat takva bir imamın arkasında namaz kılanın aldığı sevabı alamaz.²

Gerek *Fethu'l Kadîr*'de gerekse diğer fıkıh kitaplarımızda ehl-i bidat'ın arkasında namaz kılmaya dair birçok nakiller vardır.

1) Kemal İbnu'l-Hümam, *Fethu'l-Kadîr*; Zeynuddin İbn Nüceym, *el-Bahrû'r-Râik*; Muhammed Emin ibn Âbidîn, *Reddu'l-Muhtâr*

2) Burhanuddîn Ebu'l-Me'alî ibn Mâze, *el-Muhîtu'l-Burhânî*; Kemal İbnu'l-Hümam, *Fethu'l-Kadîr*

Kemal İbnu'l-Hümam, sonuç olarak şunu zikreder: Kible ehli olup küfrüne hükmedilmeyecek derecede aşırı gitmeyenlerin arkasında namaz kılmak caizdir. Hiç şüphesiz mekruhtur. Ancak şefaati, ru'yetullahı, kabir azabını ve kiramen kâtibin meleklerini inkâr edenin arkasında namaz kılınmaz. Çünkü o kâfirdir. Zira bu tür haberler Peygamber Efendimiz (*Sallallahu Aleyhi ve Sellem*)'den tevarüs ede gelmiştir.

Kim, Allah (*Celle celalühü*) azametinden ve celalinden dolayı görülme-yecektir diyorsa o mübtedi'dir. (Ehl-i Sünnetten çıkmıştır. Yani ehl-i bidattır) Mestler üzerine mesh etmeyi inkâr edenin de arkasında namaz kılınmaz.

Bir kimse Allah (*Celle celalühü*) cisimdir. Ama cisimler gibi değil derse ehl-i bidattır. Ancak Allah (*Celle celalühü*) diğer cisimler gibi cisimdir derse kâfir olur.

Miracı inkâr eden; Beyt-i Makdis'e kadar olan israyı/yürütülüğü inkâr ederse kâfirdir. Oradan itibaren miracı inkâr ederse ehl-i bidattır.

İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)'den, heva ehlinin arkasında namaz kılmanın caiz olmadığı rivayet edilmiştir.

Faiz yemekle meşhur olanın arkasında namaz kılmak da mekruhtur.¹

Bir kimsenin, ehl-i bidat veya arkasında namaz kılınması mekruh olan kişilerin arkasında namaz kılması mı, yoksa tek başına kılması mı daha faziletlidir sorusuna **Bahir** sahibi İbn Nüceym (ö.970):

Tek başına kılmaktansa onlara uymak daha faziletlidir demiştir.

Bedrettin el-Aynî şöyle der: Ehl-i bidat bir kimseyi, işlemiş olduğu bidat küfre düşürmediği veya kendi itikadına göre imamından namazı ifsat edici bir şey tahakkuk etmediği müddetçe her fasık, fâcir ve ehl-i bidatin arkasında namaz kılmak, tek başına kılmaktan daha faziletlidir.

1) Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr

Cemaat olarak onlardan başkası bulunmadığı zaman onlara uymakta bir kerahet de yoktur. Kaldı ki kerahet, sevaba aykırı değildir. Bunu Allâme Nuh ifade etmiştir.¹

378-SUÂL:

NAMAZDA FATİHA SÛRESİNİ OKUMANIN HÜKMÜ NEDİR? FATİHA YERİNE BAŞKA BİR AYET OKUNACAK OLSA NAMAZ OLMAZ MI?

Cevap: Öncelikle ifade edelim ki, namazlarda Fatiha okunması diğer üç mezhebe göre farz, Hanefilere göre vaciptir.²

El-Kâsânî, Alâuddin Ebû Bekr İbn Mes'ûd, *Bedâ'iyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'* isimli eserinde şöyle der:

İmam Şafii'ye göre namazda kıraat için Fatiha'nın tayin edilmesi farzdır. Hatta Fatiha'dan bir harf terk edilecek olursa namaz caiz olmaz.

Bunun delili Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den rivayet edilen şu hadis-i şeriftir:

عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ أَنَّ النَّبِيَّ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-
قَالَ « لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ »

Ubade b es-Sâmit (Allah ondan razı olsun), Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Fatiha okumayanın namazı yoktur.”³

Ayrıca Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazlarında Fatiha sûresini devamlı olarak okumuştur. Bu da namazda Fatiha okumanın farz olduğuna delalet etmektedir.

1) Ahmed b. Muhammed b. İsmail et-Tahtâvî, Haşiye alâ Merakî'l-Felâh

2) Mevsuâtul-Fikhiyye el-Kuveytiyye

3) El-Buhârî 714, Müslim 595, Ebu Davud 700

Biz Hanefilere göre; namazlarda Fatiha'nın okunması vaciptir.

Hanefiler delil sadedinde şöyle der:

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

فَاقْرَأْ مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ

“Artık Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun.”¹

Allah Teâlâ bu ayet-i kerimede namazda kıraat edilecek ayet veya sureyi tayin etmeden namazda mutlak kıraati emir buyuruyor. Şu halde namazın caiz olması Fatiha'nın okunmasına bağlanmadığından, namazda Fatiha'nın okunması farz olmalıdır.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- قَالَ:
إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَأَسْبِغِ الْوُضُوءَ، ثُمَّ اسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ فَكَبِّرْ، ثُمَّ
اقْرَأْ مَا تَيَسَّرَ مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ

Ebu Hureyre (Allah ondan razı olsun), Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Namaz kılacağın vakit önce güzelce abdest al, sonra kıbleye dön ve tekbir al, sonra da Kur'an'dan kolayına geleni oku.”²

Şafiilerin, Fatiha okumanın farz olduğuna dair delil olarak zikrettikleri hadis-i şerife gelince; Bu hadis-i şerif haber-i vahittir.

Malumdur ki, haber-i vahid ile ayetin mutlak ifadesi sınırlandırılmaz. Zira bu bir tür nesihdir. Nesih ise haber-i vahid ile yapılamaz.

Hadisin, sübutu kati/kesin meşhur bir hadis olduğu söylenecek olursa “bu emsal hadisler de ihtimal ki; cevazın nefyi zikredilip faziletin nefyi kastedilmiştir” şeklinde cevap verilebilir.³

1) Müzzemmil Sûresi: 20

2) El-Buhârî; kitabu'l-isti'zan; babu men redde fe kale aleyke's-salam 6251

3) Ahmed b. Muhammed b. İsmail et-Tahtâvî, Haşiye alâ Merakî'l-Felâh

Zira Fatiha veya her hangi bir kıraatin yeterli olacağını ifade eden ayet-i kerimenin mutlak olarak amel ettirilme imkânı bulundukça sınırlandırmaya gidilemeyeceği bir usul kuralıdır. Çünkü delilin amel ettirilmesi iptal edilmesinden evladır. Kaldı ki Şafiilere göre mütevatir haberle de kitap nesh edilemez.

Hanefiler hadis-i şerifi vucüb hususunda kabul etmiş, farz noktasında ise kabul etmemişlerdir. Böylece hem ayet-i kerime ile hem de hadis-i şerifle imkân dâhilinde amel etmişlerdir. Ayrıca Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in bir fiili devamlı yapması (namazlarda Fatihayı okuması gibi) o fiilin farz olduğuna delalet etmez. Zira Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vacip olan fiilleri de devamlı olarak yapmıştır.¹

İbn Abidin (ö.1252) Hanefilere göre namazda Fatiha'yı okumanın vacip olduğunu söyledikten sonra el-Haskefi (ö.1088)'nin "bir kimse Fatiha'nın çoğunu okumayı terk ederse sehiv secdesi yapması gerekir, azını terk ederse yapmaz" sözünün, namazda Fatiha'nın çoğunu okumanın vacip olduğuna gerekçe göstermiştir.

Ardından **Câmiu'r-Rumûz** isimli eserden de İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre; Fatiha'dan her bir ayeti okumanın vacip olduğunu, İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre ise çoğunu okumanın vacip olduğunu nakletmiştir.

El-Mücteba isimli eserde: Fatiha'dan bir ayet okumayı terk eden sehiv secdesi yapar. Evla olan budur denilmiştir.²

Namazda Fatiha yerine başka bir sure okunacak olursa Fatiha terk edilmiş olacağından tahrimen mekruh olur. Bunu kasıtlı olarak yaparsa namazı iade etmesi vaciptir. Ayrıca İbn Abidin: Namazlarda Fatiha okumayı tayin etmenin vacip oluşunu namaz için vaktin geniş olması şartına bağlamıştır. Şayet Fatiha okuyacak kadar vakit kalmamış hatta Kur'an'dan bir ayet okuyacak kadar vakit daralmışsa, Fatiha okumayı terk eder. Onun yerine her rekâtta bir ayet okur demiştir.³

1) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, *Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'*

2) Muhammed Emin ibn Âbidin, *Reddu'l-Muhtâr*

3) A.g.e

379-SUÂL:

FATİHA'DAN SONRA ZAMM-I SÛRE OKUMANIN
HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: İki rekâtlı farz namazın (Sabah ve Cuma namazlarının, İbn-i Nüceym bayram namazlarını da eklemiştir) her iki rekâtında, iki rekâttan fazla olan farz namazların tayin edilmeksizin iki rekâtında, vitir namazı ve nafilâ namazların bütün rekâtlarında, Fatiha sûresine en kısa bir sûre veya bu sûreye denk uzun bir ayet eklemek vaciptir.

En kısa üç ayet:

ثُمَّ نَظَرَ, ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ, ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ayetleridir.

Bu ayetler peş peşe ve otuz harftir. Bu yüzden otuz harfe denk bir başka ayet okuması da yeterli olur.

İmamın kıraati aşikâr yapması babında zikredilen “farz olan kıraat örfte Kur'an'dan tercüme edilen bir taifedir ki, bunun en azı takdiren de olsa لَمْ يَلِدْ gibi altı harftir” ibaresine göre on sekiz harften oluşan bir ayet okusa, üç kısa ayet okumuş olur. Yani en az otuz harfli uzun bir ayet okumaya gerek yoktur.

Buna şöyle cevap verilmiştir: Meşru olan, Kur'anî nazım üzere peş peşe olan üç ayettir. Yukarıda zikrettiğimiz otuz harften oluşan ve Kur'anî nazında peş peşe gelen üç ayetten başka bu kısalıkta olan üç ayet yoktur. Fatiha'dan sonra okunması vacip olan ya en kısa bu üç ayet ya da ona denk olan bir veya iki ayettir.

Nitekim fıkıh kitaplarımızda “üç kısa ayete denk olan bir uzun ayet” denilmiştir. Yani peş peşe olan üç kısa ayete denk bir uzun ayet manasını ifade eden ibare zikredilmiş, “en kısa ayetin üç misline denk bir uzun ayet” şeklinde bir ibare zikredilmemiştir.¹

Ed-Dürer isimli eserde: Üç kısa ayetin bir sûre yerini tutacağı zikredilmiştir.

1) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr; Ahmed b. Muhammed et-Tahtâvî, Haşiyetü't-Tahtâvî a'lâ Merâk'î'l-Felâh

El-Halebî, *Haleb-i Kebîr* isimli eserinde: “Fatihâ’dan sonra üç kısa ayet veya üç kısa ayete denk gelen bir ya da iki ayet okursa tahrimî kerahetten kurtarmış olur” demiştir.¹

Fatihâ’dan sonra Ayetu’l Kürsi veya müdayene ayeti² gibi uzun bir ayetin bir kısmını birinci rekâtta, diğer kısmını da ikinci rekâtta okuyacak olursa caiz olur mu?

Bu hususta ihtilaf edilmiştir. Bazıları her bir rekâtta tam bir ayet okunmadığından caiz olmaz demiştir. Fakihlerin geneline göre ise, caiz olur. Çünkü bu uzun iki ayetten her birinin bir kısmı üç kısa ayetten fazla veya ona denktir. Dolayısıyla Fatihâ’dan sonraki kıraat, üç kısa ayetten daha az olmamıştır. Buna göre; üç kısa ayete denk olması durumunda uzun bir ayetin bir kısmı da bir ayet gibidir.³

Bir önceki soruda ifade ettiğimiz gibi, bu anlatılanlar vaktin geniş olması durumundadır. Şayet Fatihâ ve bir sure veya sadece Fatihâ veya bir ayetten fazla okuması durumunda vaktin çıkacağından korkacak olsa her rekâtta bir ayet okur.

Kıraatin farz, vacip ve sünnet diye taksim edilmesi okunacak olmalarına nispetledir. Okuduktan sonra ise, velev ki Kur’anın tamamını bir rekâtta okumuş olsun yapmış olduğu bütün kıraat farz kıraat olur.⁴

380-SUÂL:

FARZ OLSUN NAFİLE OLSUN

NAMAZLARIN HER REKÂTINDA KIRAAT FARZ MIDIR?

Cevap: Rekâtları ikiden fazla olan yani üç ve dört rekâtlı farz namazlarda kıraati (Fatihâ ve bir sûre okumayı) ilk iki rekâta tayin etmek vaciptir.

1) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu’l-Muhtâr

2) Bakara Sûresi/282

3) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu’l-Muhtâr

4) Ahmed b. Muhammed et-Tahtâvî, Haşiyetü’t-Tahtâvî a’lâ Merâkî’l-Felâh

Rekâtları ikiden fazla olan farz namazlarda farz olan kıraatin mahallinde ihtilaf edilmiştir.

Bu hususta üç görüş vardır.

a) Tayin edilmiş olarak ilk iki rekâttır. *Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'* isimli eserinde El-Kâsânî (ö.587), bu görüşün sahih olduğunu söylemiştir.

b) Tayin edilmeksizin iki rekâttır. Yani ilk iki rekâtı kıraat için tayin etmek vaciptir. Farz değildir. Mezhepte meşhur olan görüş budur. Nitekim Hanefi mezhebindeki metinlerin neredeyse tamamı bu görüş üzerinedir. Yani üç ve dört rekâtlı farz namazlarda farz olan kıraat, tayin edilmeksizin iki rekâtındadır.

Bu iki rekâtı ilk iki rekât olarak tayin etmek ise vaciptir.

c) Kıraati ilk iki rekâta tayin etmek daha faziletlidir. Bu görüş zayıftır.

İlk iki görüşe göre, üç ve dört rekâtlı farz namazlarda kıraati (Fatiha ve bir sure okumayı) son iki rekâta okuyanın namazı sahih olup bunu yanılarak yapması durumunda sehiv secdesi yapması gerekir.

Birinci görüşe göre sehiv secdesi, farz olan kıraatin yerini değiştirdiğinden, ikinci görüşe göre ise vacibi terk ettiğinden dolayıdır.¹

Dört rekâtlı namazların son iki rekâtında kıraatin farz olmayışı şu hadîs-i şerife dayanmaktadır:

عَنْ عَلِيٍّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْقِرَاءَةُ فِي الْأَوَّلَيْنِ
قِرَاءَةُ فِي الْأُخْرَيْنِ

Hazreti Ali (Allah ondan razı olsun), Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“İlk iki rekâtta kıraat son iki rekâtın da kıraatidir.”²

1) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

2) Et-Tahkîk fi Ehadîsi'l-Hilaf; Ebu'l-Ferec İbnu'l-Cevzî; 371,372. Tenkihu'l-Tahkik İbn Abdî'l-Hâdi; 774

Ayrıca: Hazreti Aîşe ve İbn Mes'ud (Allah onlardan razı olsun)'dan farz namaz kılanın son iki rekâtta muhayyer olduğu; dilerse kıraat edeceği, dilerse tesbihte bulunabileceği rivayet edilmiştir.¹

381- SUÂL:

NAMAZLARDA ÖNCE FATİHA SONRA SÛRE OKUYORUZ.
BİR KİMSE ÖNCE SÛRE SONRA FATİHA OKUSA
VEYA FATİHA'YI İKİ DEFA OKUDUKTAN SONRA
SÛRE OKUSA YAHUT ÖNCE FATİHA SONRA SÛRE
SONRA DA BİR DAHA FATİHA OKUSA HÜKÛM NEDİR?

Cevap: Fatiha'yı surenin tamamından önce okumak vaciptir. Hatta namaz kılan, sûreden bir harf okuduğunda Fatiha'yı okumadığını hatırlasa, hemen Fatiha ve bir sure okur. Sehv secdesi yapması da vaciptir.

Sûreden bir harf ile kastedilen; bir rüknün eda edilebileceği miktardır. Bunu **el-Bahir** sahibi İbn Nüceym (ö.970), Kemal İbnu'l-Hümmam (ö.861)'ın, **Fethu'l Kadîr** isimli eserinden nakletmiştir.

İbn Abidin, bunun gerekçesine dair şöyle der:

Sehv secdesinin yapılmasının vacip olması hususunda zahir olan illet, Fatiha ile başlamanın tehir edilmesidir. Bir rüknün eda edilmesinden daha aşağı olan tehir, az bir tehirdir ve affedilmiştir.

Şu halde sûreden bir harf ile kastedilen affedilen bu miktar değil, bilakis bir rüknün eda edileceği miktardır.

Hilyetu'n-Nâcî sahibi İbn Emir el-Hâc hocası Kemal İbnu'l-Hümmam (ö. 861)'ın **Fethu'l-Kadîr** isimli eserinden nakledilen bu bilgiyi, fakihlerin birinci oturuşta teşehhüt üzerine yapılan ziyade hükmünü "bir rükün miktarıdır" diye kayıtlamaları bunu teyit etmiştir.²

1) Ahmed b. Muhammed et-Tahtâvî, Haşiyetü't-Tahtâvî a'lâ Merâkî'l-Felâh

2) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik; Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

Bir kimse birinci veya ikinci rekâtın herhangi birinde Fatiha'yı iki defa okuduktan sonra sûre okuyacak olsa, sehiv secdesi yapması gerekir. Çünkü Fatiha'dan hemen sonra okunması vacip olan sûreyi okumayı tehir etmiştir.

Aynı şekilde Fatiha'nın çoğunu okuduktan sonra baştan alıp Fatiha'yı bir daha okuyup sûre okuyacak olsa, sehiv secdesi gerekir.

Bir kimse önce Fatiha sûresini ardından zamm-ı sûreyi okusa sonra da tekrar Fatiha okuyacak olsa, sehiv secdesi yapması gerekmez. Çünkü rükû tehir edilmemiştir. Zira sûrenin hemen sonrasında rükû yapılması vacip değildir.

Fatiha'nın tekrarıyla ilgili verilen bu bilgiler, farz namazların ilk iki rekâtıyla alâkalıdır. Son iki rekâta Fatiha'nın okunması vacip değildir.

Buna göre; son iki rekâta Fatiha'yı iki kez okuyacak olsa sehiv secdesi yapması gerekmez. Bunu kasıtlı olarak yaparsa, cemaatin namazını uzatmadıkça mekruh da olmaz.¹

382-SUÂL:

BİR KİMSE KILMAKTA OLDUĞU DÖRT REKÂTLI
BİR FARZ NAMAZIN İLK İKİ REKÂTINDA
KIRAAT ETMEDEN RÜKÛ VE SECDESİNİ YAPIP,
KIRAATİ SON İKİ REKÂTA BIRAKACAK OLSA
NAMAZI OLUR MU?

Cevap: Bu sorunun cevabı, dört rekâth farz namazın kıraatinin ilk iki rekâta tahsis edilmesinin hükmüyle bağlantılı olduğu aşîkârdır.

Farzdır diyene göre sâaldeki kişinin namazı olmaz. Vaciptir diyene göre ki biz Hanefiler öyle söylüyoruz, namazı olur. Bunu kasıtlı olarak yaparsa, namazı iade etmesi vaciptir. Yanılarak yaparsa, (bu pek ihtimal dâhilinde değildir) sehiv secdesi gerekir.

1) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

Muhammed Emin b. Abidin (ö.1252) şöyle der:

Kıraatle rükû arasında tertip vaciptir. Tabii ki bu, iki rekâtlı farz namazların dışındadır. Zira iki rekâtlı farz namazlarda bu tertip farzdır.

Buna göre; dört rekâtlı farz namaza başlayan, hiç kıraat etmeden rükûa gitse, bu rekâtın rükûu sahih olur. Rükû ile secde arasındaki tertip böyle değildir. Rükûdan önce secdeye giden kişinin rükûu sahih olmaz. Çünkü rükû ile secde arasında tertip farzdır. Tıpkı rükû ile kıyam arasında tertip farz olduğu gibi.

Gerekçe olarak Muhammed Emin b. Abidin (ö.1252) şöyle der: Dört rekâtlı farzın bütün rekâtlarında kıraat farz değildir. Bilakis tayin edilmeksizin iki rekâtında farzdır. Kıyam, rükû ve secde ise her rekâtta tayin edilmişlerdir.

İtiraz: Dört rekâtlı farz namaz kılan bir kimse, ilk iki rekâtta kıraat etmeden rükû ve secde yapacak olsa, son iki rekâtta kıraatin vakti daraldığından kıraat ile rükû arasında tertip farz olur. Çünkü telafi imkânı kalmamıştır.

Cevap: Bu tertibin farz oluşu tehir sebebiyle arızidir. Bu sebeple fakihler bunu dikkate değer bulmamış ve kıraat ile rükû arasında tertip vaciptir demişlerdir.

Ezcümle: Bu tertip ilk iki rekâtta vaciptir. Faidesi de kıraati ilk iki rekâtta tehir edip, bu rekâtlarda hiç kıraat etmeden rükû yapması meselesinde zahirdir.

İlk iki rekâtta kıraat edilecek olursa tertip farz olur. Hatta Fatiha'yı okuyan bir kimse rükûda sûre okumadığını hatırlasa, kalkar sûreyi okur ve yeniden rükû yapar. Çünkü sûre Fatiha'ya katılmış ve kıraatin tamamı farz olmuştur. Rükûun bu kıraatten sonra yeniden yapılması da gerekli görülmüştür.

Netice: Kıraat bulunmadan önce kıraat ile rükû arasında tertip vacip, kıraat bulunduktan sonra ise farzdır.¹

1) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

383-SUÂL:

NAMAZDA TADİL-İ ERKÂNIN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Tadil-i erkân namazın rükünlerinin tam ve mükemmel yapılmasıdır.

İmam Şafii (Allah ona rahmet etsin) ye göre, rükûda secde ve bunlardan kalktığında (kavme ve celsede) tadili erkân farzdır. Hanefi mezhebin-den İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'un görüşü de budur.

İmam Şafii ve Ebu Yusuf'un (Allah onlara rahmet etsin) delilleri:

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

أَرْجِعْ فَصَلِّ فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ

“Geri dön ve namaz kıl zira sen namaz kılmış değilsin.”¹

Bu hadis-i şerif üç yönden tadil-i erkânın farz olduğuna delildir.

a) Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bedeviye namazını iade etmesini emretmiştir. Malumdur ki İade, ancak namaz fasit olduğu zaman vacip olur. Fesat ise rüknün kaçırılmasıyla gerçekleşir.

b) Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in “sen namaz kılmış değilsin” buyurması, eda edilen namazı nefyetmektedir.

c) Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bedeviye azalarının sakınlaşmasını emretmiştir. Emir ise farz içindir.

İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre tadil-i erkân vaciptir. Hanefi mezhebinde fetva olan görüş budur.

Rükû ve secde tadil-i erkân vacip olduğu gibi, rükûdan ve secdeden kalktığında da vaciptir.

İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'in delilleri:

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

1) El-Buhârî 757

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا

“*Ey imam edenler rükû ve secde ediniz.*”¹

Allah Teâlâ bu ayet-i kerimede rükû ve secdeyi emir buyuruyor.

Lügatte rükû; eğilmek, meyletmektir. Hurma ağacı yere doğru meylettiği zaman رَكَعَتِ النَّخْلَةُ denilir.

Secde ise, yere kapanmaktır. Hurma ağacı yere değdiği zaman سَجَدَتِ النَّخْلَةُ denilir.

Şu halde, namaz kılan rükûda eğildiği, secdede başını yere koyduğu an, asıl fiili yerine getirerek emre imtisal etmiş olur. Rükûda ve secdede durmak ise asıl fiil üzerine devam etmektir. Fiili emir ise, devamı gerektirmez.

Bedevî Hadis-i Şerifine gelince; bu Hadis-i Şerif Haber-i vahiddir. Haber-i vahid, kitabı (ayeti) nesh edemez. Fakat tamamlayıcı olabilir. Şu halde Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in tadil-i erkânı emretmesi; vucuba, namazı nefyetmesi de; namazın kemalini nefyetmeye hamledilmelidir.

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in vacip olarak namazın iadesini emretmesi ise, namazdaki noksanı telâfi etmeye veya namazı aynı şekilde tekrar kılmasından caydırıcı olmaya hamledilir. Kaldı ki Hadis-i Şerif, İmam Şafii ve İmam Ebi Yusuf’un (Allah onlara rahmet etsin) aleyhine delildir. Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), her defasında bedevinin namazına devam etmesine müsaade etmiş, namazı kesmesini emretmemiştir. Şayet bu namaz caiz olmayacak olsaydı Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in ona devam etmesini engellememesi düşünülebilir miydi?

Rükûda, secdede, kavmede ve celsede tadil-i erkân vacip olunca, sehven terk edilmeleri durumunda sehiv secdesi gerekir.²

1) Hacc Süresi: 77

2) El-Kâsânî Alâuddin Ebû Bekr İbn Mes’ûd, Bedâiyu’s-Sanâyi fi Tertibi’ş-Şerâi; Fahrudin Osman b. Ali ez-Zeyla’î, Tebyinu’l Hakâik; Muhammed Emin b. Abidin, Reddu’l-Muhtar.

384-SUÂL:

DÖRT REKÂTLI FARZ NAMAZ KILAN BİR KİMSE
İKİNCİ REKÂTTA OTURMASI GEREKİRKEN
YANILARAK ÜÇÜNCÜ REKÂTA KALKSA NE YAPAR?
GERİ DÖNÜP OTURUR MU VEYA NAMAZA DEVAM MI
EDER YAHUT NAMAZIM BOZULDU DİYEREK
NAMAZA YENİDEN Mİ BAŞLAR?

Cevap: Farz, vacip ve nafil namazlar arasında bir fark olmak-sızın, bu namazların ilk oturuları vaciptir. Hatta bir kimse ilk otu-ruşu kasten terk etse günahkâr olur. Yanılarak terk edecek olsa sehiv secdesi yapması gerekir. Çünkü Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ömrü boyunca buna devam etmiştir.

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in devamlı olarak yaptığı bir fiilin farz olduğuna dair delil bulunmazsa, o fiilin vacip olduğuna hükmedilir.

İlk oturuşun farz olduğuna dair delil yoktur. Çünkü Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanılarak ilk oturuşu yapmadan üçün-cü rekâta kalktığında, cemaat “Sübhane'llah” deyip ikaz ettiklerinde oturmamış, namazına devam etmiştir. Şayet ilk oturuş farz olsaydı, Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) elbette otururdu.

Meşayih'in çoğunun “ilk oturuş sünnettir” demeleri, ilk oturuşun vacip oluşu sünnetle sabittir manasındadır. Veya müekket sünnet va-cip manasında olduğundan böyle demişlerdir.

İlk oturuş, Tahiyatın manası anlaşılabilecek derecede süratli bir şekilde okunacağı miktardır. “İlk oturuşun vacip olması hususunda farz, vacip ve nafil namazlar arasında fark yoktur” görüşü, İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)'un görüşüdür.

İmam Muhammed, İmam Züfer ve İmam Şafii (Allah onlara rahmet etsin)'ye göre nafil namazlarda ilk oturuş farzdır. Kıyasın gereği de budur. Sahih olan görüş evvelkisidir.¹

1) Ahmed b. Muhammed et-Tahtâvî, Haşiyetü't-Tahtâvî a'lâ Merâkî'l-Felâh

Merâkî'l Felâh isimli eserde: “İlk oturuş hükmen de olsa vaciptir” denilmiştir. Şöyle ki; imama dördüncü rekâtta yetişmiş olan mesbukun, (yani üç rekât kaybı bulunan kişi) imamı selam verdikten sonra tek başına kılacağı üç rekâtta iki oturuşundan ilki vaciptir. İmama yetiştiği dördüncü rekâtta oturduğu ise imama tabi oluşu sebebiyle farzdır.¹

Bu bilgiler ışığında; dört rekâtlı farz namazın ikinci rekâtında oturması gerekirken üçüncü rekâta kalkan kişi, geri dönüp oturmaz. Namaza devam eder. Ve bunu yanılarak yapmışsa sehiv secdesi yapar. Kasıtlı olarak yapmışsa günahkâr olur.

385-SUÂL:

BİRİNCİ VE İKİNCİ OTURUŞTA TAHİYYAT OKUMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Cavap: El-Kâsânî, *Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'* isimli eserinde şöyle der: Son oturuşta tahiyat okumak vaciptir. İmam Şafii (Allah ona rahmet etsin)'e göre ise, farzdır.

İmam Şafii (Allah ona rahmet etsin) delil sadedinde şöyle der: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ömrünün tamamında buna devam etmiştir. Bu, son oturuşta tahiyat okumanın farz olduğuna delildir.

عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ كُنَّا إِذَا صَلَّيْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَقُولُ السَّلَامُ عَلَى اللَّهِ السَّلَامُ عَلَى جِبْرِيلَ السَّلَامُ عَلَى مِيكَائِيلَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَقُولُوا السَّلَامُ عَلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّلَامُ وَلَكِنْ قُولُوا التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى

1) Es-Şürunbulâli, Merâkî'l Felâh ve Ahmed b. Muhammed b. İsmail et-Tahtâvî, Haşiye alâ Meraki'l-Felâh

عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ
أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

İbn Mesud (Allah ondan razı olsun)'dan şöyle rivayet edilmiştir:

Teşehhüt (ettehiyyatü okumak) bize farz kılınmadan önce Allah Resulü ile birlikte namaz kılarken,

السلام على الله السلام على جبريل السلام على ميكائيل derdik.

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize iltifat etti ve böyle demeyin, şöyle deyin diyerek tahiyat okumamızı istedi¹

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in قُولُوا (deyin) buyurmasıyla teşehhüt bize emredilmiş oldu.

İbn Mesud (Allah ondan razı olsun)'un **“biz böyle derdik”** demesi de, teşehhüdün farz olması noktasında açık bir beyandır.

Hanefilerin delili:

Hazreti Ali (Allah ondan razı olsun)'den mevkuf olarak şöyle rivayet edilmiştir:

إِذَا قَعَدَ قَدَرُ التَّشَهُّدِ فَقَدْ تَعَتَّ صَلَاتُهُ

“Teşehhüt miktarı oturduğu vakit, namazı tamam olmuştur.”²

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu hadis-i şerifinde mücerret oturuşla namazın tamam olduğunu ispat etmiştir.

Teşehhüt (ettehiyyatü'yü okumak) farz olsaydı, onsuz namazın tamam olduğunu söylemezdi. Bu, teşehhüdün farz olmadığına delildir. Bir önceki cevapta da ifade ettiğimiz gibi; farz olduğuna delil olmadıkça Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in bir fiili devamlı olarak yapması, o fiilin vacip olduğunu gösterir.

1) Muvattâ Mâlik bi rivayet-i Muhammed b. El-Hasen; ebvabu's-salat, bab: teşehhut fi's-salat; Ed-Darakutnî:1343, En-Nesai 1260

2) Ed-Darakutnî, kitab-u's-salat, bâb: miftahu's-salat et-tuhur

Şu halde teşehhüt, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in devamlı yaptığı fiillerden olup, farz olduğuna dair delil bulunmadığından vacip olacaktır.

Şafiî mezhebinin delil aldığı hadis-i şerifteki قُولُوا emri, farz olduğuna değil, vacip olduğuna delalet eder. Çünkü haber-i vahittir.

İbn Mes’ud’un (Allah ona rahmet etsin) “teşehhüt farz kılınmadan önce”¹ sözü, son hali üzere takdir edilmeden önce demektir.

Çünkü lügatte الْقَرَضُ (farz), التَّقْدِيرُ (takdir) demektir.²

Muhammed Emin b. Abidin (ö.1252): el-Haskefî (ö.1088)’nin “teşehhüdün bir kısmını terk etmek tamamını terk etmek gibi sehiv secdesini gerektirir” sözünü zikretmiş ve gerekçe olarak İbn Nüceym’in **el-Bahrur Raik** isimli eserindeki şu ibaresini getirmiştir: Teşehhüdün bir kısmını terk etmekle -velev ki az olsun- sehiv secdesi vacip olur.³

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) el-Muvatta rivayetinde yukarıda mezkûr teşehhüt hadisini zikredip “bizde teşehhüt böyledir” demiştir.

Ardından İbn Mes’ud (Allah ona rahmet etsin)’un bu teşehhüde ziyade etmeyi ve noksan yapmayı kerih gördüğünü söylemiştir.⁴

En sahih görüşe göre; her oturuşta teşehhütte bulunmak vaciptir. Zira teşehhüt bir namazda on kere tekrarlanabilir.

Şöyle ki; bir kimse akşam namazının iki teşehhüdüne yetişse ve teşehhüt yapsa (1-2) sonra üzerinde sehiv secdesi olan imam bu secdeyi yaptığında, o da onunla birlikte sehiv secdesi yapsa ve teşehhütte bulunsun, (3) sonra imam tilâvet secdesini hatırlasa ve secde yaptığında o da onunla secde yapsa ve teşehhütte bulunsun (4) sonra imam (tilâvet secdesini sona bıraktığından dolayı) sehiv secdesi yapsa, o da onunla birlikte sehiv secdesi yapsa ve imamla teşehhütte bulunsun, (5) sonra akşam namazından kaçırmış olduğu iki rekâtı iki

1) Hadis-i şerif’in En-Nesâi varyantında

2) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu’l-Muhtâr

3) Alaaddin el-Haskefî, Durru’l-Muhtar; Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu’l-Muhtâr

4) El-Muvattâ Mâlik, İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî rivayeti.

teşehhülle (6-7) kılsa, tek başına kıldığı bu iki rekâta sehiv secdesini gerektiren bir fiilde bulunmuş olsa ve onun için sehiv secdesi yapıp teşehhütte bulunsa, (8) sonra bu iki rekâta okumuş olduğu tilavet secdesini hatırlayıp onun için secde yapsa ve teşehhütte bulunsa, (9) sonra tilavet secdesini sona bıraktığı için sehiv secdesi yapsa ve teşehhütte bulunsa, (10).

Misalde görüldüğü üzere on teşehhütte bulunulmuştur. Bu teşehhütlerin (Ettehiyyatü okumaların) her biri vaciptir.¹

386-SUÂL:

İLK OTURUŞTA TEŞEHHÜTTEN SONRA SALLİ-BARİK OKUNACAK OLSA NE GEREKİR?

Cevap: Hanefilere göre ilk oturuştan sonra hiçbir şey okumadan üçüncü rekâta kalkmak vaciptir. Şayet teşehhütten sonra yanılarak bir rükün miktarı bir şey okuyacak olursa, vacibi terk ettiğinden sehiv secdesi gerekir. Bunu kasten yaparsa tahrimen mekruh olur.

Fakihler bir rükün miktarını, **اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ** miktarıyla takdir etmişlerdir.

Bazıları bir harf dahi ziyade etse sehiv secdesi gerekir dese de sahih olan görüş budur.

Bu, farz namazlar bir de vitir namazı hakkındadır.

Dört rekâtlı müekket sünnetlerin ilk oturuşunun teşehhüdünde yanılarak bir rükün miktarı ziyade yapacak olursa sehiv secdesinin gerekli olup olmadığı hususunda ihtilâf edilmiştir.²

387-SUÂL:

İMAM SAĞ TARAFINA SELAM VERDİKTEN SONRA ONA UYMAK SAHİH OLUR MU?

1) Alauddin el-Haskefi, Durru'l-Muhtar. Muhammed Emin b. Abidin; Reddu'l-Muhtar

2) Ahmed b. Muhammed et-Tahtâvî, Haşiyetü't-Tahtâvî a'lâ Merâkî'l-Felâh

Cevap: İmam son oturuşunda yani namazı tamamladığında en sahih olan görüşe göre; sağ ve sol taraflarına selam vermesi vaciptir. “En sahih olan görüşe göre” sözü sol tarafına selam vermesi sünnettir görüşünden ihtirazdır.

Bazıları sol tarafına selam vermesinin sünnet olduğunu söylemişlerdir.

Fıkıh kitaplarımızdaki “*selam lafzı vaciptir*” sözü, namaz kılan veya kıldıranın bunu söylemeye kudretinin olması durumunda, bunun manasında başka bir söz kullanılmasının onun yerini tutamayacağına işarettir. Nitekim Muhammed b. Süleyman Şeyhzâde **el-Mülteka** isimli esere yapmış olduğu **Mecmeu’l Enhur (Damat)** isimli şerhinde bunu açıkça ifade etmiştir.¹

İmam sağ tarafına selam verdikten sonra biri ona uyacak olursa, imama uymuş olmaz.

Burhanuddin Ebu’l-Hasen el-Merğînânî’nin **Et-Tecnis vel-Mezid** isimli eserinde şöyle zikredilmiştir:

İmam namazını bitirdiğinde başını sağ tarafa çevirip **السَّلَامُ** dediğinde **عَلَيْكُمْ** demeden önce biri ona uyacak olursa, imamın namazına girmiş olmaz. Çünkü bu selam, namazdan çıkmak için verilmiş olan bir selamdır.

Zira malumdur ki, bir kimse namazda iken yanılarak birine selam vermeyi kastetse ve **السَّلَامُ** dediğinde yanıldığını anlayıp susacak olsa namazı fasit olur.²

Namaz kılanın sağ ve sol taraflarına selam vermesi farz değildir. Çünkü Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bedevî’ye namazı öğrettiği hadisinde ona selamı öğretmemiştir. Hiç şüphe yok ki farz olsaydı bunu da öğretirdi.

Et-Tirmizî ve Ebu Davut’un rivayet ettikleri İbn Ömer (Allah onlardan razı olsun) hadisi, selamın farz olmadığı noktasında açıktır.

1) Ahmed b. Muhammed b. İsmail et-Tahtâvî, Haşiye alâ Meraki’l-Felâh

2) Muhammed Emin b. Abidin, Reddu’l-Muhtar

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- قَالَ إِذَا قَضَى الْإِمَامُ الصَّلَاةَ وَقَعَدَ فَأُحْدَثَ قَبْلَ أَنْ يَتَكَلَّمَ فَقَدْ تَمَّتْ صَلَاتُهُ¹

İbn-i Ömer (Allah ondan razı olsun)’den şöyle rivayet edilmiştir: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

İmam namazını bitirip son oturuşu yaptıktan sonra konuşmadan (selam vermeden) önce abdestini bozacak olsa da namazı tamam olmuş olur.²

Burada “vaciptir” diyerek bahis konusu yaptığımız selâm, rükû ve secdesi olan namazlar için söz konusudur. Şu halde rükû ve secdesi olmayan cenaze namazının sonunda ayakta sağ ve sol taraflara verilen selam; vacip değil, sünnettir.

El-Hamevî: “Sehiv secdesi ile şükür secdesinin selamları da vacip değildir” demiştir.

Fakat şükür secdesi hakkında söyledikleri doğrudan uzak görünmektedir. Zira şükür secdesi tilavet secdesi gibi selamı olmayan bir secdedir.³

388-SUÂL:

VİTİR NAMAZINDA KUNUT YERİNE BAŞKA BİR DUA OKUMAK CAİZ MİDİR?

Cevap: Kunut; vitir namazının üçüncü rekâtında, kıraatten sonra okunan mutlak duanın adıdır. Şu halde bilinen dualar yani;

إِنَّا نَسْتَعِينُكَ dualarının yerine başka dua okunması icma ile caizdir.

1) Ebu Dâvud; kitabu's-salat, bab: el-imam yahdusu

2) Ebu Dâvud;522, et-Tirmizi;373

3) Ahmed b. Muhammed b. İsmail et-Tahtâvî, Haşiye alâ Merakî'l Felâh

Şu kadar var ki, **اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْتَعِيْذُكَ** dualarını okumak sünnettir.¹

Vitir namazı İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre vacip, İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre sünnet olduğundan, bu namazın üçüncü rekâtının kıraatinden sonra okunan dualar da İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre vacip, İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre ise sünnettir.

Vitir namazının üçüncü rekâtında kıraatte bulunduktan sonra kunut için tekbir getirmek de vaciptir. Bunu **el-Bahir** sahibi İbn Nüceym (ö.970) sehiv secdesi babında zikretmiştir. Terkiyle sehiv secdesi gerekir.²

389-SORU:

BAYRAM NAMAHLARINDA ZAIT TEKBİRLERİN TAMAMI VEYA BİRİ TERK EDİLECEK OLURSA NE YAPILMALIDIR?

Cevap: Bayram namazlarının birinci ve ikinci rekâtlarında altı zait tekbir vardır. Bu tekbirlerden üçü, birinci rekâtta kıraatten önce, diğer üçü ise, ikinci rekâtta kıraatten sonra getirilir. Zait tekbirlerin tamamı vaciptir. Şayet yanılarak terk edilirlirse sehiv secdesi gerekir.

Bu tekbirlerden birinin terk edilmesi durumunda da hüküm budur. Zira her bir tekbir müstakillen vaciptir. Kasten terk edilecek olurlarsa, terk eden kişi günahkâr olur. Bu tekbirlerin üçünün birinci rekâtta kıraatten önce, diğer üçünün ikinci rekâtta kıraatten sonra yapılması menduptur.

Bu tekbirlerden birinin veya tamamının terki durumunda sehiv secdesinin gerekmesi hususunda et-Tahtâvî (ö.1231): “Bayram ve Cuma namazlarında evlâ olan, sehiv secdesinin yapılmamasıdır” demıştır.³

1) Ahmed b. Muhammed b. İsmail et-Tahtâvî, Haşîye alâ Merakî'l-Felâh

2) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

3) Ahmed b. Muhammed et-Tahtâvî, Haşîyetü't-Tahtâvî a'lâ Merakî'l-Felâh

Bayram namazlarının ikinci rekâtlarındaki rükû tekbiri de kunut gibi vaciptir.¹

390-SUÂL:

İMAM, AKŞAM İLE YATSİ NAMAZLARININ
İLK İKİ REKÂTLARINDA VE SABAH NAMAZINDA
KIRAATİ AŞİKÂR YAPMASI GEREKİRKEN
SESSİZ OLARAK YAPARSA NE YAPMASI GEREKİR?

Cevap: Kıraatin aşikâr yapıldığı namazlar;

- a) Sabah namazı.
- b) Akşam ve yatsı namazlarının ilk iki rekâtları.
- c) İki bayram namazı.
- d) Cuma namazı.
- e) Ramazanda Teravîh ve Vitir namazları.

Kıraatin sessiz yapıldığı namazlar;

- a) Öğle namazı.
- b) İkinci namazı.
- c) Akşam namazının üçüncü rekâtı.
- d) Yatsı namazının son iki rekâtı.
- e) Güneş tutulması namazı.
- f) Yağmur talebi için kılınan namaz.²

Kıraatin aşikâr yapıldığı namazlarda, imamın kıraati aşikâr yapması vaciptir. Çünkü imamın kıraati cemaatin kıraati yerine de geçtiğinden, onlara duyurması vaciptir.

İtiraz: İmamın kıraati cemaatin kıraati olarak da değerlendiriliyorsa, imamın kıraati aşikâr yapmasının farz olması gerekmez mi?

1) Şemsu'l-Eimme Ebu Bekir Muhammed b. Es-Sehl es-Serahsî, el-Mebcut, Fahrud-din Osman b. Ali ez-Zeyla'î, Tebyinu'l Hakâik

2) Muhammed Emin b. Abidin, Reddu'l-Muhtar

Cevap: Evet. Fakat kıraati aşikâr yapmak farz olan kıraatin fer'idir. Fer'in asıldan daha aşağı olması gerektiğinden fakihler: İmamın kıraati aşikâr yapması vaciptir demişlerdir.

Kıraati sessiz olan namazlarda imamın kıraati sessiz yapması da vaciptir. Çünkü bu namazlarda kıraatin sessiz yapılması, Kur'an-ı Kerimi kâfirlerin lafûgüzaf sözlerinden korumak içindir. Kur'an-ı Kerimi bundan korumak ise vaciptir.

Bir şey ki vacibe ancak onunla ulaşıyor, o şey de vaciptir. Şu halde Kur'an-ı Kerimi kâfirlerin boş sözlerinden korumak, bu namazlarda kıraati sessiz yapmakla sağlandığından, imamın kıraati sessiz yapması vacip olmuştur.¹

İslam'ın ilk dönemlerinde Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bütün namazların kıraatini aşikâr yapıyordu. Müşrikler Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e eziyet ediyor ve kendilerine tabi olanlara şöyle diyorlardı: "Onu Kur'an okurken işittiğinizde şiir okuyup gürültü yaparak seslerinizi yükseltiniz. Galip gelip susmasını sağlایncaya kadar boş sözlerle ona mukabelede bulununuz."

Ayrıca Kur'an'ı indirene ve kendisine indirilene hakarete bulunuyorlardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ şu ayet-i kerimeyi indirdi:

قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ
وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا ﴿١١٠﴾

De ki: "(Rabbinizi) ister Allah diye çağırın, ister Rahman diye çağırın. Hangisiyle çağırırsanız çağırın, nihayet en güzel isimler O'nundur." Namazında sesini pek yükseltme, çok da kısma. İkisi ortası bir yol tut."²

Bundan sonra Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), öğle ve ikinci namazlarında kıraati sessiz yapmıştır.³

1) Ekmeluddin Muhammed b. Mahmud el-Babertî; El-'inâye ale'l-Hidâye

2) El-İsra Sûresi: 110

3) Ahmed b. Muhammed b. İsmail et-Tahtâvî, Haşîye alâ Merakî'l-Felâh

Kişi tek başına namaz kılıyorsa, kıraati sessiz yapılan namazlarda kıraati sessiz yapar. Sesli yaparsa çirkin bir iş işlemiş olur. Kıraati aşikâr yapılan namazlarda ise, gece nafilelerinde olduğu gibi muhay-yerdir. Dilerse aşikâr, dilerse de sessiz kıraat yapar.

Ebu Hafs'ın rivayetine göre kıraati aşikâr yapılan namazlarda tek başına kılanın kıraati aşikâr yapması daha faziletlidir.

Nafile namazlarda kıraatin aşikâr veya sessiz yapılmasına gelince; Eğer bu nafileler gündüz nafileleri ise, kıraati aşikâr yapmak mekruh olur.

El-Hasanu'l-Basrî (Allah ona rahmet etsin) şöyle der:

قَالَ الْحَسَنُ رَحِمَهُ اللَّهُ: صَلَاةُ النَّهَارِ عَجَمَاءُ

“Gündüz namazı dilsiz (sessiz)’dir.”¹

Gece nafilelerinde ise kıraati aşikâr yapmakta bir beis yoktur. Çünkü gece farzlarında kıraatin aşikâr yapılması meşrudur. Yine de en faziletli olan gece nafilelerinde aşikâr edilen kıraatin, aşikâr kıra-atle sessiz kıraat arasında orta ses olacak şekilde yapılmasıdır.²

Yukarıda beyan ettiğimiz üzere kıraati aşikâr yapılan namazlarda imamın kıraati aşikâr yapması, kıraati sessiz yapılan namazlarda ise sessiz yapması vaciptir.

Eğer imam bunun aksini yaparsa sehiv secdesi gerekir. Ancak, imamın kıraati aşikâr yapacağı yerde sessiz yapması, sessiz yapacağı yerde sesli yapmasının hangi miktarda olması sehiv secdesini gerektirir noktasında ihtilaf edilmiştir.

Bu hususta üç görüş vardır:

a) Ebu Süleyman'ın Nevadir'inde kıraatin sesli yapılmasıyla sessiz yapılması arasında miktar yönünden farklılık olduğu beyan edilmiştir.

1) Abdurrezzak, el-Musannef 4199.

2) Ahmed b. Muhammed b. İsmail et-Tahtâvî, Haşiye alâ Merakî'l-Felâh

Şöyle ki; imam kıraati sessiz yapacağı namazda -az olsun, çok olsun - kıraati sesli yapacak olursa sehiv secdesi gerekir.

Kıraati aşikâr yapacağı namazda sessiz yapacak olursa bakarız; eğer bunu Fatiha'nın çoğunda veya Fatiha dışında üç ayet miktarı böyle kıraat yapmışsa, sehiv secdesi gerekir. Daha az yapmışsa gerekmez.

Bu ayırımın gerekçesi şudur: Kıraatin sessiz yapılacağı namazlarda kıraati sessiz yapmak, kıraatin sesli yapılacağı namazlarda kıraati sesli yapmaktan daha gereklidir.

Görmüyor musun ki; tek başına namaz kılan kişi, kıraatin sesli yapıldığı namazlarda muhayyerdir; (serbesttir) dilerse sesli, dilerse sessiz kıraat yapar.

Kıraatin sessiz yapıldığı namazlarda tek başına kılanın ise böyle bir muhayyerliği yoktur. Şu halde imam, kıraati sessiz yapılan namazlarda -az da olsa- kıraati sesli yaptığı an, namaza noksanlık girmiş olur. Sehiv secdesiyle telâfi edilmesi gerekir.

İmam, kıraati sesli olan namazda kıraati sessiz yaparsa bu miktar üç ayet veya daha fazla olmadıkça ne namaza bir noksanlık girmiş olur ne de sehiv secdesi gerekir.

b) İbn-i Sema'a'nın, İmam Muhammed *(Allah onlara rahmet etsin)*'den yapmış olduğu rivayette böyle bir ayırım yoktur. Bu rivayette sehiv secdesi, kıraatin sesli yapılacağı yerde sessiz, sessiz yapılacağı yerde sesli yapılmasının üç ayet veya daha fazla olması durumundadır.

Bu rivayetin gerekçesi: Katade *(Allah ondan razı olsun)*'den rivayet edilmiştir ki: Peygamber Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)* bazı zamanlarda öğle ve ikinci namazlarında bir veya iki ayeti bizlere işittirirdi. Hiç şüphe yok ki bu, kıraatin sessiz yapıldığı namazda imamın kıraati sesli yapmasıdır.

Bunun sübutu, kıraatin sesli yapılacağı namazda kıraati sessiz yapmanın miktarını da beyandır. Çünkü hükümde eşittirler. Hadis-i şerif bir veya iki ayet miktarı olarak varit olunca, bu miktarın üzerinde

olan yanılğının sehiv secdesini gerektireceği, az olan miktarın ise gerektirmeyeceği aşikârdır.

c) Hasan bin Ziyat'ın İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)'den yapmış olduğu rivayette, imamın kıraatinin seslide sessiz, sessizde sesli yapılması, bir ayet miktarı olursa sehiv secdesini gerekir.

Bu rivayetin gerekçesi: İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)'ye göre; farz olan kıraat -kısa da olsa- bir ayetle yerine getirilir. İmam, bu miktarda kıraatin sıfatını değiştirecek olursa, sehiv secdesini gerekir.

İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)'e göre; farz olan kıraat miktarı, bir uzun veya üç kısa ayet miktarıdır. Onlara göre bu miktar tahakkuk etmedikçe sehiv secdesi gerekmez.

Bu anlatılanlar imam hakkındadır. Eğer kişi tek başına namaz kılıyorsa, kıraati aşikâr yapılan namazda, kıraati sessiz yapmasının sehiv secdesini gerektirmediği açıktır.

Zira kıraati sesli yapmakla sessiz yapmak arasında muhayyerdir.

Kıraati sessiz yapılan namazda, kıraati aşikâr yapacak olursa, hüküm yine aynıdır. Sehiv secdesi gerekmez. Çünkü kıraati sessiz yapmak, Kur'an'ı müşriklerin lağvından korumak içindi.

Malumdur ki, müşriklerin lağvı cemaatle kılınan namazlarda söz konusudur.¹

391-SUÂL:

NAMAZ KILAN KİŞİ BİR REKÂTIN KIRAATINI
BİTİRDİKTEN SONRA RÜKÛA GİTMESİ GEREKİRKEN
TEFEKKÜRE DALIP BEKLESE SONRA DA
RÜKÛA GİTSE NE YAPMASI GEREKİR?

Cevap: Namaz içerisindeki her farz veya vacibi yerinde yapmak vaciptir.

1) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'

Sorudaki kişi, farz olan rükûu yerinden tehir ettiği için vacibi terk etmiştir. Bunu yanılarak yapmışsa sehiv secdesi yapması gerekir.¹

392-SUÂL:

NAMAZ KILAN FATİHA'YI OKUDUKTAN SONRA RÜKÛA GİTSE VE RÜKÛDA FATİHA'YA SÛRE KATMADIĞINI HATIRLAYINCA KALKIP AYAKTA SÛRE OKUYACAK OLSA RÜKÛU İADE ETMESİ GEREKİR Mİ?

Cevap: Malum olduğu üzere Fatiha'ya sûre katmak vaciptir.

Sorudaki kişi Fatiha'yı okuduktan sonra rükûa gidince vacibi terk etmiştir. Fakat rükûda bunu hatırladığında ayağa kalkıp sureyi okuyunca, bu vazife yerine getirilmiştir. Ne var ki bunu yerinde yapmamıştır. Bilakis rükû', Fatiha ile sure arasına girmiştir. Şu halde bir önceki cevapta ifade ettiğimiz gibi vacip (yani Fatiha'ya katılan sure) yerinden tehir edildiğinden bu kişinin sehiv secdesi yapması gerekir.

Ayrıca, rükûdan kalkıp sure okuyunca sure Fatiha'ya katılmış ve Fatiha ile sure namazın farz olan kıraati sayılmıştır. Malumdur ki, kıraat ile rükû arasında tertip farzdır. Şu halde bu kişinin rükûu yeniden yapması gerekir.²

393-SUÂL:

BİR KİMSE NAMAZDA YANILARAK RÜKÛU İKİ DEFA VEYA SECDEYİ ÜÇ DEFA YAPACAK OLSA NE YAPMASI GEREKİR?

Cevap: Rükû ve secdede ziyade, meşru olanı değiştirmektir. Çünkü her rekâtta vacip olan rükûun bir defa, secdenin ise iki defa yapılmasıdır. Ziyade yapınca vacibi terk etmiş oldu.

1) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

2) A.g.e

Ayrıca burada farz yerinde yapılmamıştır. Yani başka bir vacibin terki de söz konusudur. Zira rükûu iki defa yapınca secdeyi tehir etmiştir. Veya secdeyi üç defa yapınca da kıyamı tehir etmiştir.

Eğer secdeyi üç defa yapmak ikinci veya dördüncü rekâta olmuşsa oturmayı tehir etmiş olur.

Bütün bunlar yanılarak yapılmışsa sehiv secdesi gerekir.¹

1) Muhammed Emin b. Abidin; Reddu'l-Muhtar

NAMAZIN SÜNNETLERİ

394-SUÂL:

SÜNNET NEDİR?

Cevap: Lügate; her türlü yol demektir ki, mutlak meslek/girilen yoldan ibarettir. Yani lügate, girilen iyi yola sünnet denildiği gibi, girilen kötü yola da sünnet denir.

Nitekim hadiste şöyle gelmiştir:

عن وائلة بن الأسقع عن النبي صلى الله عليه وسلم قال من سنَّ
سنةً حسنةً فله أجرها ما عمل بها في حياته وبعد مماته حتى
تترك من سنَّ سنةً سيئةً فعليه إثمها حتى تترك ومن مات مُرابطاً
في سبيل الله جرى له أجر المُرابطين حتى يُبعث يوم القيامة

Vâsile İbnu'l-Eska' (Allah ondan razı olsun), Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Kim iyi bir yola girerse onun için, -hayatında o sünnetle amel ettiği ve ölümünden sonra onunla amel terk edilinceye kadar- bu yolun/sünnetin sevabı vardır.

Kim kötü bir yola girerse/sünnet edinirse sünnet terk edilinceye kadar o kişi bu sünnetin günahını üstlenir. Kim de Allah (Celle celalühü) yoluna bağlı olarak ölürse, kıyamet gününde dirilinceye kadar o yola bağlı olanların iyiliklerini kazanmaya devam eder.”¹

1) Et-Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr, kitabul-vav, bâb: men ismuhu vâsile; Kenzu'l-Ummal:43126, El-Camiu'l-Kebir, Es-Suyûtî;5229

Istılahta; dinde gerekli (farz, vacip) olmaksızın sürekli olarak tutulan yoldur. Bir şeyin sürekli olması, her zaman yapılması demektir. Ara sıra terk edilmesi sürekliliğe aykırı değildir. Terki nadir olan sünnet, müekket sünnettir. Terki çok olan sünnet ise, menduptur. Yani müekket olmayan sünnettir.¹

İbn Abidin (ö.1252) abdestin sünnetleri bahsinde şöyle der:

Sünnet iki kısımdır:

a) Sünnet-i hüda: Cemaat, ezan, ikamet gibi terki isâeti/kötü bir iş yapmayı gerektiren sünnettir.

b) Sünnet-i zevâid: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in elbise giymesi, oturması, kalkmasındaki davranışlarıdır.

Nafile ve mendup ise, yapanın sevap aldığı, terk edenin ise isâatte bulunmadığı şeylerdir. Nafilenin zevaid sünnetlerden daha aşağı olduğunu söyleyenler olsa da, Muhammed Emin b. Abidin (ö.1252) hükümde eşittirler demiştir. Çünkü bunlardan her birinin terki mekruh olmaz. Aralarındaki fark ise, nafilelerin ibadetlerden, zevâid sünnetlerin ise adetlerden olmasıdır.²

395-SUÂL:

SÜNNETİ TERK ETMENİN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Sünnetin terki, fesadı ve sehiv secdesini gerektirmez. Sünnet hafife alınmadığı halde kasten terk edilecek olursa, isâet/kötü bir iş işlenmiş olur.

Nehir sahibi, **Keşfu'l Kebîr** isimli eserden naklen şöyle der: Sünnetin hükmü; yapılması mendup, terki ise çok az bir günahla birlikte kınanmaktır.³

1) Ahmed b. Muhammed b. İsmail et-Tahtâvî, Haşiye alâ Merakî'l Felâh

2) Muhammed Emin b. Abidin, Reddu'l-Muhtar

3) Ahmed b. Muhammed b. İsmail et-Tahtâvî, Haşiye alâ Merakî'l Felâh. Muhammed Emin b. Abidin, Reddu'l-Muhtar

396-SUÂL:

HER NAMAZ İÇİN
EZAN VE İKAMET GETİRİLİR Mİ?

Cevap: Beş vakit namaz ile Cuma namazı için ezan ve ikamet sünnettir. Yani vaktinde eda edilecek olan beş vakit namaz için ezan ve ikamet sünnet olduğu gibi, kazaya kalıp cemaatle eda edilecek olan farz namazlar için de sünnettir.

Birden fazla namaz cemaatle kaza edileceği zaman ilk kaza edilen namaz için ezan okunur. Sonra bu ve sonrasında kılınacak olan kaza namazları için birer ikamet ile yetinilir.

Şehirde bulundukları halde bir özürden dolayı cuma namazını kılamayanların öğle namazını kılarken ezan ve ikamette bulunmaları gerekmez. Kadınlara ezan ve ikamet sünnet değildir.¹

397-SUÂL:

NAMAZA BAŞLARKEN TEKBİRLE BİRLİKTE
ELLERİ KALDIRMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Namaza başlarken tekbirle birlikte elleri kaldırmak sünnettir. Çünkü Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا
اسْتَفْتَحَ الصَّلَاةَ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى يُحَازِيَ مَنْكِبَيْهِ

Salim'den o da babasından (Allah onlardan razı olsun) şöyle rivayet etmiştir:

Babam şöyle dedi: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'i gördüm; Namaza başlarken ellerini omuz hizalarına kadar kaldırdı.²

1) Bu konu hakkında ilerde tafsilat verilecektir.

2) Ebu Dâvud; kitab-u's-salat, bâb: refu'l-yedeyn fi's-salat

Parmakların açık olmasından maksat; ne tamamen kapalı ne de tamamen açık olmayıp halleri üzere bırakılmalarıdır. Birçok fıkıh kitabında böyledir.

Sünnetin hükmünde ifade ettiğimiz gibi, sünnetin terki ne namazın fesadını ne de sehiv secdesini gerektirmez. Kim namaza başlarken tekbirle birlikte elleri kaldırmayı terk etmeyi adet haline getirirse, tercih edilen görüşe göre, çok az bir günahla günahkâr olur.

Nitekim **Haleb-î Kebîr** isimli eserde: “Her müekket sünnetin hükmü budur’ denilmiştir.¹

Elleri başın üstüne kadar kaldırmak mekruhtur. Elleri sünnet vecihi üzerine kaldırmaya kadir olamayan veya ellerinden birini kaldırmaya kadir olup diğerini kaldıramayan, gücü yettiği kadarını yapar.

Kulakları hizalamak, başparmağın kulak yumuşağına dokunmasıyla gerçekleşir.

Şafiilerin rivayet ettiği İbn Ömer (Allah onlardan razı olsun) hadisi, Hanefî âlimleri tarafından özür haliyle yorumlanmıştır.

Özür halinden maksat şudur:

Ellerin kulakları hizalayacak şekilde kaldırılması cemaatten sağır olanların da namaza başlanıldığını anlamaları içindir.

Bu sebeple Hanefilere göre, kıyamdan rükûa intikal etme gibi namaz içindeki intikallerde eller kaldırılmaz. Zira sağır olan, bu intikalleri görmektedir. Ayrıca elleri kaldırmaya gerek yoktur.

Hadis-i şerifte ifade edilen elleri omuzlara kadar kaldırma, kış mevsiminde giyilen fazla ve kalın giysilerden; yani bu özürden dolayıdır. Nitekim Vail b. Hücr’den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Medine’ye geldiğimde (namaza başlarken) ellerini kulaklarına kadar kaldırdıklarını gördüm. Bir yıl sonra geldiğimde, şiddetli soğuktan dolayı üzerlerinde elbiseler ve cüppeler vardı. Ellerini omuzlarına kadar kaldırıyorlardı.²

1) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

2) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâi'ü's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi'

Kadınlar da ellerini parmaklarının uçları omuzlarına kavuşacak şekilde göğüslerinin hizasına kadar kaldırıp o vaziyette “Allah-u Ekber” derler.

Kaldırılan ellerin içleri kibleye dönük bulunmalıdır. Birbirine dönük olarak ta bulunabilirler.¹

398-SUÂL:

NAMAZA NİYET SADECE KALP İLE Mİ YAPILMALI, YOKSA KALBEN YAPMIŞ OLDUĞUMUZ NİYETİ DİLİMİZLE DE SÖYLEMELİ MİYİZ?

Cevap: Namaza başlarken kalp ile yapılan niyet gerçek niyettir. Bunu yapamayanların veya dua gibi dil ile söyleyenlerin yaptığını fakihler çirkin (bidat) görmemişlerdir.

Bu, fıkıh kitaplarımızın namaz bahsinde zikredilmiş olmasa da hac bahsinde buna işaret edilmiştir. Orada şöyle denilmiştir:

Bir kimse hac ihramına girmeyi kastettiği zaman (ki bu, kalben niyettir) şöyle der:

اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ الْحَجَّ فَيَسِّرْهُ لِي وَتَقَبَّلْهُ مِنِّي

“Allah’ım hacı kastediyorum, onu bana kolaylaştır ve onu benden kabul buyur.”

Hac’da olduğu gibi namazda da kişi namaz kılmayı kastettiği zaman şöyle der:

اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ صَلَاةَ كَذَا فَيَسِّرْهَا لِي وَتَقَبَّلْهَا مِنِّي

“Allah’ım şu namazı (sabah, öğle, akşam... hangi namazı kılmak-taysa onu) kastediyorum, onu bana kolaylaştır ve onu benden kabul buyur.”

¹) El-Kâsânî, Bedâiyu’s-Sanâyi fi Tertibi’ş-Şerâi; ez-Zeyla’î, Tebyinu’l Hakâik; et-Tahtâvî, Haşiye alâ Merakî’l Felâh.

Çünkü bu, namazın edasını ve sonrasında kabulünü Allah Teâlâ'dan istemektir. Duadır.¹

399-SUÂL:

İMAM NAMAZI BAŞLATMAK İÇİN TEKBİR GETİRİRKEN ONA UYANLAR NASIL HAREKET ETMELİDİRLER?

Cevap: İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)²’ye göre, imama uyanların tekbirinin imamın tekbirine yakın olması sünnettir.

Fakat imamın “Allah” ve “Ekber” lafızlarını bitirmeden önce ona uyanın bitirmemesi şarttır. Hatta imama uyan imamla birlikte veya imamdan önce “Allah” veya “Ekber” lafızlarını bitirecek olsa, en zahir görüşe göre, imama uyması sahih olmaz. Yani imama uymuş olmaz. En sahih olan görüş budur.

İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)²’ye göre, namaza giriş tekbirinin fazileti ancak tekbirin imamın tekbirine anlatılan manada yakın olmasıyla gerçekleşir.

İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) delil sadedinde şöyle der:

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

عن أنس بن مالك أن رسول الله صلى الله عليه وسلم.. قال إِنَّمَا
جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا...

Enes b. Malik’den rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

“İmam kendisine uyulsun diye imam olmuştur. İmam tekbir getirdiğinde sizde tekbir getiriniz.”²

Bu hadis-i şerif’deki “إِذَا” vakit içindir.

1) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu’s-Sanâyi fi Tertibi’ş-Şerâi’

2) El-Buhârî kitabus-salat; bab: es-salatu fi’s-sutuh

Buna göre hadis-i şerifin manası: İmamın tekbir getirmesi vaktinde tekbir getiriniz şeklindedir.

فَكَبِّرُوا daki 'ف' harfi takip manasında olduğu gibi, yakınlık anlamında da kullanılır. Nitekim burada yakınlık anlamında kullanılmıştır.

Tıpkı Allah Teâlâ'nın şu kavlı keriminde olduğu gibi:

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٠٤﴾

"Kur'an okunduğu zaman hemen ona kulak verip dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin."¹

Dinleme emri Kur'an okunduktan sonra değil, bilakis Kur'an okunduğu esnadadır. Yani "ف" harfi takip değil, yakınlık manasını ifade etmiştir.

İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre; imam tekbiri bitirir bitirmez ona uyanlar araya bir şey sokmadan tekbir getirirler. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin) biraz önce zikrettiğimiz hadis-i şerifteki "fe" harfinin takip için olduğunu söyleyerek bu sonucu varmışlardır.

Hiç şüphe yok ki her iki durumda namaza giriş caiz olmuştur. Bunda ihtilaf yoktur. İhtilaf, evleviyet noktasındadır.

İmam Ebu Hanife ile İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin) arasındaki bu ihtilâf, namazın sonunda verilen selam hususunda da vardır.

İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre selam, imamla birlikte verilir.

İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre ise, imamın selamından sonra araya bir şey sokmadan selam verilir. Ancak İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'den bir rivayete göre, imam selam verdikten sonra selam verilir.

1) Araf Sûresi: 204

Bu rivayete göre tekbir ile selam arasındaki fark; tekbirin ibadet için, selamın ise ibadetten çıkmak için olmasıdır. Bu yüzden tekbirde süratli davranmak, selamda ise önce imam sonra imama uyanlar şeklinde tertibe riayet etmek müstehap görülmüştür.¹

400-SUÂL:

İMAM NAMAZA GİRMEK İÇİN GETİRDİĞİ TEKBİRLE NEYE NİYET ETMELİDİR?

Cevap: İmam namaza girmek için tekbir getirdiğinde, namazın sahih olması için bu tekbirle namaza girmeyi kast etmesi şarttır. Şayet namaza girmeyi kast etmezse, ne kendisinin ne de ona uyanların namazı olmaz. Zira imam, tekbiriyle namaza girmeyi değil, sadece cemaate duyurmayı kast etmiştir.

Bu tekbirle imamdan şer'an istenen, namaza girmeyi ve cemaate namaza girdiğini duyurmayı kastetmesidir.

Müezzin için de durum böyledir. Namaza başlarken getirdiği tekbirle namaza girmeyi değil de sadece cemaate duyurmayı kastederse, onun ve ona tabi olarak namaz kılanların namazı olmaz. Lâkabı Şeyhu'l-İslâm olan "Muhammed b. Muhammed el-Gazzî *"Fetava eş-Şeyh"* isimli eserinde meseleyi aynen böyle anlatmıştır.

İmamın namaza giriş tekbiri dışında; rükûdan kıyama kalkışta "semiallahu limen hamide" müezzinin ise "Rabbena ve leke'l Hamd" demelerinde ve diğer intikallerde sadece cemaate duyurmayı kastedip zikri kastetmemeleri durumunda namaz fasit olmaz. Seyyit Ahmet Hamevî'nin *el-Kavlü'l Belî fi Hükmî't Teblî* isimli esrinde de böyledir.

Burada: Cemaate duyurma gerçekleşmiş, zikir ise gerçekleşmemiştir. Her ikisinin gerçekleşmesi namaza giriş tekbirinde şarttır. İntikallerde ise zikir şart değildir. Namazı ifsat etmez.

1) Ez-Zeyla'î, Tebyinu'l Hakâik; et-Tahtâvî, Haşiye alâ Merakî'l Felâh

İmam namaza giriş tekbiriyle rükû' tekbirine niyet etse, niyeti geçersiz, namaza başlaması ise sahihtir.

Bu anlatılanların tamamı, imamın, cemaate duyurmayı bizzat tekbirle kastetmesi durumundadır. Şayet imam, tekbirin bizzat kendisiyle namaza girmeyi, onu aşikâr yapmasıyla da cemaate duyurmayı kastederse, Şer'an kendisinden isteneni yapmış olur. Namazın fasit olması söz konusu değildir.

Gerek imamın gerekse müezzinin ihtiyaç miktarından fazla sesini yükseltmesi mekruhtur.

Ebu's-Suud Haşiyesinde şöyle der: İmamın sesinin cemaate ulaştığı bir durumda, müezzinin cemaate intikalleri duyurması mekruhtur.

Dört mezhep imamı ittifak etmiştir ki, böyle bir durumda müezzinin intikalleri cemaate duyurması bidattir. Mekruhtur.

İntikallerin cemaate duyurulmasına ihtiyaç duyulduğu yerde ise, müezzinin bunu yapması müstehabtır.¹

401-SUÂL:

HAC'DA NAMAZ KILINIRKEN
İNSANLARIN ELLERİNİ FARKLI ŞEKİLLERDE
BAĞLAMADIKLARINI HATTA BAZILARININ
ELLERİNİ HİÇ BAĞLAMADIKLARINI GÖRDÜK.
HANEFİ MEZHEBİNE GÖRE
NAMAZDA ELLER NASIL BAĞLANIR?

Cevap: Hanefi mezhebine göre; namazda erkeklerin sağ ellerini göbeklerinin altında olarak sol elleri üzerine koymaları ve başparmaklarıyla serçe parmaklarını halka şeklinde bulundurarak bununla sol bileklerini tutup diğer üç parmaklarını kolları üzerine uzatmaları sünnettir.

1) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

Kadınların halka etmeksizin göğüsleri üzerinde sağ ellerini sol eleri üzerine koymaları, hükmen de olsa bunu her kıyamda yapmaları sünnettir. Fakihler “hükmen de olsa” kaydıyla oturarak namaz kılanların dahi ellerini bağlamalarının sünnet olacağını ifade etmişlerdir.

عَنْ عَلِيٍّ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ إِنَّ مِنْ سُنَّةِ الصَّلَاةِ وَضْعَ الْيَمِينِ عَلَى الشِّمَالِ
تَحْتَ السُّرَّةِ

Hazreti Ali'den (Allah ondan razı olsun) şöyle dediği rivayet olunmuştur: **“Kuşkusuz sağ eli sol elin üzerine göbeğin altına koymak namazın sünnetlerindendir”**¹

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: ثَلَاثَةٌ مِنَ النَّبَوَّةِ: تَعْجِيلُ الْإِفْطَارِ، وَتَأْخِيرُ السُّحُورِ، وَوَضْعُ الْيَدِ الْيُمْنَى عَلَى الْيُسْرَى فِي الصَّلَاةِ.

Hazreti Aişe (Allah ondan razı olsun)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Üç şey vardır ki peygamberlerin sünnetlerindendirler.

1. İftarda acele etmek.

2. Sahuru tehir etmek.

3. Namazda sol eli sağ elle kavramak.²

İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)'a göre; elleri bağlamak kendisinde zikir bulunan kıyamın sünnetidir. İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e göre ise; kıraatin sünnetidir.

Bu ihtilafa göre; İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin): İftitah (namaza giriş) tekbirinden sonra eller yanlara salınmadan derhal bağlanır demişlerdir.

1) Ed-Darakutni, kitabu's-salat, bab: fi ehzi's-şimali bi'l-yemin

2) Ed-Darakutni, kitabu's-salat; bab: fi ehzi's-şimali bi'l-yemin

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) ise, Sübhaneke'yi okuduktan sonra eller bağlanır demıştır. Aynı şekilde vitir namazının kunutunda ve cenaze namazında İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)'a göre eller bağlanır. İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e göre ise bağlanmaz.

İtiraz: Rükûdan secdeye gitmek için kıyama kalktığımızda meşru zikir olan tesmi' (Semiallahu limen hamide demek) ve tahmîd (Rab-bena ve leke'l Hamd demek) vardır. Şu halde İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)'a göre; kavmede elleri bağlamak gerekmez mi?

Cevap: Kıyamda elleri bağlamak zikr-i mesnun ile birlikte kalıcı bir süre durmanın da bulunmasıyladır. Kavmede ise bu durum yoktur.¹

402-SUÂL:

NAMAZDA KADINLARIN ERKEKLERDEN FARKLI OLARAK YAPTIĞI ŞEYLER NELERDİR?

Cevap: Namazda kadınlar bir takım meselelerde erkeklere aykırı davranırlar. Bu meseleler:

1. Ellerini halka yapmaksızın sağ el sol el üstüne gelecek şekilde göğüslerinin üstüne koyarlar.
2. Tekbir alırken ellerini elbiselerinin kollarından çıkarmazlar.
3. Tekbirde ellerini omuzları hizalanıncaya kadar kaldırırlar. Daha yukarı kaldırmazlar
4. Rükûda ellerini dizlerinin üzerlerine koyduklarında parmaklarını açmazlar.
5. Rükûda fazlaca eğilmezler.
6. Rükûda dirseklerini yanlarına bitiştirirler.

1) Ez-Zeyla'i, Tebyinu'l Hakâik; et-Tahtâvî, Haşiye alâ Meraki'l Felâh; Muhammed Emin b. Abidin, Reddu'l-Muhtar

7. Teşehhütte otururken ayaklarını sağ yanlarından çıkartırlar.
8. Teşehhütte otururken baldırlarını ayaklarının bir kısmı üzerine koyarlar.
9. Erkeklerle imamlık yapamazlar.
10. Kendi aralarında cemaat yapmaları mekruhtur. Yapacak olurlarsa imam önlerine geçmez. Ortalarında durur.
11. Kiraatin aşikâr yapıldığı namazlarda kiraati aşikâr yapmazlar. Bütün namazlarında kiraati sessiz yaparlar.
12. Sabah namazını güneşin doğmasına yakın olan aydınlık vakte bırakmazlar. ¹

403-SUÂL:

NAMAZLARIN EVVELİNDE “SÜBHANEKE” OKUMANIN HÜKMÜ NEDİR, وَجَلَّ ثَنَاؤُكَ İLAVESİ NEDEN CENAZE NAMAZLARINDA OKUNUYOR DA DİĞER NAMAZLARDA OKUNMUYOR?

Cevap: İster imam ister imama uyan isterse de tek başına namaz kılan olsun, namazın başında tekbir getirip elleri bağladıktan hemen sonra “Sübhanek”’i okuması sünnettir.

Hazreti Aişe (Allah ondan razı olsun)’den şöyle rivayet edilmiştir:

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا افْتَتَحَ الصَّلَاةَ قَالَ سُبْحَانَكَ
اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) **namaza başladığı zaman “Sübhanek”’i sonuna kadar okurdu.**²

1) Ez-Zeyla’i, Tebyinu’l Hakâik; Et-Tahtâvî, Haşiye alâ Merakî’l Felâh. Muhammed Emin b. Abidin, Reddu’l-Muhtar

2) Ebu Davud ebvabu’s-salat; bab: ma yekulu inde iftitahi’s-salati

Mesbuk/rekât kaybı olan yani imama ikinci veya daha sonraki rekâtlarda yetişen, tekbir getirip imama uyar. “Sübhanek”’i okumaz. Geçildiği rekât veya rekâtları kazaya başladığında “Sübhanek”’i okur.

Sübhanek duası:

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ

“Allah’ım! Seni noksan sıfatlardan tenzih ve kemal sıfatlarıyla tavsif ederek anarım, övgüyü sana mahsus kılarım, senin ismin mübarektir, senin azametinin yücüdür ve senden başka ilah yoktur.”

Mütekaddimin’den وَجَلَّ تَنَائُوكَ hakkında hiçbir görüş yoktur.

Mirac isimli eserden naklen **el-Bahr** ve **en-Nehr** isimli eserlerde وَجَلَّ تَنَائُوكَ ne emredilir ne de yasaklanır” denilmiştir.

El-Halebî, **Gunyetu’l-Mütemellî** isimli eserinde şöyle der: Evla olan وَجَلَّ تَنَائُوكَ ilavesinin terk edilmesidir. Ancak cenaze namazlarında okunabilir.¹

وَجَلَّ تَنَائُوكَ’nin cenaze namazlarında okunup diğer namazlarda okunmaması, cenaze namazında duanın matlup olmasındandır. Yani bu; cenaze namazının haline daha layıktır.²

404-SUÂL:

TEVECCÜH DUASI NEDİR, NAMAZDA OKUNUR MU?

Cevap: Hadîs-i şerîflerde varid olmuş bir duadır. Şüphesiz hadîs-i şerîflerde varid olduğu için bu duayı yapmak güzeldir. Fakat namazda bu dua yapılır mı?

1) Et-Tahtâvî, Haşiye alâ Meraki’l Felâh, Muhammed Emin b. Abidin, Reddu’l-Muhtar

2) El-Kâsânî, Bedâiyu’s-Sanâyi fi Tertibi’ş-Şerâi’; et-Tahtâvî, Haşiye alâ Meraki’l Felâh; Muhammed Emin b. Abidin, Reddu’l-Muhtar

Buna dair ihtilaf söz konusudur.

Bu ihtilafa geçmeden önce hadîs-i şeriflerde varid olduğu lafızlardan biriyle teveccüh duasını aktaralım.

Teveccüh duası:

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا مُسْلِمًا
وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ
رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ

“Muhakkak ben, dinime tam bağlanarak, o yeri ve gökleri yaratan Allah’a yöneldim. Ben müşriklerden değilim.

Şüphesiz benim namazım da, kurbanım da, dirilmem de, ölümüm de âlemlerin Rabbi Allah içindir. Onun ortağı yoktur ve ben bununla emredildim ve ben Müslümanlardanım”¹

Hanefi mezhebine göre teveccüh duası ne namaza başlamadan hemen önce ne de namaza başlar başlamaz okunmaz. İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)’in görüşü budur.

İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)’tan yapılan bir rivayette: Tekbirden önce teveccüh duası okunur. Bir başka rivayette ise, tekbirden sonra okunur.

İbn Emir El-Hâc, şöyle der: Teveccüh duasının namaza niyetten önce veya tekbirden önce niyetten sonra okunmasına dair ne Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’den, ne de ashabından bir şey sabit olmamıştır. Bunu namazın edeplerinden bir edep saymak zahir değildir. Kalbi niyet üzere cemetmeye yardımcı olması kast edilirse bidat-ı hasene sayılır.

İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)’un rivayeti, teheccüt namazına hamledilir. Veya bu hüküm vardı da nesh edilmiştir denir.

1) İbnü Mace kitabı’l-ezahî bab: ezahî Resulullah. Ahmed b. Hanbel, el-Müsned:15022

405-SUÂL:

CEMAATİN, SÜBHANEKE'Yİ OKUDUKTAN SONRA
EUZU ÇEKMELERİ GEREKİR Mİ?

Cevap: İmamın “Sübhanek”den sonra kıraat için gizlice “Euzu” çekmesi sünnettir. Şayet “Euzu” çekmeden kıraate (Fatiha okumaya) başlayacak olursa bakılır; Fatiha’yı bitirdikten sonra hatırlamışsa “Euzu” çekmeyi terk eder. Yok, eğer Fatiha’yı bitirmeden önce hatırlayacak olursa “Euzu” çeker. Fatiha’yı da baştan alarak okur. Bunu “*Münye şerhi*”nde el-Halebî zikretmiştir.¹

İbn Abidin (ö. 1252) şöyle der: Bu görüş doğru bir görüş değildir. Çünkü *el-Hulâsa* isimli eserde: “Euzu” çekmeden Fatiha’ya başlamasıyla onun yerini kaçırmıştır.

Malumdur ki Euzu çekmek sünnettir. Onu yerine getirmek için farzı bırakmaya ve vacibin terkine gerek yoktur. El-Halebî’nin yorumuna göre ise bu lazım gelmektedir. Zira Fatiha’yı veya çoğunu iki defa okumak sehiv secdesini gerektirir.

Ebu Cafer, *en-Nevâdir* isimli eserinde şöyle der:

Namaza başlarken tekbir getirdikten sonra Sübhanek duasını okumayı unutup “Euzu” çekse, iade etmez. Aynı şekilde tekbir getirdikten sonra Sübhanek duasını, “Euzu” ve besmele çekmeyi unutup Fatiha’yı okumaya başlasa bunları iade etmez. Çünkü bunların yapılması gereken yerlerini kaçırmıştır. Sehiv secdesi de gerekmez. Çünkü bunları yapmak sünnettir.²

El-Kâsanî (ö.587) şöyle der:

Âlimlerin geneline göre “Euzu” çekmek sünnettir. İmam Malik’ göre sünnet değildir. Sahih olan görüş genelin görüşüdür.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٩٨﴾

1) El-Haskefi, ed-Durru'l-Muhtâr

2) Muhammed Emin b. Abidin, Reddu'l-Muhtar

“Kur’an okuyacağın zaman kovulmuş Şeytan’dan Allah (Celle celalühü) a sığın.”¹

Bu ayet-i kerimede namaz hali ile namaz dışındaki haller arasında bir ayırım yapılmamıştır.

İmam et-Tahavi Meani’l-Asar isimli eserinde Hazreti Ömer’den şöyle rivayet etmiştir:

عَنْ عَلْقَمَةَ وَالْأَسْوَدِ أَنَّهُمَا سَمِعَا عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَبَّرَ فَرَفَعَ صَوْتَهُ وَقَالَ مِثْلَ ذَلِكَ لِيَتَعَلَّمُوهَا

Alkame ve El-Esved’in, Hazreti Ömer’den (Allah onlardan razı olsun) şöyle işittikleri rivayet edilmiştir:

Hız Ömer (namaza girmek için) sesli olarak tekbir alırdı. İnsanlar öğrensin diye böyle yapardı.²

Ebu Cafer et-Tahâvî, devamla şöyle der: Daha sonra bir kısım insanlar bu görüşe gittiler ve namaz kılmak isteyen kişi şöyle yapmalıdır dediler: Namaza başladığı zaman böyle (Hazreti Ömer’in yaptığı gibi) söyleyip “Euzu” çekmek dışında buna başka bir şey eklememlidirler. İmam olması veya tek başına kılması arasında fark yoktur.³

Aynı şekilde Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in namazını nakledenler, Sübhaneke’den sonra kıraatten önce “Euzu” çektiğini nakletmişlerdir.

“Euzu”nun Sübhaneke’den sonra kıraatten önce okunması âlimlerin genelinin görüşüdür.

Cemaatin Sübhaneke’den sonra “Euzu” çekme meselesine gelince; İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)’e göre; imam ve tek başlarına namaz kılanlar “Euzu” çekerler. İmama uyan

1) Nahl Sûresi: 98

2) İmam et-Tahâvî, bu hadisi Meani’l-Asar’ın “iftitah tekbirinden sonra okunulacaklar” babında rivayet etmiştir:1180.

3) Ahmed b. Muhammed Ebu Cafer et-Tahâvî, Şerhu Me’âni’l-Âsâr:1082

ise “Euzu” çekmez. İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)’a göre imama uyanm da “Euzu” çekmesi sünnettir. Bu ihtilâf **es-Siyer-i Kebir**’de zikredilmiştir. Bu ihtilâf şu gerekçeye dayanmaktadır: “Euzu” çekmek Sübhaneke’ye mi tabidir, yoksa kıraate mi? İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)’e göre, kıraate tabidir. Çünkü “Euzu” çekmek, kıraati şeytan’ın vesveselerinden korumak için meşru kılınmıştır. “Euzu” çekmek kıraat için şart gibidir. Bir şeyin şartı o şeye tabi olduğundan “Euzu” çekmek kıraate tabi olmuştur.

İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)’a göre, “Euzu” çekmek Sübhaneke’ye tabidir. Çünkü o, Sübhaneke’den sonra meşru kılınmıştır.

İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin) arasındaki bu ihtilâftan üç mesele doğmuştur.

a) İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)’a göre, imama uyan “Euzu” çekmez. Çünkü kıraat etmeyecektir. Ebu Yusuf’a göre, “Euzu” çeker. Çünkü Sübhaneke’yi okumuştur. Ona tabi olanı da okur.

b) İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)’e göre, mesbuk/rekât kaybı olan imamın namazına girip Sübhaneke’yi okuyunca, hemen “Euzu” çekmez. Geçildiği rekât veya rekâtları kaza edeceği zaman “Euzu” çeker. Çünkü kıraatte bulunmasının vakti bu vakittir. İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)’a göre, Sübhaneke’yi okur okumaz Euzu çeker.

c) İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)’e göre, bayram namazında imam tekbirleri getirdikten sonra “Euzu” çeker. Çünkü kıraatin vakti bu vakittir. İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)’a göre, Sübhaneke’den sonra “Euzu” çeker.

Euzu çekmekten maksat şu ikisinden birini söylemektir:

أَسْتَعِذُّ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

Euzu'nun sessiz olarak söylenmesi gerekir. Çünkü Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den sesli olarak söylendiği nakledilmemiştir.

Hazreti Ali ve İbn Mesud'un (Allah onlardan razı olsun) şöyle dedikleri rivayet edilmiştir: Dört şey vardır ki, imam onları gizler. "Euzu" çekmeyi de bu dört şeyden saymışlardır. Ayrıca zikirlerde aslanan gizli yapılmalarıdır.¹

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

وَادْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ
بِالْغَدُوِّ وَالْأَصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٢٠٥﴾

*"Rabbini, içinden yalvararak ve korkarak, yüksek olmayan bir sesle sabah-akşam zikret ve gafillerden olma."*²

406-SUÂL:

BESMELE AYET MİDİR?

Cevap: Öncelikle şunu ifade edelim ki, Fatiha'dan önce besmele çekmek sünnettir.

Besmeleye gelince, bu konu hakkında üç noktada bilgi vermek yerinde olacaktır.

- a) Besmele Kur'an'dan mıdır, yoksa değil midir?
- b) Besmele Fatiha'dan mıdır, yoksa değil midir?
- c) Besmele her sûrenin başından mıdır, yoksa değil midir?

Hanefi mezhebinde sahih olan görüş, Bismelenin Kur'an'dan olduğudur. Çünkü ümmet Kur'an'ın iki kapağı arasında olup vahi kalemiyle yazılmış olan her şeyin Kur'an olduğu hususunda ittifak

1) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyü's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâif

2) Araf Sûresi/205

etmişlerdir. Aynı şekilde Mualla b. Mansur, İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin) ile aralarında geçen konuşmayı şöyle nakletmiştir:

- “Besmele Kur’an’dan bir ayet midir, yoksa değil midir?”
- “İki kapak arasında olanın hepsi Kur’an’dır”.
- “Peki, neden onu namazda aşikâr okumuyorsun dediğimde Soruma cevap vermemiştir.”

İmam Muhammed b. El-Hasen eş-Şeybânî, (Allah ona rahmet etsin) **Kitâbu’l-Asl** isimli eserinin namaz kitabında;

“sonra kıraate başlar ve gizlice بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ der.”

Sözü bismelenin Kur’an’dan bir ayet olduğuna delildir. Bunu Ebu Bekir er-Râzî el-Cessâs (ö.370) rivayet etmiştir. Buna göre sena kastıyla değil de kıraat kastıyla Besmele okunacak olursa İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’ye göre namazda farz olan kıraat yerine getirilmiş olur. Çünkü Besmele Kur’an’dan bir ayettir.

Bazıları Besmele ile namazda farz olan kıraatin yerine getirilemeyeceğini söylemişlerdir. Çünkü Kur’an’dan tam bir ayet olması hususunda ihtimal vardır. Zira el-Evzaî’den (Allah ona rahmet etsin) şöyle rivayet edilmiştir:

Allah Teâlâ Kur’an’ı kerim’de بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ’i sadece **Neml** sûresinde indirmiştir.

Neml sûresindeki Besmele tek başına tam bir ayet değildir. Tam ayet şudur:

إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ﴿٣٠﴾

“Mektup, Süleyman’dan gelmiştir.

O, ‘Bismillâhırrahmânırrahîm’ diye başlamakta.”¹

Buna göre, Besmele’nin tam bir ayet olması hususunda şüphe olduğundan namazda farz olan kıraat onunla yapılmış olmaz.

1) Neml Sûresi: 30

Ashabımıza göre Besmele, ne Fatiha'dan ne de her bir sûrenin evvelinden bir ayet değildir. Şafiiler, Besmele'nin Fatiha'dan bir ayet olduğu hususunda ittifak üzeredirler. Her sûrenin başından bir ayet olması hususunda ise, onlardan iki görüş nakledilmiştir.

El-Kerhî (ö.340) şöyle der: Bu mesele hakkında ashabımızın mutekaddimlerinden açık bir ihtilâf bilmiyorum. Fakat namazlarında Fatiha'dan önce Besmeleyi gizlice okumaları Besmele'nin Fatiha'dan bir ayet olmadığına delildir.

Besmele'nin Fatiha'dan bir ayet olduğuna dair Şafiilerin delili:

Ebu Hureyre (Allah ondan razı olsun), Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ سَبْعَ آيَاتٍ إِحْدَاهُنَّ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Fatiha yedi ayettir onlardan biri de besmele'dir.”¹

Hanefilerin delili ise şu hadis-i kutsidir:

قَسَمْتُ الصَّلَاةَ بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي نِصْفَيْنِ فَإِذَا قَالَ الْعَبْدُ { الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ } يَقُولُ اللَّهُ حَمْدَنِي عَبْدِي وَإِذَا قَالَ { الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ } قَالَ اللَّهُ تَعَالَى مَجْدَنِي عَبْدِي وَإِذَا قَالَ { مَالِكِ يَوْمَ الدِّينِ } قَالَ اللَّهُ تَعَالَى أَنَّنِي عَلَى عَبْدِي وَإِذَا قَالَ { إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ } قَالَ اللَّهُ تَعَالَى هَذَا بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي نِصْفَيْنِ وَلِعَبْدِي مَا شَاءَ

Namazı kendimle kulum arasında ikiye taksim ettim. Kul { الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ } dediği zaman, Allah Teâlâ:

Kulum beni övdü der. Kul { الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ } dediği zaman, Allah Teâlâ:

1) El-Beyhakî, es-Sünenü's-Sağır:287

Kulum beni yüceltti der. Kul مَالِكِ يَوْمَ الدِّينِ dediği zaman, Allah Teâlâ:

Kulum bana senada bulundu der. Kul إِنَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ dediği zaman, Allah Teâlâ:

Bu, benimle kukum arasında yarı yarıyadır, kulum için dile-diği vardır der.¹

Bu hadis-i kutsi iki yönden Besmele'nin Fatiha'dan bir ayet olma-dığına delildir.

a) Hadis-i kutsi الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ile başlatılmıştır. Besmele ile başlatılmamıştır.

Şayet Besmele Fatiha'dan bir ayet olsaydı, onunla başlatılırdı.

b) Fatiha'nın yarı yarıya taksimi ancak Besmele'nin Fatiha'dan bir ayet olmaması durumunda gerçekleşir. Besmele Fatiha'dan bir ayet olacak olsaydı, Allah (Celle celâlihü) için olanın fazla olması gerekirdi.

Ayrıca bir ayetin şu sûrenin şu yerinden olduğunun sabit olması, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den tevatür yoluyla olur.

Sûrelerin evvelindeki Besmele'nin Mushaflarda yazılı olduğu tevatür ile sabittir. Surelerden bir ayet olduğuna dair ise, tevatür yok-tur.

Bundan dolayı ehl-i ilim ihtilaf etmiştir. Kûfe kurrası, Besmele'yi Fatiha'dan bir ayet saymış, Basra kurrası ise saymamıştır.

Ebu Hureyre'den (Allah ondan razı olsun) şöyle rivayet edilmiştir:

عن أبي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم: قال أَرَأَيْتَ النَّبِيَّ قَالَ
سُورَةٌ فِي الْقُرْآنِ ثَلَاثُونَ آيَةً شَفَعَتْ لِصَاحِبِهَا حَتَّى غُفِرَ لَهُ تَبَارَكَ
الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ

1) Müslim kitabı's-salat, bâb: vucubu kıraati'l-fatiha

Kur'an'daki otuz ayetli bir sure vardır ki, sahibine af edilene kadar şefa'at eder.

O sûre “تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ” lafızlarıyla başlayan sûredir.¹

Bu sûrenin besmele dışında otuz ayet olduğu hususunda kurrânın ittifakı vardır. Aynı şekilde kurrâ ve fakihler, Kevser sûresinin üç ayet, ihlâs sûresinin dört ayet olduğunda ittifak etmişlerdir.² Şayet besmele bunlardan bir ayet sayılacak olsaydı, Kevser sûresinin dört ayet, ihlâs sûresinin de beş ayet olması gerekirdi.

407-SUÂL:

KERAHETTEN KURTULMAK İÇİN NE KADAR KIRAAT YAPILMALIDIR?

Cevap: Namazın vaciplerinde beyan ettiğimiz üzere “Euzu-Besmele” çektikten sonra Fatiha sûresi, sonrasında da zamm-ı sûre okunur. Zamm-ı sûrenin Kur'an nazmı üzere peş peşe en kısa üç ayet veya ona denk bir ayet olması gerektiğini de zikretmiştik. Orada zikrettiğimiz bu miktar, kıratın en az miktarı olup kişiyi kerahete düşmekten kurtarır. Buna göre; Fatiha'dan sonra en kısa üç ayete denk olmayan bir veya iki ayet okuyacak olursa mekruh olur.³

Bu hususta Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den rivayet edilen birçok hadisi-i şerif vardır. Bunlardan biri Ebu Said (Allah ondan razı olsun)'ın rivayet ettiği şu hadisi-i şeriftir:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم: (...)... وَلَا تُجْزِي صَلَاةٌ إِلَّا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَمَعَهَا غَيْرُهَا

Ebu Sa'îd el-Hudrî (Allah ondan razı olsun), Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

1) İbn Mace kitabı'l-edep, bâb: tevâbu'l-Kur'an

2) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi' Şerâi'

3) A.ge

(.)... Namaz, ancak bir sure ve beraberinde Fatiha'yı okumakla sahih olur.¹

Aynı hadisi biraz farkh olarak et-Tirmizî ve İbn Mâce'de (Allah onlardan razı olsun) rivayet etmişlerdir.

رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَةَ مِنْ حَدِيثِ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ
مِفْتَاحُ الصَّلَاةِ الطَّهْوُورُ وَتَحْرِيمُهَا التَّكْبِيرُ وَتَحْلِيلُهَا التَّسْلِيمُ وَلَا
صَلَاةَ لِمَنْ لَا يَقْرَأَ بِالْحَمْدِ وَسُورَةٍ فِي فَرِيضَةٍ أَوْ فِي غَيْرِهَا

Ebi said (Allah ondan razı olsun) şöyle der:

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem): “Namazın anahtarı abdest, haram kılını² tekbir, helal kılını³ teslimdir. Farz veya farzdan başka namazlarda Fatiha ve bir sûre okumayanın namazı yoktur” demiştir.⁴

408-SUÂL:

FARZ NAMAZLARIN KIRATINDA MÜSTEHAP OLAN MİKTAR NEDİR?

Cevap: Kıratta müstehap olan miktar hususunda İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'den birçok rivayet vardır. İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) “*el-Asl*” isimli eserinde şöyle der:

İmam, sabah namazının iki rekâtında Fatiha'dan başka kırk ayet okur.

El-Camiu's-Sağır isimli eserinde ise: Fatiha'dan başka kırk- elli ayet okur demiştir.

1) El-Beyheki, es-Sünenü'l-Kübrâ, kitabı's-salat, bâb: vucubu't-tahallul mine's-salat

2) Namaz cinsinden olmayan şeylerin haram oluşu tekbirle başlar.

3) Namaz cinsinden olmayan şeylerin haram oluşlarının sona erip helal oluşları selam iledir.

4) Tirmizî, ebvabu's-salat, bab: fi tahrimi's-salati ve tahliliha; Umdetu'l-Kârî fi şerh-i Sahihî'l-Buhârî

Hasan b. Ziyad (Allah ona rahmet etsin)'ın yaptığı rivayete göre; atmışla yüz arası ayet okur.

İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'den yapılan rivayetlerin çok oluşu, bu hususta Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den gelen haberlerin farklı olmasına dayanmaktadır.

Harise b. Numan (Allah ondan razı olsun)'ın kızı Ümm-i Hişam şöyle demiştir:

عَنْ أُمِّ هِشَامِ بِنْتِ حَارِثَةَ بْنِ النُّعْمَانِ قَالَتْ: مَا أَخَذْتُ "قَوْلَ الْقُرْآنِ الْمَجِيدِ إِلَّا مِنْ وَرَاءِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي بِهَا الصُّبْحَ

Ümmü Hişam binti Hârise b. En-Numân (Allah ondan razı olsun)'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Kaf” sûresini Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in ardında ezberledim. Sabah namazını onu kıraat ederek kıldırırdı.”¹

Yine İbn Mes'ud, İbn Abbas ve Ebu Hureyre (Allah onlardan razı olsun)'den rivayet edilmiştir ki; Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sabah namazlarında “Secde” ve “İnsan” surelerini okurlardı.

Hazreti Ömer'in, Yusuf sûresini okurken;

إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ ayetine ulaştığında boğazının düğümle-nip rükûa vardığı rivayet edilmiştir.²

Bazıları bu rivayetler arasında uyum sağlamak amacıyla şöyle demişlerdir: Mescitler üç kısımdır.

1. İçinde ibadete rağbet eden zahid ve âbit kulların bulunduğu mescitler

1) En-Nesâî, Sünenul-Kübrâ, kitabı iftahi's-salat, bâb: el-kıraeti fi's-subhi bi-kaf; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned: 27629. Bu hadis bu senediyle zayıf olarak rivayet edilmiş olsa da Müslim'de ve diğer hadis kitaplarında yakın manada sahih senedle rivayeti vardır.

2) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi'

2. İçinde ibadete rağbet göstermeyen tembel kişilerin bulunduğu mescitler

3. İçinde vasat kişilerin bulunduğu mescitler

Şu halde imam, cemaatinin durumuna göre kıraat eder. Aynı zamanda bu, imkân dâhilinde farklı rivayetlerle amel etmektir.

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) **el-Asl** isimli eserinde şöyle der: Öğle namazında, sabah namazında okuduğu kadar veya biraz daha az okur.¹

Abdulaziz b. Kays şöyle demiştir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ قَيْسٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَنَسًا عَنْ مِقْدَارِ صَلَاةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: فَأَمَرَ النَّضْرَ بْنَ أَنَسٍ أَوْ أَحَدَ بَنِيهِ فَصَلَّى بِنَا الظُّهْرَ، أَوْ الْعَصْرَ فَقَرَأَ بِنَا وَالْمُرْسَلَاتِ وَ عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ

“Enes (Allah ondan razı olsun)’e Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in namazındaki kıraatin miktarından sordum. Şöyle dedi: **Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Nadr b. Enes (Allah ondan razı olsun)’e veya onun oğullarından birine emir buyurdu. O da bize öğle veya ikinci namazını kıldırdı ve “Nebe” ve “Mürselât” sûrelerini okudu**”.²

Akşam namazında beş veya altı ayet miktarında bir sure okur. Çünkü Hazreti Ömer (Allah ondan razı olsun)’den, Ebu Musa el- Eş’arî’ye şöyle yazdığı rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَشَبَّ صَلَاةَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ: فَلَانَ لِأَمِيرٍ كَانَ بِالْمَدِينَةِ. قَالَ سُلَيْمَانُ: فَصَلَّيْتُ أَنَا وَرَأَاهُ،

1) Ebu Abdillâh Muhammed b. El-Hasen eş-Şeybânî, Kitâbu'l-Asl

2) El-Beyhakî, Sünenu'l Kübrâ. Kitabu's-salat, bâb: kadru kıraati'n-Nebi

فَكَانَ يُطِيلُ فِي الْأُولَيَيْنِ مِنَ الظُّهْرِ، وَيُخَفِّفُ الْآخِرَتَيْنِ، وَيُخَفِّفُ الْعَصْرَ، وَيَقْرَأُ فِي الْأُولَيَيْنِ مِنَ الْمَغْرِبِ بِقِصَارِ الْمُفْصَّلِ، وَفِي الْأُولَيَيْنِ مِنَ الْعِشَاءِ بَوَسْطِ الْمُفْصَّلِ، وَفِي الصُّبْحِ بِطَوَالِ الْمُفْصَّلِ.

Süleyman B. Yesâr bizlere şöyle dedi: Ebu Hureyre (Allah onlardan razı olsun)’yi işittim şöyle diyordu: Medine’de emir olan falan kişiden daha fazla Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in namazına benzer şekilde namaz kılan birisini görmedim.

Râvi Süleyman (Allah ondan razı olsun) şöyle diyor: Ben o emirin arkasında namaz kıldım. Öğle namazının ilk iki rekâtında kıratı uzun yapıyor. Son iki rekâtında ise kısa tutuyordu. İkinci namazının kıratını da kısa tutuyordu. Akşam namazının ilk iki rekâtında kısar-ı mufassal, yatsı namazının ilk iki rekâtında vasat-ı mufassal ve sabah namazında tıval-ı mufassal ile kıraat ediyordu.¹

Tıval-ı mufassal: “Hucurat sûresi”nden “Buruc sûresi”ne kadardır.

Evsat-ı mufassal: “Buruc sûresi”nden “Beyyine sûresi”ne kadardır.

Kısar-ı mufassal: “Beyyine sûresi”nden Kur’an-ı Kerimin sonuna kadardır.

Ezcümle: Kıraat tam yapıldıktan yani kerahete düşülmedikten sonra imam, cemaat üzerine ağır gelmeyecek bir miktar kıraat eder. Osman b. Ebi’l As es-Sekafî (Allah ondan razı olsun)’den Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي الْعَاصِ الثَّقَفِيِّ أَنَّهُ قَالَ آخِرُ مَا عَهِدَ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ أَنْ أُصَلِّيَ بِالْقَوْمِ صَلَاةً أضعفهم

1) El-Beyhakî, Sünenu'l Kübrâ. Kitabu's-salat, bâb: kadru'l-kiraati fi'l-mağrib

“Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in bu hususta bana söylediklerinin sonuncusu; namazı cemaatin en zayıf olanlarının durumuna göre kıldırmandır.”¹

Bir diğer hadîs-i şerifte:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِلنَّاسِ فَلْيُخَفِّفْ فَإِنَّ فِي النَّاسِ الضَّعِيفَ وَالسَّقِيمَ وَذَا الْحَاجَةَ

Ebu Hüreyre (Allah ondan razı olsun), Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Sizden biriniz insanlara namaz kıldıracak olursa kıraati uzatmasın. Zira onların arasında zayıf, yaşlı ve ihtiyaçlı olan vardır.”²

İmam, seferde kıratı hazardaki gibi uzun tutmaz. Bilakis hem kendisi hem de cemaat üzerine hafif gelecek şekilde kıratı bulundurması daha uygundur.

Yani Fatiha’dan sonra kısar-ı mufasssal’dan bir sure okur.

عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِيِّ قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ، فَلَمَّا طَلَعَ الْفَجْرُ أَذَّنَ وَأَقَامَ، ثُمَّ أَقَامَنِي عَنْ يَمِينِهِ، ثُمَّ قَرَأَ بِالْمُعَوِّذَتَيْنِ

Ukbe b. Amir el Cüheni (Allah ondan razı olsun)’den şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber seferdeydim. Sabah namazının vakti girince Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ezan okuyup kamet getirdi. Ardından beni

1) Et-Taberânî, Mu’cemu’l Kebir c.9 s.57 h.8330

2) El-Buhârî, kitabul-cemaa ve’l-imam, bâb: iza sallâ linefsihi fe’l-yutavvil ma şâe; Müslim, kitabul-salat, bâb: emru’l-eimme bi tahfifi’s-salat

sağ tarafında saf tutturdu. Sonra (Fatihâ ve) “felak” ve “nass” surelerini kıraat etti”¹.

Yolcu değilken de cemaatin durumuna göre bazen kıraat kısa tutulabilir. Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’den şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَوَزَ ذَاتَ يَوْمٍ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ لِمَ تَجُوزُ؟ قَالَ سَمِعْتُ بُكَاءَ صَبِيٍّ فَظَنَنْتُ أَنَّ أُمَّهُ مَعَنَا تُصَلِّي فَأَرَدْتُ أَنْ أُفْرِغَ لَهُ أُمَّهُ

Enes b. Malik (Allah ondan razı olsun)’ten rivayet edilmiştir ki: **Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir gün sabah namazının kıratında müsamahalı davrandı.** (kısır-ı mufassal’dan en kısa iki sure okudu.) **Ey Allah (celle celalühü)’ın Resûlü kıratıta neden müsamahalı davran-
dınız denildiğinde: “Bir çocuğun ağlamasını işittim ve zannet-
tim ki, annesi bizimle birlikte namaz kılıyor, (kıratı kısa tutup)
annesinin onunla ilgilenmesini istedim” buyurdu.**²

409-SUÂL:

**KÂBE’DE KILDIĞIMIZ NAMAZLARDA
İMAM FATİHAYI BİTİRİNCE SESLİ OLARAK
“ÂMİN” DİYOR. HANEFİLERİN BU HUSUSTAKİ
GÖRÜŞÜ NEDİR?**

Cevap: Hanefilere göre imam Fatihayı bitirdikten sonra, hem kendisi hem de ona uyanlar “âmin” derler.

Ebu Hureyre (Allah ondan razı olsun)’den Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

1) İbn Ebî Şeybe, El-Musannef: 3708

2) Müsned-i Ahmed:13726

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا أَمَّنَ الْإِمَامُ فَأَمِنُوا فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ تَأْمِينُهُ تَأْمِينَ الْمَلَائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ. قَالَ ابْنُ شِهَابٍ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ "أَمِينَ".

İmam âmin dediği zaman siz de âmin deyiniz. (Zira melekler de âmin derler.) **Kimin âmin demesi meleklerin âmin demelerine muvafık olursa geçmiş ve gelecek bütün günahları affedilir.** İbn Şihab: “Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) âmin derdi” demiştir¹

Tek başına namaz kılan hakkında da hüküm böyledir. Âlimlerin genelinin görüşü budur.

İmama Malik (Allah ona rahmet etsin): “Fatiha’dan sonra sadece imama uyanlar âmin derler. “Ne imam ne de tek başlarına namaz kılanlar âmin demezler” demiştir.²

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

إِذَا قَالَ الْإِمَامُ: غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ فَقُولُوا: آمِينَ فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ قَوْلَهُ قَوْلَ الْمَلَائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

İmam deddiği zaman âmin deyiniz. Zira kimin âmin sözü meleklerin sözüne muvafık olursa geçmiş gelecek bütün günahları af olur.³

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), “imam وَلَا الضَّالِّينَ” cemaat ise “âmin” der” buyurarak taksiminde bulunmuştur. Bu taksimin geçerli olabilmesi, İmamın âmin dememesi ile gerçekleşir.⁴

1) El-Buhârî, kitabu sıfatı's-salat, bâb: cehru'l-imam bi't-te'min

2) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'

3) El-Buhârî, kitabu'd-daavat; babu't-te'min; hadis no:6402; Şerh Ebu Davut, Bedruddin el-Aynî

4) Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût

Sahih olan görüş, çoğunluğun görüşüdür. Ayrıca bu hadis İmam Malik (Allah ondan razı olsun)’e delil olamaz. Çünkü bu hadisin farklı tariklerinde **فَإِنَّ الْإِمَامَ يَقُولُهَا** (Zira imam da âmin der) sözü vardır.¹

Gerek imam gerek imama uyanlar gerekse de tek başına namaz kılanlar, Fatıha’dan sonra âmin kelimesini sesli mi, sessiz mi, söylemelidirler? Bu hususta ihtilâf vardır.

Hanefilere göre sessiz olarak, Şafiilere göre ise sesli olarak söylenmesi sünnettir.

Şafiiler delil sadedinde şöyle der: “İmam âmin dediğinde siz de âmin deyiniz” hadis-i şerifinde, cemaatin âmin demesi, imamın âmin demesine bağlanmıştır. Bunun gerçekleşmesi ancak imamın sesli olarak “âmin” demesiyle mümkündür. Çünkü İmamın “âmin” sözü işitilmeyecek olsaydı cemaatin ona bağlı olarak “âmin” demesi mümkün olmazdı.

Ayrıca Vail b. Hucr (Allah ondan razı olsun)’den şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ وَائِلِ بْنِ حَجْرٍ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَأَ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ قَالَ آمِينَ وَمَدَّ بِهَا صَوْتَهُ

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’i işittim; “غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ” i okudu, âmin dedi ve onu derken sesini yükseltti.²

Hanefilerin delili: Şu’be (Allah ondan razı olsun)’nin “Şafiilerin sesli olarak âmin demeye dair delil olarak getirdikleri yukarıdaki hadis-i şerifi” Seleme b. Küheyl (Allah ondan razı olsun)’den, o da, Alkame b. Vail (Allah ondan razı olsun)’den, o da, babasından şöyle rivayet etmiştir:

وَرَوَى شُعْبَةُ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كَهْمَلٍ عَنْ حُجْرٍ أَبِي الْعَبَّاسِ

1) Ekmeluddin Muhammed b. Muhammed el-Bâbertî, el-İnâye

2) Ed-Darekutnî, kitabu’s-salat, bâb: et-te’mîn bi’s-salat

عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَاِئِلٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَأَ
غَيْرَ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ فَقَالَ آمِينَ وَخَفَضَ بِهَا صَوْتَهُ

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem):

“غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ” *i okudu ve âmin dedi. Âmin derken de sesini kıstı.*¹

Bu, aynı zamanda Hazreti Ali ve İbn Mes’ud (Allah onlardan razı olsun)’un görüşüdür.

Ebu Hureyre (Allah ondan razı olsun), Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ مَرْفُوعًا: إِذَا قَالَ الْإِمَامُ: “غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ
وَلَا الضَّالِّينَ” فَقُولُوا: آمِينَ، فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَقُولُ: آمِينَ، وَإِنَّ
الْإِمَامَ يَقُولُ: آمِينَ

*İmam “غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ” dediğinde siz de âmin deyiniz. Zira melekler âmin derler. Şüphesiz imam da âmin der.*²

Hadis-i şerifte cemaatin âmin diyebilmesi için imamın;

“غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ” sözünü beklemeleri, onu işitince âmin demeleri istenmiştir.

İmam sesli olarak âmin diyecek olsaydı cemaatin, “غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ” sözünü değil, âmin sözünü işitince onu demeleri istenirdi.³

1) Et-Tirmizî, evbâbu’s-salat bab: et-te’mîn; Müsnedü’s-Sahabe fi Kütüb-i tis’a

2) Ahmed b. Hanbel, el-Müsned: 7187; ed-Dârimî; en-Nesâî

3) Ali el-Kârî, Mirkâtü’l-Mefâtiḥ

Ayrıca İmam âmin demeyi sesli yapmış olsaydı hadis-i şerifteki “zira imam da onu der” sözüne gerek olmazdı.

Üstelik âmin demek duadır. Dualarda aslolan sessizce yapılmalıdır.¹

410-SUÂL:

HAC VAZİFESİ VE UMRE ZİYARETLERİNDE
DİKKATİMİZİ ÇEKEN BİR BAŞKA HUSUS DA
RÜKÛA GİDİLİRKEN VE RÜKÛDAN KALKILIRKEN
İMAMIN TEKBİRİYLE BİRLİKTE
CEMAATİN ELLERİNİ KALDIRMALARIDIR.
HANEFİ MEZHEBİNE GÖRE BU YERLERDE
ELLERİN KALDIRILMASI SÜNNET MİDİR?

Cevap: Öncelikle şunu ifade edelim ki, kıyamdan rükûa giderken tekbir getirmek sünnettir. Bu hususta âlimlerin neredeyse tamamı ittifak halindedir.

Abdullah b. Mesud (Allah onlardan razı olsun)’un şöyle dediği rivayet edilmiştir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَكْبِرُ فِي كُلِّ
رَفْعٍ وَوَضْعٍ وَقِيَامٍ وَقُعُودٍ

“Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in her kalkış ve eğilişte, her kıyam ve oturuşta tekbir getirdiğini gördüm.”²

Tekbirde elleri kaldırma meselesine gelince;

Hanefilere göre, farz namazlarda iftitah tekbiri dışında elleri kaldırmak sünnet değildir. Şafiilere göre ise hem rükûa giderken hem de rükûdan kalkarken elleri kaldırmak sünnettir.

Şafiiler delil sadedinde şu eseri zikretmişlerdir.

1) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâi’u’s-Sanâyi fî Tertibi’ş-Şerâi’

2) Ahmed b. Hanbel, el-Müsned: 3736

أَخْبَرَنَا مَالِكٌ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ سَالِمٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا افْتَتَحَ الصَّلَاةَ رَفَعَ يَدَيْهِ حِذَاءَ مَنْكَبَيْهِ وَإِذَا كَبَّرَ لِلرُّكُوعِ رَفَعَ يَدَيْهِ وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ رَفَعَ يَدَيْهِ

Bize Malik haber verdi. Ez-Zührî, ona Salim'den, Salim de Abdullah b. Ömer (Allah onlardan razı olsun)'den şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Ömer (Allah ondan razı olsun) diyor ki:

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaza başlarken ellerini omuzları hizasına kadar kaldırırdı. Rükû için tekbir aldığında da ellerini kaldırırdı. Rükûdan başını kaldırdığında yine ellerini kaldırırdı.¹

Hanefilerin deliline gelince:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَعَ أَبِي بَكْرٍ وَمَعَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فَلَمْ يَزِفْعُوا أَيْدِيَهُمْ إِلَّا عِنْدَ التَّكْبِيرَةِ الْأُولَى فِي افْتِتَاحِ الصَّلَاةِ

Abdullah b. Mesud (Allah onlardan razı olsun)'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: **Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Ebu Bekir ve Ömer (Allah onlardan razı olsun) ile beraber namaz kıldım. Hiç biri ellerini kaldırmadı. Ancak namaza girerken (iftitah tekbirinde) kaldırdılar.²**

عَنْ عَلْقَمَةَ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ: أَلَا أَصْلِي بِكُمْ صَلَاةَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فَصَلَّى فَلَمْ يَزِفْعْ يَدَيْهِ إِلَّا أَوَّلَ مَرَّةٍ

1) Muvattâ Mâlik bi rivayet-i Muhammed b. El-Hasen, kitabû's-salat, bâb: iftitahu's-salât.

2) Ed-Darakutnî, kitabû's-salat, bâb: zikru't-tekbir ve ref'u'l-yedeyn inde iftitahi's-salat

Alkame (Allah ondan razı olsun) diyor ki: Abdullah b. Mes'ud

“Dikkat ediniz! Sizlere Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in namazını kıldıracağım. Dedikten sonra, namazı kıldırdı, ellerini ise sadece ilk defasında (namaza girişte) kaldırdı.”¹

Ebu Davud’un zikretmiş olduğu bir hadîs-i şerifte el-Bera (Allah onlardan razı olsun)’dan şöyle rivayet edilmiştir:

عَنِ الْبَرَاءِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا افْتَتَحَ الصَّلَاةَ رَفَعَ يَدَيْهِ إِلَى قَرِيبٍ مِنْ أُذُنَيْهِ ثُمَّ لَا يَعُودُ.

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaza girişte ellerini kulaklarının yakınına kadar kaldırır, sonra bir daha kaldırmazdı.²

Meşahir isimli eserde şöyle zikredilmiştir: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ellerini sadece yedi yerde kaldırır. Bu yerler:

1. Namaza giriş (iftitah) tekbirinde.
2. Bayram namazlarında.
3. Vitir namazının kunutunda.
4. Hacerü'l Esved'i selamlama esnasında.
5. Safa ve Merve tepeleri üzerinde
6. Arafat'ta.
7. Cemreteyn³ yanında durduğunda.

Rükûa giderken ve Rükûdan kalkışta elleri kaldırma veya kaldırmamaya dair daha birçok haber vardır. Bu şekilde haberler çatıştığında elleri kaldırmayı terk etmek, elleri kaldırmaktan evlâdır.

1) Ebu Dâvut, kitabu's-salat, bâb: men lem yezkûr er-ref'e inde'r-rükû

2) Ebu dâvut, kitabu's-salat, bâb: men lem yezkûr er-ref'e inde'r-rükû

3) Cemreteyn ile kast edilen hac yaparken taşlanan üç şeytandan küçük ve orta şeytandır. Allah izin verirse; bu konuya dair hac bahsinde tafsilat gelecektir.

Çünkü elleri kaldırma nasla sabit olacak olsa derecesi sünnet olmaktan öteye gitmeyecektir. Şayet delille sabit olmayacak olsa bidat sayılacaktır. Malumdur ki bidati terk etmek sünneti yerine getirmekten evlâdır.¹

411-SUÂL:

RÜKÛA ÂİT SÜNNETLER NELERDİR?

Cevap: Bir önceki sorunun cevabında rükûa varırken tekbir getirmenin sünnet olduğunu söylemiştik. Şimdi rükûa vardığında yerine getireceği sünnetlerden bahsedeceğiz.

1. Sırtını, düz bir şekle gelecek kadar eğmesi.²

Vâbısa b. Me'bed (Allah ondan razı olsun)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:

عن وَاِبْصَةَ بْنِ مَعْبُدٍ أَنَّهُ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فَكَانَ إِذَا رَكَعَ سَوَّى ظَهْرَهُ حَتَّى لَوْ صُبَّ عَلَيْهِ الْمَاءُ لَا اسْتَقَرَّ

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'i namaz kılarken gördüm. Rükûa gittiğinde sırtını o kadar düz bir hale getirirdi ki, üzerine su dökülecek olsa sabit bir şekilde orada kalırdı.³

2. Rükûda, başı ile kuyruk sokumunu aynı hizada düz bir vaziyette bulundurduktan sonra başını aşağı doğru eğmemesi, yukarı doğru da kaldırmaması. Hazreti Âişe (Allah ondan razı olsun)'den şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْتَتِحُ الصَّلَاةَ بِالتَّكْبِيرِ وَالْقِرَاءَةِ بِ(الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) وَكَانَ إِذَا رَكَعَ لَمْ يَرْفَعْ رَأْسَهُ

1) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'

2) Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla'î, Tebyinu'l Hakâik

3) Sünen-u İbn Mace, kitabu ikameti's-salat, bâb: er-rükû fi's-salat

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazı tekbir ve Fatiha okuyarak açardı. Rükû ettiğinde ise başını kaldırmazdı.¹

3. Ellerin dizlerinin üzerine koymak

Et-Taberanî **“Mu’cem”** isimli eserinde Enes (Allah ondan razı olsun)’den, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in ona şöyle dediğini rivayet etmiştir:

وَقَدْ رَوَى الطَّبْرَانِيُّ فِي مُعْجَمِهِ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهُ: يَا بُنَيَّ وَإِذَا رَكَعْتَ فَضَعْ يَدَيْكَ عَلَى رُكْبَتَيْكَ وَفَرِّجْ بَيْنَ أَصَابِعِكَ وَارْفَعْ يَدَيْكَ عَنْ جَنْبَيْكَ

“Yavrucuğum! Rükû yaptığın zaman ellerini dizlerinin üzerine koy ve parmaklarını aç. Ellerini de yanlarından uzaklaştır.”²

4. Ellerin dizlerinin üzerine koyduğunda parmaklarını açması Bunun delili biraz önce zikrettiğimiz hadis-i şeriftir.

Ayrıca sünnet olan elleri dizlerin üzerine koyup onları kavramaktır. Malumdur ki dizleri kavramak parmaklar açık halde iken yerine getirilebilir.³

5. Rükûda üç defa “سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ” demek.

Ukbe b. Amir (Allah ondan razı olsun)’in şöyle dediği rivayet edilmiştir:⁴

عن عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ أَنَّهُ قَالَ لَمَّا نَزَلَ قَوْلُهُ تَعَالَى {فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ} قَالَ النَّبِيُّ اجْعَلُوهَا فِي رُكُوعِكُمْ وَلَمَّا نَزَلَ قَوْلُهُ تَعَالَى {سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى} قَالَ اجْعَلُوهَا فِي سُجُودِكُمْ

1) Ahmed b. Hanbel, el-Müsned: 24030; 25617

2) El-Musannef, Abdurrezzak: 8830, yakın manadal-Musannef, Abdurrezzak: 8830, yakın manada

3) El-Kâsânî, Alâuddin Ebû Bekr İbn Mes'ûd, Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'

4) Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla'î, Tebyinu'l Hakâik

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ kavl-i kerim'i nazil olunca Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bunu Rükû'larınızda söyleyiniz buyurdu.

سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى kavl-i kerim'i nazil olunca da bunu secdelerinizde söyleyiniz buyurdu.¹

Bu zikir, yani Rükûda üç defa "سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ" demek de sünnettir. Söylenecek en az miktar da budur.

Şafiiler bir defa denilmesinin yeterli olacağını söylemişlerdir. Ayrıca, bir fiilin emri, o fiilin tekrarmı gerektirmez. Şu halde bu fiilin bir defa yapılmasıyla emre imtisal edilmiş olur, diyorlar.

Hanefiler, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şu hadis-i şerifini delil almışlardır.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَكَعَ أَحَدُكُمْ، فَلْيَقُلْ فِي رُكُوعِهِ: سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ، ثَلَاثًا، فَإِذَا فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ تَمَّ رُكُوعُهُ، وَإِذَا سَجَدَ أَحَدُكُمْ، فَلْيَقُلْ فِي سُجُودِهِ: سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى، ثَلَاثًا، فَإِذَا فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ تَمَّ سُجُودُهُ، وَذَلِكَ أَذْنَاهُ.

Biriniz rükû' yaptığı zaman, rükûunda üç defa; سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ desin. Bunu yaptığı zaman rükû'unu tamamlamış olur.

Biriniz secde yaptığı zaman secdesinde üç defa; سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى desin. Bunu yaptığı zaman secdesini tamamlamış olur. Bu, rükû' ve secdede yapılan zikrin en azıdır.²

Buraya kadar anlatılanlar, kişinin tek başına namaz kılması durumundadır.

1) Ebi Davut, kitab-u's-salat, bâb: ma yekulu'r-racul fi rukuihi ve sucudihi

2) İbn Mace

Namazı imamla birlikte kılıyorsa imam rükûdan başını kaldırmaya kadar tesbihte bulunur. İmam olması halinde ise bu tesbihi üç defa yapması, uzatmaması gerekir. Çünkü tesbihi uzatma cemaatin nefret etmesine sebebiyet verebilir ki bu, mekruhtur.¹

412-SUÂL:

İMAM RÜKÛDA İKEN BİRİNİN AYAK SESLERİNİ
İŞİTSE VE ONUN NAMAZA YETİŞMESİNİ
SAĞLAMAK AMACIYLA RÜKÛ' TESBİHİNİ
UZATAK OLSA HÜKÛM NEDİR?

Cevap: İmam Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)'un şöyle dediği nakledilmiştir: Bunu, İmam Ebu Hanife ve İbn Ebi Leyla (*Allah onlara rahmet etsin*)'ya sordum, onlar da mekruhtur dediler.

İmam Ebu Yusuf'un: İmam Ebu Hanife (*Allah onlara rahmet etsin*)'nin "onun üzerine büyük bir işten yani şirkten korkarım" dediğini de söylediği rivayet edilmiştir.²

Zeynuddin İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik* isimli eserinde şöyle der: **ez-Zahire** ve **Bedayi'** isimli eserlerde zikredilen bu ibareyi bazıları yanlış anlamış ve bu sebeple rükûda bekleyen imamın müşrik olacağını söylemişlerdir. **Munyetü'l Musalli** müellifi de böyle anlamış olacak ki; "bu kişinin küfründen korkulur" ama küfre nispet edilmez demiştir.

Bu anlayışların hepsi yanlıştır. İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)'nin maksadı da bu değildir. Bilakis İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*) "amelinde şirkten korkarım"³ manasını kastetmiştir. Hatta İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*) "korkarım" diyerek kesin bir dil de kullanmamıştır. Çünkü bu mesele ihtilaflı bir meseledir.

Şa'bi (*Allah ona rahmet etsin*)'den bunda bir beis olmadığı rivayet edilmiştir. İmam Şafii (*Allah ona rahmet etsin*)'nin kadim görüşü de budur.

1) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, *Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'*

2) A.g.e

3) Buna küfr-ü esgar da denir. Yani amelde riya işlemiş olacağından fasık olmasından korkulur.

El-Mücteba isimli eserde Ebu Mutî' el-Belhî'den rivayet edilen "bu imamın namazı bozulur, kâfir olur" sözü, daha da şaşılacak bir şeydir.

El-Mücteba sahibi önce bunu söylüyor, sonra da **Camîu's-Sağır** isimli eserden şöyle naklediyor: İmam bu fiiliyle sevap kazanmıştır.

Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ

İyilik ve takva üzere yardımlaşınız.¹

Ebu'l-Leys es-Semerkindî (ö.373) (Allah ona rahmet etsin)'den imamın böyle yapmasının güzel olduğu rivayeti de vardır.²

Ezcümle: İhtilâfın bu kadar çok olduğu bir meselede imamın böyle davranmamasının daha doğru olacağı aşîkârdır.

413-SUÂL:

RÜKÛ TAMAMLANDIKTAN SONRA AYAĞA KALKILMASI GEREKLİ MİDİR? BİR KİMSE AYAĞA KALKMADAN RÜKÛDAN SECDEYE GİDECEK OLSA NAMAZININ DURUMU NEDİR? RÜKÛDAN AYAĞA KALKARKEN HANGİ ZİKİRLER YAPILMALIDIR?

Cevap: Malum olduğu üzere rükû ve secde namazın rükünlerinden/farzlarından. Rükû ve secde, farz oldukları gibi rükûdan secdeye intikal etmek de farzdır. Çünkü bu intikal, farza (secdeye) vesiledir. Rükûu tamamladıktan sonra oradan secdeye gitmeyip ayağa kalkarak ayakta biraz durmaya gelince; bu, İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre farz değildir. Ta'dil-i intikaldır. Yani rükûdan secdeye intikal işini tadil; düzenli ve adil yapmaktır. Kısaca tadil-i erkân olup farz değildir. Aksine vaciptir.

1) Maide Sûresi/2

2) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

İmam Ebu Yusuf ve İmam Şafii (Allah onlara rahmet etsin)'ye göre ise farzdır. Nitekim bu, namazın vacipleri bahsinde geçmişti. Şu halde yanılarak ayağa kalkmadan rükûdan secdeye gidilecek olsa; vaciptir diyene göre, sehiv secdesi gerekecektir. Bunu kasten yapacak olsa namazı iade etmesi vacip olacaktır. Farzdır diyene göre ise namazı bozulur. Rükûdan ayağa kalkarken yapılacak olan zikir, namaz kılanın durumuna göre değişir. Zira namaz kılan kişi için üç hal düşünülebilir.

- a) İmam olması hali
- b) İmama uyan olması hali
- c) Tek başına namaz kılan olması hali

Eğer imam olursa; İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre; “سَمِعَ” der, رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ demez.

İmam Ebu Yusuf, İmam Muhammed ve İmam Şafii (Allah onlara rahmet etsin)'ye göre ise; Hem tesmi' “Semiallahu limen hamideh” demek hem de tahmid Rabbena leke'l hamd' demek de bulunur.

Bu üç imam delil sadedinde şöyle derler: Abdullah b. Evfa (Allah ondan razı olsun)'nın şöyle dediği rivayet edilmiştir:

عَبْدَ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ يَقُولُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلءَ السَّمَوَاتِ وَمِلءَ الْأَرْضِ وَمِلءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ

“Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) başını Rükû'dan kaldırdığı zaman şöyle derdi:

سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلءَ السَّمَوَاتِ وَمِلءَ الْأَرْضِ وَمِلءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ²

1) Allah hamd edeni işitti; ey Allah'ım, Rabbimiz! Gökler dolusu, yerler dolusu ve bundan sonra halk edeceğin tüm şeyler dolusunca sana hamd ederiz.

2) Ebu Davud, kitab-u's-salat, bâb: ma yekulu iza refea re'sehu mine'r-ruku

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’ genellikle namazlarda imam olurdu. Şu halde Abdullah b. Evfa (Allah ondan razı olsun)’nın bu sözünü, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in imam olarak namaz kıldırması haline hamletmek gerekir.

Ayrıca imam, kendisi hakkında tek başına namaz kılan gibidir. Tek başına namaz kılan bu iki zikri cem ettiğine göre, imam da cem eder.

Ayrıca da imam, tesmi’ (‘semiallahu limen hamideh’ demek) ile cemaati tahmid (‘rabbenaleke’l hamd’ demek)’e teşvik etmiştir. Cemaati buna teşvik edip onu kendisinin yapmaması doğru olmaz.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ

“Siz Kitab’ı (Tevrat’ı) okuyup durduğunuz hâlde, kendinizi unutup başkalarına iyiliği mi emrediyorsunuz?”¹

İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) delil sadedinde şöyle der:

رَوَى أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ وَأَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ أَنَّهُ قَالَ إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ إِمَامًا لِيُؤْتَمَّ بِهِ فَلَا تَخْتَلِفُوا عَلَيْهِ فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا وَإِذَا قَرَأَ فَأَنْصِتُوا وَإِذَا قَالَ وَلَا الصَّالِينَ فَقُولُوا آمِينَ وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا وَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ فَقُولُوا رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ

“Ebu Musa el-Eş’ârî ve Ebu Hureyre (Allah onlardan razı olsun) Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir:

İmam kendisine uyulsun diye imam olmuştur. İmama muhalefet etmeyiniz. Tekbir aldığında siz de tekbir alınız. Kıraat ettiğinde susunuz.

1) Bakara Sûresi: 44

“وَلَا الضَّالِّينَ” *dediğinde âmin deyiniz.*

“رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ” *dediğinde “سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ” deyiniz.*¹

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu hadis-i şeriflerinde tesmi’ (‘semiallahu limen hamideh’ demek) ve tahmid (‘Rabbena leke’l hamd’ demek) hususunda imam ile cemaat arasında taksimde bulunmuştur.

Namaz, cemaatle kılınırken imam hem tesmi’ hem de tahmid de bulunacak olursa cemaatin söyleyeceği bir şey kalmaz. Aksi durumda da sonuç budur. Şu halde imam tesmi’de cemaat ise tahmid de bulunurlar. Taksim gereği de budur.

Ayrıca zikir, intikale bitişik olur. İmam tesmi’ (‘semiallahu limen hamideh’ demek) de bulunduktan hemen sonra cemaat tahmid (‘Rabbena leke’l hamd’ demek) de bulunur. Bundan sonra imam bir de tahmit de bulunacak olursa, “tâbi olunan, tâbi olan (imam, cemaat) “tâbi olan da tâbi olunan” (cemaat, imam) olmuş olur. Hâlbuki namazın başından sonuna kadar imam, tâbi olunan olarak kalmalıdır. Üç imamın delil olarak getirdikleri Hazreti Aişe hadisi, geceleyin tek başına nafile namaz kılmaya hamledilmiştir.

İmam, kendisi hakkında tek başına kılan hükmündedir sözleri doğrudur. Fakat zikretmiş olduğumuz tâbi olma manası tek başına namaz kılan hakkında düşünülemez. Dolayısıyla da bu, onlar adına delil olamaz. İyiliği başkasına emredip kendisinin yapmaması meselesine gelince; imam tesmi’de bulununca tahmid’e delalet etmiş olur.

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنِّي أَبْذِعُ بِي فَاحْمِلْنِي فَقَالَ مَا عِنْدِي. فَقَالَ رَجُلٌ يَا

1) Hadisi bu şekliyle el-Kâsânî, Bedâiyu’s-Sanâyi isimli eserinde zikretmiştir. Bu lafızla bulamadık buna yakın manada hadis Ebu Davut ve diğerlerinde geçmektedir. Bak; Ebu Davut, kitabı’s-salat, bâb: el-imam yusallî min kuudin.

رَسُولُ اللَّهِ أَنَا أَدُلُّهُ عَلَى مَنْ يَحْمِلُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِ فَاعِلِهِ

Ebu Mesud el-Ensârî (Allah ondan razı olsun)’den şöyle rivayet olunmuştur: **Bir adam Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’e geldi ve yoruldum seferime devam edemiyorum beni bir şeye bindir de gideyim” dedi. Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ona “yanımda seni bindireceğim bir şey yok” dedi. Bir başkası atılarak: ey Allah’ın elçisi ben ona, hayvanına bindirip götürecek adamı göstereyim” deyince Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdular: Kim bir hayra delâlet ederse hayrı işleyenin ecri kadar sevap alır.”¹**

Buraya kadar anlattıklarımız kişinin imam olmasıyla ilgili hükümlerdir.

Hanefilere göre; Cemaat, sadece tahmid (“Rabbena leke’l hamd” demek) de bulunur. Çünkü yukarıda zikrettiğimiz hadisin muktezasınca cemaatin sadece tahmid de bulunabileceğini, aksi takdirde taksimin bozulacağını ve bunun caiz olmadığını söylemiştik. Ayrıca imamın tesmi’de bulunması cemaati tahmid’e çağırmasıdır.² Doğru olan; kişinin davet edildiği şeyi yerine getirmesidir. Kendisini davet edenin sözünü tekrarlaması yani tesmi’de bulunması değildir.

İmam Şafii (Allah ona rahmet etsin)’ye göre ise; Hem tahmid hem de tesmi’de bulunur. Tek başına namaz kılanın durumuna gelince; bu hususta İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’den iki rivayet vardır.

a) Muâlla b. Mansur, İmam Ebu Yusuf’tan, o da İmam Ebu Hanife (Allah onlara rahmet etsin)’den şöyle rivayet eder: Tek başına namaz kılan sadece tesmi’de bulunur, tahmid de bulunmaz. Şeyh İmam Ebu’l Kasım es

1) Müslim; el-İmâre; babu fazl-i i’âneti’l-gâzi. Sünen-i Ebi Davut 5131

2) İmam “semi’ Allah’u limen hamide” Yani “Allah kendisine hamd edeni işitti” diyerek cemaati hamd etmeye davet eder. Cemaat de “Rabbena leke’l hamd” diyerek ona icabet eder. Yani “rabbimiz hamd sana mahsustur” der.

Saffar ve Şeyh Ebu Bekir el A'meş (Allah onlara rahmet etsin) bu görüşü benimsemişlerdir.

b) Hasan b. Ziyâd, İmam Ebu Hanife (Allah onlara rahmet etsin)'den şöyle rivayet eder: Tek başına namaz kılan tesmi' ile tahmid arasını cem eder¹

İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî, Zahiru'r-Rivâye olan **Kitabu'l-Asl** isimli eserinde şöyle der: İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre imam olan kişi sadece tesmi' yapar.

İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre ise tesmi' ile birlikte tahmid de yapar. Tek başına kılan kişi ise üç imama göre de hem tesmi' hem de tahmid yapar.²

Tahmid'in hangi lafızlarla yapılacağı noktasında farklı haberler vardır. Sonuç olarak üç okunuş şekli ortaya çıkmıştır.

رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ
رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ
اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ

Bu üç suretten en meşhur olanı birincisidir.³

414-SUÂL:

RÜKÛU BİTİRDİKTEN SONRA SECDEYE GİDERKEN
NASIL HAREKET ETMELİYİZ?
BAZILARININ ÖNCE ELLERİNİ SONRA
DİZLERİNİ YERE KOYDUKLARINI GÖRÜYORUZ,
BU DOĞRU MUDUR?

1) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi'ş-Şerâi'

2) Ebu Abdillâh Muhammed b. El-Hasen eş-Şeybânî, Kitâbu'l-Asl

3) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi'ş-Şerâi'

Cevap: Rükûu tamamlandıktan yani rükûdan ayağa kalkıp bir rükûn miktarı bekledikten sonra tekbir ile birlikte secde için eğilir.

Tekbir, eğilmeye başlarken başlatılır, secdeye vardığında bitirilir. Secdeye giderken dik ve düzgün bir vaziyette eğilmek gerekir. Belini eğerek secdeye gidilmez.¹

Rükûdan secdeye giderken tekbir getirmek sünnettir. Bu tekbirde eller kaldırılmaz. Yere, öncelikle dizlerini sonra ellerini koyar.

Bu, Hanefilerin, Şafilere ve daha birçok müçtehidlerin görüşüdür.

Vail b Hucr (Allah ondan razı olsun)'den şöyle rivayet edilmiştir:²

عَنْ وَائِلٍ أَنَّهُ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا سَجَدَ وَضَعَ رُكْبَتَيْهِ قَبْلَ يَدَيْهِ وَإِذَا نَهَضَ رَفَعَ يَدَيْهِ قَبْلَ رُكْبَتَيْهِ

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) secde yaptığında ellerinden önce dizlerini yere koyardı. Secdeden kalktığında ise dizlerinden önce ellerini kaldırır.³

Ayağına giymiş olduğu mestler sebebiyle önce dizlerini sonra ellerini yere koyamıyorsa, bu durumda önce ellerini sonra dizlerini yere koymasında bir beis yoktur.⁴

Gerek dizleri gerekse elleri yere koyarken önce sağ sonra sol uzvun yere konması müstehaptır. Fakat bu öncelik dışarıdan bakan birinin sezebileceği kadar olmamalıdır. Aksine sağ uzvunu anlaşılmayacak bir şekilde önce hareket ettirmelidir.⁵

415-SUÂL:

SECDEDİN SÜNNETLERİ NELERDİR?

1) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

2) Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla'î, Tebyinu'l Hakâik

3) Ebu Davut, kitabu's-salat, bâb: keyfe yedau rukbeteyhi kable rukbeteyhi.

4) El-Kâsânî, Alâuddin Ebû Bekr İbn Mes'ûd, Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'

5) Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla'î, Tebyinu'l Hakâik

Cevap: Yukarıda zikrettiğimiz sünnetlerden başka secdenin bir takım sünnetleri daha vardır.

Bunlar:

a) Önce alnı sonra burnu yere koymak:

Bilindiği üzere secdenin kendisi farzdır. Bu farzı yerine getirirken önce alnı sonra burnu yere koymak ise sünnettir. Bazıları önce burnu sonra alnı yere koyar demişlerdir. Fakat bu tercih edilmemiştir.

b) Secdenin yedi aza üzerine yapılması.

El-Buhârî ve *Müslim*'de şu hadis vardır:

أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ عَلَى الْجَبْهَةِ وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى أَنْفِهِ
وَالْيَدَيْنِ وَالرُّكْبَتَيْنِ وَأَطْرَافِ الْقَدَمَيْنِ

“Yedi aza üzerine secde etmekle emredildim; Alın -eliyle burnuna işaret etti- eller, dizler ve ayakların parmakları.”¹

c) Secdede alın ile burnu cemetmek. Yani secdeyi hem alın hem de burun üzerine yapmak.

İmam Şafii (*Allah ona rahmet etsin*)'ye göre bu, farzdır. Hanefiler şöyle demişlerdir: Şeriatta secde; alay etme söz konusu olmaksızın yüzün bir kısmını yere koymaktır. Buna göre çene veya göz ile kulak arası veya da başın üstü ile secde yapılamaz. Özür olsa da hüküm budur. Özür durumunda ise namaz, ima ile kılınır.

Hanefiler, sadece alnın yere konulmasıyla secdenin yerine getirilmiş olacağı hususunda ittifak etmişlerdir. Secdeyi sadece burnu yere koyarak yapma hususunda ise ihtilâf etmişlerdir.

İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)'ye göre; sadece alnı yere koyarak secde caiz olduğu gibi, sadece burnu yere koyarak yapılan secde de sahihtir. Çünkü burun, yüzden bir cüzdür.

1) El-Buhârî, kitabı sıfatı's-salat, bâb: es-sucudi ale'l-enf

Secde, yüzden bir cüzü yere koymak olduğuna göre, sadece burnu yere koymakla secdenin sahih olması gerekir.

İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed *(Allah onlara rahmet etsin)*'e göre; bir özür yoksa sadece burnu yere koymakla secde caiz olmaz.¹

Secdenin tarifindeki “*alay etme söz konusu olmaksızın*” kaydı, secde de iki ayağı hiç yere koymadan havada tutmanın caiz olmadığını ifade eder. Çünkü bu, tazim ifade eden secdeye aykırı bir durumdur.

Bir parmağın yere konulması yeterli görülmüştür. Hiçbir parmağını yere koymadan ayağın sırtını yere koyacak olsa caiz olmaz denilmiştir. Fakat sahih olan görüş, sahih olacağıdır.

Hiçbir özür olmaksızın iki ayağından birini yere koyduğunda diğerini kaldıracak olsa secdesi kerahetle caiz olur.

Elleri ve dizleri yere koymak zahir-i rivaye'ye göre farz değildir.²

d) Alnı ile secde ettiği yer arasını aralayan bir şeyin olmaması. Aralayan bu şey sarığı, takkesi ve emsali şeylerdir.

Sarığının dolamı üzerine secde etmesi durumunda yerin sertliğini hissederse caiz olur. Aksi takdirde caiz olmaz. İmam Muhammed *(Allah ona rahmet etsin)*'in “*el- Âsar*” isimli eserinde de böyle zikredilmiştir.

İmam Şafii *(Allah ona rahmet etsin)*'ye göre, caiz olmaz. Sahih olan Hanefilerin görüşüdür. Çünkü Peygamber Efendimiz *(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)*'in sarığının dolamı üzerine secde ettiği rivayet edilmiştir.³

Ayrıca bir kimse başında bulunmayan yani yerdeki sarığı üzerine secde edecek olsa bakarız; yerin sertliğini hissediyorsa secdesi caiz olur. Şu halde sarık başındayken bu durum tahakkuk edecek olursa secdesinin yine caiz olması gerekir.

Cemaatin kalabalık olmasından dolayı namaz kılanlardan birinin sırtına secde edecek olsa yeterli olur.

1) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

2) A.g.e

3) Musannef Abdurrezzak;1564

Hasan b. Ziyâd, İmam Ebu Hanife (Allah onlara rahmet etsin)'den şöyle rivayet etmiştir: Bu, aynı namazı kılmaları durumundadır.¹ *Kitabu'l-Asl* isimli eserde de mutlak zikredilmiştir.

El-Bahru'r-Râik isimli eserde “*el-Müctebâ*” adlı eserden alıntı yapılarak şöyle denilmiştir: “sırtına secde edilenin yere secde etmiş olması da ayrıca şart koşulmuştur”. Nitekim bu geride geçmişti.

e) Secdede ellerini kulaklarının hizasına koyması;

Şafî mezhebinde: Ellerini omuzlarının hizasına koyar denilmiştir. Delil olarak, Ebu Humeyd es-Saîdî (Allah ondan razı olsun)'nin rivayet ettiği şu hadis-i şerifi zikretmişlerdir:

عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا سَجَدَ أَمَكَنَ جَبْهَتَهُ وَأَنْفَهُ فِي الْأَرْضِ، وَنَحَى يَدَيْهِ عَنْ جَنْبَيْهِ، وَوَضَعَ كَفَّيْهِ حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ

“Peygamber Efendimiz (Sallahu Aleyhi ve sellem) secde ettiği zaman burnu ve alnını yere koyar. Ellerini yanlarından uzaklaştırır. Ve ellerini omuzlarının hizasına koyardı”.²

Hanefilerin delili: Vâil b. Hucr (Allah ondan razı olsun)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:

عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ حِينَ افْتَتَحَ الصَّلَاةَ، حَتَّى حَاذَتْ إِبْهَامُهُ شَحْمَةَ أُذُنَيْهِ

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'i gördüm, namaza başlayacağı zaman ellerini kaldırırdı. O kadar ki başparmağı kulaklarını hizalardı.³

f) Secde halinde ellerinin parmaklarını kibleye doğru yöneltmesi

1) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'

2) Et-Tirmizî, ebvâb's-salatbab: es-sucudi ale'l-cebheti ve'l-enfi

3) Ahmed b. Hanbel, el-Müsned: 18849

Hafs b. Âsım (Allah ondan razı olsun)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:

عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ، قَالَ: مِنَ السُّنَّةِ فِي الصَّلَاةِ أَنْ يَبْسُطَ كَفَّيْهِ، وَيَضُمَّ أَصَابِعَهُ وَيُوجِّهَهُمَا مَعَ وَجْهِهِ إِلَى الْقِبْلَةِ.

“Namazdaki sünnetlerden biri de, (secdede) ellerini yere koyup parmaklarını bitişirmesi ve yüzüyle beraber ellerini kibleye yöneltmesidir.”¹

g) Her iki el ayasını yere koyması²

Et-Taberanî ve başkalarının rivayet ettikleri İbn Ömer hadisi şudur:

لَا تَفْتَرِشْ افْتِرَاشَ السَّيِّعِ وَاعْتَمِدْ عَلَى رِاحَتِكَ وَأَبْدِ ضَبْعَيْكَ فَإِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ سَجَدَ كُلُّ عَصْوٍ مِنْكَ

(Secdede) Kollarını yırtıcı hayvanın yere serdiği gibi serme. İki avucun üzerine dayan. Pazularını yanlarından uzaklaştır. Bunu yaptığın zaman her bir uzvun secde etmiş olur.”³

h) Pazularını iki yanından uzak tutması

وَفِي رِوَايَةِ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- إِذَا سَجَدَ يُجَنِّحُ فِي سُجُودِهِ حَتَّى يُرَى وَضْحُ إِبْطَيْهِ. وَفِي رِوَايَةِ اللَّيْثِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- كَانَ إِذَا سَجَدَ فَرَجَ يَدَيْهِ عَنْ إِبْطَيْهِ حَتَّى لَا يَرَى بَيَاضَ إِبْطَيْهِ.

Amr b. El-Haris rivayet ediyor ki:

1) Musannef ibn-i Ebi Şeybe: 2731

2) El-Kâsânî, Alâuddin Ebû Bekr İbn Mes'ûd, Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'

3) İbn Hüzeyme, es-Sahih, kitabu's-salat, bâb:el-itidâlu fi's-sucud (yakın manada)

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) secdesinde koltuk altlarının beyazı görülünceye kadar kollarını açardı.

Aynı hadisi, el-Leys (Allah ondan razı olsun) şöyle rivayet eder:

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) secdeye gittiğinde ellerini koltuk altlarından o kadar uzaklaştırırdı ki, inanın koltuk altlarının beyazını görürdüm.¹

Denilmiştir ki: “Safta izdiham olduğu zaman yanlarındakilere zarar vermesin diye” böyle yapmaz.²

1) Secdede mutedil olup kollarını yere sermemesi

Katâde, Enes (Allah onlardan razı olsun)’den Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اغْتَدِلُوا فِي السُّجُودِ وَلَا يَفْتَرِشْ أَحَدُكُمْ ذِرَاعِيهِ افْتِرَاشَ الْكَلْبِ

“Secdede mutedil olunuz. Hiç biriniz köpeğin döşediği gibi kollarım yere döşemesin.”³

Kadınlar, erkeklere aykırı olarak kollarını yere döşerler. Karınlarını baldırlarına yapıştırırlar. Çünkü bu, onların daha örtülü görünmelerini sağlar.

i) Secdede üç defa; سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى der

İbn Mes’ud (Allah ondan razı olsun), Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَكَعَ أَحَدُكُمْ، فَلْيَقُلْ فِي رُكُوعِهِ: سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ ثَلَاثًا، فَإِذَا فَعَلَ

1) Müslim; es-salat; babu ma yecme’u sifate’s-sala;1134

2) Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla’î, Tebyinu’l Hakâik

3) Ebi Davut, kitabu’s-salat, bâb: sıfatu’s-sucud

ذَلِكَ فَقَدْ تَمَّ رُكُوعُهُ، وَإِذَا سَجَدَ أَحَدُكُمْ، فَلْيَقُلْ فِي سُجُودِهِ: سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى ثَلَاثًا، فَإِذَا فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ تَمَّ سُجُودُهُ، وَذَلِكَ أَذْنَاهُ.

Biriniz Rükû' yaptığı zaman, Rükûunda üç defa;

desin. Sُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ *desin. Bunu yaptığında Rükûunu tamamlamış olur. Biriniz secde yaptığında secdesinde üç defa;*

desin. Sُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى *desin. Bunu yaptığı zaman secdesini tamamlamış olur. Bu, Rükû' ve secdede yapılması gereken zikrin en azıdır.*¹

416-SUÂL:

KADINLARIN NAMAZ KILMA ŞEKİLLERİNDE ERKEKLERDEN FARKLI OLARAK NELER VARDIR?

Cevap: İbn Nüceym, *el-Bahru'r Râik* isimli eserinde şöyle der: *Kadınlar, on hususta erkeklere aykırı davranırlar.*

1) Namaza başlarken ellerini omuzları hizasına kadar kaldırırılar.

Erkekler ise kulakları hizasma kadar kaldırırılar.

2) Kıyamda ellerini, sağ eli sol eli üzerinde olacak şekilde göğüslerinin altına koyarlar.

Erkekler ise sağ elin baş ve serçe parmağı ile sol elin bileğini kavrayıp ellerini göbüklerinin altına koyarlar.

3) Secdede karınlarını baldırlarından uzaklaştırmazlar.

Erkekler ise uzaklaştıırılar.

4) Secdede koltuk altları görünecek şekilde kollarını yanlarından uzaklaştırmazlar.

1) İbn Mâce, kitabı ikameti's-salat, bâb: et-tesbih fi'r-rükû

Erkekler ise koltuk altının beyazı görünecek şekilde uzaklaştırırlar.

5) Teşehhüt oturuşunda ellerini, dizkapaklarını tutacak şekilde baldırları üzerine koyarlar.

Erkekler ise ellerini baldırları üzerine koyarlar.

6) Teşehhütte, teverruk¹ ederek otururlar.

Erkekler ise sol ayakları üzerine otururlar ve sağ ayaklarını dikerler.

7) Rükûda parmaklarını açmazlar.

Erkekler ise parmaklarını açarak dizlerini kavrarlar.

8) Erkeklere imam olamazlar.

Erkekler ise hem erkeklere hem de kadınlara imam olabilirler.

9) Kendi başlarına cemaat yapmaları mekruhtur.

Erkeklerin cemaat yapmaları ise vacip kuvvetinde müekket sünnettir.

10) Kendi başlarına cemaat yapacak olurlarsa imam ortalarında durur.

Erkekler cemaat yaptıklarında ise imam önlerine geçer.²

417-SUÂL:

SECDE, TADİL-İ ERKÂNA RİAYET EDİLEREK NASIL YAPILMALIDIR?

Cevap: Birinci secdede üç defa;

سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى dedikten sonra tekbir getirerek başını secdeden kaldırır ve mutmain oluncaya kadar oturur.

1) Teverruk: Sağ ayak sol ayak üzerine gelecek şekilde iki ayağı sağ yanından çıkarmaktır.

2) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik; Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi'ş-Şerâi'

Birinci secdeden başı kaldırmak farzdır. Çünkü bu, farz olan ikinci secdeye vasıtaadır. Geride ifade ettiğimiz gibi; farza vasıta olan şey başka bir şey ile elde edilemiyorsa o vasıta da farzdır.

İki secde arasında mutmain olarak oturmak ise İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)'e göre farz değil, vaciptir. İmam Ebu Yusuf ve İmam Şafii (*Allah onlara rahmet etsin*)'ye göre ise farzdır.

İki secde arasında başı kaldırmanın miktarına gelince, bu hususta Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)'den dört ayrı rivayet yapılmıştır.

a. Hasan b. Ziyâd'ın İmam Ebu Hanife (*Allah onlara rahmet etsin*)'den yapmış olduğu rivayete göre; kendisi ile yer arasından rüzgâr geçecek kadar başını kaldırdıktan sonra ikinci secdesini yapanın namazı olur. Yani iki ayrı secde yapmış olur. Bu rivayeti sahih kabul eden hiç bir âlim olmamıştır.¹

b. İmam Ebu Yusuf'un İmam Ebu Hanife (*Allah onlara rahmet etsin*)'den yapmış olduğu rivayete göre; namaz kılan, "başını secdeden kaldırdı" denilecek miktar başını kaldırdıktan sonra ikinci secdeyi yapacak olursa secdesi sahih olur.

Aynı rivayeti Muhammed b. Seleme (*Allah ondan razı olsun*): Ona bakan, başını secdeden kaldırdığı hususunda tereddüde düşmüyorsa sahihtir" şeklinde yapmıştır. Çünkü iki Rükün arasını ayırıcı miktar bulunmuştur. El-Kâsânî, *Bedâiyu's-Sanâyi* isimli eserinde bu görüşü sahih bulmuştur.

c. Başını secdeden yükseltti denebilecek bir miktar başını kaldırdıktan sonra ikinci bir secde yapacak olursa secdesi sahih olur. Burhanuddin İbn Mâze, *el-Muhîtu'l-Burhânî* adlı eserinde bu görüşün sahih olduğunu söylemiştir.²

d. Birinci secdeden başını kaldırdıktan sonra secdeye yakın olduğu halde ikinci secdeye giderse ikinci secde sahih olmaz. Fakat oturuşa yakın olduğu halde ikinci secdeye giderse ikinci secdesi sahih olur.

1) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

2) a.g.e

Burhanuddin Ali, b. Ebi Bekr el-Merğînânî (593) *el-Hidaye* isimli eserinde bu görüşü tashiḥ etmiş ve en sahiḥ olan görüş olduğunu söylemiştir.¹

Verilen bu miktarlar başı secdeden kaldırmanın farz olan miktarlarıdır. Başı kaldırdıktan sonra mutmain oluncaya kadar oturma meselesi ta'dil-i erkân ile ilgilidir. Ta'dil-i erkânın İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre vacip, İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'a göre ise farz olduğunu ifade etmiştik.

Birinci secdeden sonra başı kaldırırken tekbir getirmek sünnettir. Birinci secdeden sonra mutmain olarak oturur. Sonra tekbir getirerek ikinci secdeye gider. İkinci secdede birinci secdede yaptıklarının aynısını yapar. Sonra tekbir getirerek oturmadan ayağa kalkar.

İmam Şâfiî (Allah ona rahmet etsin): Önce hafif bir şekilde oturur sonra ayağa kalkar demiştir.

عن مَالِكِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ، يُصَلِّي، فَإِذَا كَانَ فِي وَتْرٍ مِنْ صَلَاتِهِ لَمْ يَنْهَضْ، حَتَّى يَسْتَوِيَ جَالِسًا

Malik b. Huveyris (Allah ondan razı olsun)'den şöyle rivayet edilmiştir:

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'i namaz kılarken gördüm. Rekâtların tek sayılı olanlarından (Birinci rekâtтан ikinci rekâta, üçüncü rekâtтан da dördüncü rekâta) **düzgün bir şekilde oturmadıkça kalkmazdı.**²

İbn Battal, *El-Buhârî* şerhinde şöyle demiştir: Âlimlerin neredeyse tamamı Şafiîlerin delil olarak zikrettikleri Malik b. Huveyris (Allah ondan razı olsun) hadisi ile amel etmeyi terk etmişlerdir. Gerekçe olarak da şöyle demişlerdir: Birinci ve üçüncü rekâtın son secdesinden başını kaldırdığı zaman oturmadan kalkardı. Bunu İbn Mes'ud, ibn Ömer ve ibn Abbas (Allah onlardan razı olsun) rivayet etmişlerdir.³

1) a.g.e

2) El-el-Buhârî, kitab-u sıfatı's-salat, bâb: men isteva kaimen fi vitrin...

3) Es-Sünenu'l-Kübra, el-Beyhakî; el-Musannef, Abdurrezzak:2966

عَنِ الثُّعْمَانِ بْنِ أَبِي عَيَّاشٍ، قَالَ: أَدْرَكْتُ غَيْرَ وَاحِدٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَكَانَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السَّجْدَةِ فِي أَوَّلِ رَكْعَةٍ وَالثَّالِثَةِ قَامَ كَمَا هُوَ وَلَمْ يَجْلِسْ.

Numan b. Ayyaş (Allah ondan razı olsun) şöyle demiştir:

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in arkadaşlarından birçoklarına yetiştim. Birinci ve üçüncü rekâtta secdeden kalkarım kaldırdıkları zaman hemen kalkarlar, oturmazlardı.¹

İmam Şafii (Allah ona rahmet etsin)’nin rivayet ettiği, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in zayıflık haline hamledilir. Nitekim Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ashabına şöyle derdi:

عن معاوية بن أبي سفيان قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا تبادروني بالرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ إِنِّي قَدْ بَدَأْتُ

Muaviye b. Süfyan (Allah ondan razı olsun)’dan, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Beni rükü ve secde de acele ettirmeyiniz. Zira ben yaşlandım”.²

İkinci secdeden ayağa kalkarken ellerini dizlerine dayayarak kalkar. Onları yere dayayarak kalkmaz. Ellerini dizlerinden önce kaldırır.

İmam Şafii, (Allah ona rahmet etsin) yukarıda Maik b. Huveyris (Allah ondan razı olsun)’in rivayet ettiği hadis-i şerife binaen, ellerini yere dayar ve önce dizlerini sonra da ellerini kaldırır demiştir.

Bizler Hazreti Ali (Allah ondan razı olsun)’den rivayet edilen şu hadis-i şerif’i delil almaktayız:

1) El-Musannef, İbn Ebî Şeybe: 4011.

2) El-Humeydî, el-Musned 602; Ebu Dâvud, kitabı’s-salat, bâb: ma yu’meru bihi el-me’mum...

عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: إِنْ مِنْ السُّنَّةِ فِي الصَّلَاةِ الْمَكْتُوبَةِ إِذَا
نَهَضَ الرَّجُلُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ أَنْ لَا يَعْتَمِدَ بِيَدَيْهِ عَلَى الْأَرْضِ
إِلَّا أَنْ يَكُونَ شَيْخٌ كَبِيرٌ لَا يَسْتَطِيعُ.

Ebu Cuheyfe, Hazreti Ali (Allah ondan razı olsun)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: **Namaz kılanın ilk iki rekâta ellerini yere dayamadan ayağa kalkması, farz namazın sünnetlerindendir. Ancak elleriyle yere dayanmadan ayağa kalkmaya güç yetiremeyecek kadar yaşlı olursa ellerini yere dayayabilir.**¹

İkinci rekâtı, birinci rekâtı kıldığı şekilde kılar.²

418-SUÂL:

**BİLİNDİĞİ ÜZERE İKİNCİ REKÂTIN İKİNCİ SECDESİ
YAPILDIKTAN SONRA OTURULUR. BU OTURUŞUN
HÜKMÜ NEDİR? ERKEK VE KADINLAR
NE ŞEKİLDE OTURMALIDIRLAR?**

Cevap: Dört rekâtlı farz namazların ilk oturuşunun vacip olduğunu ve ilk iki rekâtla son iki rekât arasını ayırıcı olduğunu daha önce ifade etmiştik.

Bu oturuşun nasıl olması gerektiği hususunda mezheplerin farklı görüşleri vardır.

Malikilere göre; gerek birinci oturuşta gerekse ikinci oturuşta kadın olsun erkek olsun teverruk eder. Yani iki ayağını sağ yan tarafından çıkararak sol kaba eti üzerine oturur.

Hanefilere göre; sol ayağını yere serip üzerine oturur ve sağ ayağını iyice dik halde tutar. Bu, birinci ve ikinci oturuşta erkeklerin oturuş şeklidir. Kadınlar her iki oturuşta da teverruk ederler.

1) Beyhaki, es-Sünenü'l-Kübra; kitabu's-salat, bâb: el-i'timadu biyede-yhi ale'l-arz

2) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyü's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi'

Şafiilere göre; erkekler birinci oturuşta Hanefiler gibi otururlar, ikinci oturuşta ise teverruk ederler. Kadınlar ise her iki oturuşta da teverruk ederler.¹

Hanefiler Şafiilerin delil olarak getirdikleri² Ebu Humejd hadis-i şerifini, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in zayıflık ve yaşlılık haline hamletmişler, delil olarak da;

Âsım'dan, o da babasından, onun da Vail b. Hucr (Allah onlardan razı olsun)'dan rivayet ettikleri şu hadis-i şerifi getirmişlerdir:

عَنْ عَاصِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جَلَسَ فِي الصَّلَاةِ، اجْتَمَعَ رِجْلُهُ الْيُسْرَى وَقَعَدَ عَلَيْهَا، وَنَصَبَ رِجْلَهُ الْيُمْنَى،

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazda oturdukları zaman sol ayağını yere serer, üzerine oturur ve sağ ayağını dikerdi.³

Oturduğunda sağ elini sağ uyluğu üzerine, sol elini de sol uyluğu üzerine koyar.

Vail b. Hucr el Hadramî (Allah ondan razı olsun)'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir:

عَنْ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ الْحَضْرَمِيِّ قَالَ: صَلَّيْتُ خَلْفَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ: لَأَحْفَظَنَّ صَلَاةَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: فَلَمَّا قَعَدَ لِلتَّشَهُدِ فَرَشَ رِجْلَهُ الْيُسْرَى ثُمَّ قَعَدَ عَلَيْهَا وَوَضَعَ كَفَّهُ الْيُسْرَى عَلَى فِخْذِهِ الْيُسْرَى وَوَضَعَ مِرْفَقَهُ الْأَيْمَنَ عَلَى فِخْذِهِ الْيُمْنَى

1) A.g.e

2) Ma'rifetüs-Sünen ve'l Asar li'l Beyhaki

3) Müsned-i Ebi Hanife

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in arkasında namaz kıldım ve kendime “vallahi Rasulullah'ın namazını hıfz edeceğim” dedim.

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) **teşehhüt için oturduğunda sol ayağını yere döşedi sonra da onun üzerine oturdu ve sağ elini sağ uyluğu, sol elini de sol uyluğu üzerine koydu.**¹

419-SUÂL:

SON OTURUŞTA OKUNMASI GEREKEN TEŞEHHÜD DUASI NEDİR?

Cevap: Teşehhüdün keyfiyeti hususunda Ashab-ı Kiram ihtilaf etmişlerdir.

Hanefiler; Abdullah ibn Mes'ud (Allah ondan razı olsun)'un teşehhüdü ile amel etmişlerdir.

Abdullah ibn Mes'ud (Allah ondan razı olsun)'un teşehhüdü:

التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ
وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ
أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

Kavlî, fiilî ve malî ibadetler Allah Teâlâ içindir. Ey Peygamber! Allah'ın selâmı rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun. Selâm bize ve Allah Teâlâ'nın Salih kulları üzerine olsun. Şehadet ederim ki; Allah Teâlâ'dan başka ilah yoktur. Ve yine şehadet ederim ki; Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'nun kulu ve elçisidir.

Şafiiler, Abdullah İbn Abbas (Allah ondan razı olsun)'ın teşehhüdü ile amel etmişlerdir.

Abdullah ibn Abbas (Allah ondan razı olsun)'ın teşehhüdü:

1) Et-Tahâvî, Şerhu Me'anî'l-Asâr, kitabu's-salat, bâb: sıfatu'l-culus fi's-salati...

التَّحِيَّاتُ الْمُبَارَكَاتُ الصَّلَوَاتُ الطَّيِّبَاتُ لِلَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ
وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ سَلَامٌ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ
لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ

*Mübarek olan tüm övgüler ve ter temiz tüm salâtlar Allah'a mahsustur. Selam olsun sana ey Nebî! Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerine olsun. Selâm olsun bize ve Allah Teâlâ'nın Salih kullarına. Şahadet ederim ki; Allah Teâlâ'dan başka ilah yoktur. Ve yine şahadet ederim ki; Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'nun kulu ve elçisidir.*¹

Malikiler ise Hazreti Ömer (Allah ondan razı olsun)'in teşehhüdüyle amel etmişlerdir.

Hazreti Ömer (Allah ondan razı olsun)'in teşehhüdü:

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ الْقَارِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ وَهُوَ
عَلَى الْمِنْبَرِ يُعَلِّمُ النَّاسَ التَّشَهُّدَ يَقُولُ قُولُوا التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ الرَّأْسُ
لِلَّهِ الطَّيِّبَاتُ الصَّلَوَاتُ لِلَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ
وَبَرَكَاتُهُ سَلَامٌ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا
اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

Abdurrahman b. Abd el-Kâriyy den şöyle dediği rivayet olunmuştur: Hazreti Ömer (Allah onlardan razı olsun)'i işittim minberde insanlara teşehhüdü öğretiyordu. Şöyle diyordu:

Tüm övgüler Allah'a mahsustur. Tüm salih ameller Allah içindir. Tüm güzel söz ve dualar Allah'a aittir. Selam olsun sana ey Nebî! Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerine olsun. Selâm olsun

1) Muvattâ Mâlik bi rivayet-i Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî

bize ve Allah Teâlâ'nın Salih kullarına. Şahadet ederim ki; Allah Teâlâ'dan başka ilah yoktur. Ve yine şahadet ederim ki; Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) O'nun kulu ve elçisidir.¹

420-SUÂL:

TEŞEHHÜDÜN MİKTARI NE KADAR OLMALIDIR?

Cevap: Yukarıda zikrettiğimiz İbn Mes'ud (Allah ondan razı olsun) teşehhüdünün evveline bir şey katmadan sonuna da bir şey eklemekten okunması gerekir.² Bu, teşehhüdün uyulması gereken miktarıdır.

Bazılarının söylemiş olduğu:

“Teşehhüdün evveline; بِاسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ أَوْ بِاسْمِ اللَّهِ خَيْرِ الْأَسْمَاءِ , sonuna ise; أَرْسَلَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ziyade edilir” görüşü, meşhur olan görüşe aykırı olup şaz bir görüştür.

Dört rekâth farz ve müekket sünnetler ile akşam ve vitir namazlarının birinci oturushlarında teşehhüt üzerine bir şey ziyade edilmez. Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den bu yönde rivayetler vardır. Ayrıca Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in birinci oturuşta teşehhüdü bitirdikten hemen sonra ayağa kalktığı da rivayet edilmiştir.

Et-Tahavî (ö.321) **Şerhu Me'ani'l-Asâr** isimli eserinde bu mesele-ye dair bir hayli tafsilat vermiştir. Özetle şöyle der: Seleften nakledile gelen birçok teşehhüt şekli olduğunu fakat hemen hepsinin Hanefilerin delil aldığı İbn Mesud (Allah ondan razı olsun) teşehhüdünde zikredilen miktar üzerinde ittifak ettikleri sabittir. Bu teşehhüt üzerine ziyade edilmesi ise ihtilafıdır. Hatta İbn Mesud'un (Allah ondan razı olsun) mezkûr teşehhüt üzerine ziyade yapılamayacağına dair kesin ifadeleri vardır. Bu yüzden Hanefiler, teşehhütten ittifak edilen miktar üzerine ziyade etmeyi mekruh saymışlardır.

1) a.g.e

2) a.g.e

El-Kâsânî, **El-Bedâi** isimli eserinde et-Tahâvî (ö.321)'nin bu görüşünü naklettikten sonra şöyle der:

Et-Tahâvî, selevin mezhebini en iyi bilenlerdendir. Kaldı ki yapılacak olan ziyade duadır. Duanın yeri ise namazın sonudur. Ziyade yapılacağına dair var olan hadis-i şerifler, teşehhüdün selâmına veya nafilâ namazlara hamledilirler. Malumdur ki nafilâ namazlardan her iki rekât müstakil bir namaz gibidir.

Şayet birinci teşehhüdün üzerine “Allahümme salli alâ Muhammedin” kadarını ziyade edecek olursa İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)’e göre; sehiv secdesi gerekmez.

Hasan b. Ziyat (Allah ona rahmet etsin) “**el-Emali**” isimli eserinde İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’den rivayetle sehiv secdesinin gerekli olduğunu zikretmiştir.

Şafii ve Malikilere göre; salli-bârik duaları ziyade edilebilir. Son oturuşta teşehhütten sonra dua eder. Fakat bu duanın insanların kelimasına benzememesi gerekir.

Allah Teâlâ'nın gayrından istenmesi muhal olmayan her istek, insanların kelimasına benzeyen duadır. “Beni falan kadınla evlendir”, “bana şunu ver” gibi.

İnsanlardan istenmesi muhal olan, sadece Allah Teâlâ'dan istenebilen şeylerle duada bulunmak ise insanların kelimasına benzemeyen duadır. Son oturuşta teşehhütten sonra salli-bârik dualarını okumak sünnettir.¹

Salli-bârik duaları:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ
وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ
مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

1) El-Kâsânî, Alâuddin Ebû Bekr İbn Mes'ûd, Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'

“Allahım! Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’e ve Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in ehline rahmet eyle! Tıpkı İbrahim’e ve İbrahim (Aleyhisselâm)’in ehline rahmet ettiğin gibi. Hiç şüphe yok ki sen Hamid (çok övülen) ve Mecid (çok yüce, çok şerefli, çok cömert) sin. Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’e ve Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in ehline hayır ve iyiliklerini çoğalt. Tıpkı İbrahim (Aleyhisselâm)’e ve İbrahim (Aleyhisselâm)’in ehline çoğalttığın gibi. Hiç şüphe yok ki sen Hamid (çok övülen) ve Mecid (çok yüce, çok şerefli, çok cömert) sin.”¹

421-SUÂL:

PEYGAMBER EFENDİMİZ (SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM)’E SALÂT OKUMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’e okunan salât altı kısımdır.

1. Farz: Her bir Müslüman’ın ömründe bir defa Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’e salât etmesi.

2. Vacip: Et-Tahâvî’nin görüşüne göre; Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in ismi her zikredildiğinde.

Zahir olan bunun vacib-i kifaye² olmasıdır. Çünkü maksat Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’e tazimdir. Nitekim el-Kirmânî de böyle demiştir.

3. Sünnet: Namazın son oturuşunda

4. Müstehap: Her imkân vaktinde

5. Mekruh: Son oturuş ve kunut hariç namazın içerisinde

6. Haram: Haram bir iş yapma esnasında salât getirmek; Tüccarın satmak için malını açarken salât kastıyla değil de malının

1) Muhammed Emin b. Abidin; Reddu’l-Muhtar

2) Yani Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in adının anıldığı yerde bazıları salât edecek olursa vacip sorumluluğundan kurtarılmış olur. Artık o esnada salât okumak diğerlerine vacip değil, sünnettir.

kaliteli olduğunu vurgulamak amacıyla salât'ta bulunması da haramdır. Bu sadece salât etmede değil, her dua hakkında da böyledir. Zira bu gibi durumlarda dua, yerinde kullanılmamıştır.¹

422-SUÂL:

BİRİNCİ OTURUŞTAN SONRA TEŞEHHÜT VACİP Mİ, YOKSA SÜNNET MİDİR?

Cevap: Birinci oturuşta teşehhütte bulunmak vaciptir.

Kadı Ebu Cafer el- Üstürşenî: Sünnet olduğunu söylemiştir. Bu görüş kıyasa daha yakındır. Çünkü birinci oturuş, rütbe bakımından teşehhütten daha aşağı değildir. Şu halde birinci oturuş vacip olduğuna göre, teşehhüdün sünnet olması uygun olacaktır. Nitekim son oturuş farz olduğundan orada teşehhüdün okunması vaciptir. Fakat sahih olan görüş, birinci oturuşta teşehhütte bulunmanın vacip olduğudur. Zira İmam Muhammed *(Allah ona rahmet etsin)* unutarak terk edilmesi durumunda sehiv secdesi vacip olur demiştir.

Malumdur ki, sehiv secdesi ancak vacibin terkiyle vacip olur. Son oturuşun teşehhüdü de vaciptir. Yanılarak terkiyle sehiv secdesi gerekir. Kasten terk eden günahkâr olur. Ayrıca Namazın iadesi de vacip olur.

423-SUÂL:

TEŞEHHÜDE AİT SÜNNETLER NELERDİR?

Cevap: Teşehhüdün sessiz okunmasıdır. İbn Mes'ud *(Allah ondan razı olsun)*: İmam dört şeyi sessiz yapar demiş ve teşehhüdün sessiz okunmasını da bunlardan saymıştır. Ayrıca teşehhüt sena/övgü kabilindendir. Sena ve dualarda aslolan sessizce yapılmalarıdır.

1) Ahmed b. Muhammed b. İsmail et-Tahtâvî, Haşiye alâ Merakî'l Felâh

Teşehhütte “La ilahe” derken parmağını kaldırma “illellah” derken parmağını indirme meselesine gelince; bazıları bunu terk etmeyi daha evla saymış olsalar da sahih olan sünnet olduğudur.¹

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) **el-Muvattâ'**ında: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in işaret ettiği gibi işaret ederiz demiştir.

عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُعَاوِيِّ أَنَّهُ قَالَ رَأَيْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ وَأَنَا أَعْبَثُ بِالْحَصَى فِي الصَّلَاةِ فَلَمَّا انْصَرَفْتُ نَهَانِي وَقَالَ اصْنَعْ كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصْنَعُ فَقُلْتُ كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصْنَعُ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جَلَسَ فِي الصَّلَاةِ وَضَعَ كَفَّهُ الْيُمْنَى عَلَى فَخِذِهِ الْيُمْنَى وَقَبِضَ أَصَابِعَهُ كُلَّهَا وَأَشَارَ بِأَصْبَعِهِ الَّتِي تَلِي الْإِبْهَامَ وَضَعَ كَفَّهُ الْيُسْرَى عَلَى فَخِذِهِ الْيُسْرَى وَقَالَ هَكَذَا كَانَ يَفْعَلُ

Ali b. Abdurrahman el-Muaviyyî'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ben namazda küçük taşlarla (secde mahallini düzenleme kasıtlı) ilgileniyordum ki Abdullah b. Ömer beni gördü. Namaz bitince ben ona döndüm, o ise beni böyle yapmaktan sakındırdı ve bana böyle yapma, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in yaptığı gibi yap dedi. Ben “Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) nasıl yapardı” dediğimde o şöyle dedi:

“Namazda oturduğu zaman sağ elini sağ uyluğu üzerine koyar ve bütün parmaklarını yumup başparmağın yanındaki parmağıyla (yani işaret parmağıyla) işaret ederdi. Sol elini de sol uyluğu üzerine koyardı” Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) böyle yapardı.²

1) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi'

2) Sünen-i Ebi Davut

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) bu rivayeti yaptıktan sonra söyle demiştir: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in yaptığını alırız. Yani onun yaptığı gibi yaparız.¹

424-SUÂL:

DÖRT REKÂTLI FARZ NAMAZLARDA BİRİNCİ VE
İKİNCİ REKÂTLARDA KIRATTA BULUNUP
ONLARI TAMAMLADIKTAN SONRA
ÜÇÜNCÜ VE DÖRDÜNCÜ REKÂTLARDA
FATİHA OKUMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Dört rekâtlı farz namazın ilk iki rekâtında kıratta bulunan kişi, son iki yani üçüncü ve dördüncü rekâtta şu üç şey arasında muhayyerdir. **Zahiru'r-Rivaye**'de de böyledir.

- a) Fatiha okumak.
- b) Üç defa "Sübhane'llah" demek.
- c) Üç defa "Sübhane'llah" diyecek miktar susarak beklemek.

En-Nihaye isimli eserde "bir defa "Sübhane'llah" diyecek miktar susarak beklemek" şeklinde zikredilmiştir.

Üç tesbih veya **en-Nihaye** sahibine göre; bir tesbih miktarı sesizce beklemek hususunda kişinin muhayyer olmasının manası; böyle yapanın günahkâr olmamasıdır. Çünkü bu muhayyer kılma Hazreti Ali ve İbn Mes'ud (Allah onlardan razı olsun)'dan rivayetle sabit olmuştur. Hatta Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), üçüncü ve dördüncü rekâtlarda devamlı olarak Fatiha okuma ile yetinmiştir.

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in bu yaptığının vacip değil de sünnet olmasını gerektiren de Hazreti Ali ve İbn Mes'ud (Allah onlardan razı olsun)'dan yapılan bu rivayetlerdir.²

1) Abdulhayy el-Leknevî, et-Ta'liku'l-Mümecced ala Muvatta Mâlik bi rivayet-i Muhammed, Ebvabu's-salat, bâb: el-abes bi'l-hasa fi's-salati...

2) El-Haskefi, ed-Dürrü'l-Muhtâr

İbn Abidin şöyle der:

Nafile ve vacip namazlarda Fatiha ile birlikte zamm-ı sure okumak vacip olduğu için El-Haskefî bu anlatılanın farz namaza ait bir hüküm olduğunu söylemiştir. **Zahiru'r-Rivaye** kaydı ise, **nadiru'r-rivaye**'den ihtirazdır. Hasan b. Ziy'ad, İmam Ebu Hanife (Allah onlara rahmet etsin)'den üçüncü ve dördüncü rekâtlarda Fatiha okumanın vacip olduğunu rivayet etmiştir.

El-Âynî (ö.855), bu görüşün sahih olduğunu söylemiş, Kemal İbnu'l-Humam (ö.861) da delil açısından bu görüş sahihtir demiştir.

Üçüncü ve dördüncü rekâtlarda Fatiha üzerine bir sure ziyade etmekte hiçbir beis yoktur. Çünkü son iki rekâtta kıraat hiçbir takdir yapılmaksızın meşrudur. Sadece Fatiha okumak ise sünnettir, vacip değildir. Şu halde Fatiha'ya sûre katmak evla olana aykırıdır. Bu ise meşruiyete aykırı değildir.¹

425-SUÂL:

SON OTURUŞTAN SONRA NAMAZDAN ÇIKMAK İÇİN
SAĞA VE SOLA SELAM VERMENİN HÜKMÜ NEDİR?
GEREK İMAM GEREKSE İMAMA UYANLAR
VERDİKLERİ SELAMLA NEYE NİYET ETMELİDİRLER?

Cevap: Namazın son oturuşunda teşehhüt, sallı-bârik ve diğer duaları bitirdikten sonra önce sağ tarafına sonra da sol tarafına selam verir; yani “*Esselamu aleyküm ve rahmetullah*” der.

En sahih olan görüşe göre; her iki tarafa verilen selam vaciptir. Bazıları, sağ tarafa verilen selamın vacip, sol tarafa verilen selamın ise sünnet olduğunu söylemişlerdir.

Selamın önce sağ tarafa verilmesi, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den “sağın soldan faziletli olduğuna” dair birçok hadis rivayet edilmiş olmasına binaendir.

1) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

İmam sağ tarafına verdiği birinci selamıyla sağındaki meleklerle ve o tarafında olup kendisiyle birlikte namaz kılan mü'minlere niyet eder. Sol tarafına verdiği ikinci selamıyla da sol tarafındaki meleklerle ve o tarafında olup kendisiyle birlikte namaz kılan mü'minlere niyet eder.

Sağ tarafına verdiği birinci selam hem tahiyye (dua) hem de namazdan çıkmak içindir. İkinci selam ise, sadece tahiyye hususunda imamın sağ ve sol tarafındaki cemaat arasında eşitliği sağlamak içindir. Şu halde sağ tarafına verdiği selamla kişi namazdan çıkmış olmaktadır.¹

Önce sol tarafına selam vermişse, sağ tarafına selam verir. Sol tarafına tekrar selam vermesine gerek yoktur. Bu, Hasan B. Ziyad'ın İmam Ebu Hanife (Allah onlara rahmet etsin)'den yapmış olduğu bir rivayettir.

Önce ön tarafa doğru selam vermişse, sonra sağ tarafına selam verir ve namazdan çıkar.²

Verdiği selamla hafaza (kendisini korumaya vekil edilmiş olan) meleklerle niyet eder, kendisiyle beraber olan bütün meleklerle değil.

Bazı âlimler: Bu hususta varit olan eserler ihtilaf ettiğinden bütün meleklerle niyet eder demişlerdir.

Denilmiştir ki; her mü'minle beraber beş melek vardır.

Biri sağ tarafındadır. Yapmış olduğu iyilikleri yazar.

Biri sol tarafındadır. Yapmış olduğu kötülükleri yazar.

Biri ön tarafındadır. Ona hayırları telkin eder.

Biri arka tarafındadır. Ondaki kötü şeyleri defeder.

Biri de başının üzerindedir. Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e getirdiği salâtları yazar.

Her mü'minle beraber altmış, bir diğer görüşe göre yüz yirmi melek olduğu da söylenmiştir.

1) İbrahim el-Halebî, Şerhu Munyeti'l-Musallî/Haleb-i Sağır

2) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi'

İmama uyan, eğer imamın sağ tarafında veya hizasında ise birinci selamıyla imama ve inamın niyet ettiği kimselere niyet eder.

Eğer imamın sol tarafında ise ikinci selamla da imama niyet eder.

Bu, İmam Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)'un görüşüdür. İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)'e göre; imamın sağ tarafında veya hizasında olan, her iki selamda da imama ve imamın niyet ettiklerine niyet eder.¹

1) İbrahim el-Halebî, Şerhu Munyeti'l-Musallî/Haleb-i Sağır

NAMAZIN EDEPLERİ

426-SUÂL:

EDEP NEDİR?

Cevap: Âdap kelimesinin müfredi/tekili olan edep: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in bir veya iki defa yaptığı, sürekli yapmadığı şeylerdir. Rükû ve secde tesbihlerini üç defadan fazla yapmak gibi. “*Gayetü’l Beyan*”, “*İnaye*” ve diğer kitaplarda böyle zikredilmiştir.

“*El-Hılye*” isimli eserin müellifi edeb’i birkaç tarifle tarif etmiş ve sonunda şöyle demiştir: Zahir olan menduba müsavi olmasıdır.

Edebin terki zevaid sünnetin terki gibidir. Daha önce beyan ettiğimiz üzere zevaid sünnet; Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in oturması, kalkması, nalın giymesi ve kıyafetleri hususunda sergilediği davranışların bütünü olup gayr-ı müekked sünnetlerdir.

“Zevaid sünnet”in mukabili, “sünnet-i hüda”dır. Bu ise ezan ve cemaatle namaz gibi dinin alameti olan şeylerdir.¹

427-SUÂL:

NAMAZ FİİLLERİNİ YERİNE GETİRİRKEN KİŞİ
NEREYE BAKMALI VE NASIL DAVRANMALIDIR?

Cevap: Namaz kılan kişi ayaktaiken, secde edeceği yere bakar. Ebu Katade (Allah ondan razı olsun)’nin rivayet ettiği hadis şöyledir:

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-

1) Muhammed Emin ibn Âbidin, Reddu’l-Muhtâr

إِذَا صَلَّى رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ تَدُورُ عَيْنَاهُ يَنْظُرُ هَاهُنَا وَهَاهُنَا
فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ (قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ
خَاشِعُونَ) فَطَاطَأَ ابْنُ عَوْنٍ رَأْسَهُ وَنَكَّسَ فِي الْأَرْضِ

Muhammed b. Sirîn (Allah ona rahmet etsin)'den şöyle rivayet edilmiştir:

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namaz kıldığında başını göğe doğru kaldırır gözlerini oraya buraya yöneltirdi.

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ١ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ٢

(Mü'minler, gerçekten kurtuluşa ermişlerdir. Onlar ki, namazlarında derin saygı içindedirler¹.) **ayet-i kerimesi nazil olunca**, (Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) artık namazında yere doğru bakardı²) İbn Avn (hadisi rivayet ettikten sonra) başını yere doğru eğdi³

Es-Serahsî, **el-Mebsût** isimli eserinde şöyle der: et-Tahavî (ö.321), şu açıklamayı yapmıştır: Namaz kılan ayaktaiken gözünün vardığı son nokta secde ettiği yer, rükûda iken ayaklarının üstü, secdede iken burnunun kanatçıkları, otururken de kucağıdır. Bazıları sağa selam verdiğinde sağ omzuna, sola selam verdiğinde ise sol omzuna bakar ilavesini yapmışlardır.⁴

Yeri gelmişken; çokça sorulan bir sorunun cevabını da zikrederim: Hac veya umre de Kâbe'yi görerek namaz kılanlar namaz esnasında Kâbe'ye bakabilirler mi, yoksa bu bölümde zikredilen yani ayaktaiken secde edeceği yere, Rükûda ayaklarının üstüne, oturduğunda kucağına mı bakmaları uygundur?

1) Mü'minun Sûresi: 1-2

2) Ebu dâvut, el-Merâsil, kitabı's-salat, bâb: fi'r-raculi refce baserehu ile's-semâi

3) El-Beyhakî, es-Sünenu'l-Kübra, kitabı's-salat, bâb: la yucavizu basaruhu mevzia sucudihî. El-Beyhakî bu hadisi müsned olarak rivayet edildiğini söyledikten sonra mürsel olan rivayetinin yani yukarıda zikredilen rivayetin daha sahih olduğunu söylemiştir.

4) Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsî, el-Mebsût

İbn Abidin: Kitaplardaki ibarelerin zahirine göre, Kâbe'ye değil de zikredilen yerlere bakması gerekir demiştir.¹

Ezcümle: Namaz kılan namazında sağa sola iltifat etmez.

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَا تَلَفَّتْ عَبْدٌ قَطُّ فِي صَلَاتِهِ إِلَّا قَالَ لَهُ رَبُّهُ: أَيْنَ تَلَفْتِ يَا ابْنَ آدَمَ أَنَا خَيْرٌ لَكَ مِمَّا تَلَفْتِ إِلَيْهِ"

Ebu Hüreyre'den (Allah ondan razı olsun) şöyle rivayet edilmiştir:

Allah Rasulü şöyle buyurdu:

Hiçbir kul, hiçbir namazda sağa sola iltifat etmez. Aksi takdirde Allah Teâlâ ona: Ey Âdemoğlu! Nereye iltifat ediyorsun? Ben, senin için, iltifat ettiğin her şeyden daha hayırlıyım der.²

عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْإِلْتِفَاتِ فِي الصَّلَاةِ فَقَالَ: اخْتِلَاسَةٌ يَخْتَلِسُهَا الشَّيْطَانُ مِنْ صَلَاةِ الْعَبْدِ.

Hazreti Aişe (Allah ondan razı olsun)'den, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e namazda iltifattan sorulduğunda Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle cevap verdiği rivayet edilmiştir:

Kulun namazından Şeytanın el çabukluğu ile yaptığı bir hırsızlamadır.³

Mekruh olan iltifat, yüzü kıbleden dönecek şekilde boynunu kıbleden çevirmesidir. Boynunu çevirmeden gözünün ucuyla sağa sola bakması mekruh değildir.

1) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

2) El- Beyhaki, Şuabul İman, bab: 21, tahsinu's-salatı ve'l-iksaru minha leylen ve nehalen; kenzu'l-Ummâl, kitabu's-salat, bâb:2, fi ahkami's-salat 3. Fasil.

3) Müsned ibn-i Ebi Şeybe 4565

Namazdayken ne bedeninden ne de elbisesinden herhangi bir yerle oynamaz.

عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى كَرِهَ لَكُمْ الْعَبَثَ فِي الصَّلَاةِ، وَالزَّفَثَ فِي الصِّيَامِ، وَالضَّحْكَ عِنْدَ الْمَقَابِرِ

Yahya B. Ebi Kesir (Allah ondan razı olsun)’den Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Muhakkak ki Allah Teâlâ, namazda bir şeyle oyalanmanızı (el-bise ve bedeninizle oynamanızı), oruçluyken boş lakırdı etmenizi ve kabristanlarda gülmenizi kerih görüyor.”¹

Ezcümle: Namazda fayda sağlayan fiillerde bir beis yoktur. Nitekim Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’den bu tür fiiller rivayet edilmiştir. Fayda sağlamayan fiiller ile meşgul olmak ise mekruhtur.²

1) Müsnedü’ş-Şihab: 1087

2) Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu’l-Eimme es-Serahşi, el-Mebsût

NAMAZIN MEKRUHLARI

428-SUÂL:

MEKRUH NEDİR?

Cevap: İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)'a göre; terk edilmesi yapılmasından evla olan bir fiil hakkında men varsa haram, yoksa tenzihen mekruhtur. Yani hakkında men olmayan bu fiil; yapanın ceza almadığı, terk edenin ise en alt seviyede sevap elde ettiği manada helale yakın bir fiil ise, tenzihi kerahetle mekruh olur.

Şayet yapanın ateşle azaba çarptırılmasından aşağı olan bir mahzuru hak etmesi manasında harama yakın bir fiil ise, tahrimi bir kerahetle mekruh olur. Şefaatten mahrum olması gibi.

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e göre; terk edilmesi yapılmasından evla olan bir fiil hakkında varit olan men kesin delille sabit ise haram, zanni bir delille sabit ise tahrimen mekruh, men yoksa tenzihen mekruhtur.

İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed'in (Allah onlara rahmet etsin) tahrimi keraheti tarif ederken zikrettikleri "şefaatten mahrum olması gibi" sözündeki şefaatten maksat; derecelerin yükseltilmesi manasında özel bir şefaattir. Mutlak şefaet değildir. Zira mutlak şefaet esasen büyük günahları işleyenler için yapılacaktır.

Hazreti Enes, (Allah ondan razı olsun) Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: شَفَاعَتِي
لَأَهْلِ الْكِبَائِرِ مِنْ أُمَّتِي

“Şefaatiim ümmetinden büyük günah işleyenler içindir.”¹

Ezcümle: Bir fiil vacibin terkini içeriyorsa tahrimen mekruh, sünnetin terkini içeriyorsa tenzihen mekruhtur. Fakat sünnetin kuvvetine göre bu kerahet, şiddet ve harama yakın olma açısından farklılık arz eder.

Bir fiil ne vacibin ne de sünnetin terkini içermiyorsa bakarız; namaza yabancı bir fiil olup ne namazı tamamlıyor ne de bir zararı gidermiyorsa, o da mekruhtur. Elbisesi veya bedeniyle oynaması ve kalbini meşgul eden her şey gibi.

Kibirlilerin âdeti ve kâfirlerin fiili olan şeyler de bu kabildendir. Bu tür fiillerdeki kerahetin tahrimi veya tenzihi olması noktasında itibar deliledir. Şayet delil sübutu zannî olduğu halde nehyi ifade ediyorsa kerahet tahrîmî, nehyi ifade etmeyip kesin olmaksızın terki ifade ediyorsa tenzihidir.

El-Hulasa’da şöyle zikredilmiştir: Sarık, namaz kılanın secde etmesine imkân tanımiyorsa onu tek eliyle düzeltmesi mekruh değildir. Çünkü bu namazı tamamlayan bir fiildir.

Namaz kılanın yılan veya akrebi öldürmesi de mekruh değildir. Çünkü bu, zararı defeden bir fiildir.²

Konuyla ilgili olarak Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmî bir heyet tarafında hazırlanan **El-Fetâvâ’l-Hindiyye** isimli eserde şöyle denmiştir: Fakihler mekruhu yorumlamakta farklı kaviller söylemişlerdir. El-Merevî, İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)’den şöyle nakletmiştir: Her mekruh esasen haramdır. Ancak hakkında kesinlik ifade eden nas bulunmadığı için haram değil de mekruh olarak ifade edilmiştir.

İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)’dan yapılan rivayete göre: “Mekruh, harama yakın olan şeydir. **El-Hidâye**’de de böyledir. Tercih edilen de budur. Ebû’l-Mekârim’in Şerîhinde de böyledir. Bu anlatılan, kerâhet-i tahrîmiyye’dir.

1) Sünen-i Tirmizî, sıfatul’l-Kiyame, bab:11

2) Ahmed b. Muhammed et-Tahtâvî, Haşiyetü’t-Tahtâvî a’lâ Merâkî’l-Felâh

Kerâhet-i tenzîhiyye ise, helâle yakın olan kerahettir. *El-Vikaye Şerhi*'nde de böyledir.

Kerâhet-i tenzîhiyye ile kerâhet-i tahrîmiyye arasını ayırmada kural şudur:

Yapılması caiz olmayan fiile bakılır; şayet o şey hakkında haram olmak asıl, fakat bu haramlık arızı bir nedenden dolayı düşecek olursa kerahetin şiddetini anlamak için arız olan şeye bakılır; şayet insanların genelinin sıkıntıya düşmüş olduğu bir durumsa ve bu (fiil ile ilgili olan zaruret) toplumda mevcut ise bu kerahet tenzihi olur. Fakat zaruret toplumu saracak konuma ulaşmamış ise (alternatifi var ise) bu durumda o fiili işlemek tahrimen mekruh olur. Ve aslı olan harama katılır. Yani harama yakın mekruh olur.

Bu ayırımı yapmak için bir de fiilin haramlık yönüne değil de helallik yönüne bakılır. Şöyle ki mekruh olacak fiilin asıl halinin mubah olduğunu düşünelim. Fakat bir arızdan dolayı (kerahetsiz olarak) mubah olması engellenmişse bu durumda engele bakılır; şayet haram kılacak bir şeyin var olduğu zann-ı galip ise kerahet, tahrimidir. Böyle değilse kerahet, tenzihidir.

Bu durumlarla ilgili misaller, -yukarıdaki sıraya göre- şunlardır:

1-) Kedinin artığı olan su: Bunun aslı necis olmaktır. Çünkü yırtıcı hayvan olan kedinin artığı diğer yırtıcı hayvanlar gibi necis olmaydı. Ancak herkesin evinde kedi var olabileceğinden ve bundan sakınmak mümkün olamayacağından dolayı burada bir umum-i belva hâsıl olmuştur. Yani bir zaruret arız olmuştur. Bu zaruret toplumun tüm fertlerine şamildir. Öyleyse kerahet, tenzihi olmalıdır.

2-) Eşeğin sütü ve eti: Bu da diğeri gibi aslen necis olmalıydı. Burada da bir sıkıntı hâsıl olmuştur. Fakat bu alternatifi kolayca bulunulabilecek ve aşılacak bir durum olduğu için kerahet aslı olan haramlığa yakın yani tahrimidir.

3-) Çokça pislik yiyen ineğin artığı: Burada inek eti yenen hayvan olduğundan artığının temiz olması gerekirdi. Ancak bunu engelleyen bir durum arız olmuştur. O da ineğin pislik yemeye alışkanlık

kazanmasıdır. Bu durum böyle bir ineğin artığının necis olacağına dair bizde kanaat uyandırır. Öyleyse yukarıda anlatılan kural gereği kerahetin tahrîmî olması gerekir.

429-SUÂL:

NAMAZDA BAZI KARDEŞLERİMİZİN ELBİSELERİNİ DÜZELTMEKLE MEŞGUL OLDUKLARINI GÖRMEKTEYİZ, BUNUN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Bir kimsenin namaz kılarken elbisesi veya bedeniyle oynaması mekruhtur. Sakalıyla oynamasının hükmü de budur.

Ebu Hüreyre (Allah ondan razı olsun)'den rivayet edilmiştir ki; Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazda sakalıyla oynayan bir adamı gördüğünde şöyle buyurmuştur:

عن أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَجُلًا يَغْتُبُ بِلِحْيَتِهِ فِي الصَّلَاةِ فَقَالَ: لَوْ خَشَعَ قَلْبُ هَذَا لَخَشَعَتْ جَوَارِحُهُ

“Şu adamın kalbi huşu etmiş olsaydı elbette azaları da huşu etmiş olacaktı.”¹

Bu tür fiillerdeki kerahet, namazın ruhu olan huşua aykırı olmalarından kaynaklanmaktadır.²

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ۝ ١ ۝ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ۝ ٢ ۝

“Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir; Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler.” (Müminun Sûresi/1-2)

1) El-Hâkim et-Tirmizî, Nevâdiru'l-Usûl. Kenzul ummal fi süneni'l ekvali ve'l ef'al –Hazreti Ali rivayetiyle-babu; mufsidâtu's-Salat ve mekruhatuha no:22530

2) Ahmed b. Muhammed et-Tahtâvî, Haşiyetü't-Tahtâvî a'lâ Merâkî'l-Felâh

“Oynamak” kelimesinin Arapça karşılığı ‘abes’tir. Âlimler bu kelimayı yorumlamakta ihtilaf etmişlerdir. El-Kerderi: “Kendisinde Şer’î bir maksat olmayan fiildir” demiştir. Namaz içinde fayda sağlayan fiiller ise mekruh değillerdir.

Alındaki teri veya toprağı silmenin keraheti hususunda ihtilaf edilmiştir. *Munyetü’l-Musallî*’de: Bunun namaz esnasında veya selamdan önce son oturuş esnasında yapılmasının mekruh olduğu zikredilmiştir. Ve kerahet yoktur diyenlerle kerahet vardır diyenler arasında uyum sağlamak için de, kerahetin hiçbir ihtiyaç yokken silme durumunda söz konusu olacağı söylenmiştir. Ayrıca buradaki kerahetin tenzihî kerahet olduğu da vurgulanmıştır.

Yahya bin Ebî Kesir’den Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in şöyle buyurduğunu rivayet edilmiştir:

عن يحيى بن أبي كثير أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: إن الله كره لكم العبث في الصلاة والرفث في الصيام والضحك عند المقابر

“Allah (celle celalühü) *namazda abesi* (oynama), *oruçta refesi* (kadınların bulunduğu bir yerde cinsel ilişkiden bahsetmeyi) ve kabirlerde gülmeyi sizlere kerih görmüştür.”¹

Âlimlerin bir kısmı da bu hadis-i şerifi delil olarak buradaki kerahatin tahrimî olduğunu söylemişlerdir.²

430-SUAL:

ÖZELLİKLE SEFERDE AÇIK ALANDA TOPRAK ÜZERİNDE
NAMAZ KILDIĞIMIZDA SECDE YAPTIĞIMIZ YERDEKİ
KÜÇÜK TAŞLAR BİZİ RAHATSIZ EDİYOR, NE YAPMALIYIZ?

Cevap: Muaykib (Allah ondan razı olsun)’dan Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in şöyle buyurduğı rivayet edilmiştir:

1) Müsnedü’ş-Şihâb, c:2, s:155 no: 1087

2) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahrur-Râik; Muhammed Emin ibn Âbidin, Reddu’l-Muhtâr.

عَنْ مُعْقِبِ بْنِ أَبِي النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تَمْسَحُ وَأَنْتَ
تُصَلِّي فَإِنْ كُنْتَ لَا بُدَّ فَاعِلًا فَوَاحِدَةً تَسْوِيَةً الْحَصَى

“Namaz kıliyorken silme! İlla da yapman gerekiyorsa küçük çakıl taşlarını düzeltmek için bir defa yap.”¹

عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ كُلِّ شَيْءٍ
حَتَّى سَأَلْتُهُ عَنْ مَسْحِ الْحَصَى فَقَالَ: “وَاحِدَةً أَوْ دَعْ”

Ebu Zer (Allah ondan razı olsun) diyor ki: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’e her şeyden sorardım. Hatta küçük çakıl taşlarını namazdayken düzeltmeyi de sordum. Bana: **“Ey Ebu Zer! Bir defa yap veya terk et”** buyurdu.²

Melikü’l Ulema el-Kâsanî: Secde yaptığı yerdeki çakıl taşlarını bir defa düzeltmek ruhsattır, bunu yapmaması evlâdır. Çünkü huşua en yakın olan budur demiştir.³

Görüldüğü üzere namaza başladıktan sonra secde ettiği yerdeki çakıl taşları onu rahatsız ediyorsa onları bir defa olmak üzere düzeltmek ruhsattır. Secdeyi sünnet veçhi üzere yapmak için azimet olduğunu söyleyenler de vardır. Bir defadan fazla yapılacak olursa mekruh olur.⁴

431-SUÂL:

GEREK NAMAZDA GEREKSE NAMAZ DIŞINDA PARMAK ÇITLATMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Parmak çıtlatmak; ses çıkarıncaya kadar parmakları yummak veya uzatmaktır.

1) Sünen-i Ebi Davut, kitabı’s-salat, bâb; Meshu’l hasa fi’s Salati, no: 947

2) Müsnedü Ahmed b. Hanbel, no: 21446

3) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsanî, Bedâiyu’s-Sanâyi fi Tertibi’ş-Şerâi’

4) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru’r-Râik

عَنْ مُجَاهِدٍ أَنَّهُ كَرِهَ أَنْ يُفَرِّقَ الرَّجُلُ أَصَابِعَهُ وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ.

“Mücahit (Allah ondan razı olsun)’den: Namazda erkeğin parmaklarını çıtlatmasını mekruh gördüğü rivayet edilmiştir.”¹

Parmak çıtlatma, hakkında yasak varit olduğundan tahrimen mekruhtur.

El-Müctebâ isimli eserde, namazı bekleyen ve namaza yürüyenin hüküm açısından namaz kılan gibi olduğu zikredilmiştir. Yani onların da parmak çıtlatması tahrimen mekruhtur.

Namaz dışında parmak çıtlatmaya gelince; bazıları, mafsalları rahatlatmak gayesiyle de olsa bunun mekruh olduğunu söylemişlerdir. Ancak bu kerahet namazdaki gibi tahrimi değil, tenzihi bir kerahettir.

Allâme Halebî: “Namaz dışında parmak çıtlatmanın hükmüne vâkıf olamadığını zikretmiş, zahir olan; iki yer dışında² oynama gayesi olmaksızın yapılması durumunda mekruh olmadığıdır” demiştir. Oynama gayesiyle olursa tenzihen mekruh olduğu bilgisini de eklemiştir.³

432-SUÂL:

MESCİTTE NAMAZI BEKLERKEN VEYA NAMAZ
KILARKEN PARMAKLARI BİRBİRİNE GEÇİRMENİN
HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Ka’b bin Ucre (Allah ondan razı olsun) diyor ki;

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’i işittim şöyle buyurdular:

1) Musannef ibn Ebî Şeybe no: 7362

2) Namazı beklerken ve namaza giderken

3) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahrü’r-Râik; Ahmed b. Muhammed et-Tahtâvî, Haşiyetü’t-Tahtâvî alâ Merâkî’l-Felâh

عن كعب بن عُجرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: "إِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُكُمْ، فَأَحْسَنَ وُضُوءَهُ، ثُمَّ خَرَجَ عَامِدًا إِلَى الصَّلَاةِ، فَلَا يُشَبِّكُ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَإِنَّهُ فِي الصَّلَاةِ

“Sizden biri güzelce abdest aldıktan sonra mescide gitmeyi kast ederek çıktığında parmaklarını bir birine girdirmesin. Çünkü o, namazdadır.”¹

Fakihler, namaza giderken, mescitte namazı beklerken ve namaz esnasında parmakları birbirine geçirmenin tahrimen mekruh olduğunu söylemişlerdir. Zira bu hususta nehiy (yasaklama) vardır.

El-Mîrac isimli eserde; parmakları birbirine geçirmenin keraheti hususunda icma olduğu nakledilmiştir.²

Allâme Halebî: “Namaz dışında parmakları birbirine geçirme hakkında meşayihimizin verdiği bir hükme vâkıf olmadığını söylemiş, zâhir olan görüşün; oynama gayesi olmadan yapılması durumunda mekruh olmadığı, bu gaye ile yapılırsa tenzîhen mekruh olduğudur” demiştir.³

433-SUÂL:

NAMAZDA VE NAMAZ DIŞINDA ELLERİ BÖĞÜRLER ÜZERİNE KOYMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Hiç şüphe yoktur ki namaz, kişinin manevî huzuru yakalayacağı mükemmel bir ibadettir. Bu ibadeti yerine getirirken, namaz içindeki her hareketin Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in hareketleriyle örtüşmesi, yakalanmak istenen manevî huzura büyük katkı sağlayacaktır.

1) El-Müsned, Ahmed bin Hanbel:18128

2) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr
Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

3)

Unutulmamalıdır ki; Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e ititba ne kadar kuvvetli olursa manevî huzur o denli kuvvetli ve kalıcı olacaktır.

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال نهى عن الخصر في الصلاة

Ebu Hüreyre (Allah ondan razı olsun)'den şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “**Namazda elleri böğürler üzerine koymak yasaklanmıştır.**¹

İbn Nüceym **El-Bahru'r-Râik** isimli eserinde şöyle der: Namazda elleri böğürler üzerine koymanın yasaklanmasıdaki hikmet; cehennem ehli olacakların namazda ancak bu şekilde rahat etmeleridir.

Bunu, İbn Hibban (Allah ona rahmet etsin) **Sahih**'inde söylemiş ve şu açıklamayı getirmiştir: Yahudi ve Hristiyanlar namazlarında böyle yapıp rahatlamaya çalışırlar. Yoksa cehennemde onlar rahat edecekler anlamında değildir. Ayrıca bu hareket kibirli kişilerin hareketidir. Huşu'da son noktaya ulaşılması gereken namaz ibadetine uygun bir hareket değildir.

El-Mebsut ve **el-Mücteba** isimli eserlerde elleri böğürlere koyma hareketinin namaz dışında da mekruh olduğu zikredilmiştir.²

434-SUÂL:

İMAM, TAMAMEN MİHRABA GİRMİŞ OLARAK NAMAZ KILDIRACAK OLURSA HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Cemaatle kılınan namazlarda asıl olan imam ve cemaatin aynı mekânda namazı kılmalarıdır. Şu kadar var ki imam, cemaatin önüne geçerek namazı kıldırır. Mihrabın içi cemaatin namaz kıldığı mahalden ayrı bir yer kabul edilmiştir.

Buna binaen; imam, tamamen mihrabın içine girmiş olarak namaz kıldırarak olursa mekruh olacaktır. Zira bu hareketiyle kendisini

1) Sahih-i Buhari, bab: el Hasru fi's Salâti: 1161

2) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

ehl-i kitabın din adamlarına benzetmiştir. Şu açıdan ki; ehl-i kitap, ibadetlerinde din adamlarını cemaatten ayrı bir mekânda tutarlar.¹

Et-Tahtavî, **Merakî'l- Felah** haşiyesinde şöyle der:

İmamın, tamamen mihrabın içine girmiş olarak namaz kıldırması mekruhtur. Bu kerahetin sebebini de; cemaatin, imamın hareketlerine muttali olamama ihtimali olarak açıklamıştır.

İmamın ayakları mihrabın dışında, başı veya gövdesinin bir kısmı mihrabın içinde bulunduğu halde namaz kıldırmasında bir beis yoktur. Aynı şekilde cemaatin kalabalık olması veya yerin dar olması sebebiyle mihrabın içerisinde durarak namazı kıldırmasında da bir beis yoktur.²

İmamın durumuna muttali olama ihtimalinin kerahet sebebi olarak beyan edilmesinden, muttali olunması takdirinde bir kerahet olmayacağı akla gelebilir.

İbn Nüceym **el-Bahru'r-Raik** isimli eserinde şöyle der: Mihrap, ister mescidin içinde ister dışında olsun cemaatin, imamın durumuna muttali olamama tehlikesi bulunsun ya da bulunmasın imamın bütünüyle mihrabın içinde namaza durup cemaatin ona tabi olması mekruhtur. **Zahiru'r-Rivaye**'nin muktezası da budur.³

İmam, cemaatten yüksek bir yerdeyken namaz kıldırmasının mekruh olduğunda ittifak eden âlimler bu yüksekliğin miktarında ihtilaf etmişlerdir.

Ezcümle: Zâhiru'r-Rivâye'de bu miktar mutlak bırakılmıştır. Buna göre bir insan boyu veya bir zira miktarı⁴ yükseklik kerahete sebep olacaktır. El-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi isimli eserinde hadîs-i şerîfteki nehyin mutlak olduğunu dikkate alarak Zâhiru'r-Rivâye görüşünü sahih bulmuştur. El-Kadıhan'da El-Câmiu's-Sağîr şerhinde

1) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

2) Tahtavi

3) El-Bahru'r-Raik

4) Zira: Dirsek kemiğinden vusta denilen orta parmak ucuna kadar olan uzunluğun ismidir. Zirau'l-yed, zirau'l-amme ve ez'zirau'l mürsele diye isimleri vardır. Mevsuatü vahadati'l kıyasî'l Arabiyye ve'l-İslamiyye.

bu görüşe itimat edilebileceğini söylemiştir. Yani kerahetin bir zira miktarı ile kayıtlamıştır. Fakat *Ebu Cafer et-Tahâvî*, keraheti bir insan boyu yüksek olmakla kayıtlamış insan boyundan az bir miktar yüksekliğin keraheti mucip olmayacağını söylemiştir. Ayrıca İmam Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)’dan da bu miktarın normal bir insan boyu olarak takdir edileceği rivayet edilmiştir.

Kemal İbnu’l-Hümâm, *Fethu’l-Kadîr* isimli eserinde imamın cemaatten yüksek bir yerde namaz kıldırmasının mekruh olmasını bir zira miktarı ile kayıtlayan görüşünün muhtar olduğunu söylemiştir.¹

عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَقُومَ الْإِمَامُ فَوْقَ شَيْءٍ وَالنَّاسُ خَلْفَهُ يَعْنِي أَسْفَلَ مِنْهُ

Ebu Mes’ud el-Ensârî’nin şöyle söylediği nakledilmiştir:

Peygamber Efendimiz: (*Sallallahu Aleyhi ve Sellem*) **İmamın arkasındaki cemaat daha alçakta olduğu halde imamın yüksek bir yerden onlara namaz kıldırmasını yasaklamıştır.**²

İbn Nüceym devamla şöyle der: Netice olarak; bu görüşlerden hangisinin sahih görüş olduğu noktasında ihtilaf vardır. Evla olan, zikredilen hadis-i şerifi kayıtlamayıp mutlak bırakarak **Zahiru’r-Rivaye**’nin muktezası ile amel etmektir.

Ayrıca İmam et-Tahavî (ö.321): zikredilen kerahetin, imamın yüksek bir yerde kıldırmasıyla ilgili olduğunu buna binaen cemaatten daha alçak bir yerde bulunan imamın namaz kıldırmasında bir kerahet olmayacağını söylemiştir. Zira böyle bir durumda ehl-i kitaba benzeme söz konusu değildir. Ancak **Zahiru’r-Rivaye**’nin muktezası bunun da mekruh olacağı yönündedir. İllet açısından **Zahiru’r-Rivaye**’nin muktezası doğruya daha yakındır. Zira mekânın yüksekliğinin keraheti iki illetten her hangi birisinin bulunmasına bağlanmıştır.

1) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru’r-Râik

2) Sünenü’l-Darakutni Bab: Nehyu Rasulillah en yekume’l-imam fevka şey’in ve’n-nâsu halfehu: 1882/1

1- Ehl-i kitaba benzemek.

2- Mekânların farklı olmasından kaynaklanan namazı ifsat edici bazı durumların ortaya çıkma ihtimali.

Bu meselede birinci illet tahakkuk etmemiş olsa da ikinci illet tahakkuk etmiştir.¹ Bu yüzden böyle bir durumda dahi kerahetin lazım geleceğini söylemek en doğrusu olsa gerekir. Allah-u alem.

435-SUÂL:

ÜZERİNDE SÛRET/RESİM BULUNAN BİR ELBİSEYLE NAMAZ KILMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: İmam İbn Nüceym *el-Bahru'r-Raik* isimli eserinde şöyle der: Elbisesinde suret bulunan kişi, üzerinde put taşıyan kimse gibidir. Bu yüzden bu tür elbiselerle namaz kılmak mekruhtur.

El-Hulasa isimli eserde: “Gerek namaz kılarken gerekse namaz dışında üzerinde suret bulunan bir elbise giymek mekruhtur” denilmiştir.

İmam Nevevî'nin Müslim şerhinde ki ibaresinin zahirinden anlaşılan şudur: Canlı varlıkların suretlerini tasvir etmek şiddetli haramlardan ve büyük günahlardandır. Bu hususta âlimlerin ittifakı vardır. Çünkü onlar, şiddetli bir azap ile tehdit edilmişlerdir.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْمُصَوِّرُونَ

“Abdullah b. Mesud (Allah ondan razı olsun)’den, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

Kıyamet gününde insanlardan azabı en şiddetli olacak olanlar; suret/resim yapanlardır.”²

1) El-Bahru'r-Raik

2) Sahih Müslim, bab: la tedhulü'l-melaiketü beyten fihi kelbun: 5661; Ahmet b. Hanbel, el-Müsned: 3558

Suret yani resim; elbise, halı, para, kap, duvar veya başka bir şeyde üzerinde bulunacak olması farklılık arz etmez. Yani hükümlerinde bir değişiklik yoktur.

Namazdaki kerahet, suretin elbisede bulunmasıyla kayıtlanmıştır. Çünkü elinde veya vücudunun herhangi bir yerinde bulunan sureti, elbisesiyle kapatarak kıldığı namazda bir kerahet yoktur. Önünde veya secde ettiği yerde suret bulunacak olsa namazı yine mekruh olacaktır. Kerahet açısından en şiddetli olan, resmin kible cihetinde bulunmasıdır. İkinci derecede başının üstünde bulunmasıdır.

Bu zikredilen yerlerdeki suret/resim, gözle seçilemeyecek kadar küçük olursa kerahet söz konusu olmaz. Zira bu tür suretlere hiçbir dönem ibadet edilmemiştir.

436-SUÂL:

HERHANGİ BİR YÖNE DOĞRU MEYLEDEREK NAMAZ KILMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Namaz esnasında bir özür bulunmazken her hangi bir yöne meyletmek/eğilmek veya başı bir tarafa çevirmek mekruhtur.

Et-Tirmizî; Enes bin Malik (Allah ondan razı olsun) ten şu hadis-i şerifi rivayet etmiştir:

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
يَا بُنَيَّ إِيَّاكَ وَالْإِتِفَاتِ فِي الصَّلَاةِ فَإِنَّ الْإِتِفَاتِ فِي الصَّلَاةِ هَلَكَةٌ فَإِنْ
كَانَ لَا بُدَّ فِی التَّطَوُّعِ لَا فِي الْفَرِيضَةِ

Allah Resulü bana şöyle buyurdu: **Yavrucuğum! Namazda bir yöne meyletmekten sakın. Çünkü namazda bir yöne meyletmek (namazı) helak edicidir. Bu, kaçınılmazsa nafile namazda olsun. Farzda değil.**¹

1) Sünenü't-Tirmizî, bab: ma zukira fi'l-iltifatı fi's-salat:589

Namazda meyletme üç çeşittir:

1- **Mekruh;** Başı sağa sola çevirmek.

2- **Mubah;** Başı çevirmeksizin gözünün ucuyla sağa sola bakmak.

3- **Namazı bozan;** Göğsü kıbleden çevirmek. Çünkü bu durumda kibleye yönelme şartı ihlal edilmiş olur.

Namazda gözleri gökyüzüne dikmek de mekruhtur.

قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَرْفَعُونَ أَبْصَارَهُمْ إِلَى السَّمَاءِ فِي صَلَاتِهِمْ فَاشْتَدَّ قَوْلُهُ فِي ذَلِكَ حَتَّى قَالَ لَيَنْتَهَنَّ عَنْ ذَلِكَ أَوْ لَتُخْطَفَنَّ أَبْصَارُهُمْ.

Enes bin Malik (Allah ondan razı olsun)'den, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: **Ne oluyor bazı topluluklara ki namazda gözlerini gökyüzüne diyorlar. Ardından Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sözlerini ağırlaştırarak şöyle buyurdu: Ya buna son verirler ya da gözleri kamaştırılacaktır.**¹

437-SUÂL:

**CÜBBE, CEKET VE GÖMLEK GİBİ GİYSİLERİN
OMUZ ÜZERİNE ALINARAK KILINAN NAMAZIN
HÜKMÜ NEDİR?**

Cevap: Hanefi mezhebinde kaynak kabul edilen eserlerde giymeksizin omuz üzerine konulmuş elbiseyle namaz kılmanın mekruh olduğu zikredilmiştir.²

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ السِّدْلِ

1) Sahihu'l-Buhari, kitabu sifati's-salat bab: ref'u'l-basar ile's-semâi fi's-salat

2) Ali el-Kâri, Fethu bâbi'l-Înâye

Ebu Hüreyre (Allah ondan razı olsun)’nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: **Peygamber Efendimiz** (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) **sedl’i** (elbiseyi giymeksizin yukarıdan aşağıya salmayı) **yasaklamıştır**.¹

“Sedl’in ne demek olduğunda ihtilaf edilmiştir: el-Kerhî (ö.340): “Göbekten aşağısını kapatacak elbisesi olmadığı halde elbiseyi baş ya da omuzlarının üzerinden sarkıtmasıdır” demiştir. Esved ve İbrahim en-Nehâî’den gövde üzerinde giysi olsa da olmasa da sedl yapmanın mekruh olacağı rivayet edilmiştir.

Muallâ b. Mansur, İmam Ebu Yusuf’tan o da İmam Ebu Hanife (Allah onlara rahmet etsin)’den fistan üzerine sedl yapmak yani elbiseyi omuzlardan sarkıtmak mekruh olduğu gibi izar yani peştamal üzerine sedl yapmak da mekruh olacağı rivayet edilmiştir. Göbekten aşağısında giysi bulunmadığı halde sedl yapmak yani bedeninin tamamını örtecek bir şeyi giymeksizin omuzlarından sarkıtması da mekruhtur. Bunun kerahetine gerekçe olarak avretinin açılma ihtimalini göstermişlerdir.²

438-SUÂL:

YEMEK HAZIRKEN

NAMAZA DURMAK MEKRUH MUDUR?

Cevap: Yemek hazırlarken namaza durmak bazılarının zannettiği gibi mutlak olarak mekruh değildir. Belki canı çekmesi durumunda mekruhtur.³

Zira böyle bir durumda kendini namaza tam olarak adapte edemeyeceği aşîkârdır.

عن عائشة قالت: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَا صَلَاةَ بِحَضْرَةِ الطَّعَامِ وَلَا وَهُوَ يُدَافِعُهُ الْأَخْبَانِ

1) Müsündü'l-Bezzar 9295

2) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi'ş-Şerâi'

3) Ali el-Kâri, Fethu bâbî'l-Înâye

Hazreti Aîşe (Allah ondan razı olsun)'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ben Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'i işittim şöyle diyordu:

Yemek hazırken namaz yoktur. (Yani mekruhtur.) Büyük veya küçük abdest zorlarken de namaz yoktur.¹

439-SUÂL:

NAMAZDA GÖZLERİ YUMMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Bu konuda İbn Abidin *Reddü'l-Muhtar* isimli haşiyesinde şöyle der:

El-Hılye ve **el-Bahru'r-Raik**'te: Namazda gözleri yummanın tenzihen mekruh olduğu söylenmiştir.

El-Kâsânî (ö.587) **Bedâiyu's-Sanâyi** isimli eserinde bunun illetini şöyle beyan etmiştir: Namaz esnasında secde mahalline bakmak sünnettir. Gözlerin yumulması durumunda bu sünnet yerine getirilmemiş olacaktır.²

Ancak, huşu elde edebilmek için, dış dünya ile ilgiyi kesmek kasıtlı gözleri yummakta bir beis yoktur. Hatta bazı âlimler bunun evla/daha iyi olduğunu söylemişlerdir.

440-SUÂL:

NAMAZ KILANIN, LEVHAYA BAKIP YAZILANI ANLAMASI NAMAZI BOZAR MI?

Cevap: Namaz kılanın, bir levhaya gözü ilişir de orada yazılı olanın manasını anlayacak olursa namazı fasit olmayacaktır. Fakat bu, kerahetten beri değildir. Zira böyle bir durum namaza aykırı kabul edilmeyecek olsa da namazda elde edilmeye çalışılan huşua aykırı olacağı aşîkârdır.

1) Müslim, Bab: kerahetü's-salat bi-hazreti't-taam.

2) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, *Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'*

Namazda kıraatin, önünde açık bulunan bir Mushaf'tan okuyarak yapılması da İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)'e göre mekruhtur. Fakat namazı bozmaz. İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)'ye göre ise namazı bozar.¹

Göz ucuyla, yüzünü kıbleden çevirmeksizin sağa veya sola bakmasında bir beis yoktur. Evla olan ihtiyaç bulunmaması durumunda bakmamasıdır. Çünkü namaz esnasında kişinin önüne bakması namazın edeplerindendir.

441-SUÂL:

NAMAZ ESNASINDA DİŞLER ARASINDA KALAN KIRINTILARI YEMENİN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Namaz kılarken dişler arasında kalan yiyecek kırıntıları yutulacak olursa bakılır; Bu kırıntılar nohut tanesinden daha küçükse tükürüğe tâbi kabul edilerek namazı bozmaz. Fakat mekruhtur. Nohut tanesi büyüklüğünde olurlarsa namazı bozar.²

El-Bahru'r-Raik isimli eserde İbn Nüceym:

Yutulan kırıntıların nohut tanesi büyüklüğünde olması namazı bozmaz fakat orucu bozar demiş ve akabinde şu bilgiye yer vermiştir: ***El-Velvaliciyye*** ve ***el-Muhit*** sahibi, bu iki mesele arasında şöyle bir ayırım yapmışlardır: Namazın fesadı amel-i kesire bağlıdır. O da burada tahakkuk etmemiştir.

Orucun fesadı ise mideye gıda verici bir şeyin ulaşmasıylaadır. Şu halde oruca verilmiş bir hükmü namaza taşımak aralarında fark olmasına rağmen kıyas olacaktır ki bu doğru değildir. Lakin ***el-Bedai*** ve ***el-Hulasa*** kitaplarında nohut miktarına ulaşması durumunda ifsat edici olması açısından namaz ile oruç arasında bir fark olmadığı söylenmiştir.

1) Fahrudin Osman b. Ali ez-Zeyla'i, Tebyinu'l Hakâik

2) Muhammed b. Ferâmuz Molla Hüsrev, Dureru'l-Hükkâm

Ez-Zahîriyye isimli eserde: Dişler arasından kan çıkmasıyla namaz bozulmaz denilmiştir. Şüphe yok ki abdest bozulmuştur. Bu sebeple de kişi lâhik durumuna düşmüştür.

Dilerse abdest aldıktan sonra namaza kaldığı yerden devam ederek bina eder, dilerse de namaza kaldığı yerden devam etmeyip yeniden namaza uyan kişi gibi imama tabi olur.¹ Bu durumda mesbuk olacaktır. Fakat imam namazı bitirmiş ise bu durumda çaresiz olarak tek başına kılacaktır. Şu halde namazın bozulmasını gerektirecek bir eylemde bulunmuş ise namazını yeni baştan kılar. Fakat böyle bir eylemde bulunmamışsa kaldığı yerden itibaren tek başına lahik olarak kıraatte bulunmadan imamın arkasında kılıyormuş gibi namazını tamamlar.

Sabah namazı gibi vakit çıkma tehlikesi yoksa evla olan yeniden kılmasıdır.²

442-SUÂL:

NAMAZ KILANIN ÖNÜNDEN GEÇMENİN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Önünden geçilmesinin muhtemel olduğu bir yerde namaz kılan kimsenin, önüne bir sütte koyarak tedbir alması keraheti önlemesi açısından yapması gerekli olan bir sünnettir.

Namaz kılan kişinin önünden geçmenin günah olduğuna delalet eden bazı hadisler varit olmuştur. Ebu İsa et-Tirmizî, bu konuya dair Ebu Said el-Hudri, Ebu Hüreyre, İbn Ömer ve Abdullah İbn Amr (Allah onlardan razı olsun)'dan senetleriyle şu hadis-i şerifi rivayet etmiştir:

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ لَأَنْ يَقِفَ أَحَدُكُمْ مِائَةَ عَامٍ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيَّ أَحِيهِ وَهُوَ بَصِلِي

1) El-Fetâvâ'l-Hindiyye, Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmi bir heyet

2) Ömer Nâsûhî Bilmen, Büyük İslâm İlmihali

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

Muhakkak sizden birinin yüz sene beklemesi, namaz kılmakta olan kardeşinin önünden geçmesinden daha hayırlıdır.¹

Namaz kılanın önünden geçmenin mekruh olduğunda âlimler arasında söz birliği vardır. Fakat bu kerahetin tahakkukunun hangi şartlarda gerçekleşeceği hakkında pek çok ihtilaftan bahsedilmiştir.

Hanefi mezhebine göre meseleyi özetleyecek olursak şöyle diyebiliriz: namaz ya sahrada ya da mescitte kılınıyordur. Mescit büyükse sahra konumundadır. Şu halde önümüzde iki şık vardır;

1. Namaz sahrada kılınıyorsa, geçmenin günah olduğu yer; secde edeceği yer ile kendisi arasında kalan alandır. Bunun ötesinden geçecek olursa günah olmaz.

Bazıları sahrada kılması durumunda iki saf miktarı, bazıları da üç saf miktarı bir alandır demişlerdir. Sahih olan evvelkisidir. Zira namazda kişinin sünnet veçhi üzere bakacağı yer seccadenin kaplayacağı kadar bir alandır.

Hanefiler, Namaz kılanın yer büyük mescit olduğunda ona verilecek hükmün aynen sahraya verilecek hüküm olacağını söylemişlerdir.

2. Mescit küçük olduğunda zaruret yoksa namaz kılan, insanların geçmekte mecbur olacakları bir yerde namaza durmamışsa bu durumda sütte olmadıkça kılan kişinin önünden geçmek caiz değildir.

Ayrıca sahra veya açık alanlarda veya da evde namaz kılanın önüne koyması gereken sütünün asgari uzunluğu bir zira, kalınlığı bir parmak miktarında bir sütte dikmesi sünnetin gereğidir.

عَنْ سَبْرَةَ بْنِ مَعْبُدٍ الْجُهَنِيِّ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَيْسَ تَرِ
أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ وَلَوْ بِسَهْمٍ

1) Sünenü't-Tirmizi, Bab: ma câe fi keraheti'l-murur beyne yedeyi'l-Musalli: 337

Sebre bin Ma'bed (Allah ondan razı olsun)'den, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “**Sizden biriniz namaz kılarken bir ok dahi olsa sütire koysun.**”¹

443-SUÂL:

SECDEYE GİDECEK OLANIN DİZ KAPAKLARININ ÜZERİNDEKİ ELBİSEYİ ÇEKMESİ CAİZ MİDİR?

Cevap: Fıkıh kitaplarımızda: Secdeye giderken elbiseyi ön tarafından çekip kaldırmanın mekruh olduğu yazılıdır. Sebebinin tecbbur yani kibir olduğu da beyan edilmiştir.²

İmam es-Serahsi **el-Mebsut** isimli esrinde şöyle der: Namaz kılanın toprak bulaşmasın diye elbisesini eliyle toplanması mekruhtur. Bu, bir tür kibirdir. Ancak **Meraku'l-Felah**'da rükûa giderken avret olan azaları açılacak korkusuyla amel-i kalil/az bir amel ile elbisesini düzeltmesinde bir beis olmadığı söylenmiştir. **El-Bahru'r-Raik**'te İbn Nüceym bunu şöyle iletlenmiştir: Namaz kılan elbisesini bu şekilde düzeltmekle üzerine yapışmasını engellemiş ve vücut şeklinin belli olmasına mani olmuş olur. Sağlamış olduğu bu faydadan dolayı bir kerahet de söz konusu değildir. Böyle bir fayda sağlamaması durumunda namaz içinde başka bir şeyle uğraşmış olacağından mekruh olacaktır.

444-SUÂL:

NAMAZDA BAĞDAŞ KURULABİLİR Mİ?

Cevap: Herhangi bir özür olmadıkça bağdaş kurup oturmak mekruhtur. Aynı şekilde bir özür olmaksızın secdeye giderken dizlerden önce elleri yere koymak da mekruhtur. Çünkü bunlarda sünnet veçhi üzere oturmayı ve secde etmeyi terk vardır.³

1) Musannef İbni Ebi Şeybe, bab: men rahhasa fi'l-fezai en yusalla biha: 2879

2) Muhammed b. Ferâmuz Molla Hüsvrev, Dureru'l-Hükkâm

3) Muhammed b. Ferâmuz Molla Hüsvrev, Dureru'l-Hükkâm

445-SUÂL:

**BAZI KİŞİLERİN SAFTA BOŞLUK OLDUĞU HALDE
ARKADA YENİ BİR SAF OLUŞTURDUĞUNU
GÖRÜYÖRÜZ. BUNUN HÜKMÜ NEDİR?**

Cevap: Ön safta boşluk olduğu halde arkada tek başına saf tutmak mekruhtur. Ancak boşluk olmaması durumunda mazur görüleceğinden mekruh olmaz denilmiştir. Bazıları ön saftan birisini yanına çekmesi gerektiğini aksi takdirde safta tek başına kılması gerekeceğinden mekruh olduğunu söylemişlerdir.

En sahih görüş; Hişam'ın İmam Muhammed (Allah ondan razı olsun)'ten yaptığı şu rivayettir: İmam rükûa gidene kadar beklesin. Gelen olmazsa yanına birini çeksin veya saffın arasına girsin.

Günümüzde insanların çoğunun bunu bilmediğini dikkate alacak olursak şöyle diyebiliriz: Namazın bozulma ihtimalinden dolayı kimseyi yanına çekmeyip doğrudan arkada tek başına saf tutması daha güzelidir. **El-İsbicabi** de: Zamanımızda uygulanacak en güzel görüşün, bu görüş olduğunu söylemiştir.

446-SUÂL:

**NAMAZ ESNASINDA KENDİSİNİ SOKACAĞINDAN
KORKTUĞU YILAN VEYA AKREBİ ÖLDÜRMEK
CAİZ MİDİR?**

Cevap: Namaz kılan kişi kendine zarar vereceğinden korktuğu yılan veya akrebi öldürmesinde bir kerahet olmadığı gibi bunu yapması güzeldir. Kibleden dönmesi veya birkaç kere vurması gerekse de hüküm budur. Zarar vereceğine dair bir korku taşııyorsa öldürmesi mekruh olacaktır.

عن أبي هريرة قال: أمر رسول الله صلى الله عليه وسلم بقتل
الأسودين في الصلاة: الحية والعقرب

Ebu Hüreyre den (Allah ondan razı olsun) şöyle rivayet edilmiştir:

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) **namazda iken iki siyah yani yılan ve akrebin öldürülmesini emretmiştir.**¹

Zeynuddin İbn Nüceym, **el-Bahru'r-Râik** isimli eserinde bu hadisi açıklarken şöyle der:

Siyah yılan ve akrebi namazda dahi olsa öldürmek güzeldir. Ne var ki bunu evin içinde ve gece yapmamalıdır. Zira siyah yılan ve akrebin birçoğu cin olabilir.

Fakat buna rağmen et-Tahâvî öldürülebileceklerini söylemiştir. Zira Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) cinlerden, Müslümanların evlerine girmeyeceklerine dair söz almıştır.

Şu halde Müslümanların evine girecek olurlarsa ahdi bozmuş olacaktırlar. Buna binaen öldürülebilirler.

Bu hususta en doğrusu ihtiyatlı davranmaktır. Ta ki bir cine eziyet edip de eziyet görmesin.

Zeynuddin İbn Nüceym, devamla şöyle der: Bizzat gözlerimle şahit olduğum bir olayı anlatayım. Ağabeyim siyah bir yılanı öldürecekken ben ona “öldürme bırak, o cin olabilir” dediysem de beni dinlemedi ve evimizde büyük bir yılanı kılıcıyla öldürdü. Ardından cinler ağabeyimi öyle bir dövdüler ki bir aya yakın ayaklarını oynatamadı. Cinleri razı ederek onu tedavi altına aldık. Ve zor bela sıhhate kavuşturduk. Bunun için evin içinde bulunan siyah yılanı kapıyı açarak “Allah’ın izniyle çık git” denilerek kapıdan çıkması sağlanmalıdır.²

Ebu'l-leys **es-Seb'ıyyat** adlı kitabında şöyle der: Namaz esnasında görülen yedi şeyin öldürmesinde bir beis yoktur.

Yılan, akrep, keler, eşekarısı, maymun, pire, bit. Bunlara ısırın sivrisinek ve karınca da eklenebilir. Ancak bitin kanının üzerine bu-
laşmasından sakınmak ihtiyatın gereğidir.³

1) Sünenü't-Tirmizi 390 Katlü'l-Hayyeti ve'l-Akrep fi's-Salati

2) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

3) Ebu'l-İhlâs Hasan b. Ammâr eş-Şurunbulâlî, İmdâdu'l-Fettâh

447-SUÂL:

**AYNI AYET VEYA SUREYİ NAMAZIN BÜTÜN
REKÂTLARINDA OKUMANIN HÜKMÜ NEDİR?**

Cevap: Namazlarda iki rekâtın her birinde aynı ayet veya sureyi okumanın sahih olacağına dair bir ihtilaf söz konusu değildir.

عَنْ مُعَاذِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْجُهَنِيِّ أَنَّ رَجُلًا مِنْ جُهَيْنَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ
النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي الصُّبْحِ (إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ) فِي
الرَّكْعَتَيْنِ كِلْتَاهِمَا فَلَا أَدْرَى أُنْسِيَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
أَمْ قَرَأَ ذَلِكَ عَمْدًا.

Muaz bin Abdullah el-Cühenî'den (Allah ondan razı olsun) şöyle rivayet edilmiştir: “Cüheyne kabilesinden bir kişi bana, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in sabah namazının iki rekâtından her birinde Zilzal sûresini okuduğunu ve bunu bizzat kendisinin işittiğini söyledi. Ben ise bilmiyorum ki Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bunu unutarak mı, yoksa kasten mi yaptı?”¹

Ancak, farz namazlarda bir rekâtta aynı sureyi tekrar etmesi, başka ezberi olduğu halde iki rekâtın her birinde aynı sure veya ayeti okuması mekruhtur. Nafile namazlarda ise mekruh değildir. Çünkü nafile namazlarda farz namazlara nispeten daha bir genişlik vardır.²

448-SUÂL:

**NAMAZIN REKÂTLARINDA OKUYACAĞI SÜRELER
ARASINDA TERTİBİ GÖZETMENİN HÜKMÜ NEDİR?**

Cevap: Farz namazlarda sûreler arasında tertibe riayet etmemek mekruhtur.

1) Sünen-i Ebu Davud, Babu'r-Racul Yuidu Sureten Vahideten fi'r-rekateyni: 816

2) Ebu'l-İhlâs Hasan b. Ammâr eş-Şurunbulâî, Merâkî'l-Felâh

İbn Mes'ud (Allah ondan razı olsun)'dan şöyle rivayet edilmiştir:

عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، أَنَّهُ قِيلَ لَهُ: إِنَّ فُلَانًا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ مَنكُوسًا، قَالَ: "ذَلِكَ مَنكُوسُ الْقَلْبِ"

Rivayet edilmiştir ki; İbnu Mes'ud (Allah ondan razı olsun)'a falan kişi Kur'an-ı kerimi tersten (sırasına riayet etmeksizin) okuyor denildiğinde: O kimsenin kalbi ters demiştir.¹

Buna göre; şayet ilk rekâtta felak sûresini okuyacak olsa ikinci rekâtta ihlas sûresini kasıtlı olarak okuması mekruhtur. Aynı şekilde bir sureyi okuduktan sonra ikinci rekâtta tek bir kısa sure atlayıp daha sonrakini okuması da mekruhtur. Çünkü bunda bir sureyi terk edip bir başkasını ona üstün tutma şüphesi vardır.²

Hâlbuki Kur'an sureleri arasında konuları bakımından olan fazilet dışında herhangi birinin diğerine nispetle daha üstün kabul edilmesi söz konusu değildir. Zira hepsi Allah Teâlâ'nın kelimidir, kadimidir. Buna göre Allah Teâlâ ve sıfatlarından bahseden bir sure veya ayet, Firavn'dan bahseden sure veya ayete nispetle konusu bakımından daha faziletlidir.³

449-SUÂL:

NAMAZ ESNASINDA BİR ŞEYİ KOKLAMAK NAMAZI BOZAR MI?

Cevap: Namaz esnasında bir şeyi koklamak namazı bozmaz. Çünkü amel-i kesir değildir. Ancak namazla alakası olmayan ve namazdaki huşua mani bir iş olduğundan kasten yapılması durumunda mekruh olacaktır. Aynı şekilde serinlemek kastıyla elbisesini sallayarak yelpaze yapması veya bir yelpazeyi bir veya iki kez sallaması da mekruhtur.

1) Beyhaki Şuebu'l-İman 2109 Faslı fi Terki Haldî Suretin bi Suretin

2) Ebu'l-İhlâs Hasan b. Ammâr eş-Şurunbulâlî, Merâkî'l-Felâh

3) Abdülhakim es-Seyalekutî, ala'l-Hayalî ala Şerhi'l -Akaid

450-SUÂL:

SECDE ESNASINDA EL VE AYAK PARMAKLARINI
KIBLEDEN ÇEVİRMENİN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Secde esnasında el ve ayak parmakları kibleye doğru yöneltilmelidir. Sünnet olan budur. Başka tarafa çevrilmeleri durumunda sünnet terk edilmiş olacağından mekruh olacaktır.¹ Rükûda elleri dizkapakları üzerine koymak, iki secde arasındaki kısa oturuşlarda ve tahiyat oturuşlarında elleri parmaklar kibleye bakacak şekilde diz üzerinde tutmak, kıyamda sağ eli sol el üzerine koyarak elleri bağlamayı terk etmek de mekruhtur. Çünkü bunların her biriyle sünnet terk edilmiş olur.²

451-SUÂL:

NAMAZ ESNASINDA ESNEMENİN HÜKMÜ?

Cevap: Namaz esnasında esnemek mekruhtur. Çünkü bu, namaza karşı tembel ve isteksiz olmayı ifade eder. Dişlerini sıkarak da olsa gücü yettiğince buna engel olmalıdır.

Sahihu'l-Buhari'de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْعَطَاسَ وَيَكْرَهُ التَّثَاؤُبَ فَإِذَا عَطَسَ فَحَمِدَ اللَّهَ فَحَقَّقَ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ سَمِعَهُ أَنْ يُسَمِّتَهُ وَأَمَّا التَّثَاؤُبُ فَإِنَّمَا هُوَ مِنَ الشَّيْطَانِ فَلْيَرُدَّهُ مَا اسْتَطَاعَ فَإِذَا قَالَ هَا صَاحِبُكَ مِنْهُ الشَّيْطَانُ.

Ebu Hüreyre (Allah ondan razı olsun) Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den şöyle rivayet etmiştir:

1) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahrur-râik

2) Ebu'l-İhlâs Hasan b. Ammâr eş-Şurunbulâlî, Merâkî'l-Felâh

“Allah Teâla kulun hapşırmasını sever, esnemesini ise kerih görür. Sizden biriniz hapşırdığında Allah Teâlâ’ya hamd etsin. Onu işiten her Müslümanın teşmit etmesi (yerhamükellah demesi) gerekir.

Eslemek şeytandandır. Gücünüz yettiğinde ona engel olun. Biriniz (esnerken) “hâ” dediğinde şeytan ona güler.”¹

452-SUÂL:

KABRİSTANDA NAMAZ KILMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Kabristanda namaz kılmak mekruhtur. Ancak mezarlık içinde namaz kılmak için tahsis edilmiş ve içinde kabir bulunmayan temiz bir mekânda namaz kılmakta bir beis yoktur.

Bir hadis-i şerif’te Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى أَنْ يُصَلِّيَ فِي سَبْعِ مَوَاطِنَ: فِي الْمَرْبَلَةِ وَالْمَجْزَرَةِ وَالْمَقْبَرَةِ وَقَارِعَةِ الطَّرِيقِ وَفِي الْحَمَّامِ وَفِي مَعَاطِنِ الْإِبِلِ وَفَوْقَ ظَهْرِ بَيْتِ اللَّهِ

İbnü Ömer’ (Allah ondan razı olsun)’den şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Allah Resulü yedi yerde namaz kılınmasını yasaklamıştır. Çöplükte, mezbahada, kabristanda, yol ortasında, hamamda, develerin ahırında, Kâbe’nin üstünde.²

Hamamdan belli bir yer, iyice temizlendikten sonra orada namaz kılınmasında bir beis yoktur.³

1) Sahihu’l-Buhari Kitabu Bedi’l-Vahyi: 6223

2) Süneni İbni Mace, Kitabu’l-Mesacid:746

3) Fahrudin Osman b. Ali ez-Zeyla’î, Tebyinu’l Hakâik

NEVÂFİL

(NAFİLE SÜNNET VE MÜSTEHAB NAMAZLAR)

453-SUÂL:

YATSI NAMAZININ İLK SÜNNETİ KAÇ REKÂT OLARAK KILINMALIDIR? VE BU HUSUSA DAİR NASLARDA BİR DELİL VAR MIDIR?

Cevap: Elimizden geldiği kadar araştırmamıza rağmen yatsı namazının ilk sünneti hakkında özel bir rivayet bulamadık.

Abdullah b. Mahmûd el-Mavsilî, el-İhtiyâr nam kitabında “Hazreti Aişe (Allah ondan razı olsun)’den nakledildiğine göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yatsı namazının öncesinde ve sonrasında dört rekât namaz kılar, sonra yan üstü uzanırdı” şeklindeki bir rivayet vardır. Fakat Kasım b. Kutluboğa, *el-İhtiyâr*’da bulunan hadislerle dair yapmış olduğu *et-Ta’rif ve’l-İhbâr* isimli tahrir çalışmasında bu rivayetin tahririnden bahsetmemiştir.

Zannımızca bu rivayet hakkında sahih bir mesnet olmadığına kanaatkâr olduğundan böyle yapmıştır.

Hakkında hususi bir nas olmayışı, yatsı namazının ilk sünnetinin kılınmayacak anlamına gelmeyeceği gibi böyle bir namazı kılmanın bidat olduğunu söyleyecek olanların haklılık payını teslim etmemizi de gerektirmez. Zira âlimler bu namazın sünnet değil müstehap olduğunu söylemişlerdir. Bunun müstehap olduğunu ise “Dileyen için her iki ezan (ezan ve kamet) arasında namaz vardır” mealindeki hadîs-i şerîf ile ispat etmişlerdir. Bu yüzden revatib¹ sünnetlerden değilse de müstehap bir namazdır.

1) Namazların evvelinde ve sonrasında düzenli olarak kılınan sünnet namazlar.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُغَفَّلٍ الْمُزَنِيِّ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
بَيْنَ كُلِّ أَذَانَيْنِ صَلَاةٌ بَيْنَ كُلِّ أَذَانَيْنِ صَلَاةٌ ثُمَّ قَالَ فِي الثَّالِثَةِ لِمَنْ هَآءَ

Abdullah b. Muaffel el-Müzenî (Allah ondan razı olsun)'den, Peygamber Efen-
dimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

Kuşkusuz her iki ezan (ezan ve kamet) arasında namaz vardır. Her iki ezan arasında namaz vardır. (Bu sözü üçüncü kez tekrar edişinde şöyle buyurdu) **Dileyen için her iki ezan (ezan ve kamet) arasında namaz vardır**"¹

Ahmed b. Muhammed Ebu Cafer et-Tahâvî, **Şerhu Müşkili'l-Âsâr**'ında yukarıdaki rivayetleri zikrettikten sonra bu hadîs-i şerîflere dayanarak akşam namazının farzından önce dahi nafile namaz kılmanın sünnet olacağını iddia edenlere cevap vermiştir.

Et-Tahâvî'nin bu hususta söylediklerini hülasa olarak zikredecek olursak: Akşam namazının bu hadîs-i şerîf'in şümûlüne dâhil olmadığı ifade eden farklı rivayetler vardır. Akşam namazının farzından önce nafile kılınmasının müstehab olduğunu ifade eden hadîs de vardır. Fakat akşam namazının farzından önce nafile kılınmayacağını ifade eden hadis yasak bildirmekte, diğer hadis ise izin vermektedir. Ehlince malum olan kural gereği; yasak bildiren hadis diğerine racih olur. Bu durumda diğer hadis mercuh ya da mensuh olacaktır.

Akşam namazının farzından önce nafile kılınmayacağını ifade eden hadisi el-Bezzar Müsnedinde, ed-Darakutnî ve el-Beyhekî sünenlerinde rivayet etmişlerdir.²

عَنْ بُرَيْدَةَ الْأَسْلَمِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ
عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ رَكْعَتَيْنِ مَا خَلَا صَلَاةَ الْمَغْرِبِ

1) El-Buhârî, kitab-u'l-ezân bab: beyne kull-i ezaneyn salat; Müslim, kitâb-u salâti'l-müsafirîn, bab: beyne kull-i ezaneyn salat; Ebu Dâvûd, Kitabu't-tadavvu, bab: es-salât kable'l-mağrib

2) Bak: Şuayb el-Arnâvud, Şerhu Müşkili'l-Âsâr tahkiki; ilgili hadis 14/116

Büreyde el-Eslemî (*Allah ondan razı olsun*)’den, Peygamber Efendimiz (*Sallallahu Aleyhi ve Sellem*)’in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

“Akşam namazının dışında her namaz esnasında¹ iki rekât (namaz) vardır”²

Netice olarak hadislerin umumî ifadelerinden hareketle yatsı namazı öncesinde namaz kılmanın müstehab olduğunda âlimlerin söz birliğinin olduğunu söylemek mümkündür.

Geriye bir mesele kaldı, yatsı namazının farzından önce kılınacak müstehab namaz iki mi yoksa dört rekât mı kılınmalı? Son rivayete bakıldığında iki rekât kılınması lazım gelir. Fakat dört rekât kılınabileceğini nefyeden herhangi bir ifade de yoktur. Şu halde dileyen iki dileyen dört rekât kılabilir.

Nafile namazları tek selamla dört rekât olarak kılmanın daha evla olduğunu dikkate alacak olursak, İmam Ebû Hanîfe (*Allah ona rahmet etsin*)’nin yatsı namazının farzından önce kılınan namazın da dört rekât olarak kılınmasının daha efdal olacağını söylemesi iktiza edecektir. Bununla birlikte bu namaz, iki rekât olarak da kılınabilir.

Netice: Yatsı namazının farzından önce kılınan bu namaz, hakkında hususi bir rivayet mevcut olmadığı için “sünnet” değil, “müstehab” hükmündedir. Dileyen dört, dileyen de iki rekât olarak kılabilir.

454-SUÂL:

ÖĞLEN VE YATSI NAMAZININ ARDINDAN SÜNNETİ DÖRT REKÂT OLARAK KILMAK İKİ KILMAKTAN DAHA EVLA MIDIR?

Cevap: Hakkında yasak olmadıktan sonra Allah için kılınacak her namaz için sevab vardır. Hiç kuşkusuz söylediğimiz bu kural, rekât sayısını ziyade etmek için de geçerlidir.

1) Hadis-i şerif’in diğer varyantlarında “akşam namazından önce” şeklindedir. Bak: Ahmed b. Muhammed Ebu Cafer et-Tahâvî, Şerhu Müşkili’l-Âsâr

2) Ahmed b. Muhammed Ebu Cafer et-Tahâvî, Şerhu Müşkili’l-Âsâr: 5495 (Şuayb el-Arnâvud tahkikli baskı 14/116)

Ancak bir ibadetin temelde isbatı hususunda hakkında müsbet-menfi delil yoksa caizdir demek doğru değildir. Zira ibadetler -tafsilatı değilse de- kökü itibarıyla delille ispat edilmedikçe yapılmaları caiz olmaz. Yasak veya bidat olurlar. Bunun için eslafımızdan naklonunmadığı şekilde yapılacak ibadetler bidat sayılacaklardır. Fakat kökü nasla sabit olup teferruatında yasak olmayan bir ibadet bu şekilde değerlendirilmez.

Söz gelimi geceyi sabahlayana dek nafil namazla geçirmek gibi aslında sabit olan bir ibadeti çok yapmak bidat değildir.

Bu konuya dair Abdulhayy el-Leknevî, *“ikametu’l-Hüccce ala enne’l-iksâre fî’t-taabbudi leyse bi-bid’a”* nâm bir risale yazarak meseleyi etraflıca incelemiştir.

Konumuza dönecek olursak öğlen namazının farzının ardından sünneti dört rekâta tamamlamanın faziletine dair birçok rivayet vardır.

عَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ بِنْتِ أَبِي سُفْيَانَ، أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَنْ صَلَّى أَرْبَعًا قَبْلَ الظُّهْرِ وَأَرْبَعًا بَعْدَ الظُّهْرِ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَى النَّارِ

Ümmü Habibe Bint-i Ebî Süfyan’dan, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in şöyle buyurduğunu işittiği rivayet edilmiştir:

“Her kim öğlen namazından önce dört, sonrasında da dört rekât namaz kılacak olursa Allah onu cehenneme haram kılar.”¹

El-Beyheki’nin Hazreti Aişe’ye (Allah ondan razı olsun) mevkuf olarak rivayet ettiği eseri Said b. Mansur, Süneninde merfu olarak rivayet etmiştir.²

1) Ahmed b. Hanbel, el-Müsned: 26772

2) Yusuf b. Abdillâh el-Hafız ez-Zeylâ’î, Nasbu’r-Râye fî Tahrîci Ehâdisi’l-Hidâye; İbn Hacer el-Askalânî, ed-Diraye (elimizdeki ed-Diraye nüshasında “öğleden önce” ibaresinin yerine “yatsıdan önce” şeklinde yazmaktadır. Fakat Nasbu’r-Râye’de “öğleden önce” şeklindedir. Ayrıca diğer kaynaklar Nasbu’r-Râye’yi doğrulamaktadır. Bir de ed-dirâye’nin Nasbu’r-Râye’nin muhtasarı olduğunu düşünecek olursak ed-Diraye’deki ifadenin sehven veya matbaa hatası olarak yazılmış olduğunu söylemek kaçınılmaz olacaktır.

عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ صَلَّى قَبْلَ الظُّهْرِ أَرْبَعًا كَانَ كَأَنَّمَا تَهَجَّدَ مِنْ لَيْلَتِهِ وَمَنْ صَلَّى مِنْ بَعْدِ الْعِشَاءِ، كَانَ كَمِثْلِهِنَّ مِنْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ

El-Berâ b. Azib (Allah ondan razı olsun)’den, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

“Her kim öğlen namazından önce dört rekât namaz kılacak olursa sanki geceden dört rekât teheccüt kılmış gibi olur. Kim de o dört rekâtı yatsıdan sonra kılacak olursa sanki kadir gecesinden dört rekât teheccüt kılmış gibi olur.”¹

Aynı rivayetin bir bölümünü İbn Ebî Şeybe, Abdullah b. Amr tarı-
kıyle mevkuf olarak zikretmiştir. Fakat ehlince malumdur ki bu çeşit
rivayetler yani sevabı ve fazileti takdir eden rivayetler hükmen mer-
fudurlar.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ :
مَنْ صَلَّى أَرْبَعًا بَعْدَ الْعِشَاءِ كُنَّ كَقَدْرِ هُنَّ مِنْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ.

“Her kim yatsı namazından sonra dört rekât namaz kılacak olursa sanki kadir gecesinden dört rekât teheccüt kılmış gibi olur.”²

Netice olarak öğlen ve yatsı namazlarından sonra sünneti dört rekât olarak kılmanın fazileti hakkında eser varit olmuştur. Her ne kadar iki rekât olarak kılınması güzel ise de dört rekât kılınması daha bir güzeldir.

Yanlış anlaşılmayacağını umarak burada kısa bir not düşmek isti-
yoruz:

1) Et-Taberânî, Mucemu'l-evsât: 6332; es-Suyûtî, Cami'u'l-Ehadis: 22802

2) İbn Ebî Şeybe, el-Musannef bab: fi erbai rekeatin bade'l-iş'a: 7351 c:5 shf: 100. Ayrıca ilgili babda bu rivayetin dışında altı tane mevkuf rivayet vardır.

Halk arasında genel olarak uygulandığı şekilde yatsı namazının farzından önce dört, sonrasında ise iki rekât sünnet kılmaktansa öncesinde iki sonrasında dört kılmak eserlere daha muvafık olacağı gibi bahse konu faziletleri elde etmek için de daha doğrudur.

Hemen şunu hatırlatalım ki; her ikisini dört kılmak en faziletli-sidir.

455-SUÂL:

İKİNDİ NAMAZININ FARZINDAN ÖNCE KILINAN SÜNNET KAÇ REKÂTTIR VE DELİLİ NEDİR?

Cevap: Her farz namazdan önce nafil kılınması gerektiğini bildiren mutlak ifadelerin dışında ikindi namazının farzından evvel nafil kılmanın faziletini bildiren hususi ifadeler vardır. Bu yüzden ikindi namazının farzından önce nafil/sünnet kılmanın meşruiyetine dair bütün âlimler söz birliği içerisindeyler.

İhtilaf edilen nokta ise ikindi namazının farzından evvel kılınması gereken nafil namazın iki mi yoksa dört rekât mı olduğu, bir de dört kılınacaksa her iki rekâta selam verilmeli mi yoksa dört rekâtın tamamı bir selamla mı kılınmalı? Cevabı aranması gereken husus burası olsa gerektir.

Yusuf b. Abdillâh el-Hafız ez-Zeylâî, *Nasbu'r-Râye fî Tahrîci Ehâdisi'l-Hidâye* adlı eserinde Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî'nin, *El-Hidâye* nâm kitabındaki “ikindinin farzından evvel dilerse iki dilerse dört rekât kılar” sözünü açıklarken şöyle der:

Musannıfın bu sözü yerindedir. Zira hadîs-i şerîflerde ikindi namazının farzından evvel kılınacak nafilinin dört rekât olduğu gibi iki rekât kıldığında da fazileti elde edebileceğini bildiren rivayetler vardır.

Ebu Dâvûd ve et-Tirmizî, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir:

فَأَخْرَجَ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ عَنْ أَبِي الْمُثَنَّى عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "رَحِمَ اللَّهُ أَمْرًا صَلَّى قَبْلَ الْعَصْرِ أَرْبَعًا"

Ebu'l-Müsenâ'dan o da İbn Ömer (Allah ondan razı olsun)'den, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: **"İkinci namazının farzından evvel dört rekât (nafil) kılana Allah rahmet etsin."**

Et-Tirmizi bu hadisi rivayet ettikten sonra hasen ve garip bir hadistir demiştir. Ahmed b. Hanbel, el-Müsned'inde İbn Huzeyme ve İbn Hibbân sahihlerinde bu hadisi rivayet etmişlerdir.

İbn Huzeyme bununla, iki selamla kılınacak dört rekâtlı bir nafilin kastedildiğini söylemiştir. Dayanak olarak da İbn Ömer (Allah ondan razı olsun)'den mervî olan "gece ve gündüz namazları ikişer ikişer kılınan namazlardır" rivayetini getirmiştir. Hâlbuki geride geçtiği üzere¹ Nesâî, İbn Hibbân ve el-Hâkim'in Ümmü Habibe kanalıyla rivayet ettikleri hadis "İkindiden önce iki rekât" şeklindeydi.

Ayrıca Ebu Dâvud, Asım b. Zamra yoluyla Hazreti Ali (Allah ondan razı olsun)'den şunu rivayet etmiştir.

وَأَخْرَجَ أَبُو دَاوُدَ عَنْ عَاصِمِ بْنِ ضَمْرَةَ عَنْ عَلِيٍّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي قَبْلَ الْعَصْرِ رَكْعَتَيْنِ

"Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ikinci namazının farzından önce iki rekât kılardı."

Bu eseri et-Tirmizî ve Ahmed b. Hanbel "iki rekât kılardı" ifadesinin yerine "dört rekât kılardı" şeklinde rivayet etmişlerdir.

İshak b. İbrahim bu hadîs-i şerîfle delil getirerek ikinci namazından önce kılınacak dört rekâtın tek selamla kılınacağını tercih etmiş ve şöyle demiştir:

1) Hafız ez-Zeyla'i meseleyi geride daha teferruatlı ale almıştı.

عَنْ عَاصِمِ بْنِ صُمْرَةَ قَالَ: سَأَلْنَا عَلِيًّا، عَنْ تَطَوُّعِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالنَّهَارِ، فَقَالَ: (..) وَأَرْبَعًا قَبْلَ الْعَصْرِ، يَفْصِلُ بَيْنَ كُلِّ رَكْعَتَيْنِ بِالتَّسْلِيمِ عَلَى الْمَلَائِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ، وَالنَّبِيِّينَ وَمَنْ تَبِعَهُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، وَالْمُسْلِمِينَ»

Asım b. Zamra'dan şöyle rivayet edilmiştir: **Hazreti Ali** (Allah ondan razı olsun)'ye **Peygamber Efendimiz** (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in **gündüzleyin kıldığı nafilelerden sorduk. Hazreti Ali** (Allah ondan razı olsun) **şöyle dedi ...(..) “ve ikinci namazının farzından önce iki rekât kılar. Her iki rekât arasını melâike-i mukarrebîn, Nebiler ve onlara tabi olan mü'min müslimanlara selamla ayırır”**¹

Ahmed b. Hanbel (Allah ona rahmet etsin)'in müsnedinde ve daha birçok yerde geçen rivayetindeki “her iki rekât arasını melâike-i mukarrebîn, Nebiler ve onlara tabi olan mü'min müslimanlara selamla ayırır” ifadesinden kast edilen ilk oturuşta salli-barik dualarının okunmasıdır. İshak b. İbrahim'in bu sözü, İbn Hibbân'm sözünün tutarsız olduğunu gösterir.²

Ezcümle: İkinci namazının farzından önce müstehab olarak iki veya dört rekât nafilâ kılar. Dört rekât kıldığında ikişer ikişer değil tek selamla dört kılar. Şu kadar var ki ilk oturuşta salli-barik dualarını okur.

456-SUÂL:

SABAH NAMAZININ SÜNNETİ KAZA EDİLİR Mİ?

Cevap: Sabah namazının sünneti diğer revatip sünnetler gibi değildir. Zira diğer sünnet ve müstehab namazları, bir özür bulunmasa

1) Ahmed b. Hanbel, el-Müsned: 650; et-Tirmizî, babu't-tadavvu

2) Abdullah b. Mübarek'ten bu hadisi taz'if ettiği rivayet edilmiştir. Zannediyorum Asım b. Zamra'dan dolayı bu hadisi taz'if etmiştir. Hâlbuki muhaddislerin bir kısmı onu sika yani güvenilir görmüştür. Fakat el-Buhârî'nin hocası Ali b. El-Medîni, yahya b. Said el-Kattân'ın kendisine Süfyan'ın şöyle dediğini nakletmiştir: Asım b. Zamra'nın hadisini, el-Haris'in hadisinden daha üstün olduğunu biliriz” netice olarak Asım'da müsbet menfi kaviller vardır. Yusuf b. Abdillâh el-Hafız ez-Zeylâî, Nasbu'r-Râye fî Tahrîci Ehâdisi'l-Hidâye

bile oturarak kılmak caiz olsa da,¹ Hasan b. Ziyad'ın, İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'den yaptığı rivayete göre sabah namazının sünnetini, özür bulunmadan oturarak kılmak caiz değildir.² Aynı şekilde nafil namazları binek üzerinde kılmak caizdir. Lakin hakkında ruhsat sebebini sağlayacak özrü bulunmayan kişilerin, sabah namazının sünnetini binek üzerinde kılmaları ise caiz değildir. Zira sabah namazının sünneti vacibe yakın yani vacip manasında müekket bir sünnettir.³

El-Kâsânî (ö:587), *Bedâiyu's-Sanâyi* adh eserinde şöyle der: Sabah namazının sünnetinden başka diğer sünnetlerin, vaktinde kılınmaması durumunda kazaları yoktur. Bu konuda Hanefi Alimler arasında ihtilaf yoktur. Bu sünnet gerek tek başına kılınmamış olsun gerekse de farz ile beraber kılınmamış olsun hüküm aynıdır. Yani kazası yoktur.

Sabah namazının sünneti ise; farz ile beraber kılınmamışsa her ne kadar kıyasın gereğine göre kazası olmasa da istihsanın gereğine göre farz ile beraber öğleden öncesine kadar yani kerahet vakti girmeden öncesine kadar kaza edilir.⁴ Zira Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ashabıyla beraber güneş doğduktan sonra uyandıklarında Hazreti Bilal'e (Allah ondan razı olsun) ezan okumasını emir buyurmuş, sabah namazının sünnetini kaza etmiş daha sonradan kamet getirmesini emrederek sabah namazının farzını kaza etmiştir.

Şayet kişi sabah namazının farzını kılmış sünnetini kaçırmışsa yani vakit içinde sünneti kılmadan farzı kılmış ve vakitte çıkmışsa; İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)'a göre sünneti kaza etmeyecektir. İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e göre güneş doğup kerahet vakti çıktıktan sonra kaza eder.⁵

Şu kadar var ki güneşin tam tepeye ulaştığı kerahet vaktine bırakılmamalıdır.⁶

1) Fakat faziletli olan ayakta kılınmalarıdır.

2) Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr

3) İbrahim el-Halebi, Şerhu Münyeti'l-Musallî/Haleb-i Sağır

4) El-Fetâvâ'l-Hindiyye, Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmî bir heyet

5) Ahmed b. Ali Ebu Bekir er-Râzî el-Cessâs, Muhtasarü İhtilâfi'l-Ulemâ

6) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi'

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) **Kitâbu'l-Asl**'da şöyle der: Kişi sabah namazının farzını kıldıktan sonra sünneti kılmadığını hatırlayacak olursa bunu kaza etmeyecektir. Zira sabah namazının sünneti vitir namazı gibi değildir. Bu İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'un görüşüdür. İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e göre ise bu kişi güneş doğduktan sonra sünneti kaza eder.¹

Ebu Cafer et-Tahâvî, **Muhtasaru İhtilâfî'l-Ulemâ** isimli eserinde İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre de kaza edilmeyeceğini söylemiştir. Aynı zamanda İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) **el-Hucce ala Ehlî'l-Medine** isimli eserinde de İmam Mâlik (Allah ona rahmet etsin)'in kaza edebileceğini buna karşılık İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) kaza edilmeyeceğini söylemiştir.² **Kitâbu'l-Asl**'ın farklı nüshasında İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'in şu ifadesi vardır:

Güneş doğduktan sonra sabah namazının sünnetini kaza etmeyi severim. Kaza etmeyen kişi için bir şey lazım gelmez. Zira bu nafilidir.³

Netice: Kişi, sabah namazının sünnetini farzıyla beraber kılamamışsa; güneş doğduktan ve kerahet vakti çıktıktan sonra her ikisini kaza eder. Şayet öğle vaktine kadar kaza yapmadıysa bundan sonra sadece farzı kaza eder. Şayet sabah namazının farzını kılıp sünnetini kılamadıysa; İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)'a göre yalnızca sünnetin kazası yoktur. İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre ise öğle vaktindeki kerahet vaktine kadar bu kişi sünneti kaza edebilir. İhtiyatlı olan da budur.

457-SUÂL:

SABAH NAMAZININ SÜNNETİYLE FARZI ARASINDA YANİ SÜNNETİ KILDIKTAN SONRA FARZI BEKLERKEN NAFİLE NAMAZ KILINABİLİR Mİ?

1) Ebu Abdillâh Muhammed b. El-Hasen eş-Şeybânî, Kitâbu'l-Asl c:1 s:159

2) Muhammed b. El-Hasen eş-Şeybânî, el-Hüccetü ala Ehl-i'l-Medine

3) Kitâbu'l-Asl'in dip notunda Ebu'l-Vefâ el-Afgânî'nin tahkikinden: c:1 s:159

Cevap: Fec-i sadık'tan sonra, sabah namazının vakti girmeden önce sabahın iki rekât sünnetinden başka nafile namaz kılmak mekruhtur.²

عَنْ يَسَارٍ مَوْلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: رَأَيْتُ ابْنَ عُمَرَ وَأَنَا أَصْلِي
بَعْدَ مَا طَلَعَ الْفَجْرُ فَقَالَ: يَا يَسَارُ كَمْ صَلَّيْتَ قُلْتُ:
لَا أَذْرِي قَالَ: لَا دَرَيْتُ ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ
عَلَيْنَا وَنَحْنُ نُصَلِّي هَذِهِ الصَّلَاةَ فَقَالَ: أَلَا لِيَبْلُغَ شَاهِدُكُمْ غَائِبَكُمْ،
أَنْ لَا صَلَاةَ بَعْدَ الصُّبْحِ إِلَّا سَجْدَتَانِ

İbn Ömer'in âzatlısı Yesar (Allah onlardan razı olsun)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: İbn Ömer (Allah ondan razı olsun) sabah namazının vakti girdikten sonra beni namaz kılıyorken gördü ve şöyle dedi:

- Ey Yesar! Ne kadar namaz kıldın?

- Bilmiyorum dedim.

- Bilmez misin ki, biz bu namazı kılarken Peygamber Efendimiz

(Sallallahu Aleyhi ve Sellem) yanımıza geldi ve şöyle buyurdu:

Agâh olunuz. Burada bulunanlar bulunmayanlara bildirsinler; sabahtan sonra iki secdeden (sabah namazının sünnetinden) başka (nafile) namaz yoktur.

İbn Nüceym şöyle der: Sabah namazının sünnetini kıldıktan sonra farzı kılana kadar ve sonrasında güneş doğana kadar nafile namaz kılınması mekruhtur.

Bu kerahat, bütün vaktin sabah namazının farzına tahsis edilmesini sağlamak içindir. Bu vakitlerde kaza namazı kılmanın ise hiçbir kerahati yoktur.

1) Fec-i sadık; sabah namazı vaktinin girdiği vakittir.

2) Ahmed b. Muhammed b. İsmail et-Tahtâvî, Haşiye alâ Merakî'l Felâh Müsned-i Ahmed: 5811

El-İnaye isimli eserde şöyle zikredilmiştir: Vakitteki bir manadan kaynaklanan nehî/yasaklama hem farzlarda hem de nafilelerde tesir eder. Başka bir şeydeki manadan kaynaklanan yasaklama ise sadece nafilelerde tesir eder.

Verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere buradaki yasaklama vakitteki bir manadan değil, vaktin farzından kaynaklanan bir yasaklamadır.¹

458-SUÂL:

SABAH NAMAZININ SÜNNETİNİ KILDIKTAN SONRA SAĞ YANI ÜZERE YATMAK DOĞRU MUDUR?

Cevap: Bu mesele hakkında sahabe ve âlimlerden farklı görüşler rivayet edilmiştir.

Hanefi Mezhebi bu hususta Abdullah b. Mes'ud ve Abdullah b. Ömer (Allah onlardan razı olsun)'in kavillerini almışlardır.

أخبرنا مالك أخبرنا نافع عن عبد الله بن عمر: أنه رأى رجلاً
ركع ركعتي الفجر ثم اضطجع فقال ابن عمر: ما شأنه؟ فقال نافع
: فقلت: يفصل بين صلاته قال ابن عمر: وأي فصل أفضل من السلام

İmam Malik, Nâfi'den o da Abdullah b. Ömer (Allah onlardan razı olsun)'den rivayet ediyor: **Abdullah b. Ömer sabah namazının iki rekât sünnetini kıldıktan sonra yanı üzere uzanan bir adam görünce Nâfi'e sorarak: "Ne yapıyor bu?" dedi. Nâfi şöyle dedi: dedim ki: Farz ile sünnet arasını ayırıyor. İbn Ömer (Allah ondan razı olsun) şöyle buyurdu: Hangi ayırma selam'dan daha faziletlidir ki."**

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) bu rivayeti yaptıktan sonra şöyle der: İbn Ömer (Allah ondan razı olsun)'in görüşünü alırız. Bu, aynı zamanda İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'nin de görüşüdür.

1) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'in el-Muvattâ rivayetine, "**et-Ta'liku'l-Mümecced ala Muvatta Mâlik bi rivayet-i Muham-med**" nâm bir şerh yazan Abdulhayy el-Leknevî bu rivayetle ilgili özetle şunları söyler: Sabah namazının iki rekât sünnetinden sonra veya teheccüt namazının ardından rivayette söz konusu olan "yanı üzere yatma"nın Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den sözlü ve fiili olarak sabit olduğunda kuşku yoktur.

Yine Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in bunları terk etmiş olduğuna dair de bir şüphe söz konusu değildir. Biri diğerine aykırı gözüken bu iki rivayetin arasını bulmak için birçok tevil yapılmıştır.

El- Muvatta üzerine **Evcezu'l-Mesâlik**¹ ismiyle şerh yazan Zeke-riyya el-Kendehlevî şöyle der: Yapılan tevillerin en güzeli hocamızın babasından yaptığı şu rivayet olsa gerek: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) fecir doğmadan evvel gece ibadetini tamamladığı zaman müezzin sabah namazı için ezan okuyana kadar yanı üzere yatarı. Sonra kalkar sabah namazının sünnetini kılardı. Bazen de gece ibadeti fecir doğana kadar sürerdi. Böyle olduğu zaman sabah namazının sünnetinin vakti girmiş olduğu için iki rekât sünnet kılar ve yanı üzere uzanırdı.

El-Leknevî devamla şöyle der: Sabah namazının sünnetinin ardından Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in yanı üzerine yatmış olduğunun sübutu, başta **el-Buhârî** olmak üzere diğerlerinin de rivayet etmiş oldukları şu hadis-i şeriftir.

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا صَلَّى رَكَعَتَيِ الْفَجْرِ اضْطَجَعَ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ

Hazreti Aişe (Allah ondan razı olsun)'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sabah namazının iki rekât sünnetini kıldıktan sonra sağ yanı üzerine yatarı"²

1) Zekerriyya el-Kendehlevî, Evcezu'l-Mesâlik, kitabı salati'l-leyl

2) El-Buhârî, ebvâbu't-teheccüd bab: ez-Zic'a ale's-şıkkı'l-eymen bade rek'ateyi'l-fecr

El-Leknevî bu rivayeti yaptıktan sonra Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in fecir doğmadan yani sünneti kılmadan yatmasını ispat eden rivayeti de getirir. Ardından Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in sünneti kıldıktan sonra yatmadığını ispat eden rivayeti de zikreder ve âlimlerin tüm bu rivayetlerden içtihat ederek altı ayrı görüş belirttiklerini el-Aynî'nin **Sahihu'l-Buharî** üzerine yapmış olduğu **Umdetu'l-Kârî fî şerhi Sahihu'l-Buharî** nâm kitabından naklederek şöyle der.

1- Sabah namazının sünnetini kıldıktan sonra yatmak müstehabdır. Bu görüş Ebu Musa el-Eş'arî, Râfî' b. Hadîc, Ebû Hüreyre, Muhammed b. Sîrîn, Urve, Said b. Müseyyeb ve Kâsım b. Muhammed (Allah onlardan razı olsun)'in benimsedikleri görüştür.

2- Mutlaka yapılması gereken bir vaciptir. Bu, zahiri mezhebin-den İbn Hazm'ın görüşüdür.

3- Yapılmasa daha iyi olur. Bu, el-Hasenu'l- Basrî'nin (Allah ona rahmet etsin) görüşüdür.¹

4- Maksat yatmak değildir. Asıl maksat sabah namazının sünnetiyle farzının arasını ayırmaktır. Bu, yatmakla olabileceği gibi başka bir şeyle de olur.

Bu görüş İmam Şafî (Allah ona rahmet etsin)'den rivayet edilmiştir.

5- Sünnettir. İmam Şafî ve ashabının (Allah onlara rahmet etsin) görüşüdür.

6- Sabah namazının sünnetini kıldıktan sonra (ibadet niyetiyle yatmak) bidattir.²

Bu, Abdullah b. Mes'ud ve Abdullah b. Ömer (Allah onlardan razı olsun)'in görüşüdür.

İbn Ebi Şeybe, Vekî'den, o da Süfyan'dan, o da Hammad'dan o da İbrahim en-Nehâî'den Abdullah b. Mes'ud (Allah onlardan razı olsun)'un şöyle lediğini rivayet etmiştir:

1) İbn Ebî Şeybe, el-Musannef: 6454

2) Abdulhayy el-Leknevî, et-Ta'liku'l-Mümecced ala Muvatta Mâlik bi rivayet-i Muhammed

عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: مَا بَالُ الرَّجُلِ إِذَا صَلَّى الرَّكْعَتَيْنِ
يَتَمَعَّكَ كَمَا تَتَمَعُّكَ الدَّابَّةُ وَالْحِمَارُ؟ إِذَا سَلَّمَ فَقَدْ فَصَلَ

“Adama ne oluyor ki sabah namazının sünnetini kıldıktan sonra deve ve eşeğin toprağa serildiği gibi (mescitte) uzanıyor. Hâlbuki selam vermekle sünnetle farz arasını ayırmıştır.”¹

Abdullah b. Ömer (Allah onlardan razı olsun)’den de bunu nehyettiği ve bidat saydığı rivayet edilmiştir. Hatta Mucâhit şöyle der: İbn Ömer (Allah ondan razı olsun)’le seferdeyken de değilken de beraber bulundum; onu sabah namazının sünnetini kıldıktan sonra yatarken görmedim.² Ebu Miclez bunu İbn Ömer (Allah onlardan razı olsun)’e sorunca İbn Ömer (Allah ondan razı olsun): “Şeytan sizinle oynuyor” demiştir.³ Tabiinden bunu kerih görenler arasında el-Esved ve İbrahim en-Nehaî (Allah onlara rahmet etsin) vardır. Hatta İbrahim en-Nehaî (Allah ona rahmet etsin) bunu “şeytan yatması” diye vasıflamıştır.⁴

Hanefi mezhebinin görüşü de budur. Yani sabah namazının sünnetini kıldıktan sonra yatmanın mekruh olacağıdır. Bu görüşü Kâdı İyaz, İmam Mâlik (Allah onlara rahmet etsin)’den rivayet etmiştir. Ve cumhurun görüşü olduğunu söylemiştir. Hatta *Evcezu’l-Mesâlik*⁵ nâm kitapta Zekeriyya el-Kendehlevî İmam Mâlik (Allah ona rahmet etsin)’in de bunu bidat olarak gördüğünü söylemiştir. Bu hususta İbn Ebi Şeybe, iki bab açmış; ilk önce sünneti kıldıktan sonra yatılabileceği veya yatılmasının sünnet olduğunu söyleyen rivayetleri aldıktan sonra bunun mekruh olduğunu söyleyenlere dair ikinci bir bab açmıştır.⁶

Şu halde yanı üzere yatmanın teheccüt namazından sonra yani fecir doğmadan yapılabileceğinin, fecir doğduktan veya sünneti kıldıktan sonra ise yapılmamasının ihtiyat olacağını söylemek, uzak olmasa gerek.

1) İbn Ebî Şeybe, el-Musannef: 6449

2) İbn Ebî Şeybe, el-Musannef: 6446

3) İbn Ebî Şeybe, el-Musannef: 6450

4) İbn Ebî Şeybe, el-Musannef: 6453

5) Zekeriyya el-Kendehlevî, Evcezu’l-Mesâlik, kitabı salati’l-leyl

6) İbn Ebî Şeybe, el-Musannef: (Muhammed Avvame tahkikli nüsha) 4/385-389

TERAVİH NAMAZI

459-SUÂL:

BU NAMAZA NİÇİN TERAVİH NAMAZI DENİLMİŞTİR?

Cevap: İbn Nuceym (ö.970), *el-Bahrü'r-Râik* adlı eserinde şöyle der:

“Teravih”, “terviha” kelimesinin cemisi/çoğulu olup dinlendirmek, rahatlatmak anlamlarına gelmektedir. Ramazan ayında kılınan bu namazın her dört rekâtın sonundaki oturuş “terviha” olarak isimlendirilmiştir.¹

El-Mevsuatu'l-Fikhiyyetu'l-Kuveytiyye adlı eserde şöyle denilmektedir:

Aslında “terviha” mutlak oturuşun ismidir. Şu kadar var ki bu isim, Ramazan gecelerinde kılınan namazın her dört rekât sonundaki istirahat için olan oturuşun ismi olmuştur. Sonradan her dört rekâta mecazen “terviha” denilmiştir. Bu kelimenin çoğulu olan “teravih” kelimesi de bu gecelerde kılınan namazın tamamının adı olmuştur.

Fakihlerin bir kısmı bu namaza geceyi ihya etmek anlamına gelen “*ihyau'l-ley*” tabirini kullanmışlardır. Ancak bu terim genel olarak namaz, zikir, Kur'an-ı Kerim okumak gibi geceyi ibadetle geçirme anlamına gelmektedir. Aynı zamanda bu ihya, senenin bütün gecelerinde mümkündür.

Hâlbuki teravih namazı sadece Ramazan gecelerine mahsus namazın ismidir. Diğer ibadet nevilerine teravih denmez.²

1) Zeynuddin İbn Nuceym, *el-Bahrü'r-Râik*

2) *El-Mevsuatu'l-Fikhiyyetu'l-Kuveytiyye*

460-SUÂL:

TERAVİH NAMAZI KAÇ REKÂTTIR?

Cevap: Hazreti Ömer (Allah ondan razı olsun) dönemine kadar teravih namazı camide cemaat halinde kılınmayıp evlerde ferdi olarak kılınıyordu.

Hazreti Ömer (Allah ondan razı olsun), hilafeti döneminde Müslümanları, teravih namazını kılmaları için Übeyy b. Ka'b (Allah ondan razı olsun)'ın arkasında toplayana kadar bu durum böyle devam etti.

El-Buhârî'nin rivayetine göre Abdurrahman b. Abdulkarî şöyle buyuruyor:

خَرَجْتُ مَعَ عُمرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لَيْلَةً فِي رَمَضَانَ إِلَى الْمَسْجِدِ فَإِذَا النَّاسُ أَوْزَاعٌ مُتَفَرِّقُونَ يُصَلِّي الرَّجُلُ لِنَفْسِهِ وَيُصَلِّي الرَّجُلُ فَيُصَلِّي بِصَلَاتِهِ الرَّهْطُ فَقَالَ عُمرُ إِنِّي أَرَى لَوْ جَمَعْتُ هَؤُلَاءِ عَلَى قَارِيٍّ وَاحِدٍ لَكَانَ أَمْثَلُ ثُمَّ عَزَمَ فَجَمَعَهُمْ عَلَى أَبِي بِنِ كَعْبٍ...

“Ramazan-ı şerifin bir gecesinde Ömer b. Hattab (Allah ondan razı olsun)’la birlikte mescide gittim. Cemaat düzensiz bir şekilde teravih namazını kılıyorlardı. Kimileri tek başına, kimileride birkaç kişiyle beraber.

Bunun üzerine Hazreti Ömer (Allah ondan razı olsun) bu cemaati bir imamın arkasında toptasam daha güzel olur dedi ve sonra bu kasıtlı azmederek insanları Ubey b. K’ab (Allah ondan razı olsun)’ın arkasında cemetti...”¹

Ubey b. Ka'b (Allah ondan razı olsun)'ın kıldırıldığı namazın kaç rekât olduğunda ihtilaf edilmiştir. Bazı rivayetlere göre sekiz, bazılarına göre ise yirmi rekâttır.

1) El-Buhârî, kitabı salâtı't-teravih, bâb; men kame ramazane

İmam Malik *el-Muvatta* adlı eserinde Yezid b. Ruman (Allah onlara rahmet etsin) tarikiyle yapmış olduğu rivayete göre bu namaz yirmi rekâttır.

كَانَ النَّاسُ يَقُومُونَ فِي زَمَانِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فِي رَمَضَانَ بِفَلَاحٍ وَعِشْرِينَ رَكْعَةً

“*İnsanlar Hazreti Ömer* (Allah ondan razı olsun)’in zamanında teravih namazını *yirmi üç rekât olarak ikame ederlerdi.*”¹ (Yani yirmi rekâtı teravih üç rekâtı vitir olarak kılarlardı)

İmam Malik’in (Allah ona rahmet etsin) aynı eserinde Sâib b. Yezid tarikiyle yapmış olduğu diğer bir rivayete göre ise bu namaz sekiz rekâttır.

عَنْ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ أَنَّهُ قَالَ أَمَرَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ أَبِي بَنٍ كَعْبٍ وَتَمِيمًا الدَّارِيَّ أَنْ يَقُومَا لِلنَّاسِ بِإِحْدَى عَشْرَةِ رَكْعَةٍ...

“*Hazreti Ömer* (Allah ondan razı olsun) *Ubey b. Ka’b ve Temim ed-Dariyye, insanlara teravih namazını on bir rekât* (Yani sekiz rekâtı teravih üç rekâtı vitir) *olarak kıldırma emretti...*”²

El-Beyhakî’nin Saib b. Yezid tarikiyle yapmış olduğu rivayet de, yukarıda mezkûr olan birinci rivayeti teyit etmektedir.

كُنَّا نَقُومُ فِي زَمَانِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بِعِشْرِينَ رَكْعَةً وَالْوِتْرَ

“*Biz Hazreti Ömer* (Allah ondan razı olsun)’in zamanında teravih namazını *yirmi rekât olarak kıladık. Vitir namazını da kıladık.*”³

Bazıları farklı olan bu iki rivayeti şu şekilde cem etmişlerdir: *El-Muvatta*’da yapılan rivayete göre her bir rekâta iki yüz ayet okunuyormuş. Buna göre muhtemeldir ki Hazreti Ömer (Allah ondan razı olsun) ilk olarak bu namazın uzunca sekiz rekât kıldırılmasını emretmiştir.⁴

1) El-Muvatta (yahya b. El-leys rivayeti) ennida fi’s-salat, bab: ma cae fi kıyami ramazane

2) A.g.e

3) Es-Sünenü’s-sağır el-Beyhakî 648

4) El-Muvatta 379

Namazda kırââtı uzatmakta fazilet vardır. Ancak insanlar namazın bu kadar uzun sürmesine dayanamayınca Hazreti Ömer (Allah ondan razı olsun) kıraatin uzun tutulmasındaki faziletin telafisini düşünererek fazla rekâtları ziyade ederek yirmi rekât kılınmasını emretmiştir. Yani teravih namazı ilk olarak sekiz, daha sonradan yirmi rekât olarak kılınmıştır.¹

Ezcümle; Teravih namazı Hanefi, Şafi, Hanbelî ve Malikilerden bazılarına göre yirmi rekâttır.²

Kemâl İbnu'l-Hümmam, **Fethu'l-Kadîr** adlı eserinde Hanefi âlimlerine muhalif olarak şöyle der: Teravih namazında sünnet, vitir namazıyla beraber on bir rekât olarak cemaatle kılınmasıdır. Zira Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu şekilde yapmış, farz olma korkusundan dolayı daha sonradan bunu cemaatle kılmayı terk etmiştir. Bu korkunun olmaması durumunda Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in buna devam edeceği zahir olmalıdır. Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in vefatından sonra bu korku hiç şüphesiz bertaraf olduğundan bu, teravih namazında sünnet olmuştur. Yani üç rekât vitir namazı geresi teravih namazı toplam on bir rekât namazın cemaatle kılınması sünnet olmuştur. Daha sonradan teravih namazının cemaatle yirmi rekât olarak kılınması Raşit Halifelerin sünneti olarak devam edegelmiştir.³

Hiç şüphesiz sahabenin yolu Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in yoludur. Onlar Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in yoluna ters düşen hiç bir şeyi bilerek yapmazlardı.

Et-Tirmizi'nin rivayet etmiş olduğu bir hadisi şerifte Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ...

“Benim sünnetime ve benden sonra gelen Hulefa-i Raşidin'in sünnetine yapışınız...”⁴

1) El-Mevsuatu'l-Fikhiyye el-Kuveyti

2) El-Mevsuatu'l-Fikhiyye el-Kuveyti

3) Kemal İbnu'l-Hümmam, Fethu'l-Kadîr

4) Et-Tirmizi 2676

El-Kasâni (ö.587) **Bedâ'ü's-Sanâi** adlı eserinde şöyle der:

Teravih namazı Âlimlerin geneline göre yirmi rekâttır. İmam Malik den bir kavle göre otuz altı diğer bir kavle göre ise yirmi altı rekâttır. Sahih olan görüş Âlimlerin genelinin görüşü olan teravih namazının yirmi rekât olduğu görüşüdür.

Zira Hazreti Ömer (Allah ondan razı olsun) Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in ashabını ramazan-ı şerif ayında Ubey b. Ka'b'ın arkasında toplamış ve Hazreti Ubey (Allah ondan razı olsun) her gece sahabeye yirmi¹ rekât olarak bu namazı kıldırmıştır. Sahabeden hiç biri bunu inkâr etmediğinden bir nevi icma oluşmuştur.²

Muhammed Emin b. Abidin (ö.1252) **Reddu'l-Muhtar** adlı eserinde şöyle der: Teravih namazı yirmi rekâttır. Bu cumhur Ulemanın görüşü olduğu gibi doğu ve batıda insanların amelleri de bu yöndedir.³

461-SUÂL:

GÜNÜMÜZDE TERAVİH NAMAZININ HER DÖRT REKÂTI ARASINDA SALÂVAT VEYA ZİKİRLER YAPILMAKTADIR. BU SÜNNET MİDİR?

Cevap: Fakihler teravih namazının, her dört rekât sonunda istirahat edilmesinin meşru olduğunda söz birliği etmişlerdir. Nitekim eslafımızdan da bizlere tevarüs ede gelen bu olmuştur. Zira onlar teravih namazını uzun olarak kıldıklarından her dört rekât sonunda dinlenirlerdi. Bu dinlenme esnasında salâvat veya zikir, teravihin sünneti sayılmaksızın güzel görülebileceğinde şüphe yoktur.

Şu kadar var ki teravih namazının her dört rekâtı arasında getirilen salâvat-ı şerife veya başka bir zikir, varit olmadığından bu zikri teravih namazının sünnetlerinden saymak doğru değildir.

1) Bu konudaki rivayet farklılıkları yukarıda zikr olunmuştur.

2) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâ'iu's-Sanâi fî Tertibi's-Şerâi'

3) Muhammed Emin ibn Âbidin, Reddu'l-Muhtâr

462-SUAL:

**GÜNÜMÜZDE BİRÇOK CAMİLERDE
TERAVİH NAMAZI KISA AYETLERLE KILDIRILYOR.
BU KONUDA SÜNNET OLAN NEDİR?**

Cevap: el-Kâsânî (ö.587); *Bedâiyu's-Sanâyi* adlı eserinde; teravih namazının sünnetlerini beyan sadedinde kişinin her rekâtta on ayet okumasının sünnet olduğunu bildirmiş ve bunun Hasan b. Ziyad'ın Ebu Hanife (Allah onlara rahmet etsin)'den rivayeti olduğunu söyledikten sonra sözlerine şöyle devam etmiştir:

Teravih namazındaki kıraat miktarının akşam namazındaki kıraat miktarı kadar olduğunu savunanlar olduğu gibi, yatsı namazının kıraat miktarı kadar olması gerektiğini savunanlar da olmuştur.

Birinci görüşe gerekçe olarak, akşam namazı kıraat açısından farz namazların en hafif olanıdır denmiştir. Teravih namazı yatsı namazının peşinde kılınması da ikinci görüşe gerekçe yapılmıştır.

Rivayet olunmuştur ki; Hazreti Ömer (Allah ondan razı olsun) teravih namazını kıldırmak için üç imam çağırmıştır. Birincisine her rekâtta otuz ayet okumasını, ikincisine her rekâtta yirmi beş ayet okumasını, üçüncüsüne de her rekâtta yirmi ayet okumasını emretmiştir.

İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'nin görüşü olan “teravihte kişi her rekâtta on ayet okur” görüşü sünnete en uygun olanıdır. Zira teravihte bir kere Kur'an'ı hatmetmek sünnettir.¹ Hazreti Ömer (Allah ondan razı olsun)'in emrettiği ise fazilet babındandır. Bu da Kur'an'ın iki veya üç kere hatmedilmesidir.

El-Kasâni (ö.587) bütün bu görüşleri naklettikten sonra şöyle der:

Teravih namazında kıraatin bu derece uzun yapılması eslafımızın zamanındaydı. Zamanımızdaysa en evlası teravih kıldıracak olan imamların arkasındaki cemaatin haline göre kıraati uzun veya kısa tutmalarıdır.

1) Her rekâtta on ayet okununca yirmi rekâtta iki yüz ayet yapar. Ramazanın otuz gün olduğu düşünülürse altı bin ayet eder ki yaklaşık Kuran-ı Kerim'i hatmetmiş olur.

Teravih namazı kıldırانlar cemaatin, cemaati terk etmesine sebebiyet verecek derecede kıraati uzun tutmamalıdır. Zira cemaati çoğaltmak kıraati uzun tutmaktan daha faziletlidir.¹

Şunu ifade etmek isteriz ki; şüphesiz en güzeli teravih namazını hatim ile kılmaktır. Buna göre bazı camilerde cemaatin bilgisi doğrultusunda bu şekilde yani hatimle teravih kılınması tavsiye edilmektedir. Diğer camilerde ise namazın erkânına ve huşuuna riayet etmek kaydıyla cemaatin durumu gözetilmelidir.

Maalesef günümüzde bazı camilerde teravih namazı, erkânına riayet edilmeksizin süratle kılınmaktadır. Teravih namazının süratle kılınması bir faziletmiş gibi davranılmaktadır. Hâlbuki bu çok yanlış bir uygulamadır. Zira farz namazlar ile nafîle namazlar arasında erkânına riayet edilmesinin gerekliliği açısından hiçbir fark yoktur. Her ikisinde de erkânına riayet etmek lazımdır.

Erkânına ve şartlarına riayet etmeksizin namaz kılmak, günah olduğu gibi yerine göre namazı geçersiz de kılabilir. Nafîle namazın kılınmaması durumunda kişi günahkâr olmaz. Ancak nafîle kılacağına diye rûkûn veya şartlarını ihlal ederek kılmak kişiyi günahkâr yapar.

463-SUÂL:

TERAVİH NAMAZININ HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Fakihlerin beyanına göre teravih namazı gerek kadın ve gerekse erkek için sünnettir.² Ahmed b. Muhammed et-Tahtâvî (ö.1231), *Haşîye alâ Merakî'l Felâh* isimli eserinde şöyle der: Teravih namazı sahabe ve daha sonra gelenlerin icmaıyla sünnettir. Bunu inkâr eden Ehl-i bidat olacağından şahadeti kabul olunmayacaktır.³ Hanefi, Hanbelî⁴ ve Malikilerin bazılarına göre⁵ bu namaz sünneti müekkededir.

1) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi'

2) Ebu'l-İhlâs Hasan b. Ammâr eş-Şurunbulâlî, İmdâdu'l-Fettâh; Çayetu'l-Me-mul

3) Ahmed b. Muhammed et-Tahtâvî, Haşîyetü't-Tahtâvî a'lâ Merakî'l-Felâh

4) El-İnsaf fî Ma'rifeti'r-Racihi Mi'ne'l-Hilaf

5) El-Mevsuatu'l-Fıkhiyye el-Kuveyti

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) teravih namazını kılmış ve kılınmasına da teşvik etmiştir. Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

إِنَّ اللَّهَ فَرَضَ صِيَامَ رَمَضَانَ، وَسَنَنْتُ لَكُمْ قِيَامَهُ فَمَنْ صَامَهُ وَقَامَهُ
إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ

“Allah Teala Hazretleri ramazan ayının orucunu sizlere farz kıldı. Bende ramazan gecesini (teravih namazıyla) ihya etmeyi sizin için sünnet yapıyorum. Kim ki inanıcı ve sevabını Allah’tan bekleyici olduğu halde ramazanın gündüzünü oruç, gecesini ibadetle geçirecek olursa annesinden doğduğu gün gibi günahlarından arınır.”¹

Müslim’in rivayetine göre Ebu Hureyre (Allah ondan razı olsun) şöyle buyuruyor:

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُرَغِّبُ فِي قِيَامِ رَمَضَانَ مِنْ غَيْرِ
أَنْ يَأْمُرَهُمْ فِيهِ بِعَزِيمَةٍ فَيَقُولُ مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ
لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

“Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) kesin emir buyurmaksızın ramazan ayının gecesini ihya etmeye teşvik eder ve şöyle buyururdu: Kim ki inanıcı ve sevabını Allah’tan bekleyici olduğu halde ramazanın gecesini ibadetle geçirecek olursa geçmiş günahları² af olunur.”³

El-Hatibu’ş-Şirbînî ve diğerlerinin ifadelerine göre; âlimler bu hadisi şeriften muradın teravih namazı olduğuna dair ittifak etmişlerdir.

1) En-Nesai sünen, kitab-u’s-siyam, bab: zikru ihtilaf-i yahya b. Kesir ve en-nazr b. Eş-şeyban

2) İbn Münzir ve bazılarına göre bu hadisi şerifte beyan edilen af kapsamındaki günahlar umumdur. Büyük ufak bütün günahlara şamildir. Ancak meşhur olan görüşe göre hadis-i şerif sadece ufak günahlara şamildir. (Ğayetu’l-Me-mul)

3) Müslim;1816

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bazı geceler ashabıyla beraber teravih namazını kılar, ancak buna her daim devam etmezdi. Ümmetimin üzerine teravih namazı vacip olur da ümmetim bu namazı kılmaktan aciz kalır diye düşünürdü. Âlimler tarafından bu düşünce, onun cemaatle kılmaya devam etmediğine gerekçe gösterilmiştir.

Hazreti Ayşe (Allah ondan razı olsun)'den rivayete göre;

عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى فِي الْمَسْجِدِ فَصَلَّى بِصَلَاتِهِ نَاسٌ ثُمَّ صَلَّى مِنَ الْقَابِلَةِ فَكَفَّرَ النَّاسُ ثُمَّ اجْتَمَعُوا مِنَ اللَّيْلَةِ الثَّالِثَةِ فَلَمْ يَخْرُجْ إِلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا أَصْبَحَ قَالَ قَدْ رَأَيْتُ الَّذِي صَنَعْتُمْ فَلَمْ يَمْنَعْنِي مِنَ الْخُرُوجِ إِلَيْكُمْ إِلَّا أَنِّي خَشِيتُ أَنْ يُفْرَضَ عَلَيْكُمْ

“Peygamber Efendimiz (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem); bir gece mescitte (teravih) namazı kıldı. (Orada hazır olan) İnsanlarda Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’e uyarak (teravih namazını) kıldılar. Sonra ki gün Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mescide gelip kılınca İnsanlar çoğalmaya başladı. Üçüncü günde de insanlar bu namazı Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’le kılmak için toplandılar, ancak Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) mescide çıkmadı. Sabah olunca Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: Ne yaptığınızı gördüm, başka bir şey değil, sadece bu namazın üzerinize farz olma korkusu beni yanınıza çıkmaktan alıkoydu.”¹

Hazreti Ömer (Allah ondan razı olsun)'in zamanından beri Hulefa-i Raşidin ve Müslümanlar bu namazı cemaatle kılmaya devam ede gelmişlerdir.

Müslümanları tek bir imamın arkasında teravih namazı kılmak için toplayan Hazreti Ömer (Allah ondan razı olsun) olmuştur.

1) Ebu Davut, şehri-ramazan, bab: kıyamu ramazan

İmam el-Buhârî'nin rivayetine göre Abdurrahman b. Abdullkâri şöyle buyuruyor:

عن عبد الرحمن بن عبد القاري أنه قال خَرَجْتُ مَعَ عُمَرَ بْنِ
الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لَيْلَةً فِي رَمَضَانَ إِلَى الْمَسْجِدِ فَإِذَا النَّاسُ
أَوْزَاعٌ مُتَفَرِّقُونَ يُصَلِّي الرَّجُلُ لِنَفْسِهِ وَيُصَلِّي الرَّجُلُ فَيُصَلِّي بِصَلَاتِهِ
الرَّهْطُ فَقَالَ عُمَرُ إِنِّي أَرَى لَوْ جَمَعْتُ هَؤُلَاءِ عَلَى قَارِيٍّ وَاحِدٍ لَكَانَ
أَمْثَلُ ثُمَّ عَزَمَ فَجَمَعَهُمْ عَلَى أَبِي بِنِ كَعْبٍ ثُمَّ خَرَجْتُ مَعَهُ لَيْلَةً
أُخْرَى وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ بِصَلَاةِ قَارِيهِمْ قَالَ عُمَرُ نِعَمَ الْبِدْعَةُ هَذِهِ...

“Ramazan-ı şerifin bir gecesinde Ömer b. Hattab’la birlikte mescide gittim. Cemaat düzensiz bir şekilde (teravih) namazı kılıyorlardı. Kimileri tek başına, kimileri de birkaç kişiyle beraber. Bunun üzerine Hazreti Ömer (Allah ondan razı olsun) bu cemaati bir imamın arkasında toptasam daha güzel olur dedi ve bunu azmederek insanları Ubey b. K’ab (Allah ondan razı olsun)’ın arkasında cem etti. Sonra başka bir gecede kendisiyle birlikte çıktım. Cemaat (kendilerine tayin edilmiş) imama uymuşlardı. Bunun üzerine Hazreti Ömer (Allah ondan razı olsun) şöyle buyurdu: Bu ne güzel bir yeniliktir...”¹

Eş-Şurunbulâlî (ö.1069), *Merakî'l-Felah* adlı eserinde şöyle der:

Esed b. Amr’ın rivayetine göre Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin) şöyle buyurmuştur: İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’ye teravi namazından ve Hazreti Ömer’in (Allah ondan razı olsun) uygulamasından sorduğumda İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) şöyle cevap vermiştir: Teravih namazı sünnet-i müekkettir. Hazreti Ömer (Allah ondan razı olsun)’ın icat ettiği bir namaz değildir. Aksine o, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in sünnetine uygun olarak taşıdığı bir delile dayanarak bunu

1) El-Buhârî, kitabı salât-teravih, bab: fazlu men kame ramazane

emretmiştir. Şu halde teravih namazı herkes için müekked bir sünnettir.¹

Hazreti Ömer (Allah ondan razı olsun), Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in teravih namazına devam etmemesinin, ümmete farz olma korkusundan ötürü olduğunu bilmiş ve Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in ahirete intikalinden sonra bu ihtimale mahal kalmadığından bu namazın cemaatle kılınmasını emretmiştir.

El-Kasâni (ö.587) **Bedai'us-Sanâi** adlı eserinde şöyle der: Hasan b. Ziyad'm rivayetine göre Ebu Hanife (Allah onlara rahmet etsin) şöyle demiştir:

“Teravih namazı terk edilmemesi gereken bir sünnettir.”

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'den şöyle rivayet edilmiştir: Teravih namazı sünnettir. Şu kadar var ki Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in sünneti değildir. Çünkü Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in sünneti olan fiiller, bir-iki defanın haricinde terk etmeyip devam ettiği fiillerdir. Hâlbuki Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ümmetine farz olma gerekçesini ileri sürerek teravih namazına devam etmeyip sadece bazı gecelerde kılmıştır. Ancak Ashab-ı Kiram buna devam etmişlerdir. Bu namazın sahabe sünneti olması da bundandır.²

İbn Mâze (ö.616) **el-Muhitu'l-Burhânî**³ isimli eserinde, Ez-Zeylâi (ö.743) **Tebyinu'l-Hakaik**⁴ adlı eserinde bu ifadeyi yani “teravih namazı sahabe sünnetidir” ifadesini kullanmışlardır.

Eş-Şurunbulâî (ö.1069), **Merakî'l-Felah** adh eserinde şöyle der: Teravih namazının sünnet oluşu Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in fiiliyle sabit olduğu gibi kavli şerifiyle de sabittir.⁵

Ezcümle: Sahabenin yolu Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in yoludur. Onlar Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in yoluna ters düşen hiç bir şeyi bilerek yapmazlardı.

1) Ebu'l-İhlâs Hasan b. Ammâr eş-Şurunbulâî, Merâkî'l-Felâh

2) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'

3) Burhanuddin Ebu'l-Me'ali ibn Mâze, el-Muhitu'l-Burhânî

4) Fahrudin Osman b. Ali ez-Zeylâî, Tebyinu'l Hakâik

5) Ebu'l-İhlâs Hasan b. Ammâr eş-Şurunbulâî, Merâkî'l-Felâh

Et-Tirmizi'nin rivayet etmiş olduğu bir hadisi şerifte İrbaz b. Sâriye, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bie vaaz etti...(..) ve şöyle buyurdu:

عن العرباض بن سارية يقول قال فينار رسول الله صلى الله عليه و سلم()... فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ...

“Benim sünnetime ve benden sonra gelen Hulefa-i Raşidinin sünnetine yapışınız...”¹

464-SUÂL:

TERAVİH NAMAZININ CEMAATLE KILINMASININ HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: El-Kasânî (ö.587) *Bedâi'u's-Sanâi* adlı eserinde şöyle der: Teravih namazının mescitte cemaatle eda edilmesi sünnettir.

Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) teravih namazını cemaatle mescitte kıldığı gibi sahabeyi kiram da, Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in ahirete intikalinden sonra bu namazı cemaatle mescitte kılmışlardır. Teravih namazının cemaatle mescitte kılınmasının sünnet olması da bundandır.

Şu kadar var ki âlimler; teravih namazının mescitte cemaatle kılınmasının, sünnetin hangi kısmından olduğuna dair ihtilaf etmişlerdir. Bazıları mescitteki cemaatin, aynî sünnet olduğunu yani birilerinin yapmasıyla diğerlerinden düşmeyen aksine herkesin yapması gereken bir sünnet olduğunu ifade ederlerken, diğerleri de kifaye yolu ile sünnet olduğunu yani birilerinin yapmasıyla diğerlerinden düşen sünnet olduğunu söylemişlerdir.²

Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî (ö.593), *El-Hidâye* adlı eserinde şöyle der: Teravih namazının cemaatle kılınması sünnet-i kifayedir.

1) Et-Tirmizi, el-İlim, bab: el-ehzu bi's-sunne ve'ctinabu'l-bida'

2) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, *Bedâi'iu's-Sanâi fi Tertibi's-Şerâi'*

Buna göre bir cami cemaati teravih namazını cemaatle kılmayı terk edecek olsalar, tamamı bu sünneti terk etmiş olur. Ancak onlardan bir gurup bu namazı camide cemaatle kılacak olsa, cemaatten geri kalanlar, sadece cemaat faziletini terk etmiş olur. Zira sahabeyi kiramın bazı fertlerinin cemaatten geri kaldıkları rivayet edilmiştir.¹

Abdulhayy el-Leknevî, **el-Hidaye** üzerine yapmış olduğu haşiyesinde teravih namazının cemaatle kılınması sünnet-i kifayedir görüşü, çoğunluğun görüşüdür demiş ve şöyle devam etmiştir:

Teravih namazının her bir camide müstakillen cemaatle kılınması sünnet-i müekkededir. Cenaze namazında olduğu gibi her bir belde ahalisi için değildir.²

Buna göre bir beldede birden çok cami ve cemaati olsa, bu beldenin bazı camilerinde teravih namazının cemaatle kılınması diğer camilerde bu namazın cemaatle kılınma sünnetini kaldırmayacaktır.

Eş-Şurunbulâlî (ö.1069), **Merakî'l-Felah** adlı eserinde, Sadru's-Şehîd'den naklen şöyle der: Teravih namazını cemaatle kılmak sünnet-i müekkededir.

Cami cemaatinin bir kısmı teravih namazını camide cemaatle kılsalar o mahallenin geri kalanları evlerinde bu namazı tek başlarına kılmaları durumunda sünneti terk etmiş sayılmayacaklardır. Zira sahabeyi kiramın bazı fertlerinin cemaatten geri kaldıkları rivayet edilmiştir.

Eş-Şurunbulâlî (ö.1069) aynı eserinde **el-Mebsut** adlı eserden naklen şöyle der:

Şayet kişi, teravih namazını camiye gitmeksizin evinde kılacak olsa sünneti terk etmiş olmaz. Zira İbn Ömer, Urve, Salim, Kâsım, İbrahim ve Nafi (Allah onlardan razı olsun) gibi zevat bu namazı cemaate gitmeksizin evlerinde kılmışlardır. Bunların bu fiili, teravih namazının camide cemaatle kılınmasının sünnet-i kifaye olduğuna delalet etmektedir.

1) Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, El-Hidâye

2) El-Leknevî, el-Hidaye haşiyesi

Zira İbn Ömer ve diğerlerinin (Allah onlardan razı olsun) sünneti terk etmiş oldukları düşünülemez.¹

Teravih namazını camide değil de evde cemaatle kılan kimse cemaat faziletini her ne kadar yakalamış olsa da cami faziletini kaçırmış olacaktır. Yani iki faziletten sadece birini elde etmiş olur.² Bu yüzden böylesi önemli bir ayda cami sevabından geri kalmak akıl kârı bir davranış olmasa gerek.

465-SUÂL:

ÖZÜR OLMAKSIZIN TERAVİH NAMAZINI OTURARAK KILMAK CAİZ MİDİR?

Cevap: Bu suâlin zımnında üç mesele vardır:

- 1- İmam ayakta kıldırıldığı halde cemaatin oturarak kılması.
- 2- İmam ve cemaatin oturarak kılması.
- 3- İmam oturarak kıldırıldığı halde cemaatin ayakta kılması.

İbrahim el-Halebî *Halebî Kebîr* adlı eserinde şöyle der: “Özür olmaksızın teravih namazını oturarak kılmak caiz değildir” diyenler olsa da sahih olan görüşe göre caiz olduğudur.

Şu kadar var ki özürsüz olarak oturarak kılmak hılaf-i evladır. Bu birinci ve ikinci meselelerin cevabıdır.

Üçüncü meselenin cevabı ise şudur:

Teravih namazını kıldıran imam, özürlü veya özürsüz oturarak namazı kıldırarak olsa arkasındaki cemaatin ayakta oldukları halde imama uymalarının caiz olup olmaması hakkında ihtilaf edilmiştir. Bazıları bunun, farz namazlarda olduğu gibi İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)³ e göre caiz olmadığını İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)⁴ a göre caiz olduğunu söylerken, diğerleri her üç imama göre de caiz olduğunu savunmuşlardır. Sahih olan görüş de budur.

1) Ebu'l-İhlâs Hasan b. Ammâr eş-Şurunbulâlî, Merâkî'l-Felâh

2) Ahmed b. Muhammed et-Tahtâvî, Haşiyetü't-Tahtâvî a'lâ Merâkî'l-Felâh

Zira oturarak namaz kıldırın imama cemaatin oturarak uymaları caiz iken ayakta uymaları evleviyetle caiz olur.¹

Günümüzde teravih namazının uzun kıldırıldığı camilerde yapılan bir iş vardır ki onun da bu münasebetle hükmünü beyan etmenin uygun olacağı kanaatindeyiz.

İmama uyacak olan kimsenin teravih namazında imam rükûa gidene kadar oturup tam rükûa gidileceği zaman ayağa kalkıp imama uyduktan sonra cemaatle birlikte rukua gidiyor. Bu işlem tahrimen mekruhtur.² Zira bu, kişiyi münafıklara benzeten tembellik alameti-
dir.³

Allah Teâlâ Hazretleri şöyle buyuruyor:

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالَى يُرَآؤُنَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٤٢﴾

“Münafıklar, Allah’ı aldatmaya çalışırlar. Allah da onların bu çabalarını başlarına geçirir. Onlar, namaza kalktıkları zaman tembel tembel kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar ve Allah’ı pek az anarlar.”⁴

Allah Teâlâ Hazretleri Tevbe sûresinde şöyle buyuruyor:

وَمَا مَنَعَهُمْ أَنْ تُقَبَّلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ إِلَّا أَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ وَلَا يَأْتُونَ الصَّلَاةَ إِلَّا وَهُمْ كُسَالَى وَلَا يُنْفِقُونَ إِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٥١﴾

“Onlardan infak ettikleri şeylerin kabul edilmesine mani olan şey de, onların Allah Teâlâ’yı ve peygamberini inkâr etmiş olmalarıdır ve onlar namaza ancak üşenici oldukları halde gelirler ve onlar ancak kerih görür oldukları halde infakta bulunurlar.”⁵

1) İbrahim el-Halebî, Ğunyetu'l-Mütemelli/Haleb-i Kebir

2) El-Fetâvâ'l-Hindiyye, Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmi bir heyet

3) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

4) Nisa Sûresi: 142

5) Tevbe Sûresi: 54

İbn Abidin *er-Reddu'l-Muhtar* adlı eserinde *el-Hilye*'den naklen şöyle der:

İmama uyacak olan kimsenin teravih namazında rükûa gidene kadar oturup rükûa gidildiğinde ayağa kalmasının mekruh olması tembellikten kaynaklanması durumundadır.

Şayet yaşlılık veya hastalık gibi başka bir maniden dolayı yapılacak olsa mekruh olmaz.¹

1) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

VİTİR NAMAZI

466-SUÂL:

VİTİR NAMAZI KAÇ REKÂTTIR VE HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Burhanuddin İbn Maze (ö.616) *El-Muhitu'l-Burhanî* adlı eserinde şöyle der: Hanefi mezhebine göre vitir namazı üç rekâttır. İmam Şafî (Allah ona rahmet etsin)'ye göre kişi vitir namazını bir, üç, beş, yedi veya on bir rekât olarak kılmakta muhayyerdir.

İmam Şafî (Allah ona rahmet etsin)'nin bu konudaki delili şu hadisi şeriftir:

مَنْ شَاءَ أَوْ تَرَبَّرَ كُعَّةً، وَمَنْ شَاءَ أَوْ تَرَبَّرَ بِفَلَاحٍ أَوْ بِخَمْسٍ

“Dileyen bir rekât vitir kılsın. Dileyende üç veya beş rekât olarak vitir kılsın”¹

Hanefilerin delili ise Hazreti Ayşe, İbn Mesud ve İbn Abas'ın (Allah ondan razı olsun) rivayet ettikleri şu hadisi şeriftir:

عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ ثَمَانِي رَكَعَاتٍ، وَإِذَا كَانَ أَوْ قُرْبَ الْفَجْرِ أَوْ تَرَبَّرَ بِفَلَاحٍ رَكَعَاتٍ حَتَّى إِذَا انْفَجَرَ الْفَجْرُ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ

Haz Aliden şöyle rivayet edilmiştir: **“Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) geceleri sekiz rekât namaz kıları. Sabah vakti olunca (yaklaşınca) üç rekât vitir namazı kıları. Fecr-i sadık girince sabah namazının farzından önce iki rekât kıları.”²**

1) En-Nesafî'nin es-Süneninde aynı manada farklı lafızla mevcuttur.

2) Müsnedu'l-bezzâr, Müsned-u ali b. Ebi Tâlib

El-Hasen'ul-Basrî şöyle buyuruyor: Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vitir namazını üç rekât olarak kıldığını ve sonuncu rekâtta selam verdiğine dair Müslümanların icma'ı vardır.

Şafîîlerin delil olarak getirdiği hadisi şerifi Hanefiler şu şekilde yorumlamışlardır: Bu hadis, vitir namazı takarrür etmeden öncesi içindir. Daha sonradan vitir namazı tek selamla üç rekât olarak yerleşmiştir.¹

Abdulhay el-Leknevî (ö.1304) *et-Ta'liku'l-Mumecced alâ Muvattâ Muhammed* adlı eserinde şöyle der:

Vitir namazının tek selamla üç rekâtlı olduğu, Hanefilerin görüşü olduğu gibi Hazreti Ömer, Hazreti Ali, Hazreti İbn Mesud, Hazreti Übey, Hazreti İbn Abbas, Hazreti Ömer b. Abdu'l-Aziz, Hazreti Huzeyfe ve Fukahau's-seb'a olarak bilinen Medine'nin yedi fakihi (Allah onlardan razı olsun)'nin de kavlidir. İmam Şafi (Allah ona rahmet etsin)'nin görüşlerinden bir tanesi de budur.²

El-Kasâni'(ö.587) *Beda'u's-Sanâi* adlı eserinde şöyle der:

Vitir namazının hükmü hakkında İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'den üç rivayet vardır. Hammad b. Zeyd'in rivayetine göre farz, Yusuf b. Halid es-Semtî'nin rivayetine göre vacip, Nuh b. Ebi Meryem el-Mervezî'nin rivayetine göre ise sünnettir. İmam Şafi, İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre de vitir namazı sünneti müekkededir.

Şu kadar var ki diğer vakit sünnetlerinden daha muekkettir.³

İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre sahih olan görüş; vitir namazının vacip olduğudur.⁴ Zira bu, onun son görüşüdür.⁵

Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

1) Burhanuddin Ebu'l-Me'ali ibn Mâze, el-Muhîtu'l-Burhânî

2) Abdulhayy el-Leknevî, et-Ta'liku'l-Mumecced ala Muvatta Mâlik bi rivayet-i Muhammed

3) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'

4) Burhanuddin Ebu'l-Me'ali ibn Mâze, el-Muhîtu'l-Burhânî

5) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fi Tertibi's-Şerâi'

عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
أَوْتِرُوا يَا أَهْلَ الْقُرْآنِ

Said İbnu'l-Müseyyeb (Allah ondan razı olsun)'den, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

“Vitr namazını kılınız; ey ehl-i Kur'an.”¹

Buradaki emir mutlaktır. Mutlak emir yani herhangi bir karineye mukarin olmayan emir ise vücubu ifade eder. Ayrıca vitir namazını terk eden kimsenin azarlanıp tehdit edilmesi de vitir namazının vacip olduğunun delilidir.

Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ الْوِتْرُ حَقٌّ فَمَنْ لَمْ يُوتِرْ فَلَيْسَ مِنَّا الْوِتْرُ حَقٌّ فَمَنْ لَمْ يُوتِرْ فَلَيْسَ مِنَّا الْوِتْرُ حَقٌّ فَمَنْ لَمْ يُوتِرْ فَلَيْسَ مِنَّا

Abdullah b. Bureyde (Allah ondan razı olsun)'den, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

“Vitr haktır her kim ki vitir namazını kılmazsa bizden değildir. Vitr haktır. Her kim ki vitir namazını kılmazsa bizden değildir. Vitr haktır her kim ki vitir namazını kılmazsa bizden değildir.” (bu sözü efendimiz üç kere tekrar etti)²

El-Kasânî (ö.587) vitir namazının vacip olduğuna delil olarak bu hadisi şerifleri getirdikten sonra, sözlerine şöyle devam eder: İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre vitir namazı her ne kadar sünnet ise de zamanında kılınmadığında kazası vacip olur. Aynı zamanda bu görüş İmam Şafi (Allah ona rahmet etsin)'nin iki görüşünden biridir.

1) Musannef İbn Ebi Şeybe: 6936

2) Ebu Davut; kitabu'l-vitr, bab: fimen lem yutir

İbn Mace'nin rivayetine göre Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عن أبي سعيد قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: مَنْ نَامَ عَنِ الْوَيْتِرِ أَوْ نَسِيَهُ فَلْيَصِلْ إِذَا أَصْبَحَ أَوْ ذَكَرَهُ

Ebu Sa'id (Allah ondan razı olsun)'den, **Peygamber Efendimiz** (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “Her kim ki vitir namazını uyuyarak veya unutarak kılamayacak olursa, sabahladığı veya hatırladığı zaman onu kılsın.”¹

Vaktinde kılınamayan bir namazın kazası vacipse hiç şüphesiz o namazın edası da en azından vacip olmalıdır.

Vitir namazının vacip olduğuna dair bir diğer delil de şudur: Âlimlerin icma'ıyla vitir namazı özür olmaksızın binekte oturarak kılınmaz. Zira bu konuda hususi nas/delil vardır. Vitir namazının vacip olduğunun alametlerinden biri de budur. Çünkü nafile namazların, özür olmaksızın binekte oturarak kılınmaları caizdir. Ayrıca vitir namazı üç rekâttır. Hâlbuki üç rekâtlı nafile namaz meşru değildir.

Vitir namazı Hanefi mezhebine göre vaciptir, farz değildir. Bununla alakalı şöyle bir olay nakledilmiştir: Yusuf b. Halid'in rivayetine göre bu zat İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye vitir namazının hükmünden sorar. İmam, cevaben vitir namazının vacip olduğunu söyleyince Yusuf b. Halid es-Semti, imama kâfir oldun der. Bu olay Yusuf b. Halid'in Ebu Hanife'ye talebe olmasından önce gerçekleşir.

Yusuf b. Halid, Ebu Hanife'nin vaciptir ifadesinden vitir namazının imama göre farz olduğunu ve beş vakit namaz üzerine altıncı vakti ziyade ettiğini anlamış ve bundan dolayı onu küfre nisbet etmiştir.

Bunun üzerine Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) Yusuf b. Halid'e, “tekfirin bana çok ağır geldi, hâlbuki ben farz ile vacip arasındaki farkı

1) İbn Mace; kitab: ikametu's-salat... bab: men name an vitrin...

yer ile gök arasındaki fark gibi bilmekteyim” diyerek bu farkı beyan etmiştir.

Bunun üzerine Yusuf b. Halid, özür dileyerek İmamın talebeleri arasına katılmış ve Basra’nın gözde fakihlerinden olmuştur.¹

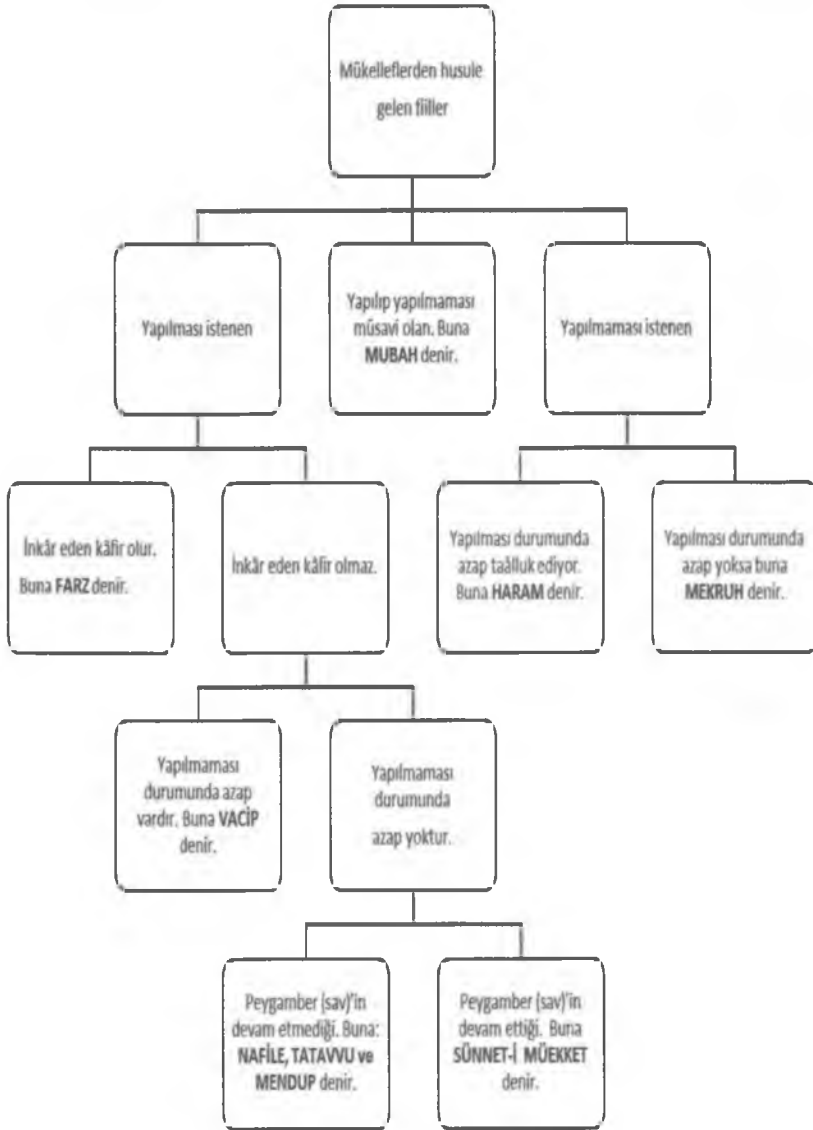
Abdulhay el-Leknevî’nin **es-Sî’âye** adlı eserinde mezkûr olan; farz, vacip, sünnet, mendup emsali ahkamu’ş-şer’iyyeyi beyan eden şemasını burada sizlerle paylaşmanın uygun olacağı kanaatindeyiz.

Ahkâm-ı Şer’iyye/Şer’i hükümler beş nevidir.

- 1- Farz: Buna vacip de dahildir.
- 2- Mendup: Buna sünnet de dahildir.
- 3- Haram.
- 4- Mekruh. (tahrimen ve tenzihen olmak üzere iki kısımdır)
- 5- Mubah.

Bunları şematik olarak (arka sayfada) şu şekilde taksim edebiliriz:

1) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu’s-Sanâyi fî Tertibi’ş-Şerâi’

Bu kısımlar hakkında birçok tafsilat vardır. Konumuzu uzatmamak için bu icmali şema ile iktifa ediyoruz.

467-SUÂL:

VİTİR NAMAZININ VAKTİ NE ZAMANDIR?

Cevap: Alâuddin es-Semerkindî (ö.538) *Tuhfetu'l-Fukahâ* adlı eserinde şöyle der: Vitir namazının vakti konusunda imamlar arasında ihtilaf vardır. İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)¹ ye göre vitir namazının vakti yatsı vaktidir.

Şu kadar var ki vitir namazı yatsı namazından sonra kılınmalıdır. Yatsı namazının vaktinin girmesiyle her ne kadar vitir namazının vakti girmiş olsa da, yatsı namazıyla vitir namazı arasında tertibe riayet etmek şarttır. Yani yatsı namazı kılınmadan vitir kılınmaz.¹ Ancak bu şart unutulurken terk edilecek olursa vitir namazı sahih olur.

Buna göre; abdestsiz olduğunu bilmeden yatsı namazını kılan kimse daha sonradan abdest alıp vitir namazını kılacak olsa namazı sahih olur. Zira bu kişi tertip şartını kasıtlı olarak terk etmemiştir.²

Buraya kadar bahsedilen İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'nin görüşüdür. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre ise vitir namazının vakti yatsı namazının edasından sonradır.

El-Kasânî' (ö.587) *Bedâ'iu's-Sanâi* adlı eserinde şöyle der:

Şu iki mesele imamlar arasındaki bu ihtilaf üzerine bina edilmiştir.

Birinci mesele: Abdestsiz olduğunu bilmeden yatsı namazını kılan bir kimse daha sonradan abdest alıp vitir namazını kılacak olsa ittifakla yatsı namazını iade etmesi gerekir. Ancak İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin) ye göre bu kişinin vitir namazını iade etmesine gerek yoktur. Zira yatsı namazıyla vitir namazı arasında tertibe riayet edilmesi şart olsa da, bu şart kasten terk edilmemiştir.

İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre ise bu kişi yatsı namazını iade etmesi gerektiği gibi vitir namazını da iade etmelidir. Çünkü vitir namazının vakti yatsı namazının edasından

1) Alauddin es-Semerkindî, Tuhfetu'l-Fukahâ

2) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi'

sonradır. Hâlbuki bu kimse yatsıyı abdestsiz kılmıştır. Böylece yatsıyı eda etmediği dolayısıyla da vitir namazını vakti girmeden kıldığı ortaya çıkmıştır.

İkinci mesele: Vitir namazını kılmadığını bildiği halde sabah namazını vaktin çıkmasına uzun bir zaman kala kılan kişi, İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)'ye göre bu kişi vitir namazını kaza etmeli ve sabah namazını tekrar kılmalıdır.¹ Zira vitir namazı İmamı Azama (*Allah ona rahmet etsin*)'a göre vaciptir. Vacip, amelde farza mülhak olduğundan aralarında tertibe riayet etmek gerekir. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)'e göre ise vitir namazı sünnettir. Sünnetle farz arasında tertibe riayet şart olmadığından bu kişi vitri kılmadan eda ettiği sabah namazını iade etmesine gerek yoktur.²

Görüldüğü gibi imamlar arasındaki bu ihtilaf vitir namazının hükümündeki ihtilaftan kaynaklanmıştır. Bu ihtilaf ise bir evvelki suâlin cevabında uzunca izah edilmişti.

468-SUÂL:

VİTİR NAMAZINI HANGİ VAKİTTE KILMAK MÜSTAHAPTIR?

Cevap: Alâuddin es-Semerkindî (ö.538) *Tuhfetu'l-Fukaha* adlı eserinde şöyle der: *Zahiru'r-Rivâye* de vitir namazının müstahap olan vakti hakkında bir bilgi zikredilmemiştir.

Bununla beraber Hanefi Meşayihî şöyle der: Vitir namazını, gece uyanabileceğinden emin olmayan kimse için uyumadan evvel kılmak, gece uyanabileceğinden emin olan kimse için ise gecenin sonuna kadar tehir etmek daha faziletlidir.³

1) İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)'nin bu görüşü tertip sahibi için geçerlidir. Tertip sahibi olmayan kişinin diğer bir ifadeyle sahib-i tertipliği bozulan kimsenin tertibe riayet etmesi şart değildir. Ömer Nasuhi Bilmen Büyük İslam İlmihali adlı eserinde şöyle buyuruyor: Bir kimsenin tertip sahibi sayılabilmesi için en az altı vakit namazı kazaya kalmamış olmalıdır. Altı vakit namazı kazaya kaldığında sahib-i tertip olmak vasfını kaybeder. Artık onun ne kaza namazları arasında ne de kaza namazlarıyla vakit namazları arasında tertibe riayet etmesi icap etmez.

2) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, *Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi'*

3) Alauddin es-Semerkindî, *Tuhfetu'l-Fukahâ*

Ebu Câfer Et-Tahâvî (ö.321) *Şerhu Me'ani-l-Âsâr* adlı eserinde şu hadisi şerifi rivayet eder:

عَنْ عَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُوترُ فِي أَوَّلِ اللَّيْلِ وَفِي وَسْطِهِ وَفِي آخِرِهِ ثُمَّ ثَبَّتَ لَهُ الْوُتْرُ فِي آخِرِهِ

“Hazreti Ali (Allah ondan razı olsun)’den rivayete göre Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) vitir namazını gecenin evvelinde, ortasında ve sonunda kılardı. Daha sonra Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’ın vitir namazını gecenin sonunda kılması takarrür etmiştir.”¹

El-Kâsânî, *Bedâiyu’s-Sanâyi* isimli eserinde şöyle der: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ömrünün son dönemlerinde vitir namazını gecenin sonunda kılardı.² Nitekim yukarıda rivayet edilen hadis-i şerif de bu manaya işaret etmektedir.

Teheccüd namazı Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’e vaciptir.

Allah Teâlâ Hazretleri, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’e hitaben İsrâ sûresinde şöyle buyuruyor:

وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا ﴿٧٩﴾

“Gecenin bir kısmında da uyanarak sana mahsus fazla bir ibadet olmak üzere teheccüd namazı kıl ki, Rabbin seni Makam-ı Mahmud’a ulaştırsın.”³

Birçok müfessir, ayeti kerimede geçen **“نَافِلَةً لَّكَ sana mahsus fazla bir ibadet”** ibaresinden teheccüd namazının Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’e vacip olduğunu beyan etmişlerdir.⁴

1) Ahmed b. Muhammed Ebu Cafer et-Tahâvî, *Şerhu Me'ani'l-Âsâr*, kitabı's-salat, bab: et-tetavvu bade'l-vitir

2) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, *Bedâiyu's-Sanâyi fî Tertibi's-Şerâi'*

3) İsrâ Sûresi: 79

4) Es-Suyuti, *Ed-Dürü'l-Mensûr*

Nitekim bu konuda hadis kaynaklarında da birçok rivayet mevcuttur.

Teheccüd namazı Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e vacip olduğundan onu terk etmiş olduğu düşünülemez. Bunun içindir ki gece kalkacağına emin olduğundan vitir namazını gecenin sonuna bırakmıştır.

Ezcümle: Gece uyanacağından emin olan kimsenin vitir namazını gecenin sonuna bırakması daha faziletlidir. Bu güven kendisinde bulunmayan kimsenin yatsı namazının akabinde uyumadan önce vitir namazını kılması daha uygun olanıdır.

469-SUÂL:

UYUMADAN ÖNCE VİTİR NAMAZINI KILAN BİR KİMSE
GECE KALKIP TEHECCÜD NAMAZI KILACAK OLSA
SON NAMAZIM VİTİR NAMAZI OLSUN DİYE
İKİNCİ KEZ VİTİR NAMAZI KILABİLİR Mİ?

Cevap: İbrahim el-Halebî, *Haleb-î Kebîr* adlı eserinde şöyle der:

Uyumadan önce vitir namazını kılan bir kimse gece uyandığında ikinci kez vitir namazı kılamaz.¹

Tirmizî'nin rivayet etmiş olduğu bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عن طلق بن علي قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول
لَا وَتْرَانِ فِي لَيْلَةٍ

Talk b. Ali (Allah onlardan razı olsun)'den, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

“Bir gecede iki vitir namazı yoktur”²

1) İbrahim el-Halebî, Çunyetu'l-Mütemelli/Haleb-i Kebir

2) Et-Tirmizî, Ebvabu'l-vitir

470-SUÂL:

VİTİR NAMAZININ KAZASI VAR MIDIR?

Cevap: Bilindiği üzere bir namazı vaktinde kılmaya “**eda**” vakti çıktıktan sonra kılmaya da “**kaza**” denir.

Vaktinde kılınmamış olan beş vakit farz namazların kazası farz olduğu gibi vitir namazının kazası da vaciptir.

İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’den vitir namazının hükmü hakkında her ne kadar üç ayrı rivayet¹ olsa da **el-Muhitu’l-Burhani**’nin ifadesine göre İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’ye göre sahih olan görüş vitir namazının vacip olduğudur.² Zira İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’nin son görüşü budur.³

Vitir namazının edası İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’ye göre vacip olduğundan hiç şüphesiz kazası da vacip olur.⁴

İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin) e göre vitir namazının edası her ne kadar sünnet ise de vaktinde kılınmaması durumunda kaza edilmesi gerekir. Bu hüküm istihsanın gereğidir.

Zira kıyasın gereği vitir namazının kazasının vacip olmamasıdır.⁵ Çünkü İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)’e göre vitir namazının edası sünnettir. Edası sünnet olan bir namazın kazası kıyasın gereğine göre vacip olmaz. Ancak bu konuda hususi nas vardır.

El-Kâsânî (ö.587), **Bedâiyu’s-Sanâyi** adh eserinde şöyle der: İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)’e göre vitir namazı her ne kadar sünnet olsa da, kazası vaciptir. Aynı zamanda bu görüş İmam Şafi (Allah ona rahmet etsin)’nin iki görüşünden biridir.⁶

Bu konudaki nas şudur:

1) Bu rivayetler vitir namazı konusunun ilk sualinin cevabında geçmiştir.

2) Burhanuddîn Ebu’l-Me’ali ibn Mâze, el-Muhitu’l-Burhânî

3) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu’s-Sanâyi fî Tertibi’ş-Şerâi’

4) Alauddin es-Semerkandî, Tuhfetu’l-Fukahâ

5) A.g.e

6) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu’s-Sanâyi fî Tertibi’ş-Şerâi’

عن أبي سعيد قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: مَنْ نَامَ عَنِ
الْوِتْرِ أَوْ نَسِيَهِ فَلْيُصَلِّ إِذَا أَصْبَحَ أَوْ ذَكَرَهُ

Ebu Saîd (Allah ondan razı olsun)'den, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “**Her kim ki vitir namazını uyuya kaldığından veya unuttuğundan dolayı kılamayacak olsa, sabahladığı zaman veya hatırladığı zaman onu kılsın.**”¹

471-SUÂL:

RAMAZAN-I ŞERİF AYININ DIŞINDA VİTİR NAMAZI CEMAATLE KILINIR MI?

Cevap: Vitir namazının cemaatle kılınması sadece Ramazan-ı Şerif ayına mahsustur. Ramazan ayının haricindeki günlerde vitir namazını cemaatle kılmak, tıpkı diğer nafile namazları cemaatle kılmak gibi mekruhtur.² Ramazan ayında imam olan kişi vitir namazının her üç rekâtında tekbirleri ve kıraati seslice yapar. Tercih edilen görüşe göre kunut duasını imam ve cemaat sessizce okumalıdır.³

472-SUÂL:

VİTİR NAMAZINDA KUNUT YAPMANIN HÜKMÜ NEDİR VE NE ZAMAN YAPILMALIDIR?

Cevap: Alâuddin es-Semerkindî (ö.538) *Tuhfetü'l-Fukahâ* adlı eserinde şöyle der: Kunut, vitir namazının üçüncü rekâtında rükûdan önce kıraatten sonra yapılır. **Yapılışı şu şekildedir:** Kişi vitir namazının üçüncü rekâtında kıraati bitirdikten sonra rükûa gitmeden ellerini kulaklarının hizasına kaldırarak tekbir alır ve kunut yapar.

1) Ibn Mace, kitabı ikameti's-salat, bab: men name an vitrin...

2) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

3) Büyük İslam İlmihali, Ö. N. B.

Senenin bütün günlerinde vitir namazında kunut yapmak vaciptir.¹ Vacip olan kunuttan kast olunan biraz sonra gelecek olan kunut duasını okumak değildir. Bilakis kunutta o duayı okumak sünnettir.

Hanefi fakihler, vacip olan kunutun ne olduğunda ihtilaf etmişlerdir. Bazıları “belli bir miktar ayakta beklemektir” derken, diğerleri “belli bir miktar dua yapmaktır” demişlerdir.² Hanefi kitaplarının birçoğunda dua yapmanın vacip olduğu zikredilmiştir.³

Kunutta vacip olan miktarı Alâuddin es-Semerkindî (ö.538) *Tuhfetu'l-Fukahâ* adlı eserinde şu şekilde beyan etmiştir: Sahih olan görüşe göre kunut yapılması vacip olan zaman miktarı “**inşikak**” veya “**buruç**” sûresinin miktarıdır. Yani en azından bu surelerin okunacağı müddet kadar kunutta dua yapılmalıdır.⁴

Şeyhzâde Muhammed b. Süleyman (1078) *el-Mülteka* şerhi olan *Mecmau'l-Enhur* adlı eserinde şöyle der:

Hanefi mezhebine göre kunut duası şu şekildedir:

اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْتَغِيْثُكَ وَنَسْتَغْفِرُكَ وَنَسْتَهْدِيْكَ وَنُؤْمِنُ بِكَ وَنَتَوَكَّلُ
عَلَيْكَ وَنَتَوَكَّلُ كُلٌّ عَلَیْكَ وَنُثْنِيْ عَلَیْكَ الْخَيْرَ كُلَّهُ نَشْكُرُكَ وَلَا
نَكْفُرُكَ وَنَخْلَعُ وَنَتْرُكُ مَنْ يَفْجُرُكَ.

اَللّٰهُمَّ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَلَكَ نُصَلِّيْ وَنَسْجُدُ وَاِلَيْكَ نَسْعٰی وَنَخْفِدُ
نَرْجُو رَحْمَتَكَ وَنَخْشٰی عَذَابَكَ اِنَّ عَذَابَكَ بِالْكَفَّارِ مُلْحِقٌ

“Allah’ım! Biz muhakkak senden yardım diler, senden mağfaret diler, senden hidayet isteriz. Seni tasdik eder, sana tövbe

1) Alauddin es-Semerkindî, Tuhfetu'l-Fukahâ

2) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahrü'r-Râik

3) Burhanuddin Ebu'l-Me'âlî ibn Mâze, el-Muhîtu'l-Burhânî; El-Fetâvâ'l-Hindiyye, Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmi bir heyet

4) Alauddin es-Semerkindî, Tuhfetu'l-Fukahâ

eder, sana itimat eyleriz. Ve seni bütün hayır ile sena ve zikirde bulunur, nimetlerini itiraf ile sana şükür ederiz. Seni inkâr etmeyiz. Sana isyan edip duranları alaşağı ederiz. Terk ederiz.”

“Ey Allah'ım! Biz ancak sana ibadet ederiz ve senin manevi yakınlığına nail olmak için çalışır, koşarız. Senin rahmetini umar, azabından da korkarız, şüphe yok ki senin azabın kâfirlere erişicidir.”

473-SUÂL:

KUNUT DUASINI BİLMİYEN BİR KİMSE BU DUA YERİNE BAŞKA BİR ŞEY OKUYABİLİR Mİ?

Cevap: Bir evvelki suâlin cevabında da belirtildiği gibi vitir namazı kılınırken üçüncü rekâtta kunut yapmak vaciptir. Yoksa kunut duasını okumak vacip değildir. Bilakis bu duayı kunut olarak okumak sünnettir.¹ Bunun için kunut duasını bilmeyen kişiler, kunut duası yerine şu ayet-i kerimeyi dua niyetiyle okuyabilirler:

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

“Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver ve bizi ateş azabından koru”²

Bu kişi üç kere; *اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي* “Ey Allah'ım! Beni mağfiret eyle!” diyebildiği gibi, üç kere; *يَا رَبِّ* demesi de caizdir.³

474-SUÂL:

RAMAZAN-I ŞERİF AYINDA VİTİR NAMAZINI KILDIRAN İMAM KUNUT DUASINI SESLİ Mİ, SESSİZ Mİ OKUMALI?

1) Büyük İslam İlmihali Ö. N. B.

2) Bakara Sûresi/201

3) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahrur-Râik

Cevap: Âlimlerden bazıları kunut duasını bilmeyen cemaatin, bu duayı öğrenmeleri için vitir namazını kıldıran imamın kunut duasını sesli okumasını güzel görmüşlerdir.

Ancak Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî (ö.593)¹ ve Burhanuddin ibn Maze (ö.616)² gibi diğer muhakkik âlimler: Namaz, öğrenme mahalli değildir diyerek kunut duasının sessizce yapılmasının uygun olduğunu söylemişlerdir. Fetva için seçilen görüş de budur. Yani namazda subhanek, besmele, âmin ve diğer dua ve zikirler sessizce yapılıyorsa kunut duası da sessizce yapılmalıdır.³

Allah Teâlâ Hazretleri şöyle buyuruyor:

أَدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً...

“Rabbimize yalvara yakara ve gizlice dua edin...”⁴

Başka bir ayet-i kerimede de şöyle buyruluyor:

وَادْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ
بِالْغَدُوِّ وَالْأَصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٢٥﴾

“Rabbini, içinden yalvararak ve korkarak, yüksek olmayan bir sesle sabah-akşam zikret ve gafillerden olma.”⁵

عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
يَقُولُ خَيْرُ الذِّكْرِ الْخَفِيُّ

Sa'd b. Ebî Vakkas (Allah ondan razı olsun)'den, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

“Zikrin hayırlısı gizli olandır.”⁶

1) Burhanuddin Ebu'l-Hasen el-Merğînânî; El-Hidâye

2) Burhanuddin Ebu'l-Me'âlî ibn Mâze, el-Muhîtu'l-Burhânî

3) İbrahim el-Halebî, Ğunyetu'l-Mütemelli/Haleb-i Kebir

4) Araf Sûresi/55

5) Araf Sûresi: 205

6) Sahih-i İbn Hibban, kitabı'r-rakaik, bab: el-ezkar

İSTİSKÂ NAMAZI (YAĞMUR TALEBİ NAMAZI)

475-SUÂL:

İSTİSKÂ NE DEMEKTİR?

Cevap: İhtiyaç anında hususi bir keyfiyetle Allah Teâlâ Hazretlerinden yağmur yağdırmasını istemeye “**istiskâ**” denir.¹

Namaz ve dua ile veya sadece dua ile İstiskâ (yağmur talep etmek) İmam Muhammed, İmam Şafî ve İmam Ahmed b. Hanbel (Allah onlara rahmet etsin)’e göre sünnet-i müekkettir.

İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’ye göre ise sünnet olan sadece duadır. İstiskâ için namaz kılınması ise caizdir.²

İbrahim el-Halebî, **Haleb-i Kebîr** adlı eserinde şöyle der: İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’ye göre istiskâ namazında cemaat yapmak sünnet değildir. Dileyen bu namazı tek başına kılabilir.

Şeyhülislam Hâherzade şöyle der: İstiskâ namazında cemaat yapılması sünnet değildir. Caizdir.

Şeyhülislam Hâherzade’nin bu sözünden anlaşılan istiskâ namazında cemaat yapmakta herhangi bir kerahet olmamıştır. Hâlbuki diğer nafîle namazlarda cemaat yapmak mekruhtur.³

İmam Ebu Yusuf⁴ ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)’e göre istiskâ için veliyyü’l-emrin veya naibinin cuma namazı gibi sesli kıraat

1) Muhammed Emin b. Abidin, Reddu’l-Muhtar

2) El-Mevsuatu’l-Fikhiyyetu’l-Kuveytiyye

3) İbrahim el-Halebî, Ğunyetu’l-Mütemelli/Haleb-i Kebir

4) Zahiru’r-Rivâye’de İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)’un görüşü mezkûr değildir. Bazı yerlerde İmam Ebu Yusuf, İmam Azam (Allah onlara rahmet etsin)’la beraber zikrolunurken bazı yerlerde de İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)’le beraber zikrolunmaktadır. Et-Tahâvî’nin rivayetine göre Ebu Yusuf, İmam Muhammedle (Allah onlara rahmet etsin) beraberdir. En sıhhatli olan görüş bu olduğundan yukarıdaki ibarelerde İmam Ebu Yusuf, İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin) ile beraber zikrolunmuştur. (Halebî Kebir)

yaparak iki rekât namaz kıldırması sünnettir. Bu namazın akabinde bayramlarda olduğu gibi iki hutbe okunur. Hatîb, minbere çıkmaz, yerde durur; kılıç, ok veya asâ gibi bir şeye dayanır ve bu şekilde hutbelerini okur.

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)’e göre hatip, hutbe esnasında elbisesini ters giyer. İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’ye göre ise hatip elbisesini ters giymez. İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)’dan bu konuda farklı rivayetler vardır. Cemaatin elbiselerini ters giymeleri ise söz konusu değildir.

Ardı ardına üç gün istiskâ duasına çıkılması imamların ittifakıyla sünnettir. Şayet yağmur yağması gecikecek olursa, duaya gidecek olan kişiler eski elbiselerini giyinerek ve başlar öne eğilerek tevazulu bir halde (imkân varsa) yaya olarak sahraya çıkarlar. Yağmur duasına çıkılmadan önce tövbeler yenilenir, haksız yere alınmış şeyler var ise sahiplerine geri verilir.

Dua için sahraya çıkılacağı her gün için fakirlere sadakalar verilir. İstiskâ duasına çıkılmadan üç gün önce oruç tutulması da kitaplarımızda mezkûrdur.¹

Kısaca duaya çıkacak Müslümanlar hüznü, tevazulu, samimi ve Allah korkusuyla dolu bir kalp ile Allah Teâlâ’nın rahmet ve yardımını talep etmelidirler.

Allah Teala Hazretleri Hut (Aleyhisselâm)’dan söz ederek şöyle buyuruyor:

وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ
مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ ﴿٥٢﴾

“Ey kavmim! Rabbinizden bağışlanma dileyin, sonra O’na tövbe edin ki, üzerinize bol bol yağmur göndersin ve gücünüze güç katsın. Günahkârlar olarak yüz çevirmeyin”²

1) İbrahim el-Halebî, Günyetu’l-Mütemellî/Haleb-i Kebir

2) Hût Sûresi: 52

Allah Teâlâ Hazretleri Nuh (Aleyhisselâm)'dan da söz ederek şöyle buyuruyor:

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ﴿١٠﴾ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ﴿١١﴾ وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ﴿١٢﴾

“Dedim ki: ‘Rabbinizden bağışlama dileyin; çünkü O, çok bağışlayıcıdır.’”

“(Bağışlama dileyin ki,) üzerinize gökten bol bol yağmur indirsın.”

“Sizi mallarla, oğullarla desteklesin ve sizin için bahçeler var etsin, sizin için ırmaklar var etsin.”¹

Enes b. Malik (Allah ondan razı olsun) şöyle anlatıyor:

عَنْ أَنَسٍ قَالَ أَصَابَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ قَحْطٌ وَمَجَاعَةٌ شَدِيدَةٌ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَقَامَ نَاسٌ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلَكَتِ الْأَمْوَالُ وَخَشِينَا الْهَلَكَ عَلَى أَنْفُسِنَا وَغَلَا السَّعْرُ وَقَحْطَ الْمَطَرُ أَدْعُ اللَّهَ أَنْ يُسْقِنَا قَالَ أَنَسٌ فَمَا أَرَى فِي السَّمَاءِ مِنْ بَيْضَاءٍ قَالَ فَمَدَّ يَدَهُ فَدَعَا فَوَاللَّهِ مَا حُصِمَ إِلَيْهِ حَتَّى رَأَيْتِ السَّحَابَ يَنْشَأُ مِنْ هَاهُنَا وَهَاهُنَا وَصَارَتْ رُكَّامًا قَالَ ثُمَّ سَأَلْتُ سَبْعَةَ أَيَّامٍ حَتَّى وَاللَّهِ إِنَّ الرَّجُلَ الثَّابِتَ لِيَهْمُهُ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى أَهْلِهِ مِنْ شِدَّةِ الْمَطَرِ فَلَمَّا كَانَتْ الْجُمُعَةُ الْأُخْرَى وَخَطَبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَامَ

نَاسٍ مِنَ الْمَسْجِدِ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ تَهْدِمَتِ الْبُيُوتُ وَانْقَطَعَتِ
الطُّرُقُ فَادْعُ اللَّهَ أَنْ يَحْبِسَهَا قَالَ: فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ يَبْتَسِمُ قَالَ فَرَفَعَ يَدَهُ فَقَالَ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا قَالَ: أَنْسُ وَمَا
أَرَى فِيهَا مِنْ خَضِرَاءَ فَوَاللَّهِ مَا قَبِضَ يَدُهُ حَتَّى رَأَيْتُ السَّحَابَ يَنْقَطِعُ
مِنْ هَاهُنَا وَهَاهُنَا عَنِ الْمَدِينَةِ فَأَصْبَحَتْ وَإِنَّ مَا حَوْلَهَا بُحُورًا

“Medine’de şiddetli kıtlık ve açlık olmuştu. Hazreti Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) cuma günü hutbe irad ederken bir grup insan kalkarak şöyle dediler:

- Ya Rasulallah! Yağmur kesildi, çarşıda fiyatlar arttı, helak olmaktan korkar olduk, mallarımız mahvoldu. Allah’a dua et de, bize yağmur versin.

Ravi olan Hazreti Enes (Allah ondan razı olsun) diyor ki:

Gökte yağmur bulutu gözükmüyordu Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ellerini kaldırarak duada bulundu. Allah’a yemin olsun ki Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ellerini daha henüz kapatmamıştı ki bulutlar birbirlerinin üzerine gelerek gökyüzünü doldurmuş, yağmur yağmaya başlamıştı. Yağmur o kadar şiddetli yağıyordu ki dışarıda kalan bir kimse, genç olsa bile evine dönmek kendisine çok meşakkatli oluyordu. Bu durum bir hafta sürdü.

Ertesi Cuma Hazreti Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), hutbe irat ederken bir grup ayağa kalkarak şöyle dediler:

- Ey Allah’ın elçisi! Mallarımız telef oldu, yollar kesildi, Allah’a dua et, bizden yağmuru kessin. Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) tebessüm etti ve ellerini kaldırarak şöyle dua etti:

Ya Rabbi! Bunu zarar vermeyecek yerlere yağdır, bizim üzerimize yağdırma.

Râvi Hazreti Enes (Allah ondan razı olsun) diyor ki: **Gökte açıklık görünmüyordu. Allah'a yemin olsun ki Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ellerini daha henüz kapatmamıştı ki bulutlar Medine'nin üzerinden çekilip gittiler. Ve şehrin etrafında göletler oluştu.**"¹

Bu hadisi şeriften de anlaşıldığı gibi yağmur, lüzumundan çok yağarsa bunun kesilmesi ve başka taraflara dönmesi için dua edilebilir. Yağmur yağarken şöyle denir:

اَللّٰهُمَّ صَيِّبًا نَّافِعًا

Ya Rabbi! Bunu hakkımızda faydalı bir yağmur kıl.

Yağmur lüzumundan fazla yağınca da şöyle dua edilir:

اَللّٰهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا

Ya Rabbi! Bunu zarar vermeyecek yerlere yağdır, bizim üze-rimize yağdırma.

Çoğumuzun evinde ilmihali bulunan asrımızın büyük fakihle-rinden merhum Ömer Nâsuhi Bilmen, gafil olan beşeriyetin bu istiskâ'dan birçok ders almasının gerekli olduğundan bahsetmiş ve şöyle demiştir:

“Her vakit sonsuz rahmetlerine, yardımlarına nail olup durmakta bulunduğumuz Kerîm, Rahîm olan Allah'ımızı hiç bir an unutmamak ve her vesile ile ona muhtaç olduğumuzu anlayarak azametli dergâhına yönelmek, niyazda bulunmak, bizim için bir kulluk borcudur.

Bir kere düşünelim, vakit vakit bulutlardan topraklarımıza yağan o faydalı yağmurlar kesilse, bunun neticesi olarak da ırmaklar kurusa, su kanalları bomboş kalarak yıkılıp gitse, acaba bu suları bize kim temin edebilecektir?

Kaynaklarından daima fışkırıp duran, hayatımıza hizmet eden o tatlı, berrak suları, Hak Teâlâ yerlerin dibine geçirirse, acaba bunları bize kim getirebilecektir. Allah Teâlâ'nın şu ayeti kerimesi de dikkatlerimizi bu yöne çekip durmaktadır.

1) El-Müsned: Ebu Avane, kitabu'l-iman, bab: ziyadât fi'l-istiska: 2525

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَّعِينٍ ﴿٣٠﴾

“De ki: Haber veriniz bakalım, eğer suyunuz -bir sabah- çekilip yerlerin altına gitmiş bulunsa, size öyle akıp giden -kolaylıkla elde edilen- bu suyu -Allah Teâlâ’dan başka- kim getirebilecektir?”¹

Artık insanlık için gaflet, Cenab-ı Hakk’a ihtiyaç duymama, nankörlük asla caiz olamaz.²”

1) Mülk Sûresi: 30

2) Büyük İslam İlmihali

KÜSÛF (GÜNEŞ TUTULMA) VE HUSÛF (AY TUTULMA) NAMAZLARI

476-SUÂL:

KÜSÛF VE HUSÛF NE DEMEKTİR?

Cevap: Bu kelimeler lügatte eş anlamlı olup güneş ve ayın ışıklarının tamamı veya bir kısmının kaybolması, yerlerini karanlığa bırakması anlamlarına gelmektedir.¹

Şu kadar var ki “küşûf” lafzının güneş tutulması anlamında “husûf” lafzının da ay tutulması anlamında kullanımı meşhurdur.²

477-SUÂL:

“AY VEYA GÜNEŞ, BİRİNİN ÖLÜMÜ VEYA DOĞUMUYLA TUTULUR” ŞEKLİNDE HALK ARASINDA YERLEŞMİŞ OLAN GÖRÜŞ DOĞRU MUDUR?

Cevap: İslamiyet, insanlığı batıl ve yanlış düşüncelerden akla ve hikmete uygun olmayan inançlardan her daim men etmiştir. Bunun için bilmediğimiz meseleler karşısında bir bilene sormamızı ve bu doğrultuda inanç ve amellerimizi tashih etmemizi emretmiştir.

Allah Teâlâ Hazretleri şöyle buyuruyor:

...فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾

“...Eğer bilmiyorsanız ilim sahiplerine sorun”³

1) Lisanu'l-Arap

2) El-Mevsuatu'l-Fikhiyyetu'l-Kuveytiyye

3) Nahl Sûresi: 43

Suâlin cevabına gelince; Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in muhterem oğulları İbrahim, hicretin onuncu senesinde bir buçuk yaşında iken vefat etmiş ve o gün güneş tutulmuştu. İnsanlar, güneş tutulmasını İbrahim’in ölümüne bağlayan konuşmalarda bulununca, Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) güneş tutulmasının hikmetini beyan etmek üzere şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَإِنْهُمَا لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتٍ أَحَدٍ فَإِذَا رَأَيْتُمُوهَا فَصَلُّوا حَتَّى تَنْجَلِيَ

“Hiç şüphesiz güneş ile ay, Allah’ın ayetlerinden iki ayet (Allah’ın kudretine delalet eden alametlerden iki alamet) olup bir kimsenin ne ölmesinden ve ne de doğmasından dolayı tutulmazlar. Bunların tutulduklarını gördüğünüz zaman açılana kadar namaz kılınız.”¹

Bu hadis-i şeriften de anlaşıldığı üzere ay ve güneş tutulmaları birinin ölüm veya doğumuyla alakalı olmayıp Allah Teâlâ’nın kudret ve azametine delalet eden emsali olmayan sayısız alametlerden biridir. Bu alametler insanları, içinde bulunduğu gaflet uykusundan uyandırıp tövbe ve istiğfar ederek yaratıcısına karşı vazifelerini harfiyen yerine getirmeye teşvik etmelidir.

Maalesef günümüzde yapıldığı gibi bu zamanları adeta birer bayram havasında geçirmek doğru değildir. Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in de buyurduğu gibi bu zamanları namaz kılarak ve dua ederek geçirmek gerekir.

478-SUÂL:

KÜSÛF (GÜNEŞ TUTULMA) NAMAZININ HÜKMÜ NEDİR VE NASIL KILINMALIDIR?

1) Mu’cemu’l-Kebir et-Tabaranî, babu’l-ayn, 572

Cevap: İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)’den rivayet edilen bir görüşe göre vacip ise de sahih¹ olan görüşe göre Ebu Hanife ve Âlimlerin tamamına göre sünnet-i müekkede olduğudur.

İbrahim el-Halebî, **Haleb-î Kebîr** adlı eserinde şöyle der: Güneş tutulma namazını cuma namazını kıldırarak imam kıldırır. Böyle bir imam bulunmazsa, insanlar bu namazı kendi evlerinde tek başlarına kılarlar. Ezan ve kamet getirmeksizin kıraati uzun tutup iki rekât olarak kılınır. Mesela her rekâtta bakara sûresi miktarınca okunur. İmam Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)’ye göre kıraat sessiz, İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (*Allah onlara rahmet etsin*)’e göre ise aşikâre yapılır. İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*)’in, İmam Azam (*Allah ona rahmet etsin*)’la aynı görüşte olduğu rivayeti de vardır.

Namaz kılındıktan sonra güneş açılıncaya kadar dua edilir. Cemaat de bu duaya “âmin” der.² Namazı kıldırarak imam, dua yapmak için minbere çıkmaz. Zira sünnet olan duanın namazın akabinde yapılmasıdır.³

İbn Nuceym (ö.970) **el-Bahru’r-Râik** adlı eserinde şöyle der: Kûsûf namazının büyük camilerde kılınması, ufak mescitlerde kılınmasına nispetle daha faziletlidir.⁴

479-SUÂL:

HUSÛF (AY TUTULMA) NAMAZININ HÜKMÜ NEDİR VE NASIL KILINMALIDIR?

Cevap: Ay tutulma namazı; Şafî⁵ ve Hanbelîlere⁶ göre sünnet-i müekkede Malikîlere göre mendup, Hanefîlere göre ise güzel görülür.⁷

1) El-Eşbah ve Nazair, İbn Nuceym

2) İbrahim el-Halebî, Günyetu’l-Mütemellî/Haleb-i Kebir

3) Alaüddin es-Semerkandî, Tuhfetü’l-Fukahâ

4) Zeynuddin İbn Nuceym, el-Bahru’r-Râik

5) El-Buceyremî

6) El-Kafî fi fıkhi’l-Hanbel

7) El-Mevsuatu’l-Fıkhiyyetu’l-Kuveytiyye

Alâuddin es-Semerkandî (ö.538) *Tuhfetu'l-Fukahâ* adlı eserinde şöyle der:

Husûf (ay tutulma) namazını cemaatle kılmak sünnet değildir. Müslümanlar evlerinde tek başlarına bu namazı kılarlar. Çünkü ay tutulması, gece olduğundan bu vakitte Müslümanların mescitte toplanmaları zordur.¹

Bununla beraber camide toplanıp cemaatle bu namazın kılınması da caizdir.²

İbrahim el-Halebî, *Haleb-î Kebîr* adlı eserinde şöyle der:

Şiddetli rüzgâr, fazla karanlık, deprem gibi afetlerde husuf ve küsûf namazları gibi ibadetlerin yapılması güzel görülmüştür.³

1) Alauddin es-Semerkandî, Tuhfetu'l-Fukahâ

2) Büyük İslam İlmihali

3) İbrahim el-Halebî, Gunyetu'l-Mütemellî/Haleb-i Kebir

TAHİYYETU'L-MESCİD NAMAZI

480-SUÂL:

TAHİYYETU'L-MESCİT NAMAZI NE ZAMAN KILINIR VE HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Öğrenmek veya öğretmek veyahut da ziyaret maksadıyla mescide giren kimseler için, mescidin Rabbi olan Allah Teâlâ'ya selam ve tazim kastıyla kılınan iki rekâtlı namaza tahiyetu'l-mescit namazı denir. Bu namaz fakihlerin cumhuruna göre sünnettir.¹

El-Buhârî ve Müslim'in bu hususta rivayet etmiş oldukları hadîs-i şerîf:

عن أبي قتادة الأنصاري رضي الله عنه قال قال النبي صلى الله عليه وسلم: إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ فَلَا يَجْلِسْ حَتَّى يُصَلِّيَ رَكْعَتَيْنِ

Ebu Katâde el-Ensârî (Allah ondan razı olsun)'den, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

“Biriniz mescide girdiğinde iki rekât namaz kılmadan oturmasın”²

Camiye giren kimse henüz oturmadan tahiyetu'l-mescit namazını kılar. Faziletli olan budur. Oturduktan sonra da kılınabilir. Mescide giren kimse meşguliyetten veya vaktin mekruh vakit olması gibi herhangi bir sebepten dolayı tahiyatu'l-mescit namazını kılamayacak olursa şu zikri, yapması müstahaptır.³

1) El-Mevsuatu'l-Fikhiyyetu'l-Kuveytiyye

2) El-Buhârî, kitabı's-salat, bab: mâ cae fi't-tatavvu; Müslim:1688

3) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ

“Allah’ı her türlü noksan sıfatlardan tenzih ederim. Hamd Allah’a mahsustur, Allah’tan başka hiç bir ilah yoktur. Allah her şeyden yücedir”

Mescitte, abdest şükür gibi herhangi bir namazı kılmak veya mescide farzı eda ve imama uyma niyetiyle girmek de tehiyyetü’l-mescit yerine geçer.

İbrahim el-Halebî, **Haleb-i Kebîr** adlı eserinde şöyle der:

Günde birçok defa mescide girip çıkan kimsenin bir defasında tahiyetu’l-mescit namazı kılması yeterli olur.¹

1) İbrahim el-Halebî, Ğunyetu’l-Mütemelli/Haleb-i Kebir

DUANIN ÖNEMİ VE KABULÜ İÇİN ARANAN ŞARTLAR

481-SUÂL:

NASIL DUA ETMELİYİZ?

Cevap: Müslüman'ın en etkili silahı duadır. Cumhur Ulemanın dediği gibi dua kulluk makamının en üstünüdür.¹ *Et-Tirmîzî*'nin rivayet etmiş olduğu bir hadisi şerifte Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ ثُمَّ قَرَأَ
وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ
عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴿٦٠﴾

“Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) *Dua ibadettir* dedikten sonra şu ayet-i kerimeyi okudu²:

Rabbiniz şöyle dedi: “Bana dua edin, duanıza cevap vereyim. Bana kulluk etmeyi gururlarına yediremeyenler aşağılanmış bir hâlde cehenneme gireceklerdir.”³

Allah Teâlâ duanın önemine dair şöyle buyurmuştur:

قُلْ مَا يَعْبُؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٦٠﴾

1) El-Meydâni, El-Lûbab

2) Mü'min Sûresi: 60

3) Et-Tirmîzi, kitabu'd-daavat, bab: fazlu'd-dua

“(Ey Muhammed!) **De ki: “Duanız olmasa, Rabbim size ne diye değer versin! Siz yalanladınız. Öyle ise azap yakanızı bırakmayacak”**¹

Allah Teâlâ En’am süresinde de şöyle buyuruyor:

فَلَوْلَا إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلَكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

“Hiç olmazsa onlara azabımız geldiği zaman yakarıp tövbe etselerdi ya. Fakat (onu yapmadılar) **kalpleri katılaştı. Şeytan da yapmakta olduklarını zaten onlara süslü göstermişti**”²

Bu ve emsal ayet-i kerimelerden de anlaşılacağı üzere dua Müslüman için vaz geçemeyeceği amellerdendir. Bununla beraber günümüzde bunca dualar yapılmasına rağmen adeta dualarımızın kabul olunmadığı tevehhüm edilmektedir. Asrımızda Müslümanların içinde bulunduğu sıkıntılar da bu tevehhümün tezahürü olarak değerlendirilebilir. Şartları göz ardı edilerek yapılan ibadetler elbette kabule şayan değildir.

Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عَنْ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ: عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ

En-Numan b. Beşir (Allah ondan razı olsun)’den, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

“**Dua ibadetin ta kendisidir.**”³

Diğer ibadetlerin kabulünün belli başlı şartları olduğu gibi duanın da kabulünün belli başlı şartları vardır.

1) Furkan Sûresi: 77

2) En’am Sûresi: 43

3) Et-Tirmizi; kitabu'd-daavat, bab: fazlu'd-dua

Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in hadis-i şeriflerini incelediğimizde duanın kabul edilmesinin şartlarının genel olarak iki ana kısma ayrıldığını söyleyebiliriz:

a) Umumi şartlar

b) Hususi şartlar

A) UMUMİ ŞARTLAR

Bunlar üç tanedir:

1. Sıla-ı rahim: Sıla-ı rahim; akrabalık bağlarını gözetme, koparmama, akraba ve yakınları ziyaret etme, hallerini ve hatırlarını sorma, gönüllerini alma anlamlarına gelen bir terimdir.

Dinimiz, insanlar arası ilişkilere önem verildiği gibi özellikle yakınlardan başlayarak anne, baba ve sırasıyla diğer akrabaların ziyaret edilip gözetilmesine de son derece önem vermiştir. Bunun aksinin, uygun bir ahlak olmadığını amellerin ve duaların kabulüne mani olduğunu açık bir şekilde bildirmiştir.

Ebu Hureyre (Allah ondan razı olsun)’nin rivayet etmiş olduğu bir Hadis-i Şerif’te Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

إِنَّ أَعْمَالَ بَنِي آدَمَ تُعْرَضُ كُلَّ خَمِيسٍ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ فَلَا يَقْبَلُ عَمَلٌ قَاطِعٌ رَحِمَ

“Âdemoğlunun amelleri Perşembeyi Cumaya bağlayan gecede (Allah’a) arz olunur. Sıla-i rahimi kesenlerin amelleri kabul olunmaz”¹

Ebu Hureyre (Allah ondan razı olsun)’nin Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’den rivayet ettiği bir başka Hadis-i Şerif’te, Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

1) Ahmet b. Hanbel: 10272

لَا يَزَالُ يُسْتَجَابُ لِلْعَبْدِ مَا لَمْ يَدْعُ بِإِثْمٍ أَوْ قَطِيعَةٍ رَحِمَ مَا لَمْ يَسْتَعْجِلْ

“Kulun duası, acele etmediği¹, sıla-i rahimi kesmediği bir de günah bir şeyi talep edecek bir dua etmediği müddetçe kabul olunur.”²

Bu minvalde Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’den daha birçok hadis-i şerif mevcuttur.

2. Helal gıda: Müslüman için en önemli hususlardan biri, hiç şüphesiz helal gıdadır. Zira bunun diğer ibadetler üzerine büyük tesiri vardır.

Ehlince malum olduğu gibi insan mideden beslenmektedir. İnsanın diğer uzuvları da mideye gelen gıdalarla gıdasını almaktadır. Şayet midedeki gıda haram olursa oradan beslenen göz elbette harama bakmaktan haz alacak, helale bakmaktan zevk almayacaktır. Aynı şekilde haramla beslenen el, ayak, kulak haram işlerle meşgul olmak isteyecek, helalle meşguliyet onlara çok ağır gelecektir. Zira gıdası haramla olmuştur.

Sonuç olarak el, ayak, göz, kulak ve diğer uzuvlar haramdan zevk alacağından kişi ibadet zevkinden mahrum kalacaktır. İbadet zevkinden mahrum olan kişi elbette ibadeti, ibadet aşkıyla değil, yapıyorsa yapılması gereken bir görev gibi ruhsuz bir şekilde yapacaktır.

Netice; duaları kabul olunmayacaktır.

Müslim’in rivayet etmiş olduğu bir Hâdis-i Şerif’te Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا وَإِنَّ اللَّهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ

1) Duada aceleli olmanın ne demek olduğu ileride gelecektir.

2) Sahihul-Müslim, kitabuz-zikri ve'd-duâ ve't-tevbe, bab: beyanu ennehu yustecabu li'd-dâi

(يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُّوْا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٥١﴾)

وَقَالَ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُّوْا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ)
ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَا
رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغُذِيَ
بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ

“Ebu Hüreyre (Allah ondan razı olsun)’den, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: **Ey insanlar! Allah Teâlâ Hazretleri temizdir, ancak temizi kabul eder. Allah Teâlâ Peygamberlere neyi emrettiyse müminlere de onu emretmiştir.**

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) sonra şu ayeti kerimeleri okudu: (Ey peygamberler! Temiz şeylerden yiyecek ve iyi ameller işleyiniz. Doğrusu ben, sizin yaptığınız şeyleri tamamen bilirim.)¹ (Ey iman edenler! Eğer siz ancak Allah’a kulluk ediyorsanız, size verdiğimiz rızıkların iyi ve temizlerinden yiyecek ve Allah’a şükredin.)²

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu ayeti kerimeleri okuduktan sonra uzun yoldan gelmiş üstü başı tozlu ve dağınık bir adamdan bahsederek şöyle buyurdular:

(Bu kişi) **Ellerini semaya uzatarak Ya Rabbi, Ya Rabbi (der); halbuki onun yediği haram, içtiği haram, giydiği haram, gıdası haram, böylesinin duası nasıl kabul edilsin**³”

Et-Tabaranî’nin rivayetine göre İbn Abbas (Allah onlardan razı olsun) şöyle buyuruyor:

1) El-Müminun Sûresi: 51

2) El-Bakara Sûresi: 172

3) Müslim, kitabü’zekat, bab: kabuli’s-sadakati mine’l-kesbi’t-tıb

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ تَلَيْتُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذِهِ الْآيَةَ

(يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا)

فَقَامَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مُسْتَجَابَ الدَّعْوَةِ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا سَعْدُ أَطْبَ مَطْعَمَكَ تَكُنْ مُسْتَجَابَ الدَّعْوَةِ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنْ الْعَبْدَ لَيَقْذِفُ اللُّقْمَةَ الْحَرَامَ فِي جَوْفِهِ مَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْهُ عَمَلًا أَرْبَعِينَ يَوْمًا وَأَيُّمَا عَبْدٍ نَبَتْ لَحْمُهُ وَالرِّبَامِنْ السُّحْتِ فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in yanında şu ayeti kerime okundu:

“Ey insanlar! Yeryüzündeki şeylerin helâl ve temiz olanlarından yiye!”¹

Bunun üzerine Said b. Ebi Vakkas kalkarak Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e:

- “Ey Allah'ın Resulü Allaha dua et de Allah beni duası kabul olunanlardan eylesin” dedi.

- “Ey Said! Yediğin temiz olsun, duan kabul olunur” dedi ve devamla şöyle buyurdu: Muhammed'in nefsi, kudret elinde olan Al-laha yemin olsun ki, kul haram lokmayı midesine indirdiğinde kırk gün ameli kabul olunmaz. Hangi kulun bedeni haramdan ve faizden nema bulmuşsa ateş ona daha layıktır.²

3- Emribi'l-maruf nehyi ani'l-münkeri terk etmemek.

1) El-Bakara Sûresi: 168

2) El-Mu'cemu'l-Evsat et-Tabarani 6495 (cüz 6)

Emribi'l-maruf nehyi ani'l-münker; iyiliği emretmek kötülükten men etmek manasına gelen bu ümmetin en belirgin özelliklerindendir.

Âl-i İmran sûresinde Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ
عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ...

“Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten men eder ve Allah’a iman edersiniz...”¹

Müslüman için, yanında yapılan yanlışlıklara duyarsız kalmak düşünülemez. “Bana dokunmayan yılan bin yaşasın” zihniyeti İslami bir ahlak değildir.

Müslim’in rivayet etmiş olduğu bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَإِنْ
لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ

“Sizden biriniz bir kötülük gördüğünde eliyle onu düzeltsin sayet buna güç yetiremiyorsa lisanıyla, buna da güç yetiremiyorsa kalbiyle (buğz etsin). Bu ise imanın en zayıfıdır.”²

Sünenu’t-Tirmîzî de rivayet olunan başka bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَأْمُرَنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ أَوْ
لَيُوشِكَنَّ اللَّهُ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عِقَابًا مِنْهُ ثُمَّ تَدْعُوهُ فَلَا يُسْتَجَابُ لَكُمْ

1) Âl-i İmran Sûresi: 110

2) El-Müslim kitabı’l-ıman, bab: beyanu’l-kevni’l-münker mine’l-ıman

“Nefsim kudret elinde olan Allaha yemin ederim ki ya emr-i bi'l-maruf nehyi ani'l-münker yaparsınız veya yakında Allah sizin üzerinize azap gönderecek. Sonra dua edersiniz de duanız kabul olunmaz.”¹

Duanın Kabulünün Hususi Şartları: Bunlar üç tanedir:

1- Dua ederken kalbin gafil olmaması: Bunun manası şudur: Mümin dua ederken âdet yerini bulsun diye değil, cânı gönülden gerçek manada Allaha dua etmelidir. Tıpkı insanlardan umudunu yitirip zulüm altında kalan müminin Allaha yakarışı gibi

Aciz olma halinde nasıl Rabbimize dua ediyorsak, normal halde de böyle dua etmeliyiz. Ve şunu itikat etmeliyiz ki dua mümin için ikinci bir iş değildir. Belki sebeplerin oluşması veya kolaylaşması için Rabbimizin kullarına vermiş olduğu en önemli etkindir.

Ebu Hureyre (Allah ondan razı olsun)’nin rivayet etmiş olduğu bir Hadis-i Şerif’te Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ادْعُوا اللَّهَ وَأَنْتُمْ مُوقِفُونَ
بِالْإِجَابَةِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَجِيبُ دُعَاءَ مَنْ قَلْبٍ غَافِلٍ لَاهٍ

“Dualarınıza icabet edileceğine inanarak Allaha dua ediniz. Şunu bilin ki Allah Teâlâ Hazretleri örtünmüş gafil bir kalpten hiçbir dua kabul etmez.”²

2- Duada aceleci olmamak: Müslim’in rivayet etmiş olduğu bir hadisi şerifte Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

لَا يَزَالُ يُسْتَجَابُ لِلْعَبْدِ مَا لَمْ يَدْعُ بِائِمٍ أَوْ قَطِيعَةٍ رَجِمَ مَا لَمْ يَسْتَعْجِلْ
قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْإِسْتِعْجَالُ قَالَ يَقُولُ قَدْ دَعَوْتُ وَقَدْ دَعَوْتُ
فَلَمْ أَرَ يَسْتَجِيبُ لِي فَيَسْتَحْسِرُ عِنْدَ ذَلِكَ وَيَدْعُ الدُّعَاءَ.

1) Et-Tirmizî kitabü'l-fiten, bab: el-emru bi'l-ma'ruf ve'n-nehyü ani'l-münker

2) Et-Tirmizî, kitabü'd-daâvât, bab: 66

“Kulun duası aceleci olmadığı, sıla-ı rahimi terk etmediği bir de günah bir şeyi talep edecek bir dua etmediği müddetçe kabul olunur.

Acele etmek ne demektir diye suâl edildiğinde Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle cevap verdiler:

Kul, çok dua ettim ancak kabul olunduğunu görmedim der ve dua etmekten yorularak duayı bırakır.”¹

Ebu Hureyre (Allah ondan razı olsun) yoluyla rivayet olunan başka bir Hadis-i Şerif’te Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

يُسْتَجَابُ لِأَحَدِكُمْ مَا لَمْ يَعْجَلْ يَقُولْ دَعْوَتُ فَلَمْ يُسْتَجَبْ لِي

“Dua ettim kabul olunmadı demeksizin duada ecele etmeyen kişinin duasına icabet olunur.”²

3- Günah bir şeyi talep edecek bir duada bulunmamak:

Et-Tirmizî’nin rivayet etmiş olduğu bir hadisi şerifte Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

مَا عَلَى الْأَرْضِ مُسْلِمٌ يَدْعُو اللَّهَ بِدَعْوَةٍ إِلَّا آتَاهُ اللَّهُ إِيَّاهَا أَوْ صَرَفَ عَنْهُ مِنَ السُّوءِ مِثْلَهَا مَا لَمْ يَدْعُ بِإِثْمٍ أَوْ قَطِيعَةٍ رَحِمَ

“Yeryüzünde hiçbir Müslüman yoktur ki sılâ-i rahim-i terk etmediği veya günah bir şeyi talep edecek bir dua da bulunmadığı müddetçe Allah’a dua edecek olsa ya Mevla istediğini ona verir veya onun misli gibi bir kötülüğü ondan çevirir.”³

Ezcümle: Duanın kabulü için umumi ve hususi olmak üzere altı şart vardır. Bunların ilk üçü umumi diğerleri de hususi şartlardır.

1) Sahihul-Müslim, kitab: ez-zikru ve'd-duâ ve't-tevbe bab: beyanu ennehu yustecabu li'd-dai...

2) El-Buhârî, kitabud-daâvât, bab: yüstecabu li'l-abdi mala yuaccil

3) Et-Tirmizi kitabud-daâvât, bab: fi'n-tizari'l-ferec

Umumi olanlar her daim riayet edilmesi gereken şartlardır. Hususi olanlar ise dua esnasında riayet edilmesi gereken şartlardır.

A) Umumi şartlar:

- 1- Sıla-ı rahim
- 2- Helal gıda
- 3- Emri bi'l-ma'ruf nehyi ani'l-münker

B) Hususi şartlar

- 4- Gafil kalple dua etmemek
- 5- Duada aceleci olmamak
- 6- Günah günah bir şeyi talep edecek bir duada bulunmamak

Şartlarına riayet edilerek yapılan duaya Allah Teâlâ Hazretleri icabet eder.

Bu icabetin tezahürü; kulun istediğinin dünyada verilmesi veya günahına kefaret olması veyahut da ahirette mükâfatlandırılmasıdır.¹

Allah Teâlâ şartlarına riayet ederek dua yapmayı ve bu vesileyle ümmetin birlik ve beraberliğinin oluşmasını nasip eylesin.

1) El-Muharreru'l-Vecfz fi tefsiri'l-Kitabi'l-Aziz

İSTİHARE NAMAZI

482-SUÂL:

İSTİHARE NAMAZININ HÜKMÜ NEDİR
NASIL KILINMALIDIR?

Cevap: Âlimlerin ittifakıyla istihare sünnettir.¹

El-Buhârî'nin rivayetine göre Cabir b. Abdillah (Allah onlardan razı olsun) şöyle anlattı:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعْلَمُنَا
الِاسْتِخَارَةَ فِي الْأُمُورِ كُلِّهَا كَمَا يَعْلَمُنَا الشُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ يَقُولُ إِذَا
هَمَّ أَحَدُكُمْ بِالْأَمْرِ فَلْيَرْكَعْ رَكَعَتَيْنِ مِنْ غَيْرِ الْفَرِيضَةِ ثُمَّ يَقُولُ
اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ وَأَسْتَعِينُكَ بِقُدْرَتِكَ وَأَسْأَلُكَ مِنْ
فَضْلِكَ الْعَظِيمِ فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أَقْدِرُ وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ وَأَنْتَ عَلَّامُ
الْغُيُوبِ اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي
وَعَاقِبَةِ أَمْرِي أَوْ قَالَ فِي عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ فَاقْدِرْهُ لِي وَيَسِّرْهُ لِي ثُمَّ
بَارِكْ لِي فِيهِ وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي
وَعَاقِبَةِ أَمْرِي أَوْ قَالَ فِي عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ فَاصْرِفْهُ عَنِّي وَاصْرِفْنِي
عَنْهُ وَاقْدِرْ لِي الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ أَرْضِنِي بِهِ قَالَ وَيُسَمِّي حَاجَتَهُ

1) El-Mevsuatu'l-Fikhiyyetu'l-Kuveytiyye

“Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Kur’an’dan bir sure öğretir gibi bütün işlerde bize istihareyi ve şöyle buyururdu: Sizden biri, herhangi bir iş yapmak istediğinde, farz (namaz) dışında iki rekât namaz kılsın ve şöyle dua etsin: Allah’ım! Sen bildiğin için, senden hakkımda hayırlı olanı bana bildirmeni diliyorum. Ve kudretin yettiği için sana sığınyor ve senin yüce fazlından niyaz ediyorum. Çünkü sen her şeye gücü yetersin. Ben ise acizim, gücüm yetmez ve sen her şeyi bilirsin, hâlbuki ben bilemem, sen gaybları da tamamen bilirsin.

Allah’ım! Sen biliyorsun; eğer bu iş, benim dinim, yaşayışım, işimin âkıbeti (veya şöyle der;) dünyam ve ahiretim hakkında hayırlı ise, bunu bana nasip ve kolay eyle. Sonra bu işte benim için bereket meydana getir. Ve eğer bu iş, benim dinim, hayatım, işimin âkıbeti hakkında (veya şöyle der;) dünyevî uhrevî hususlarımda benim için bir şer (kötülük) ise, bunu benden çevir. Beni de bundan çevir. (Bu işe dair gönlümde bir arzu bırakma) Ve benim için hayır nerede ise nasip eyle ve kolay kıl, sonra da beni takdir ettiğin hayır ile hoşnut eyle. Sonra (bu kişi) ihtiyacını söylesin.”¹

Bir şeyin hayırlısını istemek, anlamında olan “istihare”, doğru olan hareketin nasıl olacağı bilinemeyen mubah işlerde manevi bir işarete nail olmak isteyen kıldığı iki rekâtlık bir namazdır. Hayırlı bir şey hakkında yapılacak olan istihare o işin istenilen vakitte yapılmasının uygun olup olmamasıyla alakalıdır. Yoksa bizatihi hayırlı olan işin yapılıp yapılmamasıyla ilgili istihare yapılmaz.

Hanefi mezhebinde son dönemlerin önde gelen âlimlerinden Muhammed Emin b. Abidin (ö.1252) **er-Reddu’l-Muhtar** adlı eserinde şöyle der: İstihare namazının kılınması herhangi bir nedenden dolayı kılınamayacak olsa yalnız istihare duası ile yetinilir.² İbn Abidin’in bu ifadesinden anlaşılan, istihare yapmak için namaz kılmak şart değildir. Yalnızca dua ile de istihare yapılabilir. Şu kadar var ki evla olan namaz ile beraber dua yapılmasıdır.³

1) El-Buhârî; kitabu’l-kusûf; babu macae fi-tatavvu

2) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu’l-Muhtâr

3) El-Mevsuatu’l-Fıkhiyyetu’l-Kuveyytiyye

İstihare şöyle yapılır: Kişi yatacağı zaman iki rekât namaz kılar. Birinci rekâtta Fatıha-i şerife'den sonra **Kafirun** sûresini ikinci rekâtta ise **İhlâs** sûresini okur. Namazı kıldıktan sonra yukarıdaki hadis-i şerifte beyan edilen istihare duasını okur ve abdestli bir şekilde kibleye yönelerek yatar. Rüyada beyaz veya yeşil görülmesi hayra, siyah veya kırmızı görülmesi ise şerre delalet ettiği¹ eslâfımızdan menkuldür.

483-SUÂL:

İSTİHARE YAPANIN, RÜYA GÖRMESİ ŞART MIDIR?

Cevap: İstihare yapıldığında rüya görmek şart değildir.

İstiharenin yedi gece yapılmasını ve kalbe ilk doğan kanaatle amel edilmesini, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Hazreti Enes'e (Allah ondan razı olsun) hitaben şu şekilde beyan etmiştir:

يَا أَنَسُ إِذَا هَمَمْتَ بِأَمْرٍ فَاسْتَغِرْ رَبَّكَ فِيهِ سَبْعَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ أَنْظِرْ
إِلَى الَّذِي يَسْبِقُ إِلَيَّ قَلْبِكَ فَإِنَّ الْخَيْرَ فِيهِ

“Ya Enes! Bir iş yapmak istediğin vakit o iş hakkında yedi kez rabbinden hayrı talep et, (istihare yap) sonra kalbine ilk gelene bak, zira hayır ondadır.”²

El-Mevsuatu'l-Fıkhiyyetu'l-Kuveytiyye adlı eserde şöyle denilmiştir: Fakihlerin sözlerinden anlaşılan istiharenin yedi kere tekrar edilmesi, istihare yapan kişinin kalbinde bir şeyin zuhur etmemesi durumundadır. Şayet istihare yapan kişi için herhangi bir şey zuhur edecek olursa istihareyi tekrar etmeye gerek yoktur.³ İstiharenin kabulüne alamet, göğsün genişlemesi kalbin o işe karşı sevinç ve itminana ulaşması olarak beyan edilmiştir.

1) Muhammed Emin ibn Âbidin, Reddu'l-Muhtar

2) Camiu'l-Ehadis Es-Suyuti, kısmu'l-istitakat, harfu'l-elif

3) El-Mevsuatu'l-Fıkhiyyetu'l-Kuveytiyye, istihare maddesi

484-SUÂL:

**İSTİHARENİN SONUCU İLE
İSTİŞARENİN NETİCESİ ARASINDA
FARKLILIK OLURSA
HANGİSİNE İTİBAR EDİLMELİDİR?**

Cevap: İstihare sünnet olduğu gibi, herhangi bir meselede ehil olan kişiyle istişare yapmak da ayrı bir sünnettir.

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in Sahabe-i Kiramla olan irtibatını Allah Teâlâ Hazretleri **Âl-i İmran Sûresinde** şöyle beyan ediyor:

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا
مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا
عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿١٥٩﴾

“Allah’ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık sen onları affet. Onlar için Allah’tan bağışlama dile. İş konusunda onlarla müşavere et. Bir kere de karar verip azmettin mi, artık Allah’a tevekkül et, (ona dayanıp güven). Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever.”¹

Allah Teâlâ Hazretleri **Şûrâ Sûresinde** şöyle buyuruyor:

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنِهِمْ
وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣٨﴾

“Ve o kimseler için ki Rablerine icabette bulundular ve namazı dosdoğru kıldılar ve onların işleri aralarında meşveret iledir ve kendilerini merzûk ettiğimiz şeylerden infakta bulunurlar.”²

1) Âl-i İmran Sûresi: 159

2) Şûrâ Sûresi: 38

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in istişareye verdiği önemi ifade etme sadedinde Ebu Hureyre (Allah ondan razı olsun) şöyle buyurdu:

عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: مَا رَأَيْتُ مِنْ النَّاسِ أَحَدًا أَكْثَرَ مَشُورَةً لِأَصْحَابِهِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

“İbn Şihab’dan rivayete göre Ebu Hureyre (Allah ondan razı olsun) şöyle buyurdu: **Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in ashabıyla istişare yapmasından daha fazla istişare yapan hiç kimseyi görmedim.**”¹

Keşfu’s-Sitâre an Salatî’l-İstihâre adlı eserde, İbnu’l-Haccac el-Mâlikî’den naklen şöyle denilmiştir: İstihare ile istişareyi cem etmek yani bir iş hakkmda her ikisini de yapmak, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in sünnet-i seniyyesine tam anlamıyla sarılmaktır.²

Mevsuatu’l-Buhûs ve’l-Makâlâtü’l-İlmiyye adlı eserde, İmam en-Nevevî’den naklen şöyle denmiştir:

İstihare yapılmadan önce ehil kişiyle istişarede bulunmak müstahaptır.³ İstişareye ehil olan kişiden kastedilen; dinine, istişare yapılmak istenilen konu hakkında bilgisine, tecrübesine ve istişare yapmak isteyen kişiye karşı merhamet ve şefkatine güvenilen kişidir.

İstîşârenin neticesi olarak yapılacak işte maslahat olduğuna varılacak olursa, kişi ayrıca istihare yaparak o işin hayırlı olmasını Allah Teâlâ Hazretlerinden talep eder.

İbn Hacer el-Heysemî şöyle der:

İstihare ile istişare arasında tearuz olursa istişarenin sonucu doğrultusunda hareket edilir. Zira uzman ve güvenilir olan kişinin sözüyle hareket etmek, kişinin kendine itimat etmesinden daha kuvvetlidir. Çünkü kişinin kalbine arzuladığı şıkkın doğma ihtimali vardır.

1) El-Camiu fi’l-Hadîs, babu’l-bağy

2) Keşfu’s-Sitâre an Salatî’l-İstihâre

3) Mevsuatu’l-Buhusu ve’l-Makâlâtü’l-İlmiyye

İstişarede ilim ve tecrübenin kullanılması sonucunda verilen bir karar vardır. Ancak kişi o işi fazla arzulamıyor olursa veya arzusu mutedil olursa bir de kalbi mutmain olursa istiharenin neticesi doğrultusunda amel edebilir.¹

485-SUÂL:

BAŞKASI ADINA İSTİHARE YAPILABİLİR Mİ?

Cevap: Kitaplarımızda bu meseleyi açıkça ifade eden ibarelere rastlamak zordur.

Bununla beraber *El-Mevsuatu'l-Fıkhiyyetu'l-Kuveytiyye* adlı eserde şöyle denilmiştir: Maliki ve Şafi mezheplerine göre istiharede niyabet yani bir başkası adına istihare yapmak caizdir.

Hanefî ve Hanbelî kitapları bu konuya değinmemişlerdir.²

Kitaplarımızın bu meseleye açıkça değinmemeleri bunun caiz olmadığını göstermez. Zira caiz olmadığını ifade eden ibareler de yoktur.

Müslim'in rivayet etmiş olduğu bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (...)
مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَنْفَعَ أَخَاهُ فَلْيَنْفَعْهُ

Cabir'den şöyle rivayet edildi: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: "...Sizden biriniz (din) kardeşine faydalı olmaya güç yetirebiliyorsa ona fayda sağlasın"³

İstihare yapmayı bilmeyen kişi yerine, bilen birinin istihare yapması, hiç şüphesiz hadis-i şerifte teşvik edilen din kardeşine menfaatli olmanın kapsamındadır.

1) El-Mevsuatu'l-Fıkhiyyetu'l-Kuveytiyye

2) A.g.e

3) Müslim, kitabı's-selam, bab: istihbabu'r-rıkkıyye...

ABDEST ŞÜKÜR NAMAZI

486-SUÂL:

ABDEST VEYA GUSÛL ALDIKTAN SONRA
KILINAN ŞÜKÜR NAMAZININ HÜKMÜ
VE FAZİLETİ NEDİR?

Cevap: Allah Teâlâ Hazretleri, **Nahl Sûresinde** şöyle buyuruyor:

وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨﴾

“Ve eğer Allah’ın nimetini saymaya kalksanız onu sayamazsınız. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”¹

Allah Teâlâ Hazretleri biz kullarına sayısız nimetler vermiştir. Bu nimetlere mazhar olan kulların hiç şüphesiz yaratıcısına şükretmesi matlup olandır.

Şu kadar var ki her nimetin kendine has bir şükrü vardır. Kul yaratıcısına karşı yapacağı şükrü, kendi düşüncesine göre değil, şer-i şerifin belirlediği şekilde yapması gerekmektedir. Mesela Allah Teâlâ Hazretleri bir kula mal nimeti verecek olsa, o kul bu nimete şükür olarak sabahtan akşama kadar “çok şükür ya Rab” diyecek olsa, bu nimetin şükrünü eda etmiş olmayacaktır. Zira bir nimet olan malın şükrü, şartları oluşması takdirinde ancak zekâtının verilmesiyle gerçekleşir.

Müslüman bir kulun abdest alması da bir nimettir. Bu nimetin de tıpkı diğer nimetler gibi şükrü vardır. Şu kadar var ki her şükrün hükmü aynı değildir. Bazıları farz, bazıları sünnet bazıları ise müstehaptır.

1) Nahl Sûresi: 18

Kişi, abdest alma veya gusletme nimetine nail olunca şükranını bildirmek için iki rekât namaz kılar. Dilimizde bu namaza “abdest şükür namazı” denmektedir.

Fahrudin Osman b. Ali ez-Zeylaî (ö.743), *Tebyinu'l Hakâik* isimli eserinde şöyle der: Abdestin ardından iki rekât namaz kılmak müstahaptır.¹

Vaktin nafile namaz kılmaya elverişli olması durumunda yani vakit kerahet vakti değil ise² abdest alan veya gusleden kişi -abdest veya gusül uzuvlarındaki yaşlılık kuruyacak kadar bir zaman geçmeden- iki rekât abdest şükür namazı kılar.

Şayet abdest ve guslün akabinde herhangi bir farz veya sünnet namaz kılacak olsa bu namaz şükür namazı yerine geçer.³ Ayrıca şükür namazı kılması gerekli değildir.

Abdest şükür namazının fazileti hakkında Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
مَا مِنْ أَحَدٍ يَتَوَضَّأُ فَيُحْسِنُ الْوُضُوءَ وَيُصَلِّي رَكَعَتَيْنِ يُقْبِلُ بِقَلْبِهِ
وَوَجْهِهِ عَلَيْهِمَا إِلَّا وَجِبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ

“Ukbe b. Amir el-Cuheniyy’den rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

Hiçbir kimse yoktur ki, güzel bir şekilde abdest alsın, kalbi ve yüzüyle yönelerek iki rekât namaz kılsın da cennet ona vacip olmasın.⁴

1) Fahrudin Osman b. Ali ez-Zeylaî, Tebyinu'l Hakâik

2) Muhammed Emin ibn Âbidin, Reddu'l-Muhtâr

3) Büyük İslam İlmihali Ö. N. B.

4) Ebu Davut, Kitabu's-salah babu'l-kerahiyyeti'l-vesvese / 906

KUŞLUK NAMAZI

487-SUÂL:

KUŞLUK NAMAZI KILMANIN HÜKMÜ VE FAZİLETİ NEDİR?

Cevap: Kuşluk namazı Şafi¹ ve Maliki² mezheplerine göre müekket sünnettir.

Hanefi³ mezhebine göre ise müstahaptır. Âlimlerin çoğunun görüşü de bu şekildedir.⁴ Yani müstahaptır.

Kuşluk namazı, Allah Teâlâ Hazretleri'nin kullarına vermiş olduğu beden nimetini her gün ifa eden şükür konumundadır.

Müslim'in rivayet etmiş olduğu bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عَنْ أَبِي ذَرٍّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ يُضَيِّحُ عَلَى كُلِّ سُلَامَى مِنْ أَحَدِكُمْ صَدَقَةٌ فَكُلُّ تَسْبِيحَةٍ صَدَقَةٌ وَكُلُّ تَحْمِيدَةٍ صَدَقَةٌ وَكُلُّ تَهْلِيلَةٍ صَدَقَةٌ وَكُلُّ تَكْبِيرَةٍ صَدَقَةٌ وَأَمْرٌ بِالْعُرْوَةِ صَدَقَةٌ وَنَهْيٌ عَنِ الْمُنْكَرِ صَدَقَةٌ وَيُجْزِي مِنْ ذَلِكَ رَكْعَتَانِ يَرَى كَعَهُمَا مِنَ الصَّحَى

“Ebu Zer (Allah ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

1) El-Mecmu' şerhu'l-Mühezzeb, En-Nevevi (ö.676)

2) El-Mevsuatu'l-Fikhiyyetu'l-Kuveytiyye

3) Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla'î, Tebyinu'l Hakâik; El-Fetâvâ'l-Hindiyye; Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmi bir heyet

4) El-Mevsuatu'l-Fikhiyyetu'l-Kuveytiyye

Her birinizin her bir eklem kemiği için (şükür olarak) günde bir sadaka vardır. Bu sebeple her tesbih (Subhanallah demek) sadakadır. Her hamd (Elhamdulillah demek) sadakadır. Her tehlîl (Lailaheillallah demek) sadakadır. Her tekbir (Allah'u Ekber demek) sadakadır. İyiliği emretmek sadakadır. Kötülükten sakındırmak sadakadır. Kuşluk vaktinde kılınan iki rekât (kuşluk namazı) bunların yerine geçer.¹

Yani her bir eklem kemiğinin günlük olarak sadakası bu namaz sebebiyle yerine getirilmiş olur.

Tirmîzî'nin rivayet etmiş olduğu hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ حَافَظَ عَلَى شَفْعَةِ الصُّحَى غُفِرَ لَهُ ذُنُوبُهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ

“Ebu Hureyre (Allah ondan razı olsun)’den rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

Her kim kuşluk namazını iki rekât olarak kılmaya devam edecek olursa, günahları denizlerin köpüğü kadar çok olsa bile af olunur.”²

Kutsî bir hadis-i şerifte Allah Teâlâ Hazretleri şöyle buyuruyor:

عَنْ أَبِي ذَرٍّ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنَّهُ قَالَ: ابْنُ آدَمَ أَرْكَعَ لِي مِنْ أَوَّلِ النَّهَارِ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ أَكْفَيْكَ آخِرَهُ

“Ebu Zer (Allah ondan razı olsun)’den rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Allah Teâlâ’nın şöyle dediğini naklediyor:

Ey Âdemoğlu günün evvelinde benim için dört rekât namaz (kuşluk) kıl ki, ben de günün sonunda sena kâfi olayım.”³

1) Müslim, kitap: salatu'l-müsafirîn, bab: istihbabu salati'd-duha...

2) Et-Tirmîzî, Ebvabu'l-vitir, bab: salatu'd-duha

3) Et-Tirmîzî, Ebvabu'l-vitir, bab: salatu'd-duha

Tirmîzî'nin rivayet etmiş olduğu bir diğer hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ صَلَّى الضُّحَى ثِنْتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً بَنَى اللَّهُ قَصْرًا مِنْ ذَهَبٍ فِي الْجَنَّةِ

Enes b. Malik (Allah ondan razı olsun)'den rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

Her kim kuşluk namazını on iki rekât olarak kılsa Allah Teâlâ Hazretleri (o kul için) cennette altın saray bina eder.”¹

Kuşluk namazının fazileti hakkında daha birçok hadis-i şerif mevcuttur. Kuşluk namazının bunca fazileti varken üstelik vücudumuzun günlük sadakasını bu namazla ifa etme imkânı bulunurken bu namazı kılmamak ne büyük bir kayıptır. Öyleyse yaratana karşı şükür için bu namazın kılınması pek güzel olmaz mı?

488-SUÂL:

KUŞLUK NAMAZI KAÇ REKÂTTIR?

Cevap: Kuşluk namazının müstahap olduğunu söyleyen âlimler² arasında bu namazın en azının iki rekât olduğunda ihtilaf yoktur.

Şu kadar var ki, bu namazın en fazla kaç rekât olarak kılınabileceğinde ihtilaf edilmiştir.

Maliki³ ve Hanbelî⁴ mezheplerine göre kuşluk namazının en fazlası sekiz rekâttır. Hatta Malikîlerden, kuşluk namazı olarak sekiz rekâttan fazla kılmanın mekruh olduğunu açıkça söyleyenler de olmuştur. Ancak bu namaz, mutlak nafil niyetiyle kılınacak olsa böyle bir kerahet söz konusu olmayacaktır.⁵

1) Et-Tirmîzî, Ebvabu'l-vitr, bab: salatu'd-duha

2) Bir evvelki suâlin cevabında da beyan ettiğimiz gibi bu görüş Hanefîlerin ve çoğunluğun görüşüdür.

3) Fıkhu'l-ibadat el-Maliki

4) El-İnsaf fi Magrifeti'r-Racihi mine'l-Hilaf, Alaaddin Ebu'l-Hasen el-Merdavî ed-Dimaşkî (ö.885)

5) Fıkhu'l-ibadât el-Maliki

Şafi mezhebinin kaynaklarında kuşluk namazının en fazla kaç rekât olduğuna dair farklı ibareler vardır. Bazılarına göre en fazlası on iki rekât, diğerlerine göre ise sekiz rekâttır.¹

İmam en-Nevevî *Ravdatu't-Talibîn ve 'Umdetu'l-Muftîn* adlı eserinde şöyle demiştir: Kuşluk namazının en azı iki, faziletlisi sekiz, en çoğu da on iki rekâttır.²

Hanefî mezhebin de ise kuşluk namazının en fazlası on iki rekâttır. Aynı zamanda bu, Ahmet b. Hanbel'den rivayet edilen bir görüştür.

Bir evvelki suâlin cevabında da mezkûr olan *Tirmîzi*'nin rivayet etmiş olduğu hadis-i şerif, bu görüşe delil olarak getirilmiştir.

El-Haskefî, *ed-Dürri'l-Muhtar* adlı eserinde *el-Münye* adlı eserden şöyle nakletmiştir:

Kuşluk namazının en azı iki, en çoğu on iki, ortası da sekiz rekâttır. En faziletli olan da budur. Zira kuşluk namazının sekiz rekât olarak kılınması, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in hem sözü hem de uygulamasıyla sabit olmuştur.

Hâlbuki kuşluk namazının on iki rekât olarak kılınması Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in sadece sözüyle sabit olmuştur. Bu durum kuşluk namazının en fazlasının tek selamla kılınması durumundadır. Şayet kuşluk namazı ayrı ayrı selamlarla kılınacak olsa şüphesiz ziyade etmek daha faziletli olacaktır.³

Şah Velîyullah b. Abdurrahim ed-Dihlevî, *Huccetullahi'l-Bâliğa* adlı eserinde kuşluk namazının rekâtları hakkında şöyle demiştir:

Kuşluk namazının üç derecesi vardır.

1- Kuşluk namazını, en az miktarı olan iki rekât olarak kılmak in-sanoğlunun her bir eklemine karşılık vermesi gereken sadakanın yerini tutar. Allah Teâlâ Hazretleri'nin her bir eklemi sağlıklı yaratması

1) El-Mevsuatu'l-Fikhiyyetu'l-Kuveytiyye

2) Ravdatu't-Talibîn ve 'Umdetu'l-Muftîn

3) El-Haskefî, Ed-Dürri'l-Muhtar

büyük bir nimettir. Bu nimet mukabilinde şükür olarak iyi işlerde bulunmak gerekir. Şüphesiz namaz hayırlı işlerin en üstünüdür.

2- Kuşluk namazını dört rekât olarak kılmak; Yukarıda da mezkûr olduğu üzere Kutsî bir hadis-i şerifte Allah Teâlâ Hazretleri şöyle buyuruyor:

عن أَبِي ذَرٍّ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنَّهُ قَالَ: ابْنُ آدَمَ أَرْكَعَ لِي مِنْ أَوَّلِ النَّهَارِ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ أَكْفِكَ آخِرَهُ

“Ebu Zer (Allah ondan razı olsun)’den rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Allah Teâlâ’nın şöyle dediğini nakleder: *Ey Âdemoğlu! günün evvelinde benim için dört rekât namaz (kuşluk) kıl ki, günün sonunda ben de sena kâfi olayım.*”¹

3- Kuşluk namazını sekiz veya on iki rekât olarak kılmak;²

Ebu Zer (Allah ondan razı olsun)’den rivayet edilen bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

مَنْ صَلَّى الضُّحَى سَجْدَتَيْنِ لَمْ يُكْتَبْ مِنَ الْغَافِلِينَ، وَمَنْ صَلَّى أَرْبَعًا كُتِبَ مِنَ الْقَانِتِينَ، وَمَنْ صَلَّى سِتًّا كَفَى ذَلِكَ الْيَوْمَ، وَمَنْ صَلَّى ثَمَانِيًا كَتَبَهُ اللَّهُ مِنَ الْعَابِدِينَ، وَمَنْ صَلَّى ثِنْتَيْ عَشْرَةَ رَكَعَةً بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ

“Kim kuşluk namazını iki rekât kılsa gafillerden yazılmaz. Kim kuşluk namazını dört rekât kılsa Allah Teâlâ Hazretleri’nin emrini yerine getiren onu çokça zikredenlerden yazılır. Kim kuşluk namazını altı rekât kılsa o gün ona yeter. Kim kuşluk namazını sekiz rekât kılsa âbidlerden yazılır. Kim kuşluk namazını on iki rekât kılsa Allah Teâlâ Hazretleri onun için cennette bir bina inşa eder.”³

1) Et-Timîzî, Ebvabul-vitr, bab: salatu'd-duha

2) Huccetullahi'l- Balîğa, en-Nevafil

3) El-Beyhakî süneni's-sağir, kitabu's-salat, bab: tefriu evbabi sairi salati't-tatavvu

İbrahim el-Halebî (ö.956), *Ğunyetu'l-Mütemellî/Haleb-i Kebir* adlı eserinde bu hadis-i şerifi zikrettikten sonra şunu nakletmiştir: Bu hadis-i şerifin her ne kadar senedinde zâyıf olmasını gerektiren bir durum olsa da yerleşmiş olan bir kural vardır ki; fadailu'l-amelde¹ zayıf olan hadisle amel² caizdir.³ İbn Abidin (ö.1252) de böyle demiştir.⁴

489-SUÂL:

NAFİLE NAMAZLARDA KIRAATİ UZUN TUTARAK
KIYAMI UZATMAK MI, YOKSA NORMAL KIRAATLE
REKÂTLARI ÇOĞALTARAK KILMAK MI
DAHA FAZİLETLİDİR?

Cevap: İbrahim el-Halebî (ö.956), *Ğunyetu'l-Mütemellî / Haleb-i Kebir* adlı eserinde şöyle demiştir: Nafile namazlarda rekât adedinin çokça yapılmasındansa kıyamın uzun tutulması daha faziletlidir. Yani kıyamı uzun tutarak az rekât namaz kılmak, bu zaman miktarınca çok rekâtlı namaz kılmaktan daha faziletlidir. Dört rekâtlı namaz kılma miktarınca kıyamı uzun tutarak iki rekâtlı namaz kılmak gibi. Zira namazda kıyamın uzun tutulması, kıraatin çok olmasını gerektirir. Namaz rekâtlarının çok olması ise, içinde zikir ve tesbihi barındıran rükû ve secdenin çok olmasını gerektirir. Hâlbuki Kur'an-ı Kerim okumak diğer zikir ve tesbihlerden daha faziletlidir.⁵

490-SUÂL:

KUŞLUK NAMAZI HANGİ VAKİTLERDE KILINABİLİR?

Cevap: Kuşluk namazı güneşin yükselmesinden itibaren zeval vaktinden biraz öncesine kadar kılınmalıdır. Yani kerahet vaktinin girmemiş olduğu bir vakitte kılınmalıdır.⁶

1) Bir amelin ilk sabit olmasında değil de sabit bir amelin teferruatında yani daha fazla sevabkâr kılacak işlerde

2) Usul-i hadis kitaplarında zikredilen üç şartın bulunması durumunda

3) İbrahim el-Halebî, *Ğunyetu'l-Mütemellî/Haleb-i Kebir*

4) Muhammed Emin ibn Âbidîn, *Reddu'l-Muhtâr*

5) İbrahim el-Halebî, *Ğunyetu'l-Mütemellî/Haleb-i Kebir*

6) El-Haskefi, *Ed-Dürü'l-Muhtar*

Et-Tahtâvî (ö.1231) **Merak'î Felâh** adlı eser üzerine yazmış olduğu haşiyesinde şöyle demiştir:

Kuşluk namazı için en uygun olan vakit; şer'i günden dörtte biri kadar bir zamanın geçtiği vakittir.¹

Fecr-i sadığın doğmasından yani imsak vaktinden itibaren başlayıp güneşin batmasına kadar devam eden güne, Şer'i gün denir.

Örfî gün ise güneşin doğmasından başlayıp batmasına kadar devam eden gündür.

Şer'i gün imsak vaktinden itibaren başladığı için örfî güne nispetle ortalama bir buçuk, iki saat kadar daha uzundur.

Kuşluk namazı için en uygun olan vakit şer'i günün dörtte birinin geçtiği vakittir. Bu ise, güneşin yükselmeye başlayarak sıcaklığının hissedildiği zamandır.

Müslim'in rivayet etmiş olduğu bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

أَنَّ زَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ رَأَى قَوْمًا يُصَلُّونَ مِنَ الصُّحَى فَقَالَ أَمَا لَقَدْ عَلِمُوا أَنَّ الصَّلَاةَ فِي غَيْرِ هَذِهِ السَّاعَةِ أَفْضَلُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ صَلَاةُ الْأَوَّابِينَ حِينَ تَرْمِضُ الْفِصَالُ

“Zeyt b. Erkam kuşluk namazını (erken) kılan bir topluluk gördü de şöyle buyurdu: Şüphesiz bunlar da bilirler ki (kuşluk) namazı sonra ki bir saatte kılmak daha sevaptır. Zira Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor: Evvabînin namazı (tövbe edip Allah Teâlâ'ya dönenlerin namazı) sıcaktan deve yavrularının ayağı yandığı bir zamanda kılınandır.”²

Yani güneşin sıcaklığı kumlara ve taşlara fazla tesir ettiği zamandır.

1) Ahmed b. Muhammed b. İsmail et-Tahtâvî, Haşiye alâ Merak'î Felâh

2) El-Müslim, kitab: salatu'l-musafirin, bab: salatu'l-ebvabîn...

Kuşluk namazının bir diğer ismi bu hadis-i şeriften de anlaşıldığı üzere evvabin namazı olduğundan, akşam namazından sonra kılınan altı rekâtlık namazla karıştırılmamalıdır. Zira bu namaza da evvabin namazı denmektedir.¹ Bu namazla alakalı bilgi ileride gelecektir.

Ezcümle: Net olarak ifade etmek gerekirse Kuşluk namazını kılmanın zamanı; güneşin doğumundan ortalama kırk, kırk beş dakika sonra yani bayram namazının kılınma vaktinden itibaren başlayarak öğle namazına takriben yarım saat kalana kadar yani kerahet vakti öncesine kadar olan zamandır. Güneş sıcaklığının hissedildiği şer'i günün dörtte biri kadar olan zamanın geçtiği vakitte bu namazın kılınması daha faziletlidir.

491-SUÂL:

KUŞLUK NAMAZI İLE İŞRÂK NAMAZI AYNI NAMAZ MIDIR?

Cevap: *El-Mevsuatu'l-Fıkhiyyetu'l-Kuveytiyye* adlı eserde şöyle mezkûrdur: Şafiî kitaplarında kuşluk namazından bahsederlerken aynı başlık altında işrak namazını da işlemişlerdir. Şerhlerde bazıları bu ikisinin, iki ayrı namaz olduğunu söylerken, diğer bazıları ise farklı olmadıklarını aksine ikisinin aynı namaza verilmiş iki ayrı isim olduğunu savunmuşlardır. Buna gerekçe olarak da şu ayet-i kerimedeki işareten bahsetmişlerdir.²

...يُسَبِّحْنَ بِالْعِشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ

“...akşam ve işrak vakti tesbih ederlerdi”³

Aynı ayet-i kerimeyi diğer görüşe delil getiren Şeyh Zekeriya el-Ensârî, *Esnâ'l-Matalîb* adlı eserinde, *el-İhya* adlı eserden şunu nakletmiştir:

1) El-Mevsuatu'l-Fıkhiyyetu'l-Kuveytiyye

2) El-Mevsuatu'l-Fıkhiyyetu'l-Kuveytiyye

3) Sâd Sûresi: 18

İşrak namazı güneş doğup kerahet vakti çıktıktan sonra kılınan iki rekâtlık bir namazdır. Kuşluk namazı ise ayrı bir namazdır. Yukarıda mezkûr olan ayet-i kerimede bu manaya işaret edilmiştir.

Buna göre ayet-i kerimenin manası şöyledir:

Kuşluk namazından başka işrak namazı kılarlar.¹

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عن أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ صَلَّى الْغَدَاةَ فِي جَمَاعَةٍ ثُمَّ قَعَدَ يَذْكُرُ اللَّهَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ كَانَتْ لَهُ كَأَجْرِ حَجَّةٍ وَعُمْرَةٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَامَّةٌ تَامَّةٌ تَامَّةٌ

“Enes b. Malik’den rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

Kim sabah namazını cemaatle kılar, sonra güneş doğuncaya kadar oturup Allah Teâlâ’yı zikreder sonra da iki rekât namaz (işrak namazı) kılar, bu kimse için tam hac ve tam umre sevabı vardır.²

1) Esna'l-Matalib

2) Tirmizi, 586, hasen-garip hadistir, demiştir. En-Nevevi, el-Ezkâr isimli eserinde bu hadisi almış ve ha-sendir demiştir. El-Ezkâr,165.

EVVABİN NAMAZI

492-SUÂL:

EVVÂBİN NAMAZI KILMANIN HÜKMÜ VE FAZİLETİ NEDİR?

Cevap: Faziletli vakitlerden biri de akşam ile yatsı arasındaki vakittir.

Bu vakti; Namaz, Kur'an-ı Kerim tilaveti, tesbih ve zikir gibi ibadetlerle ihya etmenin medup olması da bundandır. Yani bu vaktin faziletindendir.

Şu kadar var ki bu ibadet nevilerinden en faziletlisi namazdır. Ashabı kiram, tabiin ve selefi salihlerin birçoğunun bu vakti ihya etmeye önem verdikleri çokça rivayet olunmuştur.¹

Tövbe edip Allah Teâlâ'ya dönenlerin namazı anlamına gelen² evvabın namazı akşam namazından sonra kılınan müstehap bir namazdır.³ Kemal İbnu'l-Hümam, *Fethu'l-Kadîr* isimli eserinde bu namazın mendub olduğunu söylemiştir.⁴

Bu namazın fazileti hakkında birçok hadis-i şerif mevcuttur.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ صَلَّى
بَعْدَ الْمَغْرِبِ سِتًّا رَكَعَاتٍ لَمْ يَتَكَلَّمْ فِيمَا بَيْنَهُنَّ بِشَوْءٍ عُدِلَ لَهُ
بِعِبَادَةِ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ سَنَةً

1) El-Mevsuatu'l-Fıkhiyyetu'l-Kuveyytiyye

2) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

3) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahrü'r-Râik

4) Kemal İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr

“Ebu Hureyre (Allah ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

Her kim akşam namazından sonra arada kötü söz konuşmazın altı rekât namaz kılacak olursa, o altı rekât o kimse için on iki senenin ibadetine muadil (denk) tutulur.”¹

Hazreti Ayşe (Allah ondan razı olsun)’nin rivayet etmiş olduğu bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

مَنْ صَلَّى بَعْدَ الْمَغْرِبِ عِشْرِينَ رَكْعَةً بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ

“Her kim akşam namazından sonra yirmi rekât namaz kılacak olursa Allah Teâlâ Hazretleri o kul için cennette bir ev bina eder”²

493-SUÂL:

EVVABİN NAMAZI KAÇ REKÂTTIR?

Cevap: Bir evvelki suâlin cevabında mezkûr olan hadis-i şeriflerden ötürü bu namazın kaç rekât olduğu hususunda âlimler ihtilaf etmişlerdir.

İmam Azam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)’ye göre bu namaz altı rekâttır. Muhammed Emin b. Abidin (ö.1252) **Reddu'l-Muhtar** adlı eserinde şöyle demiştir: Bu namazı üç ayrı selamla altı rekât olarak kılmak müstahaptır.³

Hanbelî mezhebinde tercih edilen görüş de bu şekildedir. Yani bu namaz altı rekâttır.⁴

Hanbelî mezhebinde bu namazın, dört rekât olduğuna dair rivayet bulunduğu gibi yirmi rekât olduğuna dair rivayet de mevcuttur.⁵

1) Et-Tirmizî, Ebvabu's-salat, bab: fazlu't-tatavvu...

2) Et-Tirmizî, Ebvabu's-salat, bab: fazlu't-tatavvu...

3) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

4) El-Kafi fi Fikhi'l-Hanbel

5) İbnu'l-Kudâme, El-Mu'ni

Şafi mezhebinde ise bu namazın en azı iki rekât, en fazlası ise yirmi rekâttır. Muhammed el-Hatip eş-Şirbînî (ö.677) **Mu'nî'l-Muhtac** isimli eserinde şunları nakleder:

Evvabin namazına, gaflet namazı da denilmektedir. Zira yatsı namazı veya uyku ve emsali gibi bir takım etkenlerden dolayı insanlar bu namazdan gafil kalabilirler.

Bu namaz yirmi rekâttır. El-Mâverdî şöyle demiştir:

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu namazı kılar ve şöyle derdi: Bu evvâbin (tövbe edip Allah Teâlâ'ya dönenlerin) namazıdır.

Evvâbin ismi kuşluk namazı bahsinde de zikrolunduğu üzere bu namaz ile kuşluk namazı arasında müşterektir. Yani her iki namaza da evvâbin namazı denmektedir.¹

Maliki mezhebinde evvâbin namazının çoğu için bir sınır yoktur. Şu kadar var ki evla olan bu namazı altı rekât kılmaktır.²

1) El-Hatip eş-Şirbînî (ö.677), Mu'nî'l-Muhtac

2) El-Mevsuatu'l-Fıkhiyyetu'l-Kuveyyiyye

YOLCULUĞA ÇIKIŞ VE YOLCULUKTAN DÖNÜŞ NAMAZI

494-SUÂL:

YOLCULUĞA ÇIKARKEN
NAMAZ KILMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Yolculuğa çıkan Müslüman için, riayet etmesi gereken birçok edep vardır.

Bunlardan biri ise; kerahet vakti değil ise yolculuğa çıkmadan önce iki rekât namaz kılmaktır.

İbrahim el-Halebî'nin, *Ğunyetu'l-Mütemellî/Haleb-i Kebir* adlı eserinde bunun müstehap olduğunu söylemiştir.¹

Birinci rekâtında Fatiha-i şerife'den sonra "**Kafirun**" sûresi, ikinci rekâtında "**İhlâs**" sûresi okunur.²

İbn Ebi Şeybe, *el-Musannef* isimli eserinde bu konuyla ilgili olarak şu rivayetine yer verir.

عَنِ الْمُطْعِمِ بْنِ الْمِقْدَامِ، قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ مَا خَلَفَ عَبْدٌ عَلَى أَهْلِهِ أَفْضَلَ مِنْ رَكْعَتَيْنِ يَرْكَعُهُمَا
عِنْدَهُمْ حِينَ يُرِيدُ سَفَرًا

"Mut'im İbnu'l-Mikdâm'dan rivayete göre, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuşlardır:

1) İbrahim el-Halebî, *Ğunyetu'l-Mütemellî/Haleb-i Kebir*

2) El-Mevsuatu'l-Fikhiyye el-Kuveyti

Sefere çıkmak isteyen kişinin, ailesine bırakacağı en hayırlı şey iki rekât namaz kılmaktır.”¹

İbn Huzeyme’nin rivayet ettiği başka bir hadis-i şerifte şöyle buyrulmaktadır:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَنْزِلُ مَنْزِلًا إِلَّا وَدَّعَهُ بَرَكْعَتَيْنِ

“Enes b. Malik (Allah ondan razı olsun)’den rivayete göre kendisi şöyle buyurdu: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) iki rekât namaz kılmadan konakladığı bir yerden ayrılmazdı.”²

495-SUÂL:

YOLCULUKTAN DÖNÜLDÜĞÜNDE NAMAZ KILMANIN HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Önceki suâlin cevabında beyan edildiği üzere yola çıkarken Allah rızası için iki rekât namaz kılmak müstehap olduğu gibi yoldan döndüğünde de kerahet vakti değilse iki rekât namaz kılmak müstehaptır.

Bu namazı yolculuğa çıkarken evde, yolculuktan döndükten sonra da mescitte kılmak daha faziletlidir.

Yolculuğa çıkarken bu namazın kılınması; işlerini kolaylaştırması ve sağ salim, kazasız, belasız yuvasına kavuşturması için Allah Teâlâ Hazretlerine dua etmek anlamı taşımaktadır.

Yolculuktan döndükten sonra bu namazın kılınması ise; kişinin, eşine, dostuna, çoluk çocuğuna kavuştuğu için Allah Teâlâ Hazretlerine şükretmek anlamı taşımaktadır. Bunların yanı sıra bu namazın kılınmasında daha birçok hikmetler de vardır.

1) İbn Ebi Şeybe, Musannef 4914

2) Sahih ibn Huzeyme 1260

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), seferden günün kuşluk vaktinde döner, Mescid-i Saadet'e gider, iki rekât namaz kılar, orada bir müddet otururlardı.

Müslim'in rivayet etmiş olduğu bir hadis-i şerifte şöyle buyrulmaktadır:

عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ لَا يَقْدُمُ مِنْ سَفَرٍ إِلَّا نَهَارًا فِي الضُّحَى فَإِذَا قَدِمَ بَدَأَ بِالْمَسْجِدِ فَصَلَّى فِيهِ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ جَلَسَ فِيهِ

“Ka’b b. Malik’den rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), seferden daima günün kuşluk vakitlerinde dönerdi. Seferden döndüğünde Mescid-i Saadet’e gider, iki rekât namaz kılar ve orada (bir müddet) otururlardı.”¹

1) Müslim, kitab: salatu’l-musafirîn, bab: istihbabu’r-rekateyn...

HACET NAMAZI

496-SUÂL:

HACET NAMAZI NASIL KILINIR?

Cevap: Dünya veya Ahiretle ilgili herhangi meşru bir isteği olan kişi onu karşılamak için öncelikle onlara götürecek esbaba sarılmalı ve bu ihtiyacının gerçekleşmesi için Allah Teâlâ Hazretlerinden yardım istemelidir.

İbn-i Mace'nin rivayet etmiş olduğu bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

مَنْ كَانَ لَهُ حَاجَةٌ إِلَى اللَّهِ أَوْ أَحَدٍ مِنْ خَلْقِهِ فَلْيَتَوَضَّأْ وَلْيُصَلِّ رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ لْيَقُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مُوجِبَاتِ رَحْمَتِكَ وَغَزَائِمَ مَغْفِرَتِكَ وَالْغَنِيمَةَ مِنْ كُلِّ بَرٍّ وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ إِثْمٍ أَسْأَلُكَ أَلَّا تَدْعَ لِي ذَنْبًا إِلَّا غَفَرْتَهُ وَلَا هَمًّا إِلَّا فَرَّجْتَهُ وَلَا حَاجَةً هِيَ لَكَ رِضًا إِلَّا أَقْضَيْتَهَا لِي ثُمَّ يَسْأَلُ اللَّهَ مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مَا شَاءَ فَإِنَّهُ يُقَدِّرُ

“Kimin Allah Teâlâ Hazretlerinden veya insanlardan (meşru ve makbul) bir isteği varsa güzelce abdest alsın ve iki rekât namaz kılsın. Sonra şöyle desin: Halim, Kerim olan Allah’tan başka ilah yoktur. Arş-ı Azim’in Rabbi olan Allah Teâlâ Hazretlerini tenzih ederim. Hamd âlemlerin rabbi olan Allah Teâlâ Hazretlerine mahsustur. Allah’ım! Rahmetini gerektiren şeyleri, mağfiretine vesile

olan sözleri (duaları), her iyiliğin ganimetini, her türlü günah-tan salim olmayı senden istiyorum. Üzerimde affedilmemiş hiçbir günah bırakma. Gidermediğin hiçbir sıkıntı bırakma. Rıza-na uygun hiçbir ihtiyacımı bırakma, onları karşıla. Sonra Allah Teâlâ Hazretlerinden dünya ve Ahiretle ilgili dilediği (mubah) şeyi ister. Hiç kuşkusuz isteği ona verilir.”¹

İbn Mace’nin rivayet etmiş olduğu bir başka hadis-i şerifte Pey-gamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ، أَنَّ رَجُلًا ضَرِيرَ الْبَصَرِ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: ادْعُ اللَّهَ لِي أَنْ يُعَافِيَنِي، فَقَالَ: إِنْ شِئْتَ أَخَرْتُ لَكَ وَهُوَ خَيْرٌ، وَإِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ، فَقَالَ: ادْعُهُ، فَأَمَرَهُ أَنْ يَتَوَضَّأَ فَيُحْسِنَ وُضُوئَهُ، وَيُصَلِّيَ رَكَعَتَيْنِ، وَيَدْعُوَ بِهَذَا الدُّعَاءِ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ، وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِمُحَمَّدٍ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ، يَا مُحَمَّدُ، إِنِّي قَدْ تَوَجَّهْتُ بِكَ إِلَى رَبِّي فِي حَاجَتِي هَذِهِ لِتُقْضَى، اللَّهُمَّ فَسَنِّعْهُ فِيَّ

“**Osman b. Huneyf** (Allah ondan razı olsun)’den rivayete göre gör-me özürlü olan bir adam, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’e gelerek gözlerinin şifa bulması için Allah Teâlâ Hazret-lerine dua etmesini istedi. Bunun üzerine Peygamber Efendi-miz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ona şöyle buyurdu: Dilersen tehir edeyim bu senin için daha hayırlıdır. Dilersen de dua edeyim. O zat dua etmesini istedi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) o zata güzel bir şekilde abdest alıp iki rekât namaz kılmasını ve akabinde şu duayı yapmasını emretti.

Allah’ım! Senden istiyor ve Rahmet Peygamberi olan Hazreti Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’i vesile ederek sana yöneliyorum. Ya Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)! Şu hacetimin yerine getirilmesi

1) İbn Mace, kitab: ikametü’s-salat, bab: macae fi salati’l-hace

için seni vesile ederek Rabbime yöneliyorum. Allah'ım onu hak-kımda şefaâtçi eyle.”¹

Muhammed Emin b. Abidin (ö.1252) **er-Reddu'l-Muhtar** adlı eserinde hacet duası olarak şu duayı nakletmiştir:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ تَوْفِيقَ أَهْلِ الْهُدَى وَأَعْمَالَ أَهْلِ الْيَقِينِ وَمُنَاصَحَةَ
أَهْلِ التَّوْبِ وَعَزَمَ أَهْلِ الصَّبْرِ وَجِدَّ أَهْلِ الْخَشْيَةِ، وَطَلَبَ أَهْلِ
الرَّغْبَةِ وَتَعَبَّدَ أَهْلَ الْوَرَعِ وَعِزَّفَانِ أَهْلِ الْعِلْمِ حَتَّى أَخَافَكَ اللَّهُمَّ
إِنِّي أَسْأَلُكَ مَخَافَةً تَحْجِزُنِي عَنْ مَعَاصِيكَ حَتَّى أَعْمَلَ بِطَاعَتِكَ
وَعَمَلًا أَسْتَحِقُّ بِهِ رِضَاكَ حَتَّى أُنَاصِحَكَ بِالتَّوْبَةِ خَوْفًا مِنْكَ وَحَتَّى
أُخْلِصَ لَكَ النَّصِيحَةَ حُبًّا لَكَ وَحَتَّى أَتَوَكَّلَ عَلَيْكَ فِي الْأُمُورِ حُسْنِ
ظَنِّ بِكَ سُبْحَانَ خَالِقِ النُّورِ

Allah'ım! Ben, senden hidayet ehlinin muvaffakiyetini, yakın erbabının amellerini, tövbekâr kullarının ihlâsını, sabırlı zatların azmini, haşyet (korku) sahiplerinin ciddiyetini, rağbet erbabının niyazını, takva ehlinin ibadete çalışmalarını ve ilim sahiplerinin irfanını diliyorum. Ta ki senden hakkıyla haşyet (korku) üzere bulunayım.

Ya Rabbi! Ben senden öyle bir havf ve haşyet (korku) ya nail olmak isterim ki, beni sana isyanda bulunmaktan men etsin. Ta ki senin itaatine öyle bir amel işleyeyim ki onunla senin rızana lâayık olayım ve ta ki, senden korkmaktan dolayı sana hâlis bir şekilde tövbe edeyim. Ta ki sana muhabbetten dolayı senin için hayırseverliğimi ihlâslı bir şekilde yapayım. Ta ki güzel zan-nımdan dolayı her işte sadece sana tevekkül edeyim. Ey nuru yaratan Allah'ım! Seni tesbîh ve takdîs ederim.

1) İbn Mace, kitab: ikametü's-salat, bab: macae fi salati'l-hace

Sonra ihtiyacını zikreder.¹

İbn Nüceym (ö. 970), *El-Bahru'r-Râik* isimli eserinde², eş-Şurunbulâlî (ö.1069), *Merakî'l-Felah* adlı eserinde³ hacet namazının iki rekât olduğunu kaydetmişlerdir. *El-Fetavâ'l-Hindiyye* adlı eserde de böyledir. Yani hacet namazı iki rekâttır.⁴

El-Haskefi, *ed-Dürrü'l-Muhtar* adlı eserinde bu namazın dört rekât olduğunu söylemiş, iki rekâttır diyenler olduğunu da nakletmiştir.⁵

Muhammed Emin b. Abidin (ö.1252) *Reddu'l-Muhtar* isimli eserinde şöyle der:

El-Hâvî isimli eserde hacet namazının on iki rekât olduğu beyan edilmiştir. *Et-Tecnis ve'l-Mezid* ve diğer eserlerde ise bu namazın dört rekât olduğu söylenmiştir. *Şerhu'l-Münnye*'de ise bu namazın iki rekât olduğu beyan edilmiştir.⁶

Ezcümle: Hacet namazı iki, dört veya on iki rekât olarak kılınabilir. Şöyle ki dünyevî veya uhrevî ihtiyacı olan bir kimse, yatsı namazından sonra güzelce yani sünnet ve edeplerine riayet ederek abdest alır ve bu namazı kılar.

Bu namazın dört rekât kılınması durumunda, birinci rekâta Fatiha'dan sonra üç Âyete'l-Kürsî, diğer üç rekâta ise Fatiha'dan sonra birer kere İhlâs, Felak ve Nas sureleri okunacağını Muhammed Emin b. Abidin (ö.1252) *Reddu'l-Muhtar* isimli eserinde nakletmiş ve bu konuda Hadis-i Şerif olduğunu da ifade etmiştir.⁷

Asrımızın büyük Âlimlerinden Merhum Ömer Nâsuhi Bilmen, *Büyük İslam İlmihali* isimli eserinde de böyle demiştir.⁸

1) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

2) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

3) Ebu'l-İhlâs Hasan b. Ammâr eş-Şurunbulâlî, Merâkî'l-Felâh

4) El-Fetâvâ'l-Hindiyye, Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmî bir heyet

5) El-Haskefi, Ed-Dürrü'l-Muhtar

6) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

7) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

8) Büyük İslam İlmihali Ö.N.B

Bu namaz kılındıktan sonra Allah Teâlâ Hazretlerine hamd-ü sena, Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e salât-ü selâmda bulunularak yukarıda mezkûr olan hacet dualarından biri okunur. Ve kişi isteğini Allah Teâlâ Hazretlerine arz eder.

Allah Teâlâ Hazretleri hakkımızda hayırlı olacak isteklerimizi bizlere ihsan eylesin. Âmin.

TÖVBE NAMAZI

497-SUÂL:

DİNİMİZCE GÜNAH VE ÇİRKİN KABUL EDİLEN
İŞLERDEN KAÇINMAMIZ, HİÇ ŞÜPHESİZ
ALLAH TEÂLÂ HAZRETLERİN BİZLERE EMRİDİR.
BUNUNLA BİRLİKTE KUL GÜNAH VE SUÇ İŞLEYEBİLİR.
BU DURUMDA NE YAPILMALIDIR?

Cevap: Gerek Kur'an-ı Kerim'de gerekse Hadis-i Şeriflerde, kişinin günah işlemesi durumunda gûnahta ısrar etmeksizin derhal tövbe etmesinin gerekliliği beyan edilmiş ve gerçek manada yapılan tövbelerin kabule şayan olacağı da belirtilmiştir.

Kişinin tövbe ve istiğfarda bulunması için illa da günah işlemesi veya işlemiş olması gerekli değildir.

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e geçmiş-gelecek günahlarının af edildiği bildirilmiş olmasına rağmen her gün istiğfarda bulunduğu hadis kaynaklarında mevcuttur.

Ebu Hureyre (Allah ondan razı olsun)'nin rivayet etmiş olduğu bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ فِي الْيَوْمِ سَبْعِينَ مَرَّةً

“Hiç şüphesiz ki ben, günde yetmiş defa Allah Teâlâ Hazretlerinden affımı diliyorum”¹

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in günde yüz defa istiğfar da bulunduğu dair de rivayetler vardır.²

1) Et-Tirmizî, tefsiru'l-Kur'an, Sûre-i Muhammed

2) Müslim 7033, İbn Hibban 926

498-SUÂL:

**GÜNAH İŞLEYEN BİR KİMSENİN
TÖVBE NAMAZI KILMASININ HÜKMÜ NEDİR?**

Cevap: Tövbe namazı dört mezhebin ittifakıyla müstahaptır.

Et-Tirmîzî'nin rivayet etmiş olduğu bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عَنْ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَا مِنْ رَجُلٍ يُذْنِبُ ذَنْبًا ثُمَّ يَقُومُ فَيَتَطَهَّرُ ثُمَّ يُصَلِّي ثُمَّ يَسْتَغْفِرُ اللَّهَ إِلَّا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ ثُمَّ قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاجِرَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرِ اللَّهُ لَهُ إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٣٥﴾

“Ebu Bekir (Allah ondan razı olsun)’den rivayete göre kendisi şöyle buyurdu:

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’i şöyle derken işittim: Bir kul günah işler de sonra kalkıp temizlenir, namaz kılarak Allah Teâlâ Hazretlerinden bağışlanmak isterse, Allah Teâlâ Hazretleri o kulu mutlaka af eder.

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu ifadesinden sonra şu ayet-i kerimeyi¹ okudu:

Yine onlar, çirkin bir iş yaptıkları yahut nefislerine zulmettikleri zaman Allah’ı hatırlayıp hemen günahlarının bağışlanmasını isteyenler -ki Allah’tan başka günahları kim bağışlar- ve bile bile işledikleri (günah) üzerinde ısrar etmeyenlerdir.”²

1) Âl-i İmrân Sûresi: 135

2) Et-Tirmîzî, Ebvabü’s-salat, bab: es-salatu inde’t-tebve

Ebû Cafer et-Tahavî (ö. 321), *Şerh-u Müşkili'l-Asâr* isimli eserinde rivayet eder; Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عن أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَا مِنْ عَبْدٍ أَصَابَ ذَنْبًا فَتَطَهَّرَ فَأَحْسَنَ الطَّهَوْرَ وَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ وَاسْتَغْفَرَ اللَّهَ تَعَالَى إِلَّا غُفِرَ لَهُ ثُمَّ قَرَأَ

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرِي لِلَّذِينَ كَرِهَ

“Ebu Bekir (Allah ondan razı olsun)’den rivayete göre kendisi şöyle buyurdu:

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’i şöyle derken işittim: hiçbir kul yoktur ki, günah işler sonra temizlenir güzelce abdest alır ardından da iki rekât namaz kılsa Allah Teâlâ Hazretleri onu bağışlasın. Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bu ifadesinden sonra şu ayet-i kerimeyi okudu:

(Ey Muhammed!) Gündüzün iki tarafında ve gecenin gündüze yakın vakitlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir. Bu, öğüt alanlar için bir öğüttür”.^{1 2}

Tövbe namazı iki rekât kılınabileceği gibi daha da fazla kılınabilir.

1) Ahmed b. Muhammed Ebu Cafer et-Tahavî, Şerhu Müşkili'l-Âsâr: 6045

2) Hud Sûresi: 114

TESBÎH NAMAZI

499-SUÂL:

TESBÎH NAMAZI KILMAK CAİZ MİDİR?
BU NAMAZA NİÇİN TESBÎH NAMAZI DENİLMİŞTİR?

Cevap: İbrahim el-Halebî, *Ğunyetu'l-Mütemelli/Haleb-i Kebir* adlı eserinde şöyle der: Tesbîh namazı, nafîle bir namazdır. Ve kılınması müstahaptır.¹

Bu namaza tesbîh namazı denilmesi; içerisinde yapılan tesbîhin çokluğundandır. Zira bu namazın her rekâtında yetmiş beş tesbîh yapılmaktadır.²

Ebu Davut'un rivayet etmiş olduğu bir Hadis-i Şerifte Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), amcası Hazreti Abbas (Allah ondan razı olsun)'a hitaben şöyle buyurmuştur:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِلْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ يَا عَبَّاسُ يَا عَمَّاهُ أَلَا أُعْطِيكَ أَلَا أَمْنُحَكَ أَلَا أَحْبُوكَ أَلَا أَفْعَلُ بِكَ عَشْرَ خِصَالٍ إِذَا أَنْتَ فَعَلْتَ ذَلِكَ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ ذَنْبَكَ أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ قَدِيمَهُ وَحَدِيثَهُ خَطَأَهُ وَعَمْدَهُ صَغِيرَهُ وَكَبِيرَهُ سِرَّهُ وَعَلَانِيَتَهُ عَشْرَ خِصَالٍ أَنْ تُصَلِّيَ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ تَقْرَأُ فِي كُلِّ رَكَعَةٍ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ وَسُورَةَ فَإِذَا قَرَأْتَ مِنَ الْقِرَاءَةِ فِي أَوَّلِ رَكَعَةٍ وَأَنْتَ

1) İbrahim el-Halebî, *Ğunyetu'l-Mütemelli/Haleb-i Kebir*

2) El-Mevsuatu'l-Fikhiyyetu'l-Kuveytyiye

قَائِمٌ قُلْتَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ خَمْسَ
عَشْرَةَ مَرَّةً ثُمَّ تَرَكْتَ فَتَقُولُهَا وَأَنْتَ رَاكِعٌ عَشْرًا ثُمَّ تَرْفَعُ رَأْسَكَ مِنَ
الرُّكُوعِ فَتَقُولُهَا عَشْرًا ثُمَّ تَهْوِي سَاجِدًا فَتَقُولُهَا وَأَنْتَ سَاجِدٌ عَشْرًا
ثُمَّ تَرْفَعُ رَأْسَكَ مِنَ السُّجُودِ فَتَقُولُهَا عَشْرًا ثُمَّ تَسْجُدُ فَتَقُولُهَا عَشْرًا
ثُمَّ تَرْفَعُ رَأْسَكَ فَتَقُولُهَا عَشْرًا فَذَلِكَ خَمْسٌ وَسَبْعُونَ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ
تَفْعَلُ ذَلِكَ فِي أَرْبَعِ رَكَعَاتٍ إِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تُصَلِّيَهَا فِي كُلِّ يَوْمٍ مَرَّةً
فَأَفْعَلْ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ مَرَّةً فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فِي كُلِّ شَهْرٍ
مَرَّةً فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فِي كُلِّ سَنَةٍ مَرَّةً فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فِي عُمْرِكَ مَرَّةً

İbn Abbas (Allah onlardan razı olsun)'dan rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Abbas b. Muttalib (Allah ondan razı olsun)'e şöyle buyurmuş-
tur:

Ey amca! Sana yerine getirdiğin takdirde on türlü faydası dokunacak bir şey vereyim, bahşedeyim, öğreteyim. (1-2) ilki-sonu, (3-4) eskisi-yenisi, (5-6) bilmeyerek işlediğin-bilerek işlediğin, (7-8) küçüğü-büyüğü ve (9-10) gizli yaptığın-açıktan yaptığın günahlarını Allah Teâlâ Hazretleri bağışlar. Bu namazı dört rekât olarak kıalarsın. Her rekâtta Fatiha ve zammı sure okursun. Birinci rekâtta kıraati bitirince kıyamda (ayakta) olduğun halde on beş kere;

سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ

(Allah Teâlâ Hazretleri noksan sıfatlardan beridir. Hamd ona aittir. Ondan başka ilah yoktur. En büyük olan odur) **dersin**.

Sonra rükûa gidersin. Bu zikri rükûda olduğun halde on kere tekrar edersin. Sonra rükûdan kalkarsın ve on kere daha

bu zikri söylersin. Sonra secdeye gidersin. Ve orada da bu zikri on kere tekrar edersin. Sonra başını secdeden kaldırırsın ve (iki secde arasında) on kere daha bu zikri söylersin. Sonra (ikinci) secdeye gidersin ve orada da bu zikri on kere tekrar edersin. Sonra secde başını kaldırırsın ve on kere daha bu zikri tekrar edersin.

Bu şekilde her rekâtta zikri yetmiş beş defa yapmış olursun. Dört rekâtın her birinde böyle yaparsın. Şayet bu namazı her gün bir kere kılmaya güç yetirirsen bunu yap. Şayet (her gün kılmaya) güç yetiremezsen her Cuma bir kere bu namazı kıl. Buna da güç yetiremezsen her ay bir kere bu namazı kıl. Buna da güç yetiremezsen senede bir kere bu namazı kıl. Buna da güç yetiremezsen ömründe bir kere bu namazı kıl.¹

500-SUÂL:

TESBÎH NAMAZI NASIL KILINMALIDIR?

Cevap: Önceki suâlin cevabında geçen hadis-i şeriften de anlaşıldığı üzere tesbîh namazı dört rekâtlı bir namaz olup şu şekilde kılınır:

Niyet edip namaza giren kimse birinci rekâtta **Sübhanek**e'yi okuduktan sonra on beş kere şu tesbîhi yapar:

سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ

Sonra **E'uzu-Besmele** çekerek **Fatiha** ve zammı sure okur. Ve akabinde aynı tesbîhi on kere daha söyler.

Bu tesbîhi, rükûa gidildiğinde on kere, rükûdan kalkıldığında on kere, birinci secde on kere, iki secde arasında on kere ve ikinci secde on kere söylenir. Böylece her rekâtta yetmiş beş tesbîh yapılmış olur.

1) Ebu Davut, Babu Salatu't- tesbîh

İkinci rekât, aynen birinci rekât gibidir. Şu kadar var ki; ikinci rekâta kalktığında, önce on beş kere zikri geçen tesbîhi yapar. Böylece dört rekâtı tamamlar.

Bu dört rekâtın toplamında üç yüz tesbîh yapılmış olur.

Rükû ve secdede;

سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ ve سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى dedikten sonra yukarıda mezkûr olan tesbîhi yapar.¹

İbrahim el-Halebî, *Ğunyetu'l-Mütemellî/Haleb-i Kebir* adlı eserinde tesbih namazını yukarıda beyan ettiğimiz şekliyle ifade etmiş buna delil olarak da **et-Tirmizî**'nin rivayet etmiş olduğu İbn Mübarek hadisini nakletmiştir.

Sünenü't-Tirmizî'nin rivayet etmiş olduğu İbn Mübarek hadisi şudur:

عن أَبِي وَهْبٍ قَالَ سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْمُبَارَكِ عَنِ الصَّلَاةِ الَّتِي يُسَبِّحُ فِيهَا فَقَالَ يُكَبِّرُ ثُمَّ يَقُولُ سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ ثُمَّ يَقُولُ خَمْسَ عَشْرَةَ مَرَّةً سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ ثُمَّ يَتَعَوَّذُ وَيَقْرَأُ (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) وَفَاتِحَةَ الْكِتَابِ وَسُورَةَ ثُمَّ يَقُولُ عَشْرَ مَرَّاتٍ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ ثُمَّ يَرْكَعُ فَيَقُولُهَا عَشْرًا ثُمَّ يَرْفَعُ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ فَيَقُولُهَا عَشْرًا ثُمَّ يَسْجُدُ فَيَقُولُهَا عَشْرًا ثُمَّ يَرْفَعُ رَأْسَهُ فَيَقُولُهَا عَشْرًا ثُمَّ يَسْجُدُ الثَّانِيَةَ فَيَقُولُهَا عَشْرًا ثُمَّ يَصَلِّي أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ عَلَى هَذَا

1) İbrahim el-Halebî, *Ğunyetu'l-Mütemellî/Haleb-i Kebir*

“Ebu Vehb’in rivayetine göre bu zat Abdullah b. Mubarek’e tesbîh namazını (kılınış şeklini) sordu. Abdullah b. Mubarek cevaben şöyle buyurdu:

Kişi namaz için (iftitah) tekbiri aldıktan sonra Subhaneke duasını sonuna kadar okuduktan sonra Euzu-Besmele çekerek Fatiha ve zammı süre okur.

Sonra on beş kere; سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ der.

Sonra rükû yapar on kere bu tesbîhi tekrar eder. Sonra başını rükûdan kaldırır on kere bu tesbîhi tekrar eder. Sonra secde yapar on kere bu tesbîhi tekrar eder. Sonra ikinci secdeyi yapar on kere bu tesbîhi tekrar eder. Dört rekâtı bu şekilde kılar...”¹

Ayrıca, tesbîh namazında yanılma vuku bulsa, sehiv secdelerinde bu tesbihlerin tekrar okunmayacağını Abdullah b. Mübarek söylemiştir.²

1) Sünenü't-Tirmizi, Salâtu't-Tesbîh

2) Sünenü't-Tirmizi, Salâtu't-Tesbîh

NAMAZI BOZAN HALLER

501-SUÂL:

NAMAZ KILANIN, KENDİSİNE VERİLEN SELAMI LİSAN VEYA EL İŞARETİYLE ALMASININ HÜKMÜ NEDİR?

Cevap: Abdullah b. Mahmud el-Mevsîlî (ö:683) *el-İhtiyar li-Ta'lîl'l-Muhtar* isimli eserinde namazın mekruhlarını sayarken şöyle der:

Namaz kılan kimsenin, kendisine verilen selamı lisanıyla veya eliyle alması mekruhtur.¹

El-Mevsîlî'nin bu ifadesinden anlaşılan; namaz kılan kimsenin kendisine verilen selama gerek lisanıyla “ve aleyküm selam” diyerek cevap vermesi, gerekse de eliyle işaret ederek mukabelede bulunması namazı bozmaz. Ancak namazın içerisinde bu şekilde davranması mekruhtur.

İbn Nuceym (ö.970) *el-Bahru'r-Râik*² adlı eserinde Şeyhzâde Muhammed b. Süleyman (ö:1078) *Mülteka* şerhi *Mecmau'l-Enhur* adlı eserinde, *el-Mecma'* isimli eserden şöyle nakletmişlerdir: Namaz kılan kimsenin, kendisine verilen selamı lisanıyla veya eliyle alması namazını bozar.³

Bu nakilden anlaşılan namaz kılan kimsenin, kendisine verilen selama lisanıyla “ve aleyküm selam” diyerek cevap vermesi veya eliyle işaret ederek mukabelede bulunması namazını bozacağıdır.

1) Abdullah b. Mahmûd el-Mavsîlî, el-İhtiyâr

2) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik (Bu görüşü benimsemeksizin nakletmiştir.)

3) Abdurrahman b. Muhammed Şeyhzâde Dâmad, Mecmau'l-Enhur (Bu görüşü benimsemeksizin nakletmiştir.)

Eş-Şurunbulâlî (ö.1069), **Merakî'l-Felah** adlı eserinde şöyle der: Namaz kılan kimsenin kendisine verilen selama, lisanıyla “ve aleyküm selam” diyerek cevap vermesi namazını bozar.¹ Et-Tahtâvî (ö.1231), **Merakî'l-Felah** adlı esere haşiye olarak yazdığı **Haşiye alâ Merakî'l Felâh** isimli eserinde yukarıdaki ibarenin izahında şöyle der: namazın bozulmasını gerektiren ancak lisanla alınan selamdır.

Buna göre namaz kılan kimsenin kendisine verilen selama eliyle işaret ederek mukabelede bulunması namazını bozmayacaktır.² Ancak bu mekruhtur.

Buraya kadar yapmış olduğumuz nakillerden anlaşılan; namaz kılan kimsenin kendisine verilen selamı, lisanıyla veya eliyle almasının hükmü hakkında üç görüş vardır.

1- Gerek lisanıyla “ve aleyküm selam” diyerek cevap vermesi gerek eliyle işaret ederek mukabelede bulunması mekruhtur. Fakat namazı bozmad.

2- Her iki durumda da namaz bozulur.

3- Lisan ila cevap verilmesi durumunda namaz bozulur. İşaret ile cevap verilecek olsa namaz bozulmaz.

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'in **Muvatta**³'nda, İbn Ömer (Allah onlardan razı olsun)'den şöyle rivayet olunmuştur:

أَخْبَرَنَا مَالِكٌ أَخْبَرَنَا نَافِعٌ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ مَرَّ عَلَى رَجُلٍ يُصَلِّي فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فَرَدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ فَرَجَعَ إِلَيْهِ ابْنُ عُمَرَ فَقَالَ: إِذَا سَلَّمَ عَلَى أَحَدٍ كُمْ وَهُوَ يُصَلِّي فَلَا يَتَكَلَّمْ وَلْيُسِرْ بِيَدِهِ

“İmam Malik bize, ona da İmam Nafi” (Allah onlardan razı olsun), **anlattı: İbn Ömer** (Allah onlardan razı olsun), **namaz kılan bir adama** (ihtimal ki

1) Ebu'l-İhlâs Hasan b. Ammâr eş-Şurunbulâlî, Merâkî'l-Felâh

2) Ebu'l-İhlâs Hasan b. Ammâr eş-Şurunbulâlî, Merâkî'l-Felâh

3) El-Muvatta; İmam Malik'in hadis rivayetleri olup bu hadisleri ondan dinleyip rivayet edenlerden biri de İ. Muhammed'dir. Bu itibarla İ. Muhammed'in Muvatta'ı denilir.

namazda olduğunu bilmiyordu¹) **selam verdi. O kimse de selama** (lisaniyla) **cevap verdi. Bunun üzerine İbn Ömer** (Allah onlardan razı olsun) **o adama dönerek şöyle buyurdu: Sizden birine namazdayken selam verilecek olursa konuşmasın. Eliyle işaret etsin.**²

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) bu eseri rivayet ettikten sonra şöyle der: Biz bu görüşü alıyoruz. Kendisine selam verilen kişi namazda olduğu halde lisaniyla selamı alması uygun değildir. Şayet bunu yapacak olursa namazı bozulur.

Ayrıca namaz kılana selam vermek de uygun değildir. Bu aynı zamanda İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'nin görüşüdür.³

Abdulhay el-Leknevî (ö.1304) **et-Ta'liku'l-Mumecced alâ Muvattâ Muhammed** adlı eserinde şöyle der:

İmam Şafi (Allah ona rahmet etsin)'ye göre kendisine selam verilen kişi namazda olduğu halde selamı eliyle alması müstahaptır.⁴

Ahmet b. Hanbel (Allah ona rahmet etsin)'den gelen rivayet göre ise farz namazlarda selamı eliyle alması mekruh iken nafile namazlarda mekruh değildir. İmam Malik (Allah ona rahmet etsin)'den bu konuda iki rivayet vardır.

Hanefi fakihleri ise bu konu hakkında ihtilaf etmişlerdir. Bazıları bunun mekruh olduğunu söylerken, diğerleri bu meseleyle alakalı gelen hadis-i şeriflerden dolayı mekruh olmadığını savunmuşlardır.

Hanefi fukahasından İmam et-Tahavî (ö.321): kendisine selam verilen kişinin, namazda olduğu halde selamı eliyle geri çevirmesinin mekruh olduğunu savunmuş ve bu konuda gelen hadis-i şerifleri şu şekilde yorumlamıştır:

Buradaki el işaretiyle kast edilen karşı tarafı yani selam veren kişiyi engellemektir. Yoksa selamına mukabelede bulunmak değildir.⁵

1) Abdulhayy el-Leknevî, et-Ta'liku'l-Mumecced ala Muvatta Mâlik bi rivayet-i Muhammed

2) Muvatta, babu'r-recul yüsellimu aleyh vehüve yusâllî

3) Muvatta, babu'r-recul yüsellimu aleyh vehüve yusâllî

4) El-Kalyubî

5) Abdulhayy el-Leknevî, et-Ta'liku'l-Mumecced ala Muvatta Mâlik bi rivayet-i Muhammed

Ezcümle: Namazda iken verilen selamı el veya baş işaretiyle almak sahih olan görüşe göre namazı bozmaz.¹ Şu kadar var ki mekruhtur. Baş işaretiyle selam almanın mekruh olmadığına dair rivayetler de vardır.²

Namazda iken verilen selamı lisan ile almak, İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'in de açıkça ifade ettiği gibi namazı bozar. Bu görüş, İmam Şafi, İmam Malik, İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Sevr ve ekser ulemanın da (Allah onlara rahmet etsin) görüşüdür.³

502-SUÂL:

VERİLEN SELAMI ALMAK VACİPTİR. BUNA GÖRE NAMAZ KILAN, KENDİSİNE SELAM VERİLDİĞİNDE NE YAPMALIDIR?

Cevap: İbn Mâze (ö.616) *el-Muhîtu'l-Burhânî*⁴ isimli eserinde, İbn Nuceym (ö.970) *el-Bahrü'r-Râik*⁵ adh eserinde; Muhammed Emin b. Abidin (ö.1252) *Reddu'l-Muhtar*⁶ adlı haşiyesinde ve daha birçok âlim: selam vermenin sünnet, almanın ise vacip olduğunu söylemişlerdir.

Allah Teâlâ Hazretleri şöyle buyuruyor:

وَإِذَا حُيِّتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ
عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا

“Size bir selâm verildiği zaman, ondan daha güzeliyle veya aynı selâmla karşılık verin. Şüphesiz Allah, her şeyin hesabını gereği gibi yapandır.”⁷

1) Zeynuddin İbn Nuceym, el-Bahrü'r-Râik

2) Abdurrahman b. Muhammed Şeyhzâde Dâmad, Mecmau'l-Enhur

3) Abdulhayy el-Leknevî, et-Ta'liku'l-Mümecced ala Muvatta Mâlik bi rivayet-i Muhammed

4) Burhanuddin Ebu'l-Me'âli İbn Mâze, el-Muhîtu'l-Burhânî

5) Zeynuddin İbn Nuceym, el-Bahrü'r-Râik (Bu görüşü benimsemeksizin nakletmiştir.)

6) Muhammed Emin İbn Âbidin, Reddu'l-Muhtar

7) Nisa Sûresi/86

Bir evvelki suâlin cevabında İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e göre namaz kılan kimseye selam vermenin uygun olmadığını söylemiştik.¹

Gelelim suâlin cevabına;

Namaz kılan kimseye selam vermek uygun olmasa da namazda olduğunu bilmemek gibi her hangi bir nedenden dolayı selam verilecek olursa, bu kişinin ne yapması gerektiği hakkında imamlarımızdan farklı görüşler nakledilmiştir.

İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'a göre bu kimse ne namazdayken ne de namazdan sonra kendisine verilen selamı almaz. İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre selamı içinden alır. İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e göre ise namazdan çıktıktan sonra selamı alır.²

İmam Tahavi'nin rivayetine göre Hazreti Cabir (Allah ondan razı olsun) şöyle buyuruyor:

عَنْ جَابِرٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ، فَبَعَثَنِي فِي حَاجَةٍ، فَأَنْطَلَقْتُ إِلَيْهَا، ثُمَّ رَجَعْتُ إِلَيْهِ وَهُوَ عَلَى رَأْسِ رَجُلَيْهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ، وَرَأَيْتُهُ يَرْكَعُ وَيَسْجُدُ، فَلَمَّا سَلَّمَ، رَدَّ عَلَيَّ

“Hazreti Cabir (Allah ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre şöyle buyuruyor:

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile beraber seferdeydik. Bir ihtiyaçtan dolayı beni (bir yere) gönderdi. Ben de gittim. Sonra geri döndüğümde Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bineği üzerindeydi. Selam verdim, selamımı almadı. Baktım ki (binek üzerinde) rükû ve secde ediyor. (Namazdan çıkmak için) selam verdikten sonra selamımı aldı.”³

1) Muvatta, babu'r-recul yüsellemu aleyh vehüve yusâlli

2) Abdulhayy el-Leknevi, et-Ta'liku'l-Mümecced ala Muvatta Mâlik bi rivayet-i Muhammed

3) Şerh-u Maani'l-Asar, Kitabu's-salat. Bab: el-işaretu fi's-salat

503-SUÂL:

**NAMAZ KILMAKTA OLAN BİRİNİN
NAMAZDA OLDUĞUNU UNUTARAK VEYA
DALGINLIKLA HERHANGİ BİR İHTİYAÇTAN DOLAYI
KONUŞMASI NAMAZINI BOZAR MI?**

Cevap: *El-Muslim*'nin rivayet etmiş olduğu bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyuruyor:

عن أبي هريرة قال: صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الْعَصْرِ فَسَلَّمَ فِي رَكْعَتَيْنِ فَقَامَ ذُو الْيَدَيْنِ فَقَالَ أَقْصِرَتِ الصَّلَاةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمْ نَسِيتَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّ ذَلِكَ لَمْ يَكُنْ. فَقَالَ قَدْ كَانَ بَعْضُ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ أَصَدَقَ ذُو الْيَدَيْنِ. فَقَالُوا نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَأَتَمَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا بَقِيَ مِنَ الصَّلَاةِ ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ بَعْدَ التَّسْلِيمِ.

“Hazreti Ebu Hureyre (Allah ondan razı olsun)’nin şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bize ikinci namazını kıldırırken ikinci rekâta selam verdi. Bunun üzerine Zülyedeyn (diye bilinen bir zat) ayağa kalkarak (Efendimize hitaben): Ey Allah'ın Resulü, namaz mı kısaldı yoksa unuttun mu? dedikten sonra Allah Resulü (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) cevaben şöyle buyurdu: (Zannıma göre) Hiçbiri olmadı. Zülyedeyn bunun üzerine; Muhakkak bazısı oldu¹ Ya Resulallah dedi. Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (kendisiyle beraber namaz kılan) insanlara

1) Zülyedeyn, Efendimiz'in hiçbiri olmadı dediğinden namazın Allah tarafından kısaltılmadığını anlamıştı. Zira burada bir kısaltılma olsaydı Efendimiz bunu asla unutmazdı. Bunun için Zülyedeyn, ikinci şık olan Efendimizin unutmasını kast ederek bunlardan biri kesinlikle oldu demiştir. Et-Ta'liku'l-Mumecced c:1,s:451

yönelerek: “Zülyedeyn doğrumu der” diye sordu. Oradakiler Evet, deyince Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) namazdan geriye kalanı tamamlayıp selam verdikten sonra sehiv secdesi yaptı.¹

Bu hadis-i şeriften fakihlerin bazısı, namazın ıslahı/düzeltilmesi maksadıyla konuşmanın namaza zarar vermeyeceğini söylemişlerdir. Diğerleri ise bu görüşü kabul etmemişlerdir. Bu ihtilafı Abdulhayy el-Leknevî (ö.1304) **et-Ta’liku’l-Mumecced alâ Muvattâ Muhammed** adlı eserinde şu şekilde nakletmektedir: Namazda olduğunu bilen kişinin namazı düzeltmek kastıyla olmayan konuşması âlimlerin ittifakıyla namazı bozar. İmam el-Evza’î bu ittifaka muhalif olarak şöyle der: Birini tehlikeden kurtarmak veya bunun gibi önemli olan durumlarda² namazdayken konuşmak namazın sıhhatine zarar vermez.

İmam el-Evza’î’nin (Allah ona rahmet etsin) bu görüşü âlimler tarafından zayıf görülmüştür.

Malikî mezhebinin meşhur olan görüşüne göre; namazını bitirdiğini zanneden kişinin konuşması namazının sıhhatine engel teşkil etmez. Bu konuşmanın bilerek, isteyerek yapılması ile yanılarak veya yanlışlıkla olması arasında hüküm açısından fark yoktur. Aynı şekilde namazın ıslahı için de kasten konuşulacak olsa namaz bozulmaz. Malikî mezhebindeki bu görüş, aynı zamanda Rebî’a ve İsmail b. İshak’ın da görüşüdür.

İmam Şafî, ashabı ve Malikî mezhebinden bazılarının (Allah onlara rahmet etsin) göre; namazını bitirdiğini zanneden kişinin konuşması namazının sıhhatine engel teşkil etmediği gibi unutarak konuşması da namazını bozmaz. Fakat kişi namazda olduğunu bildiği halde kasten konuşacak olursa namazı bozulur. Bu konuşma namazın ıslahı için olsa dahi hüküm aynıdır. Yani namaz bozulur.

İmam Ebu Hanife, Ashabı, Es-Sevrî ve diğer Küfe âlimlerine göre ise (Allah onlara rahmet etsin); namazda konuşmak her durumda namazı bozar.

1) Sahihî Müslim, Babu’s-sehv fi’s-salati

2) Söz gelimi Kuyuya düşmekte olan bir kimseyi uyarmak gibi önemli durumlarda

Şu kadar var ki namaz kılan kimse, son teşehhüdü yaptıktan sonra kasten yani namazdan çıkmak kastıyla konuşacak olsa namazı bozulmaz. Aksine namazı tamam olmuş olur. Ancak bu şekilde namazdan çıkmak caiz değildir. Bununla ilgili tafsilat geride geçti.

Malikî ve Şafililerin delili yukarıda zikri geçen “zülyedey” hadis-i şerifidir.

Hanefilerin bu konudaki delili ise Bakara sûresinde geçen şu ayet-i kerimedir:

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ ﴿٢٣٨﴾

“*Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah’a gönülden boyun eğerek (suskun olduğunuz halde) namaza durun.*”¹

El-Buhârî, Müslim, Ebu Davut, et-Tirmizî, en-Nesâî, İbn Huzeyme, et-Tahavî ve diğerlerinin rivayet etmiş olduğu Zeyd b. Erkâm hadisinin ifade ettiği üzere bu ayet-i kerime namazda konuşmanın caiz oluşunu nesh etmek için inmiştir.

عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ كُنَّا نَتَكَلَّمُ فِي الصَّلَاةِ يُكَلِّمُ الرَّجُلُ صَاحِبَهُ وَهُوَ إِلَى جَنْبِهِ فِي الصَّلَاةِ حَتَّى نَزَلَتْ (وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ) فَأَمَرْنَا بِالسُّكُوتِ وَنُهِينَا عَنِ الْكَلَامِ.

“*Hazreti Zeyd b. Erkâm (Allah ondan razı olsun)’dan rivayet edildiğine göre şöyle buyurmuştur: Biz namazda konuşurduk. Kişi namazda olduğu halde yanındaki arkadaşıyla konuşurdu.*

*Bu hal (وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ) ayet-i kerimesi ininceye kadar devam etti. (bu ayet-i kerimenin inmesiyle) biz (namazda) susmak ile emrolunduk, konuşmaktan ise menedildik”*²

1) Bakara Sûresi: 238

2) Müslim, Bab Tahrimu'l-Kelam fi's-Salat

Malikî ve Şafilere delil olarak getirmiş oldukları “Zulyedeyn” hadis-i şerifine Hanefiler birkaç vecihle cevap vermektedirler. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Hadis-i şerifteki konuşmanın Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in namazına zarar vermemesi doğrudur. Fakat bu hüküm sadece Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in namazına hastır. Yani bu olay Hasâisu’n-Nebiden¹dir.

- Bu hadisenin vuku bulduğu zaman henüz namazda konuşmak mubah idi. Daha sonradan bunun caiz oluşu nesh olundu.² Nitekim Hanefilerin delil olarak getirdiği hadis-i şerif, bu son yoruma açık bir şekilde delalet etmektedir.

504-SUÂL:

DUA MAHALLİ OLAN SON OTURUŞTA, SIRADAN KONUŞMALARA BENZER ŞEKİLDE DUA ETMENİN NAMAZA ZARARI VAR MIDIR?

Cevap: Âlimler, namazda yapılan duayı üç kısımda incelemişlerdir;

1. Kur’an-ı Kerim veya Hadis-i Şerif kaynaklı olan dualar.

2. Kur’an-ı Kerim veya Hadis-i Şerif kaynaklı olmayıp, insanların gündelik ve sıradan konuşmalarını andırmayan ve insanlardan istenilmesi muhal olan şeyleri içeren dualar.

3. Kur’an-ı Kerim veya Hadis-i Şerif kaynaklı olmayıp, insanların gündelik ve sıradan konuşmalarına benzer tarzda insanlardan istenilmesi muhal olmayan şeyleri içeren dualar.

Hanefi Âlimlerine göre birinci ve ikinci kısımlarda anlatıldığı şekilde dua etmek namazı bozmaz.

1) Yani hüküm sadece Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) adma geçerlidir. Sair ümmet için bu hüküm söz konusu değildir. Dokuz kadınla evlenebilmek gibi.

2) Abdulhayy el-Leknevî, et-Ta’liku’l-Mümecced ala Muvatta Mâlik bi rivayet-i Muhammed, c:1 s:451

Üçüncü kısımda anlatıldığı şekilde duada bulunmak ise namazı bozar.

Buna göre kişinin mesela; Allah'ım, bana baklava börek gönder, falan hanımla evlendir, borcumu öde... emsali şekilde bir duada bulunması, sahih olan görüşe göre namazı bozar. Fakat Allah'ım bana afiyet ver, beni af et, bana rızık ver gibi insanların gündelik ve sıradan konuşmalarını andırmayan ve insanlardan istenilmesi muhal olan şeyleri içerecek şekilde duada bulunmak namazı bozmaz.¹

عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ الْحَكَمِ السُّلَمِيِّ... قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
إِنَّ هَذِهِ الصَّلَاةَ لَا يَصْلُحُ فِيهَا شَيْءٌ مِنْ كَلَامِ النَّاسِ إِنَّمَا هُوَ التَّسْبِيحُ
وَالْتَكْبِيرُ وَقِرَاءَةُ الْقُرْآنِ

“Muaviye b. Hakem es-Sulemiyyi (Allah ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu: **Muhakkak ki şu namaz, insanların kelamından hiçbir şeye uygun değildir. Çünkü namaz ancak tesbih, tekbir ve Kur’an okumaktan ibarettir.**”²

505-SUÂL:

NAMAZI BOZAN AMEL-İ KESÎR NEDİR?

Cevap: Çok veya aşırı bir davranışta bulunmak manasında olan amel-i kesîr, namaz içinde yapılacak olursa namazı bozar.³ Az veya aşırı olmayan bir davranışta bulunmak manasında olan amel-i kalîl ise namaz içinde yapılacak olsa da namazı bozmaz.⁴

Şu kadar var ki bu iki amel arasını ayırmak için net bir sınır çizmek güçtür. Zira Âlimler amel-i kesîri, birbirlerinden farklı şekillerde

1) Ebu'l-İhlâs Hasan b. Ammâr eş-Şurunbulâlî, İmdâdu'l-Fettâh, shf: 335

2) Müslim, Bab Tahrimu'l-Kelam fi's-Salat

3) Muhammed b. El-Hasen eş-Şeybânî, el-Câmiu's-Sağîr ve şerhuhu el-Nâfiu'l-Kebir

4) Burhanuddîn Ebu'l-Me'âlî ibn Mâze, el-Muhîtu'l-Burhânî

tarif etmişlerdir. Eş-Şurunbulâlî (ö.1069) *İmdatü'l-Fettah* isimli eserinde bu tarifleri şu şekilde sıralamıştır: Amel-i kalîl/az amel ile amel-i kesîr/çok amel arasını ayıran sınır hakkında beş görüş vardır:

1. Namaz kılanı gören kişiyi, onun namazda olmadığına dair kanaat sahibi yapacak bir davranış amel-i kesîrdir. Fakat Namaz kılanı gören kişiyi, onun namazda olup olmadığına dair şüphede bırakacak bir davranış ise en sahih olan görüşe amel-i kalîldir.

2. Gömlek/fistan emsali şeyler giyinmek gibi genelde iki elle yapılan işler, tek elle yapılacak olsalar bile amel-i kesîrdirler. Takke takmak emsali genelde tek elle yapılan işler ise, iki elle yapılacak olsalar bile amel-i kalîldirler.

3. Ardı ardına üç kere yapılan hareketler amel-i kesîr, ardı ardına olmaksızın veya üç kereden az olan hareketler ise amel-i kalîldirler.

4. Yapan kimse için maksut olan amel amel-i kesîr, maksut olmayan amel ise amel-i kalîldir.

5. Bir amelin kalîl/az veya kesîr/çok olması, yapan kişinin kanaatine göredir. Namaz kılanın kendisi bu hareketi az görürse amel-i kalîl, çok görürse amel-i kesîr olur.¹

Burhanuddîn Ebu'l-Me'alî ibn Mâze (ö:616), *el-Muhîtu'l-Burhânî* isimli eserinde bu son görüş hakkında Şemsu'l-Eimme el-Hulvani'den şöyle nakletmiştir: Ebu Hanife (*Allah ona rahmet etsin*)'nin mezhebine en yakın olan görüş budur. Zira bu emsal meselelere standart kurallar konulması zordur. Bu yüzden bu tür fiillerin namazı bozup bozmayacağına dair az veya çok olduğunu belirlemek işi yapan kimse için kanaatine bırakılmıştır.²

Eş-Şurunbulâlî, ez-Zeyla'i'nin de aynı gerekçeyle bunu tercih ettiğini nakletmiştir.

Bu hususta farklı tercihler olsa da İbn Mâze, el-Fazlî'nin tercihinin de bu olduğunu aynı eserinde nakletmiştir.

1) Ebu'l-İhlâs Hasan b. Ammâr eş-Şurunbulâlî, *İmdatü'l-Fettah*

2) Burhanuddîn Ebu'l-Me'alî ibn Mâze, *el-Muhîtu'l-Burhânî*

Görüldüğü üzere bu konuda net bir şey söylemek mümkün olmadığı gibi görüşler arasından net bir tercih de yapılmamıştır. Bundan dolayı yukarıda beyan edilen amel-i kesîr tariflerinin tamamını dikkate alarak, namaz içinde amel-i kesîr sayılması muhtemel her türlü davranıştan kaçınmak ihtiyattır. Doğrusu bu olsa gerek.

506-SUÂL:

AĞIZDA KALAN KIRINTILARI YEMEK NAMAZI BOZAR MI?

Cevap: Kişinin namaza durduktan sonra dışarıdan bir şey yemesi veya içmesi namazı bozar. Yenilen şeyin büyük veya küçük olması bu hükmü değiştirmedigi gibi yeme işleminin kasıtlı veya namazda olduğunu unutmuş olması da bu hükmü değiştirmeyecektir.¹

Namaz kılma esnasında dişleri arasında kalan kırıntıların yutulması durumunda bakılır; bunlar, nohut² tanesi kadar veya daha büyük olursa namazı bozar.³ Nohut tanesinden küçük olursa bunu yutmak her ne kadar mekruh olsa da namazı bozmaz. Bazı âlimler kırıntılar, küçük olsalar bile çiğnemek veya ağızda gevelemek suretiyle yenilecek olsalar bu hareketi amel-i kesîr saymış ve bu nedenle namazın bozulacağını söylemişlerdir.⁴

507-SUÂL:

SESLENEN KİŞİYE NAMAZDA OLDUĞUNU HABER VERMEK KASTIYLA BOĞAZ HIRILDATMAK (TENAHNUH) NAMAZA ZARAR VERİR Mİ?

Cevap: Herhangi bir özür olmaksızın boğazı hareketlendirmek (tenahnuhde bulunmak) yani “eh” diyerek ağızdan birkaç harf çıkarmak

1) Ebu'l-İhlâs Hasan b. Ammâr eş-Şurunbulâlî, Nuru'l-izâh

2) En sahih olan görüşe göre, Büyük İslam İlmihali, Ö.N.B

3) Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeyla'î, Tebyinu'l Hakâik

4) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik

namazı bozar.¹ Zorlama olmaksızın tabii olarak meydana gelen “tenahnüh” namazı bozmayacağı gibi sesi güzelleştirmek veya düzeltmek için veya kendisine uymuş olduğu imamın kıraat hatasını düzeltmek için veyahut da namazda olduğunu bildirmek için yapılan tenahnüh da namazı bozmaz. Zira bu sayılanlar sahih olan görüşe göre birer özür kabul edilmektedirler.²

Bazıları tarafından namazda olduğunu bildirmek için yapılan tenahnüh namazı bozar denmiştir. Buna binaen ihtiyatlı olan bundan kaçınmaktır.

Namazda olduğunu bildirmesi gerekiyorsa bunu “Elhamdülillâh” veya “Subhanallah” diyerek veyahut da aşikâr okuyarak yaparak işaretle bulunması en uygun olanıdır. Bezginlik göstererek uf, püf emsali sözleri sarf etmek namazı bozduğu gibi bir şeye üflemek için üf, tüh demek de sahih olan görüşe göre namazı bozar.³

508-SUÂL:

GÜLMEK NAMAZI BOZAR MI?

Cevap: Kitaplarımız namazda vuku bulan gülmeyi üç kısma ayırmışlardır:

1. Kahkaha: Dişleri görünsün veya görünmesin kendisi ve yanındaki kimsenin işiteceği şekilde gülmektir.

2. Dıhk (gülmek): Yanındaki kişinin değil de, sadece kendisinin işiteceği kadar gülmektir.

3. Tebessüm: Ne yanındaki ne de kendisinin duyamayacağı şekilde gülmektir.

Kahkaha hem abdesti hem de namazı bozar. **Tebessüm** her ne kadar namazda yapılması mekruh olsa da, ne abdesti ne de namazı bozar.

1) El-Fetâvâ'l-Hindiyye, Şeyh Nizamuddin önderliğinde ilmi bir heyet

2) Ebu'l-İhlâs Hasan b. Ammâr eş-Şurunbulâli, İmdatü'l-Fettah

3) Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Şemsu'l-Eimme es-Serahsi, el-Mebsût

Dihk (gölmek) namazı bozar mı?

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin) **el-Asl** adlı eserinde bunun namazı bozmayacağı ve abdestin iadesini gerektirmeyeceğini söyledikten sonra, kendisine “neden bozmuyor, oysaki bu konuşmak gibidir” denildiğinde, *evet dediğin gibi aynen konuşmak gibidir. Kıyasa göre bozması gerekir. Fakat bunun abdesti ve namazı bozmayacağı hususunda eser’e tabi olduk, demiştir.*¹

Müteahhir bazı Âlimler ise: Bu sadece namazı bozar, abdestin iadesini gerektirmez, demişlerdir.² İhtiyatlı olan bundan dolayı namazın iadesidir. Bu konuyla ilgili tafsilat birinci cildin 115. suâlinin cevabında uzunca beyan edilmiştir. Müracaat edilsin.

509-SUÂL:

AĞLAMAK NAMAZI BOZAR MI?

Cevap: Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî (ö.587) **Bedâiyu’s-Sanâyi** adlı eserinde şöyle der: Namaz kılan kişi sesli olarak (har - lacak şekilde) ağlayacak olsa bakılır: Şayet bu ağlamak cennet veya cehennemden hatırlanmasından kaynaklanıyorsa namaz bozulmaz. Yok, eğer bir hastalıktan veya malın veya arkadaşın kaybı gibi başa gelen herhangi bir musibetten dolayı olursa namaz bozulur.³

510-SUÂL:

NAMAZDA UNUTARAK ÜÇÜNCÜ SECDEYİ YAPAN KİMSENİN NAMAZI BOZULUR MU?

Cevap: **Kitabu’l-Asl**’ın ravisi olan Ebu Süleyman El-Cüzecânî, bu suâli İmamı Muhammed (Allah ona rahmet etsin)’e sormuş ve şu cevabı almıştır:

1) Ebu Abdillâh Muhammed b. El-Hasen eş-Şeybânî, Kitâbu’l-Asl

2) Ekmeluddin Muhammed b. Muhammed el-Bâbertî, el-İnâye

3) Alâuddin Ebû Bekr el-Kâsânî, Bedâiyu’s-Sanâyi fî Tertibi’ş-Şerâi’ Ebu’l-İhlâs Hasan b. Ammâr eş-Şurunbulâlî, İmdatü’l-Fettah

Bu kişinin namazı bozulmaz. Ancak sehiv secdesi yapması gerekir.

Ebû Süleyman El-Cûzecânî; “Kişi iki kez unutarak rükû yapacak olsa da durum aynı mıdır?” diye suâl ettiğinde İmamı Muhammed: (Allah ona rahmet etsin) Evet aynıdır. Bu kişinin namazı bozulmaz cevabını vermiştir.¹

511-SUÂL:

NAMAZ KILMAKTA OLAN KİŞİNİN, ÖN SAFTAKİ BOŞLUĞU DOLDURMAK İÇİN YÜRÜMESİ NAMAZINI BOZAR MI?

Cevap: Et-*Taberânî*’nin rivayet etmiş olduğu bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ تَرَاصُّوا فِي الصُّفُوفِ وَلَا يَتَخَلَّلْكُمْ الشَّيْطَانُ... الْحَدِيثُ

El-Bera b. Azib (Allah ondan razı olsun)’den rivayete göre Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle derdi:

Safları sıklaştırmak, aranızda şeytan girmesin...²

Bu ve daha birçok benzeri hadis-i şeriflerden de anlaşıldığı üzere namazda safları sıklaştırmak matlup olan işlerdendir. Hatta ön saffi doldurmadan arkada saf tutmak kitaplarımızın da ifade ettiği üzere mekruhtur. Bu konu hakkında geniş malumat ilgili bölümde verilecektir.

Namazda durmadan safları doldurmak, şüphesiz en güzel olanıdır.

1) Ebu Abdillâh Muhammed b. El-Hasen eş-Şeybânî, Kitâbu'l-Asl c:1 s: 228

2) El-Mu'cemu's-Sağir, bab: el-cim men ismuhu Ca'fer

Bununla beraber kişi, namaza durduktan sonra öndeki safta boşluk olduğunu görecektir. Ancak namazda olan kişinin boşluğu doldurmak için ne kadar yürüyebileceği hakkında ihtilaf edilmiştir. Bazıları bunu umumileştirerek; az olsun çok olsun vücudunu kıbleden çevirmeksizin kişinin yürümesi namazına zarar vermez, demişlerdir.²

İmam Muhammed, *es-Siyeru'l-Kebîr* adlı eserinde şöyle der: İhtiyaca binaen kıbleden dönmeden az yürümek namazı bozmaz.³

El-Merğînânî (ö:592), *et-Tecnis ve'l-Mezid* adlı eserinde şöyle der: Kişi namazda yürüyecek olsa bakılır; Bir saf miktarı yürüse namazı bozulmaz.

Zira bu miktar yürümek az kabul edilmiştir. Şayet iki saf miktarı yürürse bakılır: Bu miktarı bir kerede yürüyecek olursa namaz bozulur. Yok, eğer bir saf miktarı yürüyüp bekledikten sonra diğer saffa yürüyecek olursa namazı bozulmayacaktır.⁴

Ezcümle: Yukarıdaki nakillerden de anlaşıldığı üzere, namazda amel-i kesir yapmaksızın yürümek namazı bozmaz. Bu hususta amel-i kesir sayılan miktar ise bir saf yürümeyle kayıtlanmıştır.

Buna göre; kişi birden fazla saffı bir kerede yürüyecek olsa namazı bozulur. Şayet her bir rükünde birer saf yürüyecek olsa namazı bozulmaz.

Burada beyan edilen; ön saftaki boşluğu doldurmak için gerekli olan yürümenin hükmüdür. Lâhikin⁵ halinde olduğu gibi, abdest almak için gerekli olan yürümekten bahsedilmemiştir. Meseleler birbirleriyle karıştırılmamalıdır.

Bununla alakalı hüküm, ilgili bölümde gelecektir.

1) Burhanuddîn Ebu'l-Me'alî ibn Mâze, el-Muhîtu'l-Burhânî

2) A.g.e

3) Muhammed b. El-Hasen eş-Şeybânî, es-Siyeru'l-Kebîr

4) Burhanuddîn Ebu'l-Hasen el-Merğînânî, Et-Tecnis ve'l-Mezid

5) Lâhik: Namaza imam ile beraber başladığı halde kendisine uyku, gaflet veya cemaatin çokluğundan dolayı bir zahmet veya abdest bozucu bir durum meydana gelip de namazın tamamını veya bir kısmını imam ile kılamayan kimsedir. (Büyük İslam İlmihali Ö.N.B)

ZELLETÜ'L-KÂRÎ NAMAZDA KUR'ÂN OKUYAN KİMSENİN HATA ETMESİ

512-SUÂL:

BAZI HARFLERİ DOĞRU OKUYAMAYAN KİŞİ,
NAMAZDA NASIL KIRAAT YAPMALIDIR?

Cevap: Kişi, bazı harfleri güzel çıkartamadığı zaman o harflerin sıfatlarına riayet ederek mahreçlerine çalışmalı ve harfleri güzel çıkartmaya çaba göstermelidir. Bu hususta gevşeklik gösterecek olursa mazur görülmez. Buna rağmen bazı harfleri güzel çıkartamıyor, diğerlerini güzel söyleyebiliyorsa bu kişinin imam olmaması gerekir. Tek başına kılarken mümkünse güzel çıkartamadığı harflerin bulunmadığı bir ayet varsa onunla namazını kılmalıdır. Böyle bir ayet varken güzelce çıkartamadığı harflerin bulunduğu farklı bir ayeti okuyacak olursa bazı âlimler namazının caiz olmayacağını söylemişlerdir.¹ El-Kadıhân *el-Fetâva*'sında bunu tercih etmiştir. *El-Muhit* nâm eserde de böyledir.²

513-SUÂL:

NAMAZIN KIRAATİNDE VUKU BULABİLECEK
OLAN KIRAAT HATALARI NE DEMEKTİR?

Cevap: Namazın rükünlerinden biri de kiraattir. Yani ezberinden Kur'an okumak.

1) Sadru'l-İslam Muhammed b. Muhammed Ebu'l-Yüsr el-Pezdevî, Er-Risale Fi Zelletu'l-Kârî

2) Muhammed Emin ibn Âbidîn, Reddu'l-Muhtâr

Kur'an okurken uyulması gereken bir takım kurallar vardır. Bunlar geniş tecvit kitaplarında zikredilmiştir.

Bu kurallara uymamaktan kaynaklanan hataların bazısı namazı bozar, bazıları ise bozmaz. Bunlara fıkıh terimi olarak "kıraat yapmanın hatası" anlamında "**zelletü'l-kârî**" denmektedir.

Biz bu bahsi kaynak ve genel kontrol açısından diğer muteber Hanefi Fıkıh kitaplarına bakmakla birlikte referans olarak genelde Necmuddin Ömer en-Nesefî (ö.537)'ye ait "**Zelletü'l-Kârî**" nâm risalesini kullanacağız.

Şu kadar var ki daha kolay ve güzel anlaşılmasına katkı sağlayacağını düşündüğümüzden meseleyi birden çok sual-cevap şeklinde sunmayı uygun gördük.

Necmuddin Ömer en-Nesefî (ö.537) der ki:¹ Namazın kıraatinde vuku bulabilecek olan kıraat hatalarını altı ana başlıkta inceleyebiliriz.

1. Ayette vuku bulan hata.
2. Kelimede vuku bulan hata.
3. Harfte vuku bulan hata.
4. İrabta vuku bulan hata.
5. Kelimeyi kesmekte vuku bulan hata.
6. Vakıf ve iptidada vuku bulan hata.

514-SUÂL:

AYETTE VUKU BULAN KIRAAT HATALARI NELERDİR VE HANGİSİ NAMAZI BOZAR?

Cevap: Ayette vuku bulan kıraat hataları altı kısımdır.

1) Er-Risale Fi Zelletü'l-Kârî, Necmuddin Ebu Hafs Ömer b. Muhammed b. Ahmed en-Nesefî, Süleymaniye, Esad Efendi:13541, 2. risale; Ayasofya:01598, risale mahdud olup 9 sahifedir. Bazı nüshaları daha küçük olup 18 sahifedir.

Hangisinin namazı bozduğu, hangisinin bozmadığını anlayabilmek için önce bu altı kısmı misalleriyle birlikte anlatmaya çalışalım.

1- Ziyade: Bir sûrenin iki ayeti arasına farklı bir süreden bir ayet ilave etmektir.

Söz gelimi; Fatiha-i Şeriften, (مَالِكِ يَوْمَ الدِّينِ) ayetini okuduktan sonra;

إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ﴿٥٨﴾

okuyup ardından; (إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ) ayetini okumak gibi.

2- Noksan: İki ayet arasındaki bir ayeti okumadan atlamaktır.

Söz gelimi; Fatiha-i Şeriften, (الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) ayetini okuduktan sonra (إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ) ayetini atlayarak (مَالِكِ يَوْمَ الدِّينِ) ayetini okumak gibi.

3-4- Takdim-Tehir: Bir ayeti, öncesinde olan diğer bir ayetten önce okumaktır. Yani ilk sırada olan ayeti sonraya bırakıp ikinci sırada olan ayeti okumak takdim, devamında, ilk sırada olan ayeti okumak tehirdir.

Söz gelimi; Fatiha-i Şeriften, (إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ) ayetini önce okuyup ardından (مَالِكِ يَوْمَ الدِّينِ) ayetini okumak gibi.

5- İbdal: Okuduğu sûrenin ayetini tamamen terk edip yerine farklı sûreden bir ayet okumaktır.

Söz gelimi; Fatiha-i Şeriften, (الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ) ayetini okuduktan sonra (مَالِكِ يَوْمَ الدِّينِ) ayetini tamamen terk edip yerine Zariyat

Sûresinden, (إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ) okuyup ardından (إِيَّاكَ) (نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ) ayetini okumak gibi.

6- Tekrar: Bir ayeti ardı ardına iki kez okumaktır.

Söz gelimi; Fatiha-i Şeriften, (إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ) ayetini ardı ardına iki kez okuması gibi.

Görüldüğü gibi bu altı yerin hiç birisinde bir ayetin tamamının okunuşunda bir hata söz konusu değildir. Bilakis ayetin tamamının terk edilmesi, yerinin değiştirilmesi, önce veya sonra okunması gibi hatalar söz konusudur. Bunlar anlaşıldıktan sonra ayette vuku bulan yanlışlıklara dair kıraat hatalarının namazın sahih ya da fasit olacağına dair hükmünden söz edebiliriz.

Hüküm: Bu gibi hataların vaki olması durumunda iki şık söz konusudur:

a. Bir ayetin tamamını okuduktan sonra vakfe¹ yapmıştır. Yani vakfe yaptıktan sonra diğer ayete devam etmiştir. Bu durumda altı kısmın hiç birinde namaz bozulmaz.

b. Bir ayetin tamamını okuduktan sonra vakfe yapmadan diğer ayete geçerek devam etmiştir.

Bu durumda bakılır; iki ayetin manası arasında zıtlık (muhalefet) yoksa yine namaz bozulmaz.² Fakat manalar ihtilaf ederse burada verilecek hüküm ihtilafıdır. Tıpkı vakf ve ibtidada³ gelecek olan ihtilaf gibidir.⁴

1) Vakfe ile kastedilen durak olsun olmasının nafesi keserek durmak ardından yeni bir cümle başlangıcı gibi başlamaktır.

2) Er-Risale Fî ZelleŦü'l-Kârî, Necmuddin Ebu Hafs Ömer en-NeseŦî

3) İbtida; durduktan sonra yeniden okumaya başlamak demektir.

4) Bazıları vakıf ve ibtidada vuku bulacak kıraat hatalarından kaçınmakta zorluk olduğunu dikkate alarak zaruretin gereği olarak bu tür hataların hiçbir çeşidinin namazı bozmayacağını söylemişlerdir. Sadru'l-İslam Ebul Yusr el-Pezdevî de bu görüşü tercih etmiştir. Ayrıca, vakıf, vasıl ve ibtidaya riayet etmeyi gerekli görmek insanları özellikle de ilim adamı olmayanları zorluğa sürüklemektir diyerek Burhanuddin Ebu'l-Me'alî ibn Mâze, el-Muhîtu'l-Burhânî adlı eserinde fetvanın bu görüş üzerine olduğunu yani bu tür kıraat hatalarının namazı bozmayacağını söylemiştir. Diğer bazıları ise mananın fahiş olarak değişip değişmediğini dikkate alarak fahiş bir şekilde değişiyorsa namazın bozulacağını aksi halde bozulmayacağını savunmuşlardır.

515-SUÂL:

**KELİMDE VUKU BULAN
KIRAAT HATALARI NELERDİR?**

Cevap: Kelimde vuku bulan kıraat hataları altı kısımdır.

1. Ziyade
2. Noksan
- 3-4. Takdim-tehir
5. İbdal
6. Tekrar

Bunlar bir kelimedeki vaki olabilecek hatalardır. İmamların bu tür hataların namazı bozup bozmayacağına dair genel kıstaslarından bahsedecek olursak şöyle diyebiliriz. İmam Ebu Hanife *(Allah ona rahmet etsin)* bu tür kıraat hatalarında mananın değişip değişmeyeceğini dikkate alır.

İmam Ebu Yusuf *(Allah ona rahmet etsin)* ise yanlışlıkla okunan kelimenin Kur'an-ı Kerim'de bulunup bulunmadığına bakar. Bir de yanlışlıkla okunan kelimenin tesbih veya tahmid veya da zikir yapılan kelimelerden olup olmadığına bakar. Şayet yanlışlıkla okunan kelime Kur'an-ı Kerim'de bulunan bir kelimeyse veya tesbih, tahmid veya zikir yapılan kelimelerden ise İmam Ebu Yusuf *(Allah ona rahmet etsin)*¹ a göre namaz bozulmuş olmaz. Aksi halde namaz bozulur. Ayrıca İmam Ebu Yusuf *(Allah ona rahmet etsin)*'dan yapılan rivayetlere dikkatle bakıldığında her mevzide olmasa da bir çok yerde mananın inanılması caiz olmayacak şekilde değişmesini de dikkate aldığı görülür.¹

516-SUÂL:

**OKUDUĞU AYETE BİR KELİME İLAVE EDEN KİŞİNİN
NAMAZI BOZULUR MU?**

1) Sadru'l-İslam Muhammed b. Muhammed Ebu'l-Yüsr el-Pezdevî, Er-Risale Fî Zelletu'l-Kârî; Er-Risale Fî Zelletu'l-Kârî, Necmuddin Ebu Hafs Ömer en-Nesefî

Cevap: Kelimedede vuku bulan kıraat hatalarından biri de ziyadedir.

Ziyade: Namazda kıraat için okunan ayete, o ayetten olmayan bir kelimenin ilave edilmesidir. Böyle bir hatanın vuku bulması durumunda bakılır: ilave edilen kelime;

a. Kur'an'da var olan bir kelimedir. Bu durumda ziyade edilen kelime manayı değiştirmiyorsa namaz bozulmaz. Söz gelimi Fatihâ-i Şeriften (الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) ayetini okuduktan sonra (اجمعين) kelimesini ilave etmesi gibi. Bu durumda ilave edilen kelime manayı değiştirmez.

Şöyle ki ilave edilen bu kelimenin “الْعَالَمِينَ” kelimesinden hal düşmesi Arap lisanı kurallarına uygun olduğu gibi anlamda da bir çelişki doğurmaz. Zira ayet; “**Bütün âlemlerin Rabbi**” manasındayken “Top yekûn bütün Âlemlerin Rabbi” manasında olur. Böyle bir hatanın yanılıyla vuku bulması ise namazı bozamaz.

Fakat ilave edilen kelime Kur'an'da bulunmadığı halde manayı değiştiriyorsa namazı bozar.

Söz gelimi;

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا ((كُفْرًا)) وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ

Şeklinde ((كُفْرًا)) kelimesini ilave ederse namaz bozulur.

Zira mana “**Şüphesiz, iman edip, salih ameller işleyenler var ya; işte onlar yaratılmışların en hayırlısıdır.**” Şeklindeyken “Şüphesiz, **küfür açısından veya küfre** iman edip, salih ameller işleyenler var ya; işte onlar yaratıkların en hayırlısıdır” olarak tam zıt bir anlama taşınmış olacaktır.

Böyle bir hatanın yanılıyla da olsa vuku bulması namazın bozulmasına sebeptir.

b. İlave edilen kelime Kur'an'da bulunmayan bir kelime ise, bu durumda da bakılır;

- İlave edilen kelime Kur'an'da bulunmadığı halde manayı değiştirmiyorsa söz gelimi;

فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ (((وتفاح))) وَرُمَّانٌ

Ayetine (((وتفاح))) kelimesini ilave edilmesi gibi ki manayı değiştirmez. Zira tuffah fakihedendir.

Yani mana “**İçlerinde her türlü meyve, hurma ve nar vardır.**” şeklindeydi. İlave edilen kelimeyle birlikte “İçlerinde her türlü meyve, hurma, (((elma))) ve nar vardır.” şeklinde olmuştur.

Ayet “**o ikisinde her türlü meyve var**” derken elma da zaten meyvedir. İşte bu ve emsali şekillerde ilave edilen kelime, ayetin gerçek anlamını değiştirmiyorsa İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)’in usullerine göre ayrıca Kur'an'da mislinin var olup olmamasına bakılmaz. Manayı bozmuyorsa namazı da bozmaz.

Fakat İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)’un usulüne göre bozması gerekir. Çünkü O, Kur'an'da olmayan bir kelimenin Kur'an olarak okunmasının namazı bozacağı görüşündedir. (((تفاح))) ise Kur'an'da bulunmamaktadır.

Bu mesele esasen اللهُ أَكْبَرُ “Allah-u Ekber” yerine اللهُ أَجَلٌ “Allah-u Ecell” denebilir mi, denemez mi?” meselesinin uzantısıdır.

İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin) lafzın bizzat kendisini okumayı şart kılarken, İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin) manayı esas almışlar ve “Allah-u Ecell” denebileceğine hükmetmişlerdir.

- İlave edilen kelime Kur'an'da olmayıp manayı değiştiriyordur. Bu durumda namaz ittifakla hatta icma ile fasit olur.

Söz gelimi;

فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ الْمُؤَحِّدِينَ

Şeklinde okuyarak (((المؤحدين))) kelimesini ziyade edecek olsa ittifakla namazı bozulmuş olacaktır. Zira bu kelime Kur'an'da bulunmayan bir kelimedir. Bunun ziyade edilmesiyle mana değişmiş ve kabul edilmemesi gerekli bir mana ortaya çıkmıştır.

Ayet "**Allah'ın laneti kâfirlerin üzerine olsun**" manasındayken ilave edilen kelimeyle birlikte "Allah'ın laneti (((tevhit inancına sahip))) kâfirlerin üzerine olsun" şeklinde doğru olmayan bir anlama taşınmış olur. Bu yüzden bu tür bir kıraat hatası ittifakla namazı bozar.¹

517-SUÂL:

BİR KELİME ATLAYARAK AYETİ NOKSAN OKUYAN KİŞİNİN NAMAZI BOZULUR MU?

Cevap: Kelimede vuku bulan hatalardan biri de; bir kelimeyi atlayarak ayeti noksan okumaktır.

Noksan: Ayetteki bir veya birden fazla kelimeyi okumazsa yani terk ederse iki durum söz konusudur;

a. Terk edilen bu kelime nedeniyle mana değişmez. Böyle bir hatanın vuku bulduğu namaz, üç imama göre de bozulmaz.

b. Terk edilen bu kelime nedeniyle mana değişir. Böyle bir hatanın vuku bulduğu durumla ilgili bazı Hanefi fakihleri: Mana değişecek olsa dahi, bunda halk için kaçınılması güç bir nevi zaruret bulunduğu dikkate alarak namazın bozulmayacağını savunmuşlardır.

1) Er-Risale Fî Zellelu'l-Kârî, Necmuddin Ebu Hafs Ömer en-Neseî

Söz gelimi; ((لا يُؤْمِنُونَ)) okuması gerekirken bir tam kelime olan (لا) yı terk ederek (يُؤْمِنُونَ) şeklinde okuması gibi.

Fakat böyle bir durumla ilgili sahih olan görüş, mana değiştiği için namazın bozulacağı görüşüdür.¹

518-SUÂL:

OKUDUĞU AYETTE, İLERİDE BULUNAN BİR KELİMEYİ ÖNCE OKUYUP ÖNDE BULUNAN KELİMEYİ SONRAYA BIRAKMAK KİŞİNİN NAMAZINI BOZAR MI?

Cevap: Kelimede vuku bulan kıraat hatalarından biri de takdim-tehirdir.

Takdim-Tehir: Sonraki kelimeyi öne alıp öndeki kelimeyi sonraya bırakmaktır. Yani “ilk sırada olan kelimeyi sonraya bırakıp ikinci sırada olan kelimeyi okumak” takdim demektir. Devamında ilk sırada olan kelimeyi okumak ise tehir demektir.

Kıraatte takdim ve tehir bulunursa yine iki durum söz konusu olur;

a. Takdim-tehir nedeniyle manada değişiklik olmaz. Yani kast edilen mana değişmemiş ve doğru olmayacak bir anlama taşınmamış olur. Söz gelimi;

لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ

Şeklinde “**zefir**” kelimesini “**şehîk**” kelimesinden önce okuması gerekirken,

لَهُمْ فِيهَا شَهِيقٌ وَزَفِيرٌ

1) Er-Risale Fi Zelletu'l-Kârî, Necmuddin Ebu Hafs Ömer en-Neseî

Şeklinde “**şehîk**” kelimesini “**zefir**” kelimesinden önce okuması gibi takdim-tehir yapacak olursa mana bir nebze değişiyor olsa da kast edilen manadan uzaklaşıp doğru olmayacak bir manaya taşınmadığı sürece üç imam namazının bozulmayacağına hükmedecektir.

Burada mana “**orada onlara öyle bir soluyuş ve hıçkırış vardır ki**” şeklindeyken “**orada onlara öyle bir hıçkırış ve soluyuş vardır ki**” şekline değişmiştir.

Görüldüğü gibi bu değişiklik anlamda zıtlık doğuracak bir değişiklik olmadığı gibi aslına ters düşen, onu asıl maksudından uzaklaştıran bir manaya da taşımamıştır.

Yine;

((الرحيم الرحمن)) okuyacak yerde ((الرحيم الرحمن)) şeklinde yerlerini değiştirerek okuması da namazı bozmaz. Zira anlam aslına zıt ve yanlış olacak bir şekilde değişikliğe uğramamıştır.

b. Takdim-tehir nedeniyle manada değişiklik olur. Yani kast edilen mana tamamen değişmiş olup doğru olmayacak bir anlama taşınmış olur.

Söz gelimi;

“**Şüphesiz iyiler Naîm Cennetindedirler. Şüphesiz, günahkârlar da cehennemdedirler.**”¹ manasında olan ayetleri

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ۝ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ۝

şeklinde okuması gerekirken yanılarak farklı yerlerde bulunan iki farklı kelimenin yani “**naîm**” ile “**cehîm**” kelimelerinin yerlerini değiştirip şöyle okuyacak olursa,

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي جَحِيمٍ ۝ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي نَعِيمٍ

mana tamamen değişip inanılması helal olmayan bir anlama taşınmış olur. Zira bu durumda mana “Şüphesiz, iyiler cehennemdedirler. Şüphesiz, günahkârlar da Naîm Cennetindedirler.” şeklinde itikadı caiz olmayan bir anlama taşınmış olur.

Yine bunun gibi söz gelimi:

فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا

okuyacak yerde zorluk anlamına gelen “العُسْرُ” kelimelerini kolaylık anlamına gelen “يُسْرًا” kelimeleriyle değiştirerek okuyacak olursa mana ayet-i celîle’de kast edilen mananın zıddı olan bir manaya taşınmış olacaktır.

Bu konuda kadı el-Bel’amî, Ebu’l-Hasen er-Rustu’fenî’den o da, Muhammed b. Mukâtil er-Razî’den namazın bozulmayacağını rivayet etmiştir. Bu üç imamın itimat ettiği görüş budur.

Öteden beri Şemsu’l-Eimme ve Kadı İmam Sadrul-İslam Ebu’l-Yüsr el-Pezdevî ikisi de bu konuda meşayihin ihtilafı olduğunu zikrederlerdi.

Âlimlerin çoğunun kanaatinin; böyle bir hatanın vuku bulması durumunda namazın bozulacağı yönünde olduğunu söylerlerdi ki sahih olan da bu olsa gerek.¹

519-SUÂL:

OKUMASI GEREKEN KELİMENİN YERİNE FARKLI BİR KELİME OKUYAN KİŞİNİN NAMAZI BOZULUR MU?

Cevap: Kelimede vuku bulan kıraat hatalarından biri de ibdaldır.

İbdal: Bir kelimenin yerine başka bir kelimeyi okumak demektir.

1) Er-Risale Fî Zilletu’l-Kârî, Necmuddin Ebu Hafs Ömer en-Neseî

Yani bir kelimeyi tamamen terk edip onun yerine farklı bir kelime okumaktır.

Böyle bir hatanın yanlışlıkla vuku bulması durumunda da karşımıza iki şık çıkmaktadır;

a.) Yanlışlıkla okunan kelime Kur'an'da var olan bir kelime olur. Bu durumda bakılır;

- Yanlışlıkla okunan kelime nedeniyle mana değişmiyordur. Yani yanlışlıkla okunan kelime nedeniyle ayetin bütün olarak manası, asıl manasına yakın bir anlama taşınmış oluyor.

Söz gelimi;

((الرحمن الرحيم)) şeklinde okuması gerekirken sürç-i lisan edip ((الرحمن الكريم)) şeklinde yanılarak "er-Rahîm" kelimesini terk edip yerine "el-Kerîm" kelimesini okuyacak olsa imamların tümüne göre namaz bozulmuş olmaz.

- Kur'an'da var olduğu halde yanlışlıkla okunan kelime nedeniyle mana aslına uygun olmayan farklı bir manaya taşınmış olarak değiştiği durumlarda âlimler; namazın bu sebeple bozulup bozulmayacağı konusunda farklı görüşler ortaya koymuşlardır.

Söz gelimi;

((إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ)) şeklinde okuması gerekirken,

((إِنَّا كُنَّا غَافِلِينَ)) şeklinde yanılarak "fâilin" (yapanlar) kelimesini terk edip yerine "ğâfilin" (gaflette olanlar) kelimesini okuyacak olsa namazı bozulur mu?

Bazı âlimler; böylesi hatalarda zaruretin olduğunu ileri sürerek namazın bozulmayacağını savunmuşlardır. Yani mana bozuluyorsa da, yanlışlıkla okunan kelimenin Kur'an'dan olduğunu ve bu tür yanlışlardan halkın kurtulamayacağını, bu yüzden de namazlarını bozulmuş kabul etmekte zorluk lazım geleceğini savunmuşlardır.

Böylece bu tür hataların vuku bulması durumunda namazın bozulmayacağını söylemişlerdir. Fakat sahih olan görüş namazının bozulacağıdır. Zira mananın değişmesi üç imama göre de namazı fasit eder. Burada mana o kadar değişti ki gerçek manasına zıt ve çelişkili bir anlama taşınmış oldu. Bu yüzden namazının bozulacağını söylemek en sahih görüş olsa gerekir.

b.) Yanlışlıkla okunan kelime Kur'an'da olmayan bir kelime olur. Bu durumda bakılır;

- Kur'an'da olmadığı halde yanlışlıkla okunan kelime nedeniyle mana aslına uygun olmayan farklı bir manaya taşınmış olarak değişiyordur.

Söz gelimi;

فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٨٩﴾

şeklinde okuması gerekirken

((فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْمُؤَحِّدِينَ))

şeklinde yanlış olarak “el-kâfirin” kelimesini terk edip yerine “el-Muvahhidin” kelimesini okuyacak olsa bütün âlimlerin söz birliğiyle namazı bozulur. Zira mana tam anlamıyla bozulmuştur. Asıl mana “**Allah'ın lâneti inkârcıların üzerine olsun**”¹ şeklindeyken, “Allah'ın lâneti tevhit inancına sahip olanların üzerine olsun” şeklinde gerçek manasına zıt ve inanılması caiz olmayan bir anlama taşınmış olur.²

Ebu'l-Yüsr el-Pezdevî (ö.483), **Zelletu'l-Kârî** nâm risalesinde bu meseleyi aynen bu şekilde aldıktan sonra “yanlışlıkla okunan kelime tesbih, tahmid veya zikir olmazsa” kaydını ilave etmiştir.³

1) Bakara sûresi/89

2) Er-Risale Fî Zelletu'l-Kârî, Necmuddin Ebu Hafs Ömer en-Neseî

3) Sadru'l-İslam Muhammed b. Muhammed Ebu'l-Yüsr el-Pezdevî, Er-Risale Fî Zelletu'l-Kârî, Süleymaniye, Esad Efendi:13541, 3. risale; mahdud olup 19 varaktır.

• Kur'an'da olmadığı halde yanlışlıkla okunan kelime nedeniyle mana aslından uzaklaşmayıp ona zıt bir anlama taşınmıyor belki gerçek manasına uygun bir manaya taşınmış oluyorsa İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'dan bu tür kıraat hatalarının namazı bozduğu rivayet edilmiştir. İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'den ise bozmayacağı mervidir.

Söz gelimi;

((إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ...)) şeklinde okuması gerekirken,

((إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي بساتين...)) şeklinde (sürç-ü lisan ederek) yanılarak “cennâtin” kelimesini terk edip yerine “besâtin” kelimesini okuyacak olsa İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'a göre namazı bozulmuş olur.

Çünkü Kur'an'da “بساتين” kelimesi yoktur. Fakat İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre namazı bozulmuş olmaz. Çünkü her ne kadar Kur'an'da “بساتين” kelimesi yoksa da bu kelimenin manası “bahçeler” demek olduğundan “cennâtin” kelimesinin manasına zıt değildir.

Yine;

((لَتَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا...)) şeklinde okuması gerekirken

((لَتَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَرْكَبًا...)) şeklinde (sürç-i lisan edip) yanılarak “mes-ciden” kelimesini terk edip yerine “merkeben” kelimesini okuyacak olsa

İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'a göre namazı bozulmuş olur. Çünkü Kur'an'da “مَرْكَبًا” kelimesi yoktur.

Ayrıca yanlışlıkla okunan bu kelime tesbih, tahmid veya zikir de değildir. Şu halde İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'a göre bu şekilde bir kıraatin namazı bozmamasının bir veçhi yoktur.

Fakat İmam Ebu Hanife (Allah onlara rahmet etsin)'ye göre namazı bozulmuş olmaz. Çünkü her ne kadar Kur'an'da “مَرْكَبًا” kelimesi yoksa da anlam değişikliği bir ölçüde giderilebilir olduğundan namazının bozulmuş olması gerekmecektir.¹

Yine;

((جَزَاءَ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ)) şeklinde okuması gerekirken sürç-i lisan edip Kur'an'da bulunmadığı şekilde;

((حَزَاءَ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ)) şeklinde yanılarak “cezaen” kelimesini terk edip yerine “hazaen”² kelimesini okuyacak olsa İmam Ebu Yusuf (Allah onlara rahmet etsin)'a göre namazı bozulmuş olur. İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre ise bozulmuş olmaz.

Esasen bu mesele, “namazda kıraati farsça yapmak” meselesinin bir benzeri hatta bir uzantısıdır.

Bu yüzden İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)'e göre, “şayet kıraati güzel olan birisi böyle bir hata yaparsa namazı bozulmuş olur” demek daha güzel olacaktır.

Sadru'l-İslam Ebu'l-Yüsr el-Pezdevî, *Zelletu'l-Kârî* nâm risalesinde bu tür kıraat hatalarında İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'nin görüşünü temellendirme adına şöyle der: Yanlışlıkla okunan kelime ile okunması gereken gerçek kelimenin manaları birbirlerine yakın bir anlamda buluşacak olurlarsa namaz bozulmaz. Zira Kur'an-ı Kerim Kureyş lügatiyle inmiştir.

Aralarında Ahmed b. Muhammed Ebu Cafer et-Tahâvî'nin de bulunduğu bir cemaat bu şekilde rivayet etmiştir. Daha sonraları Araplar, Kur'an-ı Kerim'i Kureyş lügatiyle okumakta güçlüğü düştüler.

1) Bazı nüshalarda ((مَرْكَبًا)) bazılarında ((مَرْكَبًا)) şeklindedir.

2) Bir diğer nüshada “((حَزَاءَ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ))” “cezaen” kelimesini terk edip yerine “sezaen” kelimesini okuyacak olsa” şeklindedir.

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem), Allah Teâlâ'dan bu konuda ümmeti için kolaylık istedi. Allah Teâlâ Hazretleri bunun üzerine Kur'an-ı Kerim'i her kabilenin kendi lügatiyle okuyabileceklerine dair ruhsat tanıdı. Bir müddet geçtikten sonra kıraat, Kureyş lügati üzerine karar kıldı. Diğer kıraatler nesh edilip sadece Kureyş lügati kaldı.

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) son Kur'an-ı Kerim okuyuşunda Kureyş lügati üzerine okumuştur. Abdullah b. Mes'ud (Allah ondan razı olsun), Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'den bu kıraati almış, ondan da Kûfe ehli almıştır.

Bu Asım kıraatidir. Et-Tahâvî, *Şerhu Müşkil'l-Âsâr*'ında böyle rivayet etmiştir. Burada özetle naklettik.¹

Bu anlatılardan açıkça anlaşılmış oldu ki Kur'an-ı Kerim bir tek lügat üzerine indirilmiştir. Buna rağmen birçok lügat üzere okunmasına geçici de olsa müsaade edilmiştir. Durum böyle olunca yanlışlıkla okunan kelime şayet mana itibarıyla farklı değilse yanlışta bulunan kişi Kur'an-ı Kerim lafzını okumamış olsa da mana açısından Kur'an manasına yakın bir manayı ifa etmiştir. Şu halde bu kişi, okumuş olduğu yanlış kelimeye rağmen insan kelamı sayılacak bir kelamda bulunmamıştır.

Burada akla şöyle bir sual takılabilir; madem mana olarak ifa edilmiş olması Kur'an okumuş olmak için kâfidir, şu halde başka bir lügatle kıraatte bulunmak caiz olmalı değil mi?

Sadru'l-İslam el-Pezdevî, *Zelletu'l-Kârî* nam risalesinde bu meseleyi aynen anlattıktan sonra şöyle der: İnsanların kasıtlı olarak farklı lügatlerde Kur'an-ı Kerim okuyarak kıraatte bulunmalarına cevaz verilemez. Bu anlatılan sehven yani yanlışlıkla vuku bulması durumundadır. Aksi halde kasıtlı olarak farklı lügatte kıraat yapacak olursa namazının bozulmuş olacağını söylemek kaçınılmaz olacaktır.²

1) Sadru'l-İslam Muhammed b. Muhammed Ebu'l-Yüsr el-Pezdevî, Er-Risale Fi Zelletu'l-Kârî

2) Sadru'l-İslam Muhammed b. Muhammed Ebu'l-Yüsr el-Pezdevî, Er-Risale Fi Zelletu'l-Kârî

El-Fetâva'l-Tatarhâniyye isimli eserde Ebu Bekir Muhammed b. Fazl'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Farisi lügatle kıraat yapmanın caiz olup-olmadığına dair vuku bulan ihtilaf, kasıtsız olarak sürç-i lisan yaptığı durumlardadır.

Yoksa kasten Kur'an-ı Kerim'i farklı lügatte okuyan kişi zındık olur. Değilse de mecnundur. Tedâvi olması gerekir.¹

520-SUÂL:

OKUDUĞU AYETTE BULUNAN BİR KELİMEYİ TEKRAR OKUYAN KİŞİNİN NAMAZI BOZULUR MU?

Cevap: Kelimedede vuku bulan kıraat hatalarından biri de tekrardır.

Tekrar: Bir kelimeyi birden fazla okumak demektir. Bu tür kıraat hatalarını da iki kısımda incelememiz mümkündür:

a. Namazın kıraatinde bir kelimeyi iki veya daha fazla tekrar etmekle mana değişmeyecek olursa ittifakla namaz bozulmuş olmaz.

Söz gelimi;

((الْعَالَمِينَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)) şeklinde “el-âlemîn” kelimesini iki kez veya daha fazla tekrar edecek olsa ittifakla namaz bozulmuş olmaz.

b. Fakat tekrar ettiği kelime nedeniyle mananın değiştiği durumlarda farklı görüşler vardır.

Söz gelimi;

((رَبِّ الْعَالَمِينَ رَبِّ)) şeklinde “rabbi” kelimesini iki kez veya daha fazla tekrar etmesi gibi bir kıraat hatasını ele alalım. Şimdi kimileri,

1) Âlim b. El-Alâ ed-Dihlevî, El-Fetâva'l-Tatarhâniyye: 1/283

bu tür kıraat hatalarını az önce anlatılan (a) şıkında vuku bulan kıraat hatalarından farklı görmemiştir. İkisini de aynı görmüştür. Yani bir kelimeyi tekrar etmenin hiçbir zaman namazı bozmayacağını söylemiştir. Fakat sahîh olan böyle bir durumda namazın bozulacağını söylemektir. Bu anlatılan çok düşünülüp ihtiyatlı davranılması gereken bir fasıldır. Öyle ale'l-ıtlak yani gelişi güzel cevap verilmemeli.

Zira tekrarın kelimedede vaki olduğu durumlarda manayı değiştirip değiştirmemesine dikkat etmeli ve orada ince bir farkın olabileceğini gözden kaçırmamalıdır. İkisini birbirine karıştırıp hiç birinin, namazı bozmayacağını söylemek çok büyük hata olsa gerektir. Zira birinde muzaf (tamlanan ismin) tekrarı var. Diğerinde ise muzfun ileyh (tamlayan ismin) tekrarı var. Birincisi manayı değiştiriyorken diğeri değiştirmez.¹

521-SUÂL:

KUR'AN-I KERİM'DE ZİKREDİLEN İNSAN İSİMLERİNİ ZİKREDİLDİĞİ ŞEKİLDEN FARKLI OKUYACAK OLURSA NAMAZ BOZULUR MU?

Cevap: Kur'an'da zikredilmiş isimlerde değişiklik yapılacak olsa yani okuması gereken bir ismi terk edip yerine farklı bir isim okuyacak olursa, böyle bir kıraat hatasının namazı bozup bozmayacağına dair İmam Ebu Yusuf (*Allah ona rahmet etsin*)'tan bozar ve bozmaz diye iki farklı rivayet yapılmıştır.

İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*)'e göre ise bu tür kıraat hataları namazı bozar.

Sahîh olan görüş İmam Muhammed (*Allah ona rahmet etsin*)'in görüşü yani namazın bozulacağı görüşüdür.

1) Er-Risale Fî Zelletü'l-Kârî, Necmuddin Ebu Hafs Ömer en-Neseft

Söz gelimi;

((يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ)) şeklinde okuması gerekirken sürç-i lisan edip;

((يَا مُوسَى ابْنَ مَرْيَمَ)) veya ((يَا عِيسَى ابْنَ عِمْرَانَ)) şeklinde okuyacak olsa veya;

((وَمَرْيَمَ ابْنَةَ)) şeklinde okuması gerekirken, ((وَمَرْيَمَ ابْنَةَ عِمْرَانَ)) şeklinde okuyacak olsa İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'e namazı bozulmuş olur. Sahih olan görüş de budur.¹

522-SUÂL:

KELİMEYE AİT HARFTE VUKU BULAN KIRAAT HATALARI NELERDİR? HANGİSİ NAMAZI BOZAR?

Cevap: Kelimeye ait olan veya kelimedenden bağımsız olan harfte vuku bulan kıraat hataları da kelime veya ayette vuku bulan kıraat hataları gibi altı kısımdır.

1. Ziyade: Namazda kıraat maksadıyla okunan kelimeye, o kelimedenden olmayan bir harfin ilave edilmesidir. Böyle bir hatanın vuku bulması durumunda hükümleri farklı iki ayrı şık söz konusudur.

a. Kıraatte bulunurken yanılarak ziyade edilen kelime manayı değiştirmiyorsa namaz bozulmaz.

Söz gelimi;

((فَأُولَئِكَ)) okuması gerekirken “fe” harfini ilave edip ((فَأُولَئِكَ)) veya ((وَأُولَئِكَ)) şeklinde (yanılarak) okuyacak olursa namazı bozulmaz.

Yine;

1) Er-Risale Fi Zellelu'l-Kârfi, Necmuddin Ebu Hafs Ömer en-Neseft

((إِنَّ الَّذِينَ)) okuyacak yerde ((فَإِنَّ الَّذِينَ)) veya ((وَإِنَّ الَّذِينَ)) şeklinde kelimenin evveline bir “vav” veya “fe” harfi okuyacak olursa namazı bozulmaz.

Yine;

((الَّتَائِبُونَ الْعَايِدُونَ)) veya ((الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ)) okuyacak yerde

((الَّتَائِبُونَ وَالْعَايِدُونَ)) veya ((الرَّحْمَنُ وَ الرَّحِيمُ)) şeklinde (yanılarak) arada bir “vav” harfi ziyade ederek okuyacak olursa namazı bozulmaz. Veya kelimeye elif harfini ziyade ederek okuyacak olursa yine namazı bozulmaz.

Söz gelimi;

((يُبَيِّنُ لَنَا مَا هِيَ)) veya ((اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ)) şeklinde okuyacak-ken yanılarak;

((يُبَيِّنُ لَنَا مَا هِيَ)) ve ((اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ)) şeklinde kelimenin sonuna elif harfi ziyade ederek okuyacak olursa namaz bozulmaz.

Zira bu şıkların tümünde yapılan bu ziyadeler manayı aslına ters düşecek bir anlama taşımamaktadır. Bu yüzden namazın kıraatinde vuku bulan bu tür ziyadeler namazın sıhhatine engel olmazlar.

b. Namazın kıraatinde bulunurken yanılarak ziyade edilen kelime manayı değiştiriyorsa namaz bozulur.

Söz gelimi;

((وَزَرَابِيْبُ مَبْنُوَّةٌ)) şeklinde okuması gerekirken ((وَزَرَابِيْبُ مَبْنُوَّةٌ))

şeklinde “zerabiyyu” kelimesinin sonuna bir “ba” harfi ilave ederek okuyacak olursa mana asli manasını tam anlamıyla kaybetmiş olacağı için bu tür okuma hataları namazı bozar.

Âlimler şöyle dediler:

((وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّىٰ)) okuyacak yerde

((وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ وَإِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّىٰ)) şeklinde arada bir “vav” harfi ziyade ederek okuyacak olursa veya

((يس وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ)) okuyacak yerde

((يس وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ)) şeklinde arada bir “vav” harfi ziyade ederek okuyacak olursa namazı bozulur.

Zira “vav” gelmeden “inne” ile başlayan cümleye kasem/yemin dâhil olmuştu yani yeminin cevabıydılar. Fakat “vav” gelince önceki cümle ile bağlantıları kopmuş olacağından yeminin cevabı olmaya elverişli olmaları artık söz konusu değildir.

Bu durum, haliyle manaya farklı bir boyut kazandırmış asıl manasından ise uzaklaştırmıştır. İşte birçok âlim bu sebepten ötürü bu gibi durumlarda namazın bozulacağına hükmetmişlerdir.

2. Noksan: Ayetteki bir veya birden fazla harfi okumamaktır. Öncekiler gibi bunda da iki durum söz konusudur:

a. Terk edilen bu kelime nedeniyle mana değişmez. Yani mana aslına zıt olacak şekilde değişmiyorsa böyle bir kıraat hatasının vuku bulunduğu namaz, İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed (Allah onlara rahmet etsin)’e göre bozulmuş olmaz.

Söz gelimi;

((وَالَّذِينَ آمَنُوا)) şeklinde okuması gerekirken yanılarak “و” harfini terk edip ((الَّذِينَ آمَنُوا)) şeklinde okuyacak olsa namazı bozulmuş olmaz.

Yine;

((فَإِنَّ اللَّهَ)) şeklinde okuması gerekirken yanılarak “ف” harfini terk edip ((إِنَّ اللَّهَ)) şeklinde okuyacak olsa namazı bozulmuş olmaz.

Bunun gibi;

((وَكَانَ اللَّهُ غُفُورًا)) şeklinde okuması gerekirken yanılarak “و” harfini terk edip ((كَانَ اللَّهُ غُفُورًا)) şeklinde okuyacak olsa namazı bozulmuş olmaz.

Aynı şekilde;

((وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَ)) şeklinde okuması gerekirken yanılarak sonunda bulunan, “üzerine ha diye durulan “sekte hâ’sı” harfini terk edip ((وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَ)) şeklinde okuyacak olsa namazı bozulmuş olmaz.

Yine;

((جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَةُ)) şeklinde okuması gerekirken yanılarak sonundaki üzerine ha diye durulan “kapalı ta” harfini terk edip ((جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَةُ)) şeklinde okuyacak olsa namazı bozulmuş olmaz.

Dikkat edilirse bu misallerde hazfedilen yani okunmayan harf kelimenin aslından olmayan zaid harflerdir. Zaid harfin terk edilmesi ise manayı değiştirmez. Buna binaen namazda vuku bulan bu tür bir kıraat hatası namazı bozmaz.

• Şayet hazf edilen yani okunmayan harf zaid değil de, asıl bir harf ise bakılır; Harfin okunmayışı yani terk edilmesi münada gibi terhîmin /kısaltmanın caiz olduğu yerlerde olursa az önce anlatılan gibi olup namazı bozmaz.

Söz gelimi;

((يَا دَاوُدُ)) şeklinde okuması gerekirken yanılarak “Davut” kelimesine, münada/çağrılan isim olması halinde uygulanması caiz

olan kısaltmayı yaparak ((يَا دَاؤُ)) şeklinde okuyacak olsa namazı bozulmuş olmaz.

Yine;

((يَا مَالِكُ)) şeklinde okuması gerekirken yanılarak “Mâlik” kelimesine münada/çağrılan isim olması halinde uygulanması caiz olan kısaltmayı yaparak ((يَا مَالُ)) şeklinde okuyacak olsa namazı bozulmuş olmaz.

Söz gelimi;

((يَا إِبْرَاهِيمُ)) şeklinde okuması gerekirken yanılarak “İbrâhîm” kelimesine, münada/çağrılan isim olması halinde uygulanması caiz olan kısaltmayı yaparak ((يَا إِبْرَاهِي)) şeklinde okuyacak olsa namazı bozulmuş olmaz.

Fakat asıl harfin okunmayışı bu şekilde olmazsa yani nidadan başka bir yerde vuku bulacak olursa veya terhimin/kısaltmanın caiz olmayacağı bir nida'da vuku bulacak olursa namazı bozar. Zira kelime lağiv yani anlam taşımayan bir lafza dönüşmüş olacaktır.

Söz gelimi;

((يَا نُوحُ)) veya ((يَا لُوطُ)) şeklinde okuması gerekirken yanılarak “Nuh” veya “Lut” kelimelerine münada/çağrılan isim olmaları halinde dahi uygulanması caiz olmayan kısaltmayı yaparak, “Nuh” kelimesinden ((ح)) harfini hazfederek ((يَا نُوْ)) şeklinde okuyacak olsa veya “Lut” kelimesinden ((ط)) harfini hazfederek

((يَا لُوْ)) şeklinde okuyacak olsa namazı bozulmuş olur. Zira “Nuh” veya “Lut” kelimelerinin bu şekilde kısaltılmaları Arapça lisanına ait kurallar gereği caiz görülemez.

Üstelik bu şekilde bir kısaltmadan sonra kelimeler anlamsız lafızlara dönüşmüş olurlar.

Keza, bu tür bir kıraat hatası yani bir harfi okumamaktan doğan bir kıraat hatası, asıl değil de zait bir harf nedeniyle vuku bulmuş, fakat bu noksanlık manayı asıl manasından uzaklaştırıp zıt bir anlama taşıyacak olursa önceki durum gibidir. Yani âlimlerin genelinin kanaati bu tür bir kıraat hatasının vuku bulması durumunda mana değişmiş olacağına binaen namazın bozulmuş olacağıdır.

Söz gelimi;

((وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى)) şeklinde okuması gerekirken yanılarak iki kelime arasındaki ((و)) harfini hazfederek; ((وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ الْأُنثَى)) şeklinde okuyacak olursa namazı bozulmuş olur.

Şayet;

((خَلَقَ)) şeklinde okuması gerekirken yanılarak ((خ)) harfini okumayı terk edip ((لَقَ)) şeklinde okuyacak olsa veya ((ل)) harfini okumayı terk edip ((حَقَ)) şeklinde okuyacak olsa veya da ((ق)) harfini okumayı terk edip ((خَلْ)) şeklinde okuyacak olsa tüm âlimlerin söz birliğiyle namaz bozulmuş olur.

3-4- Takdim- tehir: Bir harfi, öncesinde olan diğer bir harften önce okumaktır. Yani ilk sırada olan harfi sonraya bırakıp ikinci sırada olan harfi okumak takdim, devamında ilk sırada olan harfi okumak tehirdir.

Söz gelimi;

((كَعَصْفٍ مَا كُولٍ)) şeklinde okuması gerekirken yanılarak ((ف)) harfini ((ص)) harfinin önüne takdim ederek; ((كَعَفْصٍ مَا كُولٍ)) şeklinde okuması veya ((فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ)) şeklinde okuması gerekirken yanılarak ((و)) harfini ((س)) harfinin önüne takdim ederek ((فَرَّتْ مِنْ قَوْسَرَةٍ)) şeklinde okuması gibi.

Böyle bir hatanın vuku bulması durumunda namazının bozulup bozulmayacağına dair imamlardan farklı nakiller vardır. İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'a göre birincide namaz bozulur. İkincide bozulmaz.

İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'in *Nâdiru'r-Rivâye* olan *er-Rakkıyyat* isimli eserinden rivayet edildiğine göre birincide namaz bozulduğu gibi ikincide de bozulmuş olur.

Fakat takdim ve tehir nedeniyle mana değişmeyecek olursa mana-ya itibar edeceğinden İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre namazın bozulmaması iktiza eder.

Söz gelimi;

((فَإِذَا بَرَقَ الْبَصَرُ)) şeklinde okuması gerekirken yanlış olarak ((ق)) harfini ((ر)) harfinin önüne takdim ederek ((فَإِذَا بَقَرَ الْبَصَرُ)) şeklinde okuması veya; ((فَإِنْفَجَرَتْ)) şeklinde okuması gerekirken yanlış olarak ((ر)) harfini ((ج)) harfinin önüne takdim ederek ((فَإِنْفَرَجَتْ)) şeklinde okuması gibi. Ki burada yanlış olarak okunan ((بَقَرَ)) kelimesi ((بَرَقَ)) kelimesinde bir lügattir.

Yani bazı kabilelerde ((بَرَقَ)) yerine ((بَقَرَ)) fiilini kullanırlar.

Yine;

((فَإِنْفَجَرَتْ)) kelimesiyle yanlış olarak okunan ((فَإِنْفَرَجَتْ)) kelimesi ikisi de birbirine yakın manalar taşımaktadırlar.

Buna itibar ederek İmam Ebu Hanife (Allah ona rahmet etsin)'ye göre bu tür kıraat hatalarının namazı bozmadığını söyleyebiliriz. Yani bunlar manada asıl manalarından çok uzak olmayan yakın anlam taşıdıklarından namazı bozmazlar.

İbdal: Bir harfin yerine farklı bir harfi okumak anlamındadır.

Terk edilen harf ile onun yerine okunan harf arasında mutlaka şu iki durumdan biri vardır.

1-) **Mahreç¹ yakınlığı:** Yani okunması gereken asıl harf ile yanlışlıkla okunan harfin mahreçlerinin yakın olması.

2-) **Mahreç uzaklığı:** Yani okunması gereken asıl harf ile yanlışlıkla okunan harfin mahreçlerinin uzak olması.

Bunlardan her biri de iki kısımdır.

a-) Bu şekilde bir kıraat hatası manayı değiştiriyordur.

b-) Bu şekilde bir kıraat hatası manayı değiştirmiyordur.

Bu dört kısımdan her biri de iki kısımdır.

a-) Okunan yanlış şekil, Kur'an'da başka yerde vardır.

b-) Okunan yanlış şekil, Kur'an'da başka yerde yoktur.

Şimdi sırayla izah etmeye çalışalım:

1- Mahreçleri yakın olursa

a-) **Mana değişmeyecek olursa namaz bozulmuş olmaz.**

Söz gelimi;

((الصِّرَاط)) şeklinde okuması gerekirken yanılarak ((ص)) harfini okumayı terk edip yerine ((ز)) harfini okuyarak ((الزَّرَاط)) şeklinde okuyacak olsa namaz bozulmuş olmaz.

Yine;

((بِصِّطِر)) şeklinde okuması gerekirken yanılarak ((ص)) harfini okumayı terk edip yerine ((س)) harfini okuyarak ((بِصِّطِر)) şeklinde okuyacak olsa namaz bozulmuş olmaz.

Keza;

((وَلَوْ بَسَط)) şeklinde okuması gerekirken yanılarak ((س)) harfini

1) Mahreç: Ağız veya boğazda harfin çıkartılacağı yer demektir. Yani harfin seslendirilmesi için ağız veya boğazda şekillendirildiği yer anlamındadır.

okumayı terk edip yerine ((ص)) harfini okuyarak ((وَلَوْ بَصَطَ)) şeklinde okuyacak olsa namaz bozulmuş olmaz.

b-) Mana değişecek olursa;

Mahreçleri yakın olan iki harften birinin yerine yanılarak diğ-
rinin okunması durumunda manayı değiştirecek bir kıraat hatası
vukua gelmiş olursa namaz bozulmuş olur mu, olmaz mı bu konu,
imamlardan hemen sonra gelen fakih talebeleri arasında ihtilafa
mevzu olmuştur.

Söz gelimi;

((وَالصَّيْفِ)) şeklinde okuması gerekirken yanılarak ((ص)) harfini
okumayı terk edip yerine ((س)) harfini okuyarak ((وَالسَّيْفِ)) şeklinde
okuması gibi. Zira burada ((وَالصَّيْفِ)) yaz mevsimi anlamındadır. Fa-
kat bunun yerine yanlışlıkla okunan ((وَالسَّيْفِ)) ise kılıç anlamında-
dır. Yaz mevsimi ile kılıç arasında tam bir farklılık vardır.

Yine;

((قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَاوَاتِ)) ayet-i kerimesini okurken
((السِّرِّ)) şeklinde okuması gerekirken yanılarak ((س)) harfini okuma-
yı terk edip yerine ((ص)) harfini okuyarak ((الصِّرِّ)) şeklinde okuması
gibi. Zira burada ((السِّرِّ)) “sır” anlamındadır.

Fakat bunun yerine yanlışlıkla okunan ((الصِّرِّ)) ise “çanta”, “şid-
detli soğuk”, “rüzgâr”, “ısrar” anlamlarındadır. Sır ile diğer manalar
arasında tam bir farklılık vardır.

Böyle bir kıraat hatasının söz konusu olduğu durumlarda Mu-
hammed b. Mesleme şöyle demiştir: Bu tür kıraat hatalarında
umum-i belva vardır. Yani halkın genelinin sakınmadığı, müptela
olduğu bir durum söz konusudur.

Böylesi durumlarda namazın bozulduğunu kabul etmek insanların meşakkate düşmesini gerektirir. Zira namaz bozuldu diyerek tekrar kılınacak olsa aynı hatanın vuku bulması yine söz konusudur.

Şu halde bu tür kıraat hatalarının namazı bozmayacağını söylemek insanlardan meşakkati def edecek ve onlara gereken kolaylığı sağlayacaktır.

Ebu Muti el-Belhî ve onunla aynı görüşü paylaşan bir gurup âlim ise: Böylesi bir kıraat hatasının vuku bulması durumunda namazın bozulacağını söylemişlerdir.

En-Nesefî bunları naklettikten sonra şöyle der: Hocalarımızın ekserisi bu görüşü benimsemişlerdir. Zira bu tür kıraat hatalarında mananın değişmesi söz konusu olunca namazın bozulacağını söylemek ihtiyatlı bir tutum olsa gerekir.

Fakat söz gelimi;

((إِنَّهُ أَوَّابٌ)) şeklinde okuması gerekirken yanılarak ((و)) harfini okumayı terk edip yerine ((ي)) harfini okuyarak ((إِنَّهُ أَبَّابٌ)) şeklinde okuyacak olsa namazı bozulur mu?

Bu hususla ilgili olarak İmam Muhammed *(Allah ona rahmet etsin)* şöyle anlattı: Bu mesele başıma geldi. Ben de İmam Ebu Yusuf *(Allah ona rahmet etsin)*'a sordum. O da bana: Bu tür bir kıraat hatasının namazı bozacağını söyledi. Aynı meseleyi bir de El-Kisâî'ye sordum: O bu durumda namazın bozulmayacağını ve bunların iki ayrı lügat olduğunu söyledi. Ben de El-Kisâî'nin kavlini aldım.¹

2- Mahreç uzak olursa.

a-) Mana değişiyorsa yani mahreçleri yakın olan iki harften birinin yerine yanılarak diğerinin okunması durumunda manayı değiştirecek bir kıraat hatası vukua gelmiş oluyorsa Ebu Muti' el-Belhî'ye göre namaz bozulmuş olur.

1) Er-Risale Fî Zelletu'l-Kârî, Necmuddin Ebu Hafs Ömer en-Nesefî

Söz gelimi;

«فَاعْتَرَفُوا بِذَنبِهِمْ فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ» şeklinde okuması gerekirken yanılarak «(س)» harfini okumayı terk edip yerine «(ص)» harfini okuyarak «فَاعْتَرَفُوا بِذَنبِهِمْ فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ الصَّعِيرِ» şeklinde okuyacak olursa Ebu Muti' el- Belhî'ye göre namaz bozulmuş olur.

b-) Mana değişmiyorsa yani mahreçleri yakın olan iki harften birinin yerine yanılarak diğerinin okunması durumunda manayı değiştirmeyecek bir kıraat hatası vukua gelmiş oluyorsa Ebu Muti' el- Belhî'ye göre namaz bozulmuş olmaz.

Söz gelimi;

«إِنَّا أَنْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ» şeklinde okuması gerekirken yanılarak «(ع)» harfini okumayı terk edip yerine «(ن)» harfini okuyarak «إِنَّا أَنْطَيْنَاكَ» şeklinde okuyacak olursa Ebu Muti' el- Belhî'ye göre namaz bozulmuş olmaz.

Yine;

«فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ» şeklinde okuması gerekirken yanılarak «(ق)» harfini okumayı terk edip yerine «(ك)» harfini okuyarak «فَأَمَّا الْيَتِيمَ» şeklinde okuyacak olsa veya;

«فَإِنْ لَهُ مَعِيشَةٌ ضَنْكًا» şeklinde okuması gerekirken yanılarak «(ض)» harfini okumayı terk edip yerine «(ت)» harfini okuyarak «فَإِنْ لَهُ مَعِيشَةٌ» şeklinde okuyacak olursa Ebu Muti' el- Belhî'ye göre namaz bozulmuş olmaz. Fakat İmam Ebu Yusuf (Allah ona rahmet etsin)'un kuralına göre hareket edilecek olursa bu tür kıraat hatalarının namazı bozması gerekir. Çünkü yanlış okunduğu şekliyle Kur'an'da yoktur.

Bu ihtilaf yanlışlıkla okunan kelime Kur'an'da bulunmadığı durumlardadır.

Şayet yanlışlıkla okunan kelime Kur'an'da bulunacak olursa her hangi bir ihtilaf söz konusu olmaz. Yani namaz ittifakla bozulmuş olmaz.

Yine;

((عَظِيمٌ)) şeklinde okuması gerekirken yanılarak ((ظ)) harfini okumayı terk edip yerine ((ل)) harfini okuyarak ((عَلِيمٌ)) şeklinde okuyacak olsa veya;

((حَلِيمٌ)) şeklinde okuması gerekirken yanılarak ((ل)) harfini okumayı terk edip yerine ((ك)) harfini okuyarak ((حَكِيمٌ)) şeklinde okuyacak olursa ittifakla namazı bozulmuş olmaz.

Çünkü yanılarak hatalı okunduğu şekliyle Kur'an'da vardır. Ve bu manayı aslından uzak kılacak şekilde değiştirmiyordur. Bilakis asıl manasıyla örtüşüyordur.

Muhammed b. Mukatil er-Râzî, İmam Muhammed (Allah ona rahmet etsin)'den şöyle rivayet etti.

Söz gelimi;

((تَغِيْظًا وَرَفِيْرًا)) şeklinde okuması gerekirken yanılarak ((ن)) harfini okumayı terk edip yerine ((ن)) harfini okuyarak ((تَغِيْظًا وَنَفِيْرًا)) şeklinde okuyacak olsa namazı bozulmuş olur.¹

523-SUÂL:

HANGİ HARFLER YAKIN MAHREÇ, HANGİLERİ UZAK MAHREÇTİRLER?

Cevap: Aynı mahreçten olan harfler yakın mahreç, farklı mahreçten olan harfler uzak mahreçtirler.

1) Er-Risale Fî Zellelu'l-Kârî, Necmuddin Ebu Hafs Ömer en-Neseffî

Buna göre;

• ((ه)), ((خ)), ((غ)), ((ح)), ((ع)) ve ((ء -hemze)) harfleri aynı mahreçten-dirler.

Bunlara boğaz harfleri denir.

• ((ك)), ((ق)) harfleri aynı mahreçtendirler.

Bunlara “hurufu'l-leheviyye” yani “küçük dil harfleri” denir.

• ((ي)), ((ش)), ((ج)), ((ض)) harfleri aynı mahreçtendirler.

Bunlara “hurufu's-şeceriyye” yani “orta dil, damak harfleri” denir.

• ((ز)), ((س)), ((ص)) harfleri aynı mahreçtendirler.

Bunlara “hurufu's-safir” denir.

• ((ط)), ((د)), ((ت)) harfleri aynı mahreçtendirler.

Bunlara “hurufu'n-nat'iyye” yani “damak harfleri” denir.

• ((ظ)), ((ذ)), ((ث)) harfleri aynı mahreçtendirler.

Bunlara “hurufu'l-leseviyye” yani “diş eti, peltek harfler” denir

• ((ن)), ((ر)), ((ل)) harfleri aynı mahreçtendirler.

Bunlara “hurufu'z-zelkiyye” yani “dil ucu harfleri” denir.

• ((م)), ((ب)) harfleri aynı mahreçtendirler.

Bunlara “hurufu's-şefeviyye” yani “dudak harfleri” denir.

• ((ف)), ((و)) harfleri aynı mahreçtendirler.

Bunlara da “hurufu's-şefeviyye” yani “dudak harfleri” denir. Yani dudak har

524-SUÂL:

FATİHA-İ ŞERİFE'NİN SON AYETİNDE OLAN
 ((وَلَا الضَّالِّينَ)) CÜMLESİNDEKİ ((ض)) HARFİNİN
 OKUNUŞUNDA ÖTEDEN BERİ BİRÇOK
 TARTIŞMALAR YAŞANDI.
 BAZILARI “DA” YA YAKIN, DİĞER BAZILARI,
 “ZA” YA YAKIN OKUYORLAR. BUNLARDAN
 HANGİSİNİN NAMAZI BOZULUR,
 HANGİSİNİN YAPTIĞI DAHA DOĞRUDUR?

Cevap: Ebu Mûti el-Belhî'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:

((ض)) harfi ile ((ظ)) harfinin mahreçleri yakın değil, uzak mahreçtir-
 ler.

Buna göre ((وَلَا الضَّالِّينَ)) okurken ((وَلَا الظَّالِّينَ)) şeklinde okuyacak
 olursa namazı bozulmuş olacaktır.¹ Fakat birçok âlim, böyle bir kıra-
 at hatasının zarurete mebni namazı bozmayacağını söylemiştir.²

525-SUÂL:

KIRAAT YAPAN KİŞİ,
 İRAPTA YANİ, SON HAREKE DURUMUNDA
 HATA YAPACAK OLSA NAMAZI BOZULUR MU?

Cevap: Kelimenin irabında yapılan kıraat hatalarını altı ana baş-
 lık altında inceleyebiliriz. Bu altı kısmı anlatmaya başlamadan önce
 az da olsa irab hakkında konuşmanın yerinde olacağı kanaatindeyiz.

Lisanımızda irab yoktur. İrab, Arapça lisanına mahsus bir du-
 rumdur. İrap, Arapça kelimenin özne, nesne, yüklem, tümleç veya
 dolaylı tümleç veyahut da başka bir konumda olduğunu bildiren bir
 alamettir.

1) Er-Risale Fî Zelletü'l-Kârî, Necmuddin Ebu Hafs Ömer en-Neseî

2) Zeynuddin İbn Nüceym, el-Bahru'r-Râik; Muhammed Emin ibn Âbidin, Reddu'l-Muhtâr

İrab; ötre (zamme), kesre (esre), fetha (üstün) veya cezim (sükûn) gibi hareke olabilir. Bazen de vav, ya, elif ve nun gibi harf olabilir. Bazı hallerde de bu anlatılanların hazfedilmesi irab alameti olur.

Esasen irabın anlatılabilmesi, ufak da olsa bir nahiv (Arapça dil grameri) risalesinin yazılmasıyla ancak mümkün olur. Ne var ki elinizdeki bu kitap bu denli mevzulara girmeye müsait değildir. Bu yüzden bu kadarla iktifa etmeyi uygun gördük.

Burada irab hatası derken gerçekte irap hatası olmayan bazı hatalar da bu başlık altında ele alınmıştır.

Söz gelimi;

Şeddeli okunması gereken yerde şeddesiz okumak veya aksine şeddesiz okunması gereken yerde şeddeli okumak veya hemz¹ okunacak yerde telyin, telyin okunacak yerde hemz okumak gibi iraptan öte kelimeyi düzgün ve doğru okumak veya tecvid kurallarına uymakla ilgili durumlarda irabda yapılan hata başlığı altında ele alınmıştır.

Altı kısmı misallerle anlatmaya çalışacağız.

Bu altı farklı irab hatası şunlardır.

1. Şedde olmayan yerde şeddeli okumak.
2. Şedde olan yerde şeddesiz okumak.
3. Uzatılmayacak (çekilmeyecek) yerde uzatmak.
4. Uzatılacak yerde uzatmamak.

5. Hemz ve telyin, idğam-izhar ve harekeli olanı sakın okumak, sakın olanı harekeli okumak gibi.

6. Okunması gereken harekenin yerine yanılarak farklı bir hareke okumak.

1) Hemz: ((هَمْز)) gibi yerlerde hemzeyi okumaktır. "seele" şeklinde okumak gibi. Telyin ise buradaki hemzeyi okumadan öncesinde bulunan harfi med yapmaktır. "sâle" şeklinde okumak gibi

Bazı âlimler zikredilen irab hatalarından hiç birisinin namazı bozmayacağını söylemişlerdir.

Yani şeddeli olan yerde şeddesiz, şeddesiz olan yerde şeddeli, çekilmeyecek yeri uzatmak, uzatılacak yeri çekmemek, telyin yapılacak yerde hemze okumak, hemze okunması gereken yerde telyin yapmak, izhar yapılacak yerde idğam yapmak, idğam yapılması gereken yerde izhar yapmak, harekeli okumak gereken yerde sakın okumak, sakın okunması gereken yerde harekeli okumak ve okunması gereken bir harekenin yerine farklı bir harekeyi okumak namazı bozmaz.

Zira bu gibi durumlarda umum-i belvâ vardır.

Yani halkın genelinin sakmamadığı, müptela olduğu ve çokça vuku bulabilen bir kıraat hatası söz konusudur. Bir de ayetin lafzında zahiren bir bozukluk meydana gelmemiş yani zahiri üzere halini korumuştur. Bu iki nedenden ötürü bazı âlimler bu çeşit kıraat hatalarının namazı bozmayacağını söylemişlerdir.

Muhammed b. Mukatil er-Râzî'den şöyle rivayet edilmiştir:

Söz gelimi;

((فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْبَتِيمَ)) ayetinde olduğu gibi ((يَدْعُ)) şeklinde “dal” harfini zamme/ötre ve “ayn” harfini şeddeli okuması gerekirken;

yanılarak “dal” harfini sakın, “ayn” harfini de şeddesiz okuyarak ((يَدْعُ)) şeklinde okuyacak olursa namazı bozulmuş olmayacaktır.

Bu tür kıraat hataları ile ilgili verilecek cevabın en doğru olanı şu olsa gerekir:

Şayet bu tür bir hata manayı, kast edilen manadan uzak bir anlama taşıyarak değiştirecek olursa namaz bozulur. Aksi halde bozulmaz.

Âlimler şöyle dediler:

Söz gelimi;

((وَوَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ)) ayetinde¹ olduğu gibi ((وَوَلَّلْنَا)) kelimesinin lam harfini şeddeli okuması gerekirken yanılarak “lam” harfindeki şeddeyi tahfif yaparak yani şeddesiz olarak ((وَوَلَّلْنَا)) şeklinde okuyacak olursa namazı bozulmuş olacaktır.

Yine;

((وَلَمَّا جَاء مُوسَى)) ayetinde olduğu gibi kasıtsız olarak ((جَاء)) kelimesinin sonundaki hemzeyi okumayıp med yapmaz ve ((جَا مُوسَى)) şeklinde okuyacak olursa namazı bozulmuş olacaktır. Zira yanılarak okumuş olduğu ((جَا مُوسَى)) câmus bir hayvan ismidir.

Kezâ;

“veya beraberinde bir melek gelseydi ya!” mealinde olan ((أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ)) ayetinde olduğu gibi kasıtsız olarak ((جَاءَ)) kelimesinin sonundaki hemzeyi okumayıp med yapmaz ve ((جَا مَعَهُ)) şeklinde okuyacak olursa namazı bozulmuş olacaktır.

Zira yanılarak okumuş olduğu ((جَا مَعَهُ)) “onunla cinsel ilişkiye girdi” anlamındadır. Yani bu tür yerlerde mana tamamen değişmiştir. Bu yüzden namazın bozulmuş olacağını söylemek daha sahih olsa gerekir.

Bu son misal;

((أَوْ يَدْعُ إِلَيْهِمْ فَيَلْبِسُهُمْ خِيَابًا مَبْنُوعًا مِّنَ السَّمَاءِ مَتَّعُوهُم بِهَا سِنِينَ)) “Onunla yardımlaşmak için bir araya gelseydi ya!” manasına da gelebileceğini dikkate alan bazı âlimler namazın bozulmayacağını bunun tıpkı;

1) Bakara Sûresi: 57

2) Hud Sûresi: 12

وَقْتُلُوا تَقْتِيلًا¹

şeklinde okuması gerekirken “ta” harfini şeddesiz olarak okuyup ((وَقْتُلُوا تَقْتِيلًا)) şeklinde okuması gibi olacağını söylemişlerdir.

Fakat;

((إِيَّاكَ نَعْبُدُ)) ayetinde olduğu gibi ((إِيَّاكَ)) kelimesinde “ya” harfini şeddeli okuması gerekirken kasıt olmadan şeddesiz olarak ((إِيَّاكَ)) şeklinde okuyacak olursa namazı bozulmuş olacaktır.

Zira yanılarak okumuş olduğu ((إِيَّاكَ)) güneşin ışığı anlamındadır. Bu durumda sanki “ancak senin güneşine ibadet ederim veya güneşinin ışığına ibadet ederim” demiş olur. Bu durumda mana tamamen değişmiş ve itikat edilmesi sahih olmayan bir hal almıştır. Böyle bir kıraat hatasının namazı bozacağı ise aşikârdır.

Kezâ;

((رَبِّ الْعَالَمِينَ)) ayetinde olduğu gibi “ba” harfi şeddeli okunması gerekirken şeddesiz okunacak olursa durum aynıdır.²

526-SUÂL:

KELİMENİN SONUNU ÜSTÜN, ESRE VEYA ÖTRE OKUMAK GEREKİRKEN YANILARAK FARKLI OKUNACAK OLURSA NAMAZ BOZULUR MU?

Cevap: Okunması gereken harekenin yerine yanılarak farklı bir hareke okumak da bir irab hatasıdır. Böyle bir kıraat hatası nedeniyle mana değişmeyecek olursa namaz bozulmayacaktır. Söz gelimi;

1) Ahzab Sûresi: 61

2) Er-Risale Fî Zelletu'l-Kârî, Necmuddin Ebu Hafs Ömer en-Neseî

((أَصْوَاتَكُمْ)) ayetinde olduğu gibi ((لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ)) şeklinde “ta” harfini fetha/üstün okuması gerekirken yanılarak “ta” harfini kesre/esre okuyarak ((أَصْوَاتَكُمْ)) şeklinde okuyacak olursa namazı bozulmuş olmayacaktır.

Yine;

((وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا)) ayetinde olduğu gibi ((آيَاتِنَا)) şeklinde “ta” harfini kesre/esre okuması gerekirken yanılarak “ta” harfini fetha/üstün okuyarak ((آيَاتِنَا)) şeklinde okuyacak olursa namazı bozulmuş olmayacaktır.

Fakat söz gelimi;

((وَقَتْلَ دَاوُدَ جَالُوتَ)) ayetinde olduğu gibi ((دَاوُدَ)) kelimesindeki son harf olan “dal” harfinin harekesini zamme/ötre okuması gerekirken yanılarak fetha/üstün okuyup ((جَالُوتَ)) kelimesindeki son harf olan “dal” harfinin harekesini de fetha/üstün okuması gerekirken yanılarak zamme/ötre okuyarak ((وَقَتْلَ دَاوُدَ جَالُوتَ)) şeklinde yanlış okuyacak olursa bazılarına göre namazı bozulmuş olmaz.

Fakat Ömer en-Nesefî bozulacağını tercih etmiştir.¹

Yine;

((وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ)) ayetinde olduğu gibi ((آدَمُ)) kelimesindeki son harf olan “mim” harfinin harekesini zamme/ötre okuması gerekirken yanılarak fetha/üstün okuyup ((رَبَّهُ)) kelimesindeki son harf olan “ba” harfinin harekesini de fetha/üstün okuması gerekirken yanılarak zamme/ötre okuyarak;

1) Er-Risale Fî Zelletu'l-Kârfi, Necmuddin Ebu Hafs Ömer en-Nesefî

2) Tâhâ Süresi: 121

((وَعَصَىٰ آدَمُ رَبَّهُ)) şeklinde yanlış okuyacak olursa yukarıda zikri geçen bazı âlimlere göre namazı bozulmuş olur.

Zira mana “*Ve Âdem, Rabbine isyan etti*” şeklindeyken yapılan hata nedeniyle “*Ve Rabbi, Âdem’e isyan etti*” şeklinde kâbil-i telif olmayan bir anlama taşınmış olur. Bu ise namazın bozulmasına sebeptir.

Aynı şekilde;

((وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ))¹ ayetinde bir kıraat hatası sayılan irab hatası yapılacak olsa namazı bozmaz.

Yani ((إِبْرَاهِيمَ)) kelimesindeki son harf olan “mim” harfinin harekesini fetha/üstün okuması gerekirken yanılarak zamme/ötre okuyup, ((رَبُّهُ)) kelimesindeki son harf olan “ba” harfinin harekesini de zamme/ötre okuması gerekirken yanılarak fetha/üstün okuyarak ayeti ((وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ)) şeklinde yanlış okuyacak olursa yukarıda zikri geçen bazı âlimlere göre namazı bozulmuş olur. Zira mana “*Şunu da hatırla ki bir zaman Rabbi, İbrahim’i birtakım emirlerle sını-mıştı*” şeklindeyken yapılan hata nedeniyle anlam “*Şunu da hatırla ki bir zaman İbrahim Rabbini birtakım emirlerle sını-mıştı*” tarzında aslına zıt bir hale dönüşecektir. Bu durum ise namazın bozulması için yeterli bir sebeptir.

Bazı âlimler ise bu durumda namazın bozulmayacağını söylemişlerdir. Gerekçe olarak da şöyle demişlerdir: Ayetteki ((ابْتَلَىٰ)) kelimesi; sınamak manasında değil bilakis sual etmek manasındadır. Böyle olunca mana aslına zıt düşecek şekilde değişmemiştir. Bunun sonucu olarak da namaz bozulmamıştır.

Söz gelimi;

“*Bak, uyarılanların (kafirlerin) sonu nasıl oldu!*” mealindeki;

1) Bakara Sûresi: 124

((فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ ۝۷۳)) ayet-i kerimesinde olduğu gibi ((الْمُنْذَرِينَ)) kelimesindeki “zâl” harfinin fetha/üstün okunması gerekirken esre okuyarak ((الْمُنْذَرِينَ)) şeklinde okuyacak olursa namazı bozulmuş olur. Çünkü kesre ile okunan ((الْمُنْذَرِينَ)) lafzı Resuller/ Peygamberler anlamındadır.²

Fetha ile okunan ((الْمُنْذَرِينَ)) lafzı ise kâfirler manasındadır.

Bu şekilde bir mana bozukluğuna sebep olacağını dikkate alarak bu tür hataların namazı bozacağını söylemişlerdir.

Bazıları bu şekilde bir kıraat hatasının namazı bozmayacağını söylemişler ve gerekçe olarak da şöyle demişlerdir.

Peygamberlerin fetha ile okunan ((الْمُنْذَرِينَ)) lafzı ile vasıflanmaları da caizdir. Zira kâfirler peygamberleri öldürmekle korkutur kendilerine göre ikaz ederlerdi. Adeta kâfirler bu işte fail, peygamberler ise meful konumundadır.”

Bazı âlimler ise daha farklı bir manayı dikkate alarak şöyle demişlerdir:

((فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ)) ayetinde “zal” harfinin fethasıyla okuması gerekirken yanılarak “zal” harfinin kesresiyle okuyacak olursa namazı bozulmaz.

Zira her bir kavim için ya iyi veya kötü bir akıbet vardır.

Kezâ;

“Allah ve Resûlü, Allah’a ortak koşanlardan uzaktır.”

1) Yunus Sûresi: 73

2) Esasen “munzirin” korkutan, Allah’ın yasaklarını tebliğ eden demektir. Bu işi yapanlar peygamberlerdir. “Munzerin” ise yasakların tebliğ edildiği halde yani korkutuldukları halde aldırış etmeyenler demektir ki bunlar da kâfirlerdir.

﴿أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ﴾¹ mealindeki ayet-i kerimenin ((وَرَسُولُهُ)) kelimesinin “lam” harfini zamme/ötre okuması gerekirken, kesre yani esre okuyacak olursa mana tam anlamıyla bozulmuş olacaktır.

Bu durumda mana “Allah, kendisine ortak koşanlardan ve Resûlünden uzaktır” şeklinde değişmiş ve aslıyla örtüşmeyecek olacağından namazı bozulmuş olacaktır.

Bazıları bu durumda namazın bozulmayacağını söylemişlerdir. Söyle ki: ﴿وَرَسُولُهُ﴾ kelimesinin evvelindeki “vav” harfini kasem vavı yani yemin vavı yaparak mananın kurtarılabilceğini savunmuşlardır. Zira “vav” kasem olduğu zaman asli mana bozulmuş olmayacaktır. Zira bu durumda mana şöyle olur:

“Resulüne yemin olsun ki; Allah, kendisine ortak koşanlardan uzaktır.”

Söz gelimi

“O, yaratan, yoktan var eden, şekil veren Allah'tır.”

﴿هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِي الْمُصَوِّرُ﴾² mealindeki ayet-i kerimede bulunan; ((الْمُصَوِّرُ)) kelimesini “vav” harfinin kesresi ile okuması gerekirken, “vav” harfinin fethasıyla okuyarak ((الْمُصَوِّرُ)) şeklinde okuyacak olursa namazı bozulur mu?

Bazı âlimler şöyle dediler:

﴿الْمُصَوِّرُ﴾ kelimesindeki “vav” harfini üstün, sakın veya esre okumak manayı bozmaz. Fakat zamme/ötre okumak namazı bozar. Filvaki ötre okunduğu zaman dahi bozulmayacağını söyleyenler olmuştur.

1) Tevbe Sûresi: 3

2) Haşr Sûresi: 24

Gerekçe olarak ötre olduğunda kapalı fakat kurtarılabilir bir manasının olacağı söylenmiştir.¹

527-SUÂL:

KELİMENİN BİR KISMINI OKUMAMAK NAMAZI BOZAR MI?

Cevap: Öncelikle şunu ifade etmemiz gerek; kelimenin bir kısmını okumamaktan kasıt, irabını okumamak yani son harekesini okumamak değildir. Bilakis kelimenin aslından veya aslından olmayıp kelimeye sonradan ilhak edilen harf veya harfleri okumamaktır.

Böyle bir kıraat hatasının vuku bulması durumunda en önemli etken; okunmayan kısım olmadan okunan kısmın anlamsız mı ya da asıl anlamı hala koruyor mu veyahut da anlamı var ama asıl manasından farklı bir anlam mı olduğudur.

Bazı âlimler bu tür kırat hatalarında bir nevi zaruret olacağı için bunun, nasıl olursa olsun namazı bozmayacağı görüşünü benimsemişlerdir. Diğer bir kısım âlim ise bu tür bir kıraat hatasının altı ayrı kısımda ele alınıp incelenmesini doğru bulmuşlardır. Şöyle ki;

1- ((الْحَمْدُ)) gibi bir kelimenin evvelinde bulunan ((ال)) eliflam'ı hafzederek okumak gibi bir tür kıraat hatası namazı bozmaz. Zira marife bir ismin evvelinde bulunan ((ال)) eliflam, fiilin evvelinde bulunan ((فَ)) “kad” harfinin konumundadır.

Böyle bir hata sonucunda kalan kısım hala tam bir kelimedir. Anlam taşımayan boş bir lafız (lağv) değildir. Yani eliflam olmadan dahi kelimeye yüklenmiş olan gerçek manayı bütünüyle bozmadan kast etmek mümkündür.

2- Sonunda zamir bulunan isim veya fiilin zahirini hafzederek okumak.

1) Er-Risale Fi Zilletu'l-Kâri, Necmuddin Ebu Hafs Ömer en-Neseff

Söz gelimi;

((اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ)) ayetinde bulunan ((اهْدِنَا)) kelimesinin sonunda bulunan (biz manasına gelen nefsi mütekellim mea'l gayr) ((نَا)) zamirini hazfetmek gibi.

Keza;

((صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ)) ayetinde ((أَنْعَمْتَ)) kelimesinin sonunda bulunan (muhatap) ((تِ)) zamirini hazfederek ((أَنْعَمَ)) şeklinde okumak gibi.

3- Cemi (çoğul) olan bir kelimeyi okurken müfred (tekil) bildirecek kadarını okuyup cemilik alameti olan kısmı okumaksızın durmak.

Söz gelimi;

((الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)) ayetinde bulunan;

((الْعَالَمِينَ)) terki bindeki ((رَبِّ الْعَالَمِينَ)) kelimesini çoğul /cemi okuması gerekirken ((الْعَالَمِ)) şeklinde müfredini okuduktan sonra cemilik alameti olan ((يْنَ)) “ya ve nun” harfini okumadan ((رَبِّ الْعَالَمِ)) şeklinde okumak gibi.

4- Okuması gereken müfred isim olan bir kelimenin anlamsız kalmayacak kadar bir bölümü okuyup gerisini okumamak.

Söz gelimi;

((الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ)) ayetinde bulunan ((الرَّحْمَانِ)) kelimesinin sonunda bulunan ((انِ)) “elif ve nun”u okumadan ((الرَّحْمِ)) “er rahm” kısmını okumak gibi ki böylesi bir kıraat hatasının vaki olması durumunda namaz bozulmaz. Zira bu durumda okunan kısım lağv yani anlamsız bir lafız değildir. Okunan kısım yani ((الرَّحْمِ)) “er rahm” mastardır.

Mastarın zikredilip ismin (ism-i fail veya sıfat-ı müşebbehe) kast edilmesi caiz olduğu için, kalan kısımdan rahman manası anlaşılabilir.

5- Kelimenin bir kısmını okuyup diğer kısmını okumamak şöyle ki okunan kısım lağv yani anlamsız boş bir lafız olmuyor fakat okunan kısım okunması gereken kelimenin anlamından farklı bir anlama taşınmış oluyor.

Bu anlatılan kısımların hiç birinde kelimeler lağv yani anlamsız boş bir lafız olmayacağı için fakihler bu tür kıraat hatalarının namazı bozmayacağını söylemişlerdir.

6- Kelimenin bir kısmını okuyup diğer kısmını okumamak şöyle ki okunan kısım lağv yani anlamsız boş bir lafız oluyor.

Söz gelimi;

((اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ)) ayetinde bulunan ((اهْدِنَا)) kelimesinin sonunu hafzedip sadece ((اهْدِ)) kısmını okumak gibi bir kıraat hatası namazı bozar. Zira kalan kısım anlamı olmayan boş bir lafız olacaktır. Böyle bir lafzın yanlışlıkla dahi Kur'an olarak okunması namazı bozar.

Keza;

((إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ)) ayetinde bulunan ((نَعْبُدُ)) kelimesinin sonunu hafzedip sadece ((نَعِّ)) kısmını okumak gibi bir kıraat hatası, kalan kısım anlamı olmayan boş bir lafız olacağından namazı bozacaktır.¹

528-SUÂL:

VAKF VE İBTİDADA VUKU BULAN KIRAAT HATASI NAMAZI BOZAR MI?

Cevap: Vakf ile kast edilen durmaktır. Kur'an-ı Kerim'in durak işaretleri olan yerlerde durmak sahih olan bir vakftir.

1) Er-Risale Fi Zilletu'l-Kârî, Necmuddin Ebu Hafs Ömer en-Neseî

Yine vakf kurallarına uyarak durmak da sahihtir. Fakat durulmayacak yerde durmak sahih olmayan bir vakıftır.

İbtida ile kast olunan ise vakfe yaptıktan sonra başlanması gereken yerden başlamaktır.

Namaz kılan kıraatinde vakıf ve ibtidayı yanlış yapacak olursa namazı bozulur mu? Şimdi bu sualin cevabını arayabiliriz.

Bazıları vakıf ve ibtidada vuku bulacak kıraat hatalarından kaçınmakta zorluk olduğunu dikkate alarak zaruretin gereği olarak bu tür hataların hiçbir çeşidinin namazı bozmayacağını söylemişlerdir. Sadru'l-İslam Ebu'l-Yüsr el-Pezdevî de bu görüşü tercih etmiştir.¹

Ayrıca, vakıf, vasıl ve ibtidaya riayet etmeyi gerekli görmek insanları özellikle de ilim adamı olmayanları zorluğa sürüklemektir diyerek Burhanuddîn Ebu'l-Me'alî ibn Mâze, *el-Muhîtu'l-Burhânî* adlı eserinde fetvanın bu görüş üzerine olduğunu yani bu tür kıraat hatalarının namazı bozmayacağını söylemiştir.²

Diğer bazıları ise mananın fahiş olarak değişip değişmediğini dikkate alarak fahiş bir şekilde değişiyorsa namazın bozulacağını aksi halde bozulmayacağını savunmuşlardır.

Rivayet olunmuştur ki; Kâdı Ebu Zer el-Buhârî'nin uymuş olduğu imam Mümtetine sûresinin birinci ayetinde geçen şu bölümü;

((يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِنَّا كُفَّ أَنْ تَوْمِنُوا بِاللَّهِ)) şeklinde durmadan okuması gerekirken ((يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ)) kısmını okuduktan sonra vakfe yapmış yani durmuş ve daha sonra ((وَإِنَّا كُفَّ أَنْ تَوْمِنُوا بِاللَّهِ)) kısmından devam ederek okumaya başlayarak ibtida yapmış.

Kadı Ebu Zer bu duruma vakıf olduğu halde namazı iade ettirmemiştir. Fakat bu imamı, imamlıktan menetmiştir.³

1) Sadru'l-İslam Muhammed b. Muhammed Ebu'l-Yüsr el-Pezdevî, Er-Risale Fi Zellelu'l-Kârî

2) Burhanuddîn Ebu'l-Me'alî ibn Mâze, el-Muhîtu'l-Burhânî 2/74

3) Sadru'l-İslam Muhammed b. Muhammed Ebu'l-Yüsr el-Pezdevî, Er-Risale Fi Zellelu'l-Kârî

Hâlbuki bu tür bir vakfe ve ibtida manayı tamamen değiştirmiş oluyor.

Zira ayetin gerçek manası “*Rabbınız olan Allah’a inandınız diye Resulü ve sizi yurdunuzdan çıkarıyorlar*” şeklindeyken, “Resulü yurdunuzdan çıkarıyorlar” anlamında bir bölüm okuyup vakfe yapmış sonrasında ibtida yaparak ki ibtida kabul edersek mana “Rabbınız olan Allah’a inanmaktan sakınınız” şeklinde inanılması küfür addedilecek bir anlama dönüşmüş olacaktır.

Görüldüğü gibi vakfe ve ibtida tamamen anlamı değiştiriyor olsa da Kadı Ebu Zer bunu vukuu çok olabilen bir çeşit kıraat hatası olarak görmüş ve namazını iade etme ihtiyacı hissetmemiştir.

Bazı âlimler ise şöyle demişlerdir:

((لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)) cümlesini okumak isterken ((لَا إِلَهَ)) kısmını okuyup durduktan yani vakfe yaptıktan sonra; ((لَا إِلَهَ)) kısmıyla ibtida etmeye yani okumaya başlayacak olursa namazı bozulmuş olur.

Bu aynı zamanda Şemsu'l- Eimme el-Halvanî'nin tercihidir.¹

1) Er-Risale Fî Zellelu'l-Kârî, Necmuddin Ebu Hafs Ömer en-Neseî

NAMAZ

251-Suâl: Namaz ne demektir ve önemi nedir?	5
252- Suâl: Namaz kılmayanın hükmü nedir?	7
253- Suâl: Namazın şartları denilince ne anlamalıyız?	16
254-Suâl: Namazın sıhhati için gerekli olan şartlar nelerdir?	16

NECASETTE TAHARET (PİSLİKLERDEN TEMİZLENMEK)

255-Suâl: Pis olan her şey necaset midir?	18
256-Suâl: Namazın şartlarından olan necasetten taharetten maksat nedir?	18
257- Suâl: Bir mahallin necis sayılabilmesini gerektiren necaset miktarı ne kadardır?	20
258-Suâl: Üzerinde dirhem miktarından az necaset bulunan kişi, onu temizlemekle meşgul olduğunda cemaati kaçırarak olsa ne yapmalıdır?	24
259-Suâl: Üzerinde necaset bulunan elbise, günümüzde uygulanan kuru temizleme yöntemiyle temizlenmesi durumunda şer'an temiz olur mu?	25
260-Suâl: Namazkılacak kişi, iki veya daha fazla elbisesinden hangisinin temiz, hangisinin necis olduğunu bilemediğinde ne yapmalıdır?	26
261-Suâl: Üzerinde namaz kılınacak olan seccade, hah veya namazda giyilecek elbise nasıl temizlenmelidir?	28
262-Suâl: Üzerinde namaza mani olacak miktar necaset bulunan bir elbiseden başkasını bulamayan kişi, bunu temizlemek için su veya temizlik yapılabilecek bir sıvı dahi bulamazsa necaset bulunan tarafı elbiseden kesip atmalı mıdır?	29
263-Suâl: Kan gibi bazı necasetlerin bulunduğu elbiseyi yıkadığımızda cirmi gitmesine rağmen necasetten bir renk kalacak olsa bu rengi gidermek de şart mıdır?	30
264-Suâl: Meni bulaşmış bir elbiseyle namaz kılınabilir mi?	30
265-Suâl: Elbisesine isabet eden necasetin nereye isabet ettiğini bilemeyen kişi ne yapmalıdır?	31
266-Suâl: Küçük su dökerken elbise ve bedene sıçrayan idrar namaza mani olur mu?	31
267-Suâl: Ölü yıkayan kişinin üzerine sıçrayan sular temiz midir?	32

- 268-Suâl: Güvercin emsali kuşların pisliklerinin isabet ettiği elbiseyle namaz kılmabilir mi? 33
- 269-Suâl: Kesilen hayvanların etleri üzerindeki kanın bulaştığı elbiseyle namaz kılmak caiz midir?..... 33
- 270-Suâl: Bezlenmiş çocuk, namaz kılanın sırtına çıkacak olursa veya necaset taşıyan bir kuş namaz kılanın üzerine konacak olursa namaz fasit olur mu? .. 34
- 271-Suâl: Necis bir mekâna serilen temiz seccade üzerinde namaz kılan kişinin elbisesinden sarkan kısmı, necis mekâna değecek olursa namaz fasit olur mu?..... 35
- 272-Suâl: Köpeğin ağzıyla yakaladığı uzvu veya elbiseyi yıkamadan namaz kılmak caiz midir?..... 35
- 273-Suâl: Islanmış bir köpeğin silkelenmesi sonucunda sıçrayan suyun iliştirdiği elbiseyle namaz kılmak caiz midir? 36

SETR-İ AVRET (AVRET MAHALLERİNİ ÖRTMEK)

- 274-Suâl: Namaz içindeki setr-i avretten maksat nedir? 37
- 275-Suâl: Namaz için giyecek temiz elbise bulamayan veya hiçbir elbise bulamayan, namaz kılmak için ne yapmalıdır? 38
- 276-Suâl: Namaz kılmak için giyecek elbise bulamayanlar namazlarını cemaat yaparak eda edebilirler mi?..... 39
- 277-Suâl: Avret yerlerini örtecek tek parça elbise ile kılınan namaz sahih midir? 40
- 278-Suâl: Yanında giyecek bir elbise olduğunu bilmeden çıplak olarak kılınan namazın iadesi gerekir mi?..... 41
- 279-Suâl: Avret sayılan yerlerden ne kadar açılacak olursa namaz fasit olur? 41
- 280- Suâl: Erkek ve kadının örtmesi vacip olan yerleri nerelerdir?..... 42
- 281-Suâl: Buluğa ermemiş kız çocuklarının başlarını örtmeksizin namaz kılmalarına izin verilmeli midir? 44
- 282-Suâl: Elbisesinin yakasından avretini gören kişinin namazı bozulur mu?..... 45

283-Suâl: Saçları gösteren ince tülbent ve avret yerlerini gösteren ince elbiselerle veya da vücut hatlarını belirten elbiselerle kılınan namaz sahih midir? 45

İSTİKBAL-İ KIBLE (KIBLEYE YÖNELMEK)

284- Suâl: Kibleye yönelmekten maksat nedir? 47

285-Suâl: Kâbe'nin içinde cemaatle namaz kılınacak olsa imam ile cemaatin konumları nasıl olmalıdır? 49

286-Suâl: Mescidi haram'da cemaatla kılınan namazlarda cemaatin Kâbe'ye imamdanda daha yakın durduğunu görüyoruz. Bunda bir beis var mıdır? 50

287-Suâl: İmam kâbe'nin içinde namaza durduğu halde dışardaki cemaat ona tabi olabilir mi? 50

288-Suâl: Kâbe'nin içinde namaz kılan kişi her rekâtta farklı cihete dönecek olsa namazı sahih olur mu? 50

289-Sual: Kibleye dönmeye gücü yetmeyen kişi nasıl namaz kılar? 51

290- Suâl: Kibleyi soracak birini bulamayan kişi namazını nasıl kılar? 51

291-Suâl: Yaptığı araştırma sonucunda kıblenin neresi olduğu hakkında bir kanaat sahibi olamayan kişi namazını nasıl kılmalıdır?..... 54

292-Suâl: Namaz içinde kıbleden şüpheye düşülmesi durumunda ne yapılması gerekir? 54

293-Suâl: Namaz içinde kanaatini değiştirip ikinci rekâtta başka cihete yönelen kişiye uymak caiz midir?..... 54

294-Suâl: Kanaati sonucu belirlediği kible yönü, kendisine haber veren iki kişinin beyanına ters düşecek olursa namazını ne yöne doğru kılmalıdır? 55

295-Suâl: Kasıtlı olarak kıbleden başka yöne dönerek namaz kılan kâfir olur mu? 55

296-Suâl: Namaz esnasında kıbleden başka bir yöne dönen kimsenin namazı bozulur mu? 56

297-Suâl: Namaz vakitleri dışında kapalı olan bazı mescitlerde namaz kılmak için ayrılan yerde kibleyi gösteren bir işaret olmadığı için farklı yöne doğru kılan kişinin namazı sahih olur mu? 57

NAMAZ VAKİTLERİ

- 298-Suâl: Sabah namazının vakti hangi vakitte başlar, ne zaman sona erer? 58
- 299-Suâl: Öğle namazının vakti hangi vakitte başlar, ne zaman sona erer? .. 59
- 300-Suâl: İkinci namazının vakti ne zaman başlar, ne zaman sona erer? ..62
- 301-Suâl: Akşam namazının vakti ne zaman başlar, ne zaman sona bulur? .62
- 302-Suâl: Yatsı namazının vakti ne zaman başlar, ne zaman sona erer? 63
- 303- Suâl: Vitir namazının vakti ne zaman başlar, ne zaman sona erer? 64
- 304-Suâl: Sabah namazının hangi vakitte kılınması müstehaptır? 65
- 305-Suâl: Öğle namazının hangi vakitte kılınması müstehaptır? 66
- 306-Suâl: İkinci namazının hangi vakitte kılınması müstehaptır? 67
- 307-Suâl: Akşam namazının hangi vakitte kılınması müstehaptır? 69
- 308-Suâl: Yatsı namazının hangi vakitte kılınması müstehaptır. 69
- 309-Suâl: Namazı vaktinden sonraya bırakmak caiz midir? 70
- 310-Suâl: Günümüzde kullandığımız takvimlerde belirtilen vakitlere göre namazları eda etmek caiz midir? 70
- 311-Suâl: İmsak vakti ne demektir? 71
- 312-Suâl: Günümüzde televizyona çıkan bazı hocalar namaz vakitlerinin üç olduğunu iddia ediyorlar. Bunu neye dayanarak söylüyorlar? 72
- 313-Suâl: Akşam vaktinden sonra yatsı vakti girmeden sabah vaktinin girdiği beldelerde yatsı ve vitir namazlarının durumu ne olur? 73
- 314-Suâl: İmama uyan kimsenin imamla beraber iftitah tekbirini almasının birçok fazileti olduğu malumdur. Bu fazileti elde etmenin son vakti hangi vakittir? 74

NİYET

- 315-Suâl: Namazda ki niyetten maksat nedir, nasıl yapılır? 75
- 316- Suâl: Dilsiz veya tekbir almayı bilmeyecek kadar ümmi olan bir kimse kalben niyet ederek namaza başlayabilir mi? 76
- 317-Suâl: Kamet getirilirken cemaatin ne zaman saf tutması ve imamın ne zaman tekbir alması gerekir? 76

318-Suâl: Farz namazların niyetiyle sünnet namazların niyeti arasında fark var mıdır?.....	77
319-Suâl: İmamın niyeti nasıl olmalıdır?	79
320-Suâl: Cemaatin niyeti nasıl olmalıdır?	79
321-Suâl: İmam niyet etmeden cemaat niyet edebilir mi?.....	80
322-Suâl: Kaza namazlar için nasıl niyet edilmelidir?	81
323-Suâl: Farz sünnet ayrımı bilmeksizin namazlarını kılan kişinin namazı sahih midir?	82
324-Suâl: Cenaze namazı için nasıl niyet edilmelidir?	82
325-Suâl: Namaz içinde niyet değiştirilebilir mi?	83
326-Suâl: Niyetin bir faydası da yapılan ibadetlerin Allah rızası için yapıldığını kişi kendi nefsinde hatırdaki tutmasıdır. Buna göre namazda kendisine riya gelen kişinin niyeti, dolayısıyla da namazı fasit olur mu?	83
327-Suâl: Tereddüt eden kişinin niyeti sahih midir?	83
328-Suâl: Tek başına farz namaz kılan sonradan gelip tabi olunabilir mi? ..	84
329-Suâl: Günümüzde bazıları üzerinde kaza namazı olanların farzların evvelindeki ve sonrasındaki sünnetleri hem kaza hem de sünnet niyetiyle kılmalarını, böylece iki namazında olacağını söylüyorlar. Bu doğru mudur?	85
330-Suâl: Bir kimse kıldığı namazın sevabını başkasına bağışlayabilir mi?.....	85
331-Suâl: Ahirete kalmış bir haktan dolayı sevabı hak sahibine verilmesi kasıtlı nafil namaz kılınabilir mi?	86
332-Suâl: Giyecek temiz elbise bulamayan kişi namazını nasıl kılmalıdır?...	87
333-Suâl: Namazı kıldıktan sonra elbisesinde necaset olduğunu fark eden kişi, bu ve daha önceki namazlarını iade etmesi gerekir mi?	87

İFTİTAH TEKBİRİ (TAHRİME)

334-Suâl: İftitah tekbiri ve tahrime aynı şeyin iki ayrı ismi mi, yoksa farklı şeyler midirler?	88
335-Suâl: Niyet ile iftitah tekbirinden her biri namaza girmeye sebep olduğuna göre sonuç bakımından aynı şey değiller mi?	89
336-Suâl: Bir namaz için iftitah tekbiri alındığında o namazdan vazgeçip aynı iftitah tekbiri ile başka namaz kılınabilir mi?	90

- 337-Suâl: İftitah tekbiri esnasında elleri kaldırmanın hükmü nedir? 92
- 338-Suâl: Namaza “Allah-u Ekber” tekbiriyle girildiğini biliyoruz. Bunun dışında başka lafızlarla da namaza girilebilir mi? 93
- 339-Suâl: Arapça dışında farklı bir lisan ile namaz veya sair ibadetler ifa edilebilir mi?.....94
- 340-Suâl: Namaza giriş yani iftitah tekbirinin ayakta alınması şart mıdır?95
- 341-Suâl: İmama uyan kişi iftitah tekbirini ne zaman almalıdır? 96
- 342-Suâl: Cemaatin iftitah tekbiri hakkında varid olan faziletleri elde etmesinin en son vakti ne zamandır? 98
- 343-Suâl: Rükûdayken imama yetişen kişi nasıl tekbir almalıdır?..... 98

KIYAM (AYAKTA DURMAK)

- 344-Suâl: Farz namaz ile nafîle namazın kıyamı arasında fark var mıdır? 100
- 345-Suâl: Yolcuların araba, uçak gibi ulaşım araçlarında namaz kılmaları caiz midir? 101
- 346-Suâl: Namazda kıyam nasıl yapılmalıdır?..... 104
- 347-Suâl: Bir özürden dolayı kıyam yapmaya güç yetiremeyen namazı nasıl kılmalıdır? 105
- 348-Suâl: İhtiyarlık gibi bir sebepten dolayı ayakta namaz kıldığı takdirde kıraatten aciz kalacak bir kimse, namazını oturup kıraat ederek mi kılmalı, yoksa kıraati terk edip ayakta mı kılmalı? 106
- 349-Suâl: Kıyama gücü yetmediği gibi oturmaya da gücü yetmeyen birisi namazını nasıl kılmalıdır?..... 107
- 350- Suâl: Kıyam yapmaya gücü yetip rükû ve secde yapmaya gücü yetmeyen kişi namazını nasıl kılmalıdır?..... 109
- 351-Suâl: Namazın rükünlerini yaptığı takdirde abdest bozucu durumları engelleyemiyorsa namazını normal mi yoksa bu halleri engelleyecek şekilde yatarak mı kılmalıdır? 110

NAMAZDA KIRAAT

- 352-Suâl: Kıraatin rükün oluşu ile secdenin rükün oluşu arasında fark var mıdır? 112
- 353-Suâl: Kıraatin farz olduğunun delili nedir? 112

354-Suâl: Hazreti Osman (<i>Allah ondan razı olsun</i>) mushafından başka mushaf-lardakiler ile namazdaki farz olan kıraat yapılabilir mi?	113
355-Suâl: Yedi veya on kıraatten maksat nedir ve bunlarla kıraat caiz midir? ...	114
356-Suâl: Namaz içindeki kıraatten maksat nedir?	126
357-Suâl: Namazda kıraat ne kadar yapılmalıdır?	126
358-Suâl: Farz olan kıraat namaza göre değişir mi?	127
359-Suâl: Dört rekâtlı farzların ilk iki rekâtında kıraat yaptıktan sonra son iki rekâtında da kıraat yapması caiz midir?	128

RÜKÛ

360-Soru: Rükûun farz olduğunun delili nedir?	130
361- Suâl: Farz olan rükûun haddi nedir?	130
362-Suâl: Secde nasıl yapılır?	132
363-Suâl: Namaz kılan kişi giymiş olduğu bol elbisesinin yere yayılan kısmı-na veya sarığının sarkan kısmına secde edilebilir mi?	133
364-Suâl: Secde edilecek mahal nasıl olmalıdır?	134
365-Suâl: Şia mezhebine mensup kişilerin yaptığı gibi secde esnasında yere küçük bir taş koyup onun üzerine secde edilmesi durumunda secde sahih olur mu?.....	134
366-Suâl: İki secde arasında ki zaman dilimi en az ne kadar olmalıdır? ..	135

KA'DE-İ AHİRA (SON OTURUŞ)

367-Suâl: Ka'de-i Ahira (son oturuş) denilince ne anlamalıyız?	136
368-Suâl: Son oturuşta okunması gereken teşehhüt nedir?	137

NAMAZDAN KENDİ İRADESİYLE ÇIKMAK (huruç bi sun'ihî)

369-Suâl: Kişinin namazdan iradesiyle çıkması farz mıdır?	140
370-Suâl: Tek tarafa selam verdikten sonra henüz diğer tarafa selam verme-miş olan imama tabi olunabilir mi?	143
371-Suâl: İmama uyan kişi, teşehhütte uyuyacak olursa ne yapması gerekir? ...	144
372-Suâl: Namazdan çıkmak için öncelikle sağ tarafa selam vermek gerekir. Böyle yapmayıp önce sol tarafına selam verecek olsa ne olur?.....	145

NAMAZIN VACİPLERİ

- 373-Suâl: Vacip nedir? 146
- 374-Suâl: Namazın vaciplerinin meşru oluş sebebi nedir? 147
- 375-Suâl: Vaciplerden birinin terk edilmesiyle namaz fasit olur mu? 147
- 376-Suâl: Kerahetle kılman namazın iadesi vacip midir? 148
- 377-Suâl: İslam dairesi içinde fakat ehl-i sünnet ve'l-cemaat mezhebinin dışında olan fırkaların arkasında kılınan namazların iadesi gerekir mi? 150
- 378-Suâl: Namazda fatiha sûresini okumanın hükmü nedir? Fatiha yerine başka bir ayet okunacak olsa namaz olmaz mı? 152
- 379-Suâl: Fatiha'dan sonra zamm-ı sûre okumanın hükmü nedir? 155
- 380-Suâl: Farz olsun nafile olsun namazların her rekâtında kıraat farz mıdır? 156
- 381- Suâl: Namazlarda önce fatiha sonra sûre okuyoruz. Bir kimse önce sûre sonra fatiha okusa veya fatiha'yı iki defa okuduktan sonra sûre okusa yahut önce fatiha sonra sûre sonra da bir daha fatiha okusa hüküm nedir? 158
- 382-Suâl: Bir kimse kılmakta olduğu dört rekâtlı bir farz namazın ilk iki rekâtında kıraat etmeden rükû ve secdesini yapıp, kıraati son iki rekâta bırakacak olsa namazı olur mu? 159
- 383-Suâl: Namazda tadil-i erkânın hükmü nedir? 161
- 384-Suâl: Dört rekâtlı farz namaz kılan bir kimse ikinci rekâtta oturması gerekirken yanılarak üçüncü rekâta kalksa ne yapar? Geri dönüp oturur mu veya namaza devam mieder yahut namazım bozuldu diyerek namaza yeniden mi başlar? 163
- 385-Suâl: Birinci ve ikinci oturuşta tahiyyat okumanın hükmü nedir? ... 164
- 386-Suâl: İlk oturuşta teşehhütten sonra salli-barik okunacak olsa ne gerekir? ... 167
- 387-Suâl: İmam sağ tarafına selam verdikten sonra ona uymak sahih olur mu? ... 167
- 388-Suâl: Vitir namazında kunut yerine başka bir dua okumak caiz midir? 169
- 389-Soru: Bayram namazlarında zait tekbirlerin tamamı veya biri terk edilecek olursa ne yapılmalıdır? 170
- 390-Suâl: İmam, akşam ile yatsı namazlarının ilk iki rekâtlarında ve sabah namazında kıraati aşikâr yapması gerekirken sessiz olarak yaparsa ne yapması gerekir? 171

- 391-Suâl: Namaz kılan kişi bir rekâtın kıraatini bitirdikten sonra rükûa gitmesi gerekirken tefekküre dalıp beklese sonra da rükûa gitse ne yapması gerekir?..... 175
- 392-Suâl: Namaz kılan fatiha'yı okuduktan sonra rükûa gitse ve rükûda fatiha'ya sûre katmadığını hatırlayınca kalkıp ayakta sûreokuyacak olsa rükûu iade etmesi gerekir mi? 176
- 393-Suâl: Bir kimse namazda yanılarak rükûu iki defa veya secdeyi üç defa yapacak olsa ne yapması gerekir? 176

NAMAZIN SÜNNETLERİ

- 394-Suâl: Sünnet nedir?..... 178
- 395-Suâl: Sünneti terk etmenin hükmü nedir? 179
- 396-Suâl: Her namaz için ezan ve ikamet getirilir mi?..... 180
- 397-Suâl: Namaza başlarken tekbirle birlikte elleri kaldırmanın hükmü nedir? 180
- 398-Suâl: Namaza niyet sadece kalp ile mi yapılmalı, yoksa kalben yapmış olduğumuz niyeti dilimizle de söylemeli miyiz? 182
- 399-Suâl: İmam namazı başlatmak için tekbir getirirken ona uyanlar nasıl hareket etmelidirler? 183
- 400-Suâl: İmam namaza girmek için getirdiği tekbirle neye niyet etmelidir? 185
- 401-Suâl: Hac'da namaz kılınırken insanların ellerini farklı şekillerde bağlamadıklarını hatta bazılarının ellerini hiç bağlamadıklarını gördük. Hanefi mezhebine göre namazda eller nasıl bağlanır?..... 186
- 402-Suâl: Namazda kadınların erkeklerden farklı olarak yaptığı şeyler nelerdir? 188
- 403-Suâl: Namazların evvelinde "sübhanek" okumanın hükmü nedir, **وَجَلَّ تَسْأُوكَ** ilavesi neden cenaze namazlarında okunuyor da diğer namazlarda okunmuyor? 189
- 404-Suâl: Teveccüh duası nedir, namazda okunur mu?..... 190
- 405-Suâl: Cemaatin, sübhanek'e'yi okuduktan sonra euzu çekmeleri gerekir mi?..... 192
- 406-Suâl: Besmele ayet midir? 195
- 407-Suâl: Kerahetten kurtulmak için ne kadar kıraat yapılmalıdır? 199

- 408-Suâl: Farz namazların kıratında müstehap olan miktar nedir?.....200
- 409-Suâl: Kâbe’de kıldığımız namazlarda imam fatihayı bitirince sesli olarak “Âmin” diyor. hanefilerin bu husustaki görüşü nedir? 205
- 410-Suâl: Hac vazifesi ve umre ziyaretlerinde dikkatimizi çeken bir başka husus da rükûa gidilirken ve rükûdan kalkılırken imamın tekbiriyle birlikte cemaatin ellerini kaldırmalarıdır. Hanefi mezhebine göre bu yerlerde ellerin kaldırılması sünnet midir?.....209
- 411-Suâl: Rükûa ait sünnetler nelerdir?..... 212
- 412-Suâl: İmam rükûda iken birinin ayak seslerini işitse ve onun namaza yetişmesini sağlamak amacıyla rükû’ tesbihini uzatacak olsa hüküm nedir?..... 215
- 413-Suâl: Rükû tamamlandıktan sonra ayağa kalkılması gerekli midir? Bir kimse ayağa kalkmadan rükûdan secdeye gidecek olsa namazının durumu nedir? Rükûdan ayağa kalkarken hangi zikirler yapılmalıdır?..... 216
- 414-Suâl: Rükûu bitirdikten sonra secdeye giderken nasıl hareket etmeliyiz? Bazılarının önce ellerini sonra dizlerini yere koyduklarını görüyoruz, bu doğru mudur? 221
- 415-Suâl: Secdenin sünnetleri nelerdir?.....222
- 416-Suâl: Kadınların namaz kılma şekillerinde erkeklerden farklı olarak neler vardır? 228
- 417-Suâl: Secde, tadil-i erkâna riayet edilerek nasıl yapılmalıdır? 229
- 418-Suâl: Bilindiği üzere ikinci rekâtın ikinci secdesi yapıldıktan sonra oturulur. bu oturuşun hükmü nedir? Erkek ve kadınlar ne şekilde oturmalıdırlar? 233
- 419-Suâl: Son oturuşta okunması gereken teşehhüd duası nedir? 235
- 420-Suâl: Teşehhüdün miktarı ne kadar olmalıdır? 237
- 421-Suâl: Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’e salât okumanın hükmü nedir?.....239
- 422-Suâl: Birinci oturuştan sonra teşehhüt vacip mi, yoksa sünnet midir? 240
- 423-Suâl: Teşehhüde ait sünnetler nelerdir? 240
- 424-Suâl: Dört rekâth farz namazlarda birinci ve ikinci rekâtlarda kıratta bulunup onları tamamladıktan sonra üçüncü ve dördüncü rekâtlarda fatiha okumanın hükmü nedir? 242

425-Suâl: Son oturuştan sonra namazdan çıkmak için sağa ve sola selam vermenin hükmü nedir? Gerek imam gerekse imama uyanlar verdikleri selamla neye niyet etmelidirler? 243

NAMAZIN EDEPLERİ

426-Suâl: Edep nedir? 246

427-Suâl: Namaz fiillerini yerine getirirken kişi nereye bakmalı ve nasıl davranmalıdır? 246

NAMAZIN MEKRUHLARI

428-Suâl: Mekruh nedir? 250

429-Suâl: Namazda bazı kardeşlerimizin elbiselerini düzeltmekle meşgul olduklarını görmekteyiz, bunun hükmü nedir? 253

430-Suâl: Özellikle seferde açık alanda toprak üzerinde namaz kıldığımızda secde yaptığımız yerdeki küçük taşlar bizi rahatsız ediyor, ne yapmalıyız?....
.....254

431-Suâl: Gerek namazda gerekse namaz dışında parmak çıtlatmanın hükmü nedir?.....255

432-Suâl: Mescitte namazı beklerken veya namaz kılarken parmakları birbirine geçirmenin hükmü nedir?.....256

433-Suâl: Namazda ve namaz dışında elleri böğürler üzerine koymanın hükmü nedir?.....257

434-Suâl: İmam, tamamen mihraba girmiş olarak namaz kıldırarak olursa hükmü nedir? 258

435-Suâl: Üzerinde sûret/resim bulunan bir elbiseyle namaz kılmanın hükmü nedir?.....261

436-Suâl: Herhangi bir yöne doğru meylederek namaz kılmanın hükmü nedir? 262

437-Suâl: Cübbe, ceket ve gömlek gibi giysilerin omuz üzerine alınarak kılınan namazın hükmü nedir?.....263

438-Suâl: Yemek hazırlarken namaza durmak mekruh mudur? 264

439-Suâl: Namazda gözleri yummanın hükmü nedir? 265

440-Suâl: Namaz kılanın, levhaya bakıp yazılanı anlaması namazı bozar mı?.....265

- 441-Suâl: Namaz esnasında dişler arasında kalan kırıntıları yemenin hükmü nedir?.....266
- 442-Suâl: Namaz kılanın önünden geçmenin hükmü nedir?.....267
- 443-Suâl: Secdeye gidecek olanın diz kapaklarının üzerindeki elbiseyi çekmesi caiz midir? 269
- 444-Suâl: Namazda bağdaş kurulabilir mi?.....269
- 445-Suâl: Bazı kişilerin safta boşluk olduğu halde arkada yeni bir saf oluşturduğunu görüyoruz. Bunun hükmü nedir? 270
- 446-Suâl: Namaz esnasında kendisini sokacağından korktuğu yılan veya akrebi öldürmek caiz midir? 270
- 447-Suâl: Aynı ayet veya sûreyi namazın bütün rekâtlarında okumanın hükmü nedir?.....272
- 448-Suâl: Namazın rekâtlarında okuyacağı sûreler arasında tertibi gözetmenin hükmü nedir?.....272
- 449-Suâl: Namaz esnasında bir şeyi koklamak namazı bozar mı?.....273
- 450-Suâl: Secde esnasında el ve ayak parmaklarını kiblede çevirmenin hükmü nedir?.....274
- 451-Suâl: Namaz esnasında esnemenin hükmü? 274
- 452-Suâl: Kabristanda namaz kılmanın hükmü nedir? 275

NEVÂFİL (Nafile Sünnet ve Müstehab Namazlar)

- 453-Suâl: Yatsı namazının ilk sünneti kaç rekât olarak kılınmalıdır? Ve bu hususa dair naslarda bir delil var mıdır? 276
- 454-Suâl: Öğlen ve yatsı namazının ardından sünneti dört rekât olarak kılmak iki kılmaktan daha evla mıdır? 278
- 455-Suâl: İkinci namazının farzından önce kılınan sünnet kaç rekâttır ve delili nedir? 281
- 456-Suâl: Sabah namazının sünneti kaza edilir mi?.....283
- 457-Suâl: Sabah namazının sünnetiyle farzı arasında yani sünneti kıldıktan sonra farzı beklerken nafile namaz kılınabilir mi? 285
- 458-Suâl: Sabah namazının sünnetini kıldıktan sonra sağ yanı üzere yatmak doğru mudur? 287

TERAVİH NAMAZI

459-Suâl: Bu namaza niçin teravih namazı denilmiştir?	291
460-Suâl: Teravih namazı kaç rekâttır?	292
461-Suâl: Günümüzde teravih namazının her dört rekâtı arasında salâvat veya zikirler yapılmaktadır. Bu sünnet midir?	295
462-Sual: Günümüzde birçok camilerde teravih namazı kısa ayetlerle kıldırıyor. Bu konuda sünnet olan nedir?	296
463-Suâl: Teravih namazının hükmü nedir?	297
464-Suâl: Teravih namazının cemaatle kılınmasının hükmü nedir?	302
465-Suâl: Özür olmaksızın teravih namazını oturarak kılmak caiz midir? ...	304

VİTİR NAMAZI

466-Suâl: Vitir namazı kaç rekâttır ve hükmü nedir?	307
467-Suâl: Vitir namazının vakti ne zamandır?	313
468-Suâl: Vitir namazını hangi vakitte kılmak müstahaptır?	314
469-Suâl: Uyumadan önce vitir namazını kılan bir kimse gece kalkıp tehecüd namazı kılacak olsa son namazım vitir namazı olsun diye ikinci kez vitir namazı kılabilir mi?	316
470-Suâl: Vitir namazının kazası var mıdır?	317
471-Suâl: Ramazan-ı Şerif ayının dışında vitir namazı cemaatle kılınır mı? .	318
472-Suâl: Vitir namazında kunut yapmanın hükmü nedir ve ne zaman yapılmalıdır?	318
473-Suâl: Kunut duasını bilmeyen bir kimse bu dua yerine başka bir şey okuyabilir mi?	320
474-Suâl: Ramazan-ı şerif ayında vitir namazını kıldıran imam kunut duasını sesli mi, sessiz mi okumalı?	320

İSTİSKÂ NAMAZI (YAĞMUR TALEBİ NAMAZI)

475-Suâl: İstiskâ ne demektir?	322

KÜSÛF (güneş tutulma) VE HUSÛF (ay tutulma) NAMAHLARI

476-Suâl: Kûsûf ve Husûf ne demektir?	328

- 477-Suâl: “Ay veya güneş, birinin ölümü veya doğumuyla tutulur” şeklinde halk arasında yerleşmiş olan görüş doğru mudur? 328
- 478-Suâl: Kûsûf (güneş tutulma) namazının hükmü nedir ve nasıl kılınmalıdır? 329
- 479-Suâl: Husûf (ay tutulma) namazının hükmü nedir ve nasıl kılınmalıdır? 330

TAHİYYETU’L-MESCİD NAMAZI

- 480-Suâl: Tahiyetu’l-mescit namazı ne zaman kılınır ve hükmü nedir? .332

DUANIN ÖNEMİ VE KABULÜ İÇİN ARANAN ŞARTLAR

- 481-Suâl: Nasıl dua etmeliyiz? 334

İSTİHARE NAMAZI

- 482-Suâl: İstihare namazının hükmü nedir nasıl kılınmalıdır? 344
- 483-Suâl: İstihare yapanın, rüya görmesi şart mıdır? 346
- 484-Suâl: İstiharenin sonucu ile istişarenin neticesi arasında farklılık olursa hangisine itibar edilmelidir? 347
- 485-Suâl: Başkası adına istihare yapılabilir mi? 349

ABDEST ŞÜKÜR NAMAZI

- 486-Suâl: Abdest veya gusül aldıktan sonra kılınan şükür namazının hükmü ve fazileti nedir? 350

KUŞLUK NAMAZI

- 487-Suâl: Kuşluk namazı kılmanın hükmü ve fazileti nedir? 352
- 488-Suâl: Kuşluk namazı kaç rekâttır? 354
- 489-Suâl: Nafile namazlarda kıraati uzun tutarak kıyamı uzatmak mı, yoksa normal kıraatle rekâtları çoğaltarak kılmak mı daha faziletlidir? 357
- 490-Suâl: Kuşluk namazı hangi vakitlerde kılınabilir? 357
- 491-Suâl: Kuşluk namazı ile işrâk namazı aynı namaz mıdır? 359

EVVABİN NAMAZI

- 492-Suâl: Evvâbin namazı kılmanın hükmü ve fazileti nedir? 361
- 493-Suâl: Evvabin namazı kaç rekâttır? 362

YOLCULUĞA ÇIKIŞ VE YOLCULUKTAN DÖNÜŞ NAMAZI

494-Suâl: Yolculuğa çıkarken namaz kılmanın hükmü nedir? 364

495-Suâl: Yolculuktan döndüğünde namaz kılmanın hükmü nedir? 365

HACET NAMAZI

496-Suâl: Hacet namazı nasıl kılınır? 367

TÖVBE NAMAZI

497-Suâl: Dinimizce günah ve çirkin kabul edilen işlerden kaçınmamız, hiç şüphesiz Allah Teâlâ hazretlerin bizlere emridir. Bununla birlikte kul günah ve suç işleyebilir. Bu durumda ne yapılmalıdır? 372

498-Suâl: Günah işleyen bir kimsenin tövbe namazı kılmasının hükmü nedir? 373

TESBİH NAMAZI

499-Suâl: Tesbîh namazı kılmak caiz midir? Bu namaza niçin tesbih namazı denilmiştir?..... 375

500-Suâl: Tesbîh namazı nasıl kılınmalıdır? 377

NAMAZI BOZAN HALLER

501-Suâl: Namaz kılanın, kendisine verilen selamı lisan veya el işaretiyle almasının hükmü nedir? 380

502-Suâl: Verilen selamı almak vaciptir. Buna göre namaz kılan, kendisine selam verildiğinde ne yapmalıdır? 383

503-Suâl: Namaz kılmakta olan birinin namazda olduğunu unutarak veya dalgınlıkla herhangi bir ihtiyaçtan dolayı konuşması namazını bozar mı? . 385

504-Suâl: Dua mahalli olan son oturuşta, sıradan konuşmalara benzer şekilde dua etmenin namaza zararı var mıdır? 388

505-Suâl: Namazı bozan amel-i kesîr nedir? 389

506-Suâl: Ağızda kalan kırıntıları yemek namazı bozar mı?..... 391

507-Suâl: Seslenen kişiye namazda olduğunu haber vermek kastıyla boğaz hırıldatmak (tenahnuh) namaza zarar verir mi? 391

508-Suâl: Gülmek namazı bozar mı? 392

509-Suâl: Ağlamak namazı bozar mı? 393

510-Suâl: Namazda unutarak üçüncü secdeyi yapan kimsenin namazı bozulur mu? 393

- 511-Suâl: Namaz kılmakta olan kişinin, ön saftaki boşluğu doldurmak için yürümesi namazı bozar mı?.....394
- ZELLEÛ'L-KÂRÎ (Namazda Kur'an Okuyan Kimsenin Hata Etmesi)**
- 512-Suâl: Bazı harfleri doğru okuyamayan kişi, namazda nasıl kıraat yapmalıdır? 396
- 513-Suâl: Namazın kıraatinde vuku bulabilecek olan kıraat hataları ne demektir? 396
- 514-Suâl: Ayette vuku bulan kıraat hataları nelerdir ve hangisi namazı bozar? 397
- 515-Suâl: Kelimde vuku bulan kıraat hataları nelerdir? 400
- 516-Suâl: Okuduğu ayete bir kelime ilave eden kişinin namazı bozulur mu? 400
- 517-Suâl: Bir kelime atlayarak ayeti noksan okuyan kişinin namazı bozulur mu? 403
- 518-Suâl: Okuduğu ayette, ileride bulunan bir kelimeyi önce okuyup önde bulunan kelimeyi sonraya bırakmak kişinin namazını bozar mı? 404
- 519-Suâl: Okuması gereken kelimenin yerine farklı bir kelime okuyan kişinin namazı bozulur mu? 406
- 520-Suâl: Okuduğu ayette bulunan bir kelimeyi tekrar okuyan kişinin namazı bozulur mu? 412
- 521-Suâl: Kur'an-ı Kerim'de zikredilen insan isimlerini zikredildiği şekilden farklı okuyacak olursa namaz bozulur mu? 413
- 522-Suâl: kelimeye ait harfte vuku bulan kıraat hataları nelerdir? Hangisi namazı bozar? 414
- 523-Suâl: Hangi harfler yakın mahreç, hangileri uzak mahreçtirler? 425
- 524-Suâl: Fatiha-i Şerife'nin son ayetinde olan ((وَلَا الضَّالِّينَ)) cümlesindeki ((ض)) harfinin okunuşunda öteden beri birçok tartışmalar yaşandı. Bazıları “da” ya yakın, diğer bazıları, “za” ya yakın okuyorlar. Bunlardan hangisinin namazı bozulur, hangisinin yaptığı daha doğrudur? 427
- 525-Suâl: Kıraat yapan kişi, irapta yani, son hareke durumunda hata yapacak olsa namazı bozulur mu? 427
- 526-Suâl: Kelimenin sonunu üstün, esre veya ötre okumak gerekirken yanlış olarak farklı okunacak olursa namaz bozulur mu? 431
- 527-Suâl: Kelimenin bir kısmını okumamak namazı bozar mı? 436
- 528-Suâl: Vakf ve ibtidada vuku bulan kıraat hatası namazı bozar mı? ...438